

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

TÜRK ANAYASA HUKUKUNDA SEÇİMLERİN
DENETLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Faruk BİLİR

HAZIRLAYAN
Cafer AKPINAR

KONYA - 2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	VI
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	VII
ÖZET	VIII
SUMMARY	X
KISALTMALAR.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SEÇİM İŞLERİNİN YÜRÜTÜLMESİ

I. SEÇİM KAVRAMI ve TÜRKİYE’NİN SEÇİM TARİHÇESİ.....	3
A. SEÇİM KAVRAMI	3
1. Genel Olarak Seçim Kavramı	3
2. Seçimlerin, Demokrasi ve Temsil Kavramları Bakımından Önemi	4
3. Seçim Uyuşmazlığı Kavramı	7
B. TÜRK SEÇİM TARİHİ	8
1. Osmanlı Dönemi	8
2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi.....	10
C. SEÇİM HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ	13
1. Serbestlik İlkesi.....	14
2. Eşit Oy İlkesi	16
3. Gizli Oy İlkesi.....	16
4. Genel Oy İlkesi	17
5. Tek Derecelilik İlkesi.....	17
6. Açık Sayım ve Döküm İlkesi.....	17
7. Yargı Denetimi İlkesi.....	18
8. Şahsilik İlkesi.....	18
9. Seçimlerin Dönemselliği İlkesi.....	18
II. SEÇİM İŞLERİNİN YÜRÜTÜLMESİ	18
A. HAZIRLIK İŞLERİ	19
1. Parlamento Üye Sayısının Belirlenmesi	20
2. Seçim Çevrelerinin Belirlenmesi	21
a) Genel Olarak.....	21
b)Türkiye’de Seçim Çevrelerinin Belirlenmesi	22
3. Seçmen Kütüklerinin Belirlenmesi	25
a) Genel Olarak.....	25
b)Türkiye’de Seçmen Kütüklerinin Belirlenmesi	26
4. Adaylık.....	30
a) Türkiye’de Aday Olma Şartları	30
b)Türkiye’de Adaylık Önerisinde Bulunma ve Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemleri.....	32

c) Yürürlükteki Mevzuata Göre Adaylıkla İlgili Hususların Denetlenmesi ..	36
5. Propaganda.....	40
a) Türkiye’de Seçimlerde Propaganda Faaliyetleri	40
b) Yürürlükteki Mevzuata Göre Propaganda Çeşitleri	42
aa) Açık ve Kapalı Yerlerde Propaganda	42
bb) Radyo ve Televizyon Aracılığıyla Propaganda.....	44
cc) Basın, İletişim Araçları ve İnternette Propaganda	48
dd) Hoparlörle Propaganda	49
ee) Yayın ve Malzeme Dağıtma ile Propaganda	49
ff) İlan ve Reklam Yerleri ile Propaganda.....	50
c) Yürürlükteki Mevzuata Göre Propaganda Yasakları.....	52
B. OY VERME, SEÇİM SONUÇLARININ TESPİT VE İLANI	53
1. Oy Verme.....	53
a) Türkiye’de Oy Verme Usulü	54
b)Yurt Dışında Yaşayan Seçmenlerin Oy Kullanması	57
c) Yurt İçinde Yaşayan Seçmenlerin Oy Kullanması	58
aa) Oy Verme Öncesi Hazırlık Çalışmaları	58
aaa) Oy Pusulasının ve Diğer Oy Verme Araçlarının Hazırlanması	58
bbb) Sandık Kurullarının Göreve Başlaması	61
ccc) Sandık Alanı ve Çevresinde Düzenin Sağlanması	63
ddd) Oy Verme Günü Yasakları	64
bb) Oy Verme	65
2. Türkiye’de Oyların Sayımı ve Dökümü	69
a) Genel Olarak.....	69
b) Yürürlükteki Mevzuata Göre Oyların Sayım ve Dökümü	71
3. Tutanakların Birleştirmesi ve Seçim Sonrası İşler	73
4. Milletvekilliğinin Kazanılma Anı	75

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİMLERİN DENETLENMESİ

I. GENEL OLARAK SEÇİMLERİN DENETLENMESİ.....	79
II. SEÇİMLERİN DENETLENMESİNDE KABUL EDİLEN YÖNTEMLER	80
A. Denetimi Meclise Bırakmak	80
B. Denetimi Yargı Organlarına Bırakmak	81
III. TÜRKİYE’DE SEÇİMLERİN DENETLENMESİ SİSTEMİ	84
IV. TÜRKİYE’DE SEÇİMLERİ DENETLEYEN ORGANLAR: SEÇİM KURULLARI	85
A. TÜRKİYE’DE SEÇİM KURULLARININ OLUŞMA SÜRECİ.....	85
B. SEÇİM KURULLARI İLE İLGİLİ GENEL ESASLAR.....	88
C. SEÇİM KURULLARI	92
1. Sandık Kurulu	92
a) Sandık Kurulunun Kuruluşu ve Yapısı	92

b) Sandık Kurulunun Görev ve Yetkileri.....	94
c) Sandık Kurulu Başkanının Görev ve Yetkileri	95
2. İlçe Seçim Kurulu	96
a) İlçe Seçim Kurulunun Kuruluşu ve Yapısı	96
b) İlçe Seçim Kurulunun Görev ve Yetkileri.....	99
aa) 298 Sayılı Kanun'un İlçe Seçim Kuruluna Verdiği Görev ve Yetkiler.....	99
bb) Diğer Kanunların İlçe Seçim Kuruluna Verdiği Görev ve Yetkiler..	100
3. İl Seçim Kurulu.....	101
a) İl Seçim Kurulunun Kuruluşu ve Yapısı	101
b) İl Seçim Kurulunun Görevler ve Yetkileri	101
4. Yüksek Seçim Kurulu	102
a) Yüksek Seçim Kurulu'nun İhdası.....	102
b) Yüksek Seçim Kurulu'nun Kuruluşu ve Yapısı	103
c) Yüksek Seçim Kurulu'nun Hukuki Niteliği	105
aa) Genel Olarak	105
bb) Kurul'un Kendi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Hukuki Niteliği	107
cc) Doktrindeki Görüşler	111
dd) Yüksek Seçim Kurulu'nun Hukuki Niteliğinin Değerlendirilmesi ...	115
d) Yüksek Seçim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri	117
aa) Anayasa ile Yüksek Seçim Kurulu'na Verilen Görev ve Yetkiler	117
bb) 298 Sayılı Kanun'la Yüksek Seçim Kurulu'na Verilen Görev ve Yetkiler.....	118
cc) Diğer Kanunlarla Yüksek Seçim Kurulu'na Verilen Görev ve Yetkiler.....	122
dd) Yüksek Seçim Kurulu'nun Diğer Görev ve Yetkileri	124
V. SEÇİM HUKUKUNDA KANUN YOLLARI	125
A. SEÇİM HUKUKUNDA KANUN YOLLARININ GENEL ESASLARI	125
1. Kanun Yollarının Özellikleri ve Usul Kuralları	125
2. Seçim Kurullarının Toplanma ve Karar Alma Usulü	128
B. ŞİKAYET.....	130
1. Şikayetin Konusu	130
2. Şikayet Hakkı Olanlar ve Şikayetin Şekli.....	131
3. Şikayetin Süresi ve Mercii	132
4. Şikayetin İncelenmesi	133
C. İTİRAZ.....	133
1. Genel Olarak İtirazın Tanımı ve Konusu.....	133
2. İtiraz Konuları.....	134
a) Sandık Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin İtirazlar.....	134
b) İlçe Seçim Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin İtirazlar	135
c) İl Seçim Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin İtirazlar	136
d) Adaylığa İlişkin İtirazlar.....	137
3. İtiraz Türleri	138
a) Olağan İtiraz	138
aa) Olağan İtirazın Tanımı ve Konusu.....	138
bb) Olağan İtirazı Yapmaya Yetkili Olanlar.....	138

cc) Olağan İtirazın Yapılış Şekilleri	139
dd) Olağan İtirazlarda Süre	139
b) Olağanüstü İtirazlar	140
aa) Olağanüstü İtirazın Tanımı ve Konusu	140
bb) Olağanüstü İtiraz Yapmaya Yetkili Olanlar	141
cc) Olağanüstü İtirazın Yapılış Şekli	141
4. İtirazların İncelenmesi Usulü	142
a) Merci Yönünden İnceleme	143
b) İtirazcının Yetkisi Yönünden İnceleme	143
c) Delil ve Gerekçe Yönünden İnceleme	144
d) Süre Yönünden İnceleme	145
e) Hukuki Yarar Yönünden İnceleme	146
5. Üst Merci Tarafından İtiraz Üzerine Verilebilecek Kararlar	146
a) İtirazın Kabulü Kararı	148
b) İtirazın Reddi Kararı	148
c) Karar Verilmesine Gerek Olmadığı Kararı	149
d) Tutanağın İptali Kararı	149
e) Seçimin İptali Kararı	151
aa) Oy Pusulalarındaki Usulsüzlüğün Seçimlerin İptaline Etkisi	151
bb) Diğer Usulsüzlüklerin Seçimlerin İptaline Etkisi	153
cc) Yenilenen Seçimlere İlişkin Usul Hükümleri	155
f) Yokluk veya Seçimin Hükümsüzlüğü Kararı	156
g) Karar Kaldırma Kararı	157
h) Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararı	158
D. YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN VERDİĞİ KARARLARIN KESİN YARGI KARARI NİTELİĞİ	158
E. TAM KANUNSUZLUK İÇTİHADİ	160
VI. TÜRKİYE'DE SEÇME VE SEÇİLME HAKKI	164
A. GENEL OLARAK SEÇME VE SEÇİLME HAKKI	164
B. SEÇME VE SEÇİLME YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN ORTAK UNSURLAR	165
1. Vatandaşlık	165
2. Yaş	167
3. Kısıtlılık	168
4. Kamu Hizmetinde Yasaklılık	168
C. SEÇME YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN DİĞER UNSURLAR	170
D. TÜRK HUKUKUNA GÖRE SEÇİLME YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN DİĞER UNSURLAR	172
1. Eğitim Durumu	173
2. Askerlik Hizmeti	174
3. Seçilmeye Engel Mahkumiyet Durumları	174
a) Belirli Süreli Hapis veya Ağır Hapis Cezasına Hüküm Giymiş Olmama	174
b) Yüz Kızartıcı Suçlar ve Belli Suçlardan Hüküm Giymiş Olmama	176
c) Seçilmeye Engel Suçlar Bakımından Af Durumu	180
5. Seçilmeye Engel Mahkumiyet Halleri İle İlgili Bazı Sorunlar	182
a) Yabancı Mahkemeler Tarafından Verilen Mahkumiyetler	182

b) Erteleme.....	182
c) Sabıka Kaydının Silinmesi	183
d) Memnu Hakların İadesi	184
e) Eylemin Suç Olmaktan Çıkarılması	185
6. Milletvekili Seçilebilmek için Görevden Çekilme Durumu	185
SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA.....	192

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Cafer AKPINAR

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

..... tarafından hazırlanan
başlıklı bu çalışma/...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi
olarak kabul edilmiştir.

Başkan

İmza

Üye

İmza

Üye

İmza

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Cafer AKPINAR	Numarası:064234001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı	
	Danışmanı	Doç. Dr. Faruk BİLİR	
Tezin Adı		TÜRK ANAYASA HUKUKUNDA SEÇİMLERİN DENETLENMESİ	

ÖZET

Yöneticilerin seçimle iş başına gelmesi ve seçimlerin sağlıklı bir şekilde denetlenmesi demokratik devletin olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Denetlemenin demokrasiye uygun olması ise, seçimleri denetleyecek ve seçim işlerini yürütecek organların bağımsız, şeffaf, güvenilir ve yargısal nitelikte olması ile ilgilidir.

Seçim sadece oy verme anından ibaret değil, uzun bir süreçtir. Seçim sürecinin başından sonuna kadar seçim işlerini yürütmeye yönelik işlemlerle, seçimleri sonuçlandırmaya yönelik işlemlerin etkin bir şekilde denetlenmesinin demokratik meşruiyet açısından önemi tezimizde değerlendirilmiştir.

Yapmış olduğumuz bu tez çalışması, iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde; seçim kavramı üzerinde genel olarak durulduktan sonra, Türkiye'nin seçim tarihi değerlendirilmiş ve seçim hukukunda yer alan ilkeler ele alınmıştır. Daha sonra da seçim işlerinin yürütülmesi konusu incelenmiştir. Seçim işlerinin yürütülmesi konusunda, hazırlık işlemleri, oy verme ve sonuçların ilanı, seçimlerin adaletli olmasını sağlamaya yönelik önlemler, seçim sonuçlarının tespit ve ilanı gibi konulara yer verilmiştir. Seçimin sadece oy verilen an olmadığı uzun bir

süreç olduğu, bu kapsamda seçim sürecinin her aşamasında ve özelde seçim işlerinin yürütülmesi aşamasında da ilgili görevli kurullarca denetlenmesi gerekeceği gözetilerek, bu aşamadaki yapılan denetimlere de yer verilmiştir. Zira seçim işlerinin yürütülmesi aşaması da seçimin bir süreç olduğu dikkate alındığında, bu sürecin her evresinin dürüst, güvenilir ve adil bir şekilde denetlenmesini gerekli kılması yönünden büyük öneme sahiptir.

İkinci Bölümde; seçimlerin denetlenmesi konusu incelenmiş, dünyada ve Türkiye’de kullanılan seçim denetleme yöntemleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak, Türkiye’de seçim işlerinin yürütülmesi ve seçimlerin denetlenmesi görevlerini yerine getiren, tüm seçim sürecinin denetleme organı olan seçim kurulları incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, seçimlerin denetlenmesinde seçim yasalarının öngördüğü kanun yolları olan şikayet ve itiraz kurumları her yönüyle ele alınmış, Yüksek Seçim Kurulu’nun seçimlerin denetlenmesinde geliştirdiği olağanüstü bir itiraz yolu olan “Tam Kanunsuzluk” içtiadı açıklanmıştır. Son olarak da seçimlerin, seçme ve seçilme yeterliliği yönünden özel olarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Seçim, Seçim İşlerinin Yürütülmesi, Seçimlerin Denetlenmesi, Seçim Kurulları, Seçme ve Seçilme Hakkı.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Cafer AKPINAR	Numarası:064234001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı	
	Danışmanı	Doç. Dr. Faruk BİLİR	
Tezin İngilizce Adı		AUDITING OF THE ELECTIONS IN TURKISH CONSTITUTIONAL LAW	

SUMMARY

Delegation of the administrators through elections and sound auditing of the elections are among sine qua non elements of a democratic state. Democratic compliance of the audit is related with the independent, transparent, reliable and juridical character of the bodies to conduct and audit the elections.

Election is a long process which does not merely consist of casting vote. In our thesis, the significance of effectively auditing the operations concerning the conduct of the whole election process and concluding the elections is assessed in terms of democratic legitimacy.

This thesis comprises of two sections.

In the first section, after explaining the election concept, the electoral history of Turkey has been assessed and the principles of election law have been scrutinised. Afterwards, conduct of electoral operations is examined. Concerning the conduct of electoral affairs, issues such as preparations, casting the votes and announcement of results, measures taken for a just election, ascertainment and announcement of election results are examined. Taking into account the fact that election is a long

process which does not merely consist of casting the votes and the fact that this process must be audited by competent boards at all stages and especially at the stage of conducting the electoral affairs in this context, the audits at this stage are also examined. Because, taking into account that conducting the electoral affairs is also a process, it is of great importance to audit every stage of this process in an honest, reliable and just manner.

In the second section, the issue of auditing the elections is examined, the methods used for auditing the elections in Turkey and in the world. In this context, elections boards which are responsible for auditing the conduct of electoral affairs and auditing of elections as the auditing organ for the whole election process are primarily examined. Also in this section, complaint and appeal terms are examined from all aspects as remedies foreseen by the election laws for the auditing of elections, the case-law of the Supreme Elections Board named “Sheer Unlawfulness” as an exceptional remedy in the audit of elections is expressed. Finally, an evaluation of elections is made from the aspect of competence to cast vote and eligibility.

Key Words: Democracy, Election, Conduct of Electoral Affairs, Election Boards, Competence to Cast Vote and Eligibility.

KISALTMALAR

AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
D.	: Daire
DYP	: Doğru Yol Partisi
E.	: Esas
f.	: fıkra
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
K.	: Karar
K.T.	: Karar Tarihi
Kurul	: Yüksek Seçim Kurulu
m.	: madde
RG.	: Resmi Gazete
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	: sayfa
S.	: Sayılı
SEÇSİS	: Bilgisayar Destekli Merkezi Seçmen Kütüğü Sistemi
S.K.	: Sayılı Kanun
Sy.	: Sayı
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

v.b.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
Y.	: Yıl
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YSKK	: Yüksek Seçim Kurulu (İlke) Kararlar (1) Dergisi

GİRİŞ

Ülkeler tarihinde öteden beri iktidarın ve dolayısıyla yöneticilerin belirlenmesinde değişik ilkeler benimsenmiş, kimi zamanlarda da yönetim herhangi bir ilkeye bağlı olmaksızın zorla ele geçirilmiştir.

Kaynağını halkın egemenliğinden alan iktidarların bulunduğu demokratik ülkeler için seçimler büyük önem taşımaktadırlar. Bu iktidarlar meşruiyetini, egemenliğin yegane sahibi olarak gördükleri halkın iradesini açıkladığı seçimler aracılığıyla sağlamaktadırlar. Böylece yöneticiler seçimlerle değiştirilmekte veya seçimlerle iktidarlarının devamının onaylanması toplumsal bir mutabakatla temin edilmektedir. Görüldüğü gibi demokratik ülkeler için seçimlerin sağlıklı, güvenilir ve adil bir şekilde yapılması mevcut demokratik sistemin devamlılığı, yöneticilerin meşruiyeti ve de toplumsal barış ve huzurun temini bakımından çok büyük önem arz etmektedir.

Demokratik devletlerde seçimlerin bu önemi nedeniyledir ki, genelde oy verme günü ve sonrasında, özelde tüm seçim sürecinin ve dolayısıyla seçim işlerinin yürütülme aşamasının demokratik sistemin ideal işleyişine uygun bir şekilde denetlenmesi de ayrı bir önem taşımaktadır.

Seçimlerin demokratik sistemin ideal işleyişine uygun bir şekilde yapılabilmesi, seçim işlerini yerine getirenlerin ve seçimleri denetleyenlerin görevlerini en iyi şekilde yapmalarıyla birlikte, adaylar ve nihayetinde seçmenlerinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleriyle mümkün olacaktır. Türk seçim hukukunda tarafların görev ve sorumlulukları ayrıntılı olarak belirlenmiştir.

Seçim kurallarının seçimlere katılan adaylar ve seçmenler açısından da ayrı bir önemi vardır. Demokratik seçme hakkının toplumdaki herkese serbest, eşit ve ayırım yapılmaksızın tanınması, seçmenin iradesini hür bir şekilde kullanması için gereken önlemlerin alınması, seçim sonrası sandıkların açık sayım ve döküm esasları ile şeffaf ve şüphe oluşturmayacak mahiyette güvenilir ve dürüst sayılması, seçimlerin kendi meşruiyetinin sağlanması açısından da gereklidir. Kendi meşruiyeti toplum vicdanında sorgulanan bir seçimle iktidara gelen yöneticilerin meşruiyetleri de kabul görmeyecektir. İşte bu meşruiyetin temini açısından seçimlerin başından sonuna

kadar her aşamasında en ideal tarzda denetlenmesi gerekecektir. Görüldüğü gibi seçimlerin sağlıklı bir şekilde işlemesi demokrasi ile doğrudan ilgilidir.

Demokratik bir devletin varlığı için seçimler muhakkak olması gereken bir unsurken, seçimle iktidarın el değiştirmesi ise yeterli değildir. Demokratik bir devletten söz edebilmek için, seçimlerin yukarıda ifade edildiği gibi adil ve evrensel seçim ilkelerine uygun bir şekilde yapılıp, sonuçlandırılması da gerekmektedir.

Seçimlerin bu denli önemine rağmen, Türkiye’de seçimlerin denetlenmesi ile ilgili olarak akademik çalışma yeterince yapılmamıştır. Seçimlere ilişkin yapılan akademik çalışmaların birçoğu seçim sistemleri üzerine yapılmıştır. Bu alanda yapılmış çalışmaların azlığı ve yukarıda da ifade edildiği üzere, seçimlerin denetlenmesi konusunun demokratik ülkeler açısından büyük önemi dikkate alınarak, bu konunun incelenmesi gerektiği düşünülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEÇİM İŞLERİNİN YÜRÜTÜLMESİ

I. SEÇİM KAVRAMI ve TÜRKİYE’NİN SEÇİM TARİHÇESİ

A. SEÇİM KAVRAMI

1. Genel Olarak Seçim Kavramı

Seçim, seçmenin kendisini yönetecek adaylar arasından tercihte bulunmasıdır. Anlaşılacağı üzere seçim, bir seçme faaliyetidir. Bu kapsamda seçme ve seçilme hakkı ile doğrudan ilgilidir.

Seçmenler hangi amaçla oy kullanırlarsa kullansınlar, seçimlerin siyasal ve hukuki fonksiyonları vardır¹. Seçimler, her şeyden önce yönetenlerin yönetilenler tarafından denetlenmesini sağlar. Zira seçilmiş bir iktidar bir süre sonra kendisini seçmiş olanların karşısına çıkıp hesap vermek zorundadır. Bu hesap verme işleminin iktidardan uzaklaştırılma gibi keskin bir yaptırımı da vardır. Bu nedenledir ki iktidardaki grubun yeniden seçilememe endişesi, kendilerine emanet edilen iktidar yetkisini kötüye kullanmaktan alıkoyma gibi olumlu bir sonucu da oluşturmaktadır. Bu kapsamda seçimlerin, devlet iktidarını sınırlama yollarının başında geldiği düşünülebileceği gibi, seçime dayanmayan bir iktidarın da, diktatörlük rejimlerinin başlıca karakteristik özelliğini göstereceği söyleyebilecektir².

Görüldüğü gibi seçim kavramı, hem hukuku hem de siyaset bilimini ilgilendirmektedir. Seçim, siyaset bilimi yönünden seçim sistemleri ve seçmen davranışları kavramları ile doğrudan ilgilidir. Hukuki açıdan seçim ise, kamu siyasetini oluşturacak ve yürütecek olan kamu iktidarlarını kuran bir vasıta³dır.

Demokratik devletlerde seçimler aracılığıyla, egemenliğin kendisinde olduğu yönetilenlerin, kendisini yöneteceklere izin vermesi sağlanır. Bu durumun iktidarın

¹ KARAMUSTAFAOĞLU, Tuncer, Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1970, s. xv.

² KAPANİ, Münci, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara 1993, s. 281.

³ KARAMUSTAFAOĞLU, s. xv.

meşruiyetinin⁴ sağlanması açısından büyük önem taşıdığı kabul edilmektedir. Seçmenler seçim yoluyla iktidara muvafakat etmek, önceki muvafakatlerini yenilemek veya geri almak şeklinde irade belirleyebilirler. Böylece seçmen iktidarı belirleme ve denetleme hakkını kullanmış olmaktadır⁵.

Seçim kavramının daha iyi anlaşılması için demokrasi, temsil ve seçim uyumsuzluğu kavramlarının da anlaşılması önemlidir. Bu nedenle öncelikli olarak bu kavramları irdeleyelim.

2. Seçimlerin, Demokrasi ve Temsil Kavramları Bakımından Önemi

Sosyal ve insani ihtiyaçlarının sağlanmasını amaçlayan ve bu nedenle kurulmuş her sosyal topluluk, bir düzene ve bunu sağlayacak bir otoriteye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak zamanla devlet ortaya çıkmıştır.

Devlet yetkilerini elinde tutarak devleti yönetme gücüne sahip olan siyasal iktidarın, kim tarafından kullanılacağı ve siyasal iktidarı⁶ kullanacak olanların nasıl saptanacağı toplumsal hayata geçildiğinden bugüne kadar çözülmeye çalışılmıştır⁷. Zira siyasal iktidarın meşruluğu büyük önem taşımaktadır. Bir iktidar ona itaat edilmesi konusunda toplumda bir uzlaşma (consensus) varsa meşrudur⁸. Meşruluk dönemlere ve ülkelere göre, monarşik veya demokratik nitelikte olabilmektedir. Monarşik meşruluk ilahi hukuktan veya geleneklerden kaynaklanıp, monark, iktidarın meşruluğunu dinsel ve geleneksel inançtan almaktadır. Demokratik meşruluk ise, dayanağını seçim yoluyla halktan almaktadır⁹.

Demokratik devletlerde halk, seçimler yoluyla yöneticileri iş başına getirebilir ve beğenilmediği veya başarısız bulunduğu zaman da değiştirebilirler. Kuşkusuz halkın iradesinin bu denli yansıyabilmesi için, yönetici adaylarının seçimler öncesi

⁴ “Meşruluk, iktidarın bağlayıcı karar alma ve emretme yetkisine vatandaşların rıza göstermesi, yani onun bu yetkiye sahip olduğunun yaygın olarak kabul edilmesi demektir”, ayrıntılı bilgi için bkz. ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukuku, Orion Yayınları, Ankara 2005, s. 18- 20.

⁵ TUNÇ, Hasan, Anayasa Hukukuna Giriş, Nobel Yayınları, Ankara 1999, s. 140- 141.

⁶ “Siyasi iktidar; siyasi toplumun kaderiyle ilgili temel kararlar alabilen, kapsayıcı ve merkezileşmiş iktidardır”, ayrıntılı bilgi için bkz. ERDOĞAN, s. 17- 18.

⁷ VARLIK, Ülkü- ÖREN, Banu, Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 3- 4.

⁸ WEBER’e göre siyasi iktidarın meşruluğu konusunda üç farklı kaynak vardır. Bunlar: Gelenek, lider karizması, akılcı- hukuki meşruluk olarak belirlemiştir. Aktaran: ERDOĞAN, s. 21.

⁹ TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 1998, s. 87.

belirlenme sürecinde de aktif rol alması gerekmektedir¹⁰. Gerçek anlamda demokratik meşruiyet, yöneticilerin alternatifler arasından halk tarafından seçilmesi yerine, o alternatiflerin dahi halk tarafından seçilmesi ile ortaya çıkacaktır. Tam anlamıyla demokrasi de ancak böyle gerçekleştirilmiş olacaktır.

Demokrasi eski Yunanca demos (halk) ve kratein (yönetmek, hükmetmek) sözcüklerinden oluşur ve “halkın yönetimi” anlamına gelir¹¹. Bu haliyle demokrasi devletin genel siyasetinin halk tarafından tayin ve tespit edildiği anlamını taşır¹². Demokrasilerde egemenlik halka aittir. Halk egemenliğini ancak seçilmiş temsilcileri aracılığıyla kullanabilir. Bu kapsamda demokrasi ideal anlamıyla halk yönetimi demektir¹³.

Siyasal haklar tanınmış ve güvence altına alınmış bir ülkede demokrasinin tam anlamıyla uygulandığından söz edebilmemiz için, etkin siyasal makamların, birden çok siyasal partinin katıldığı, muhalefetin iktidar olma şansına sahip olduğu, düzenli aralıklarla tekrarlanan serbest seçimlerle belirlenmesi gerekmektedir¹⁴. Bu kapsamda demokrasi; iktidarda bulunanların, seçimle iş başından uzaklaşmasını, iktidarın belli bazı şeyleri yapmasını ve yapmamasını teminat altına almaya da çalışmaktadır¹⁵.

Toplumsal yaşamda kişilerin tercihleri ve çıkarları birbirinden farklılık gösterir. Demokrasi, toplumdaki çeşitli çatışmaların varlığını kabul eden ve bunların barış içinde birlikte var olmasını sağlamaya yönelik mekanizmalar içerir. Hangi siyasal görüşün ülke için daha yararlı olacağına karar verebilecek tek makam, görüşünü seçimlerle ortaya koyacak olan halktır¹⁶. Zira iktidara talip olan ve farklı görüşleri savunan siyasi partilerin olduğu toplumlarda seçim, siyasi gerginlikleri azaltan bir yoldur¹⁷.

Demokrasi genel olarak, doğrudan ve temsili demokrasi olmak üzere ikiye ayrılır. Doğrudan demokrasi, kamu işleri hakkında bütün kararları doğrudan doğruya

¹⁰ BİLİR, Faruk, Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2007, s. 66.

¹¹ ERDOĞAN, s. 106.

¹² BİLİR, Faruk, Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s. 5.

¹³ ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2005, s. 59.

¹⁴ GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa 2004, s. 72.

¹⁵ VARLIK- ÖREN, s. 18.

¹⁶ SABUNCU, Yavuz, Anayasaya Giriş, İmaj Yayınları, Ankara 2003, s. 96.

¹⁷ TEZİÇ, s. 236.

halkın almasını ve yürütmesini ifade eder¹⁸. Doğrudan demokrasinin insan unsuru ve ülke büyüklüğü bakımından genişleyen toplumlar için uygun olmayacağı kabul edilmektedir. Bu kapsamda temsili demokrasi fikri ortaya çıkmıştır. Temsili demokrasi, yönetilenlerin, belli süreler için görev yapmaları amacıyla, sınırlı sayıda temsilci seçmesini ve devlet yönetiminin gerçekleştirilmesi için alınması gereken kararların, millet adına bu temsilciler tarafından alınmasını öngören bir yönetimdir. Temsili demokrasi ile egemenliğin halk tarafından seçilmiş temsilciler aracılığıyla kullanılması sağlanmış olmaktadır¹⁹.

Demokrasinin temsili demokrasi haline gelmesinin en önemli sonucu ise temsilcilerin belirlenmesi için seçim yapılmasının zorunlu olmasıdır. Çünkü seçim olmayan bir siyasi sistem demokratik olarak nitelendirilemez²⁰. Görüldüğü gibi, temsili demokrasilerde yöneticiler halk tarafından yapılacak tercihe göre bu tercihin somutlaştırılması bakımından irade ve tercihlerini ifade edebilecekleri seçimler yapılmak suretiyle belirlenmiş olmaktadır²¹.

Anlaşılan o ki seçim, temsili demokrasinin vazgeçilmez bir ögesi ve yöneticilerin seçimle belirlenmesi demokratik sistemin çok önemli bir esasıdır. Ayrıca seçimler, temsili demokrasilerde, ülkeyi yönetme yetkisinin kaynağı ve meşruiyetinin temelidir²².

Temsili demokrasilerde seçimin tek işlevi yöneticileri belirleyip tespit etmek değildir. Belki daha da önemlisi yönetilen durumunda olan halkın, seçimler aracılığıyla kendisine ait olan egemenliği ve bunun sonucu olarak iktidarı bizzat kullanma imkanını elde ederek, hayata geçirilecek politikalar hakkında kendi tercihini genel devlet yönetimine yansıtabilme gücünü elde edebilmesidir²³. Bu nedenle günümüz çoğulcu rejimlerinde seçim, yalnızca temsilcileri belirleyen bir işleve sahip değildir. Ayrıca, farklı siyasi görüşleri savunan siyasi partilerin, seçmene

¹⁸ ERDOĞAN, s. 109.

¹⁹ BİLİR, Türkiye’de Milletvekilliği, s. 11.

²⁰ TUNÇ, Hasan, Anayasa Hukukuna Giriş, s. 139- 140.

²¹ ERDOĞAN, s. 119.

²² TÜRK, Hikmet Sami, Seçim Hukukunun Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Tesav Yayınları, Ankara 1997, s. 116.

²³ ARASLI, Oya, Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876- 1987), Ankara 1989, s. 10.

sundukları geleceğe yönelik icraat programları ve politikalarının, seçmenin siyasi tercihlerine göre oylanmasını da sağlamaktadır²⁴.

3. Seçim Uyuşmazlığı Kavramı

Seçim uyuşmazlığı; seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin mevzuat çerçevesinde seçim sürecinde ortaya çıkabilecek seçime katılan tarafların hak ve menfaatlerini ilgilendiren anlaşmazlıklar olarak tanımlanabilir²⁵. Uyuşmazlığın tarafları adaylar, seçmenler ve seçim kurullarıdır.

Seçim uyuşmazlığı esas olarak hukuki uyuşmazlıktır. Seçim uyuşmazlıklarının hukuki uyuşmazlık olduğu kabul edilse de, çeşitli ülkelerde seçim uyuşmazlıklarının çözümünde yargı organları yanı sıra siyasal organların da devreye girdiği, yine bazı ülkelerde ise sadece siyasal organlara bırakıldığı görülmektedir²⁶.

Seçim uyuşmazlıkları seçim sürecinin her aşamasında ortaya çıkabilmektedir. Oysa seçim denilince aklımıza ilk gelen şey, oy sandığı olmaktadır. Seçim bir süreçtir, dolayısıyla oy vermeden daha çok şeyi ifade eder. Bu süreçte seçmenlerin belirlenmesi, adayların tespiti, oy verme öncesi propaganda döneminin düzenlenmesi, oy verme, oyların sayım ve dökümü gibi iş ve işlemleri yapmakla görevlendirilmiş çeşitli ülkelerde seçim idare organları bulunmaktadır. Seçim idare organları, hükümet içinde bir bakanlık, sekreterlik, memurluk olabileceği gibi karma kurul şeklinde de olabilmektedir. Bazı ülkelerde ise karma yapıda sistemler bulunmaktadır²⁷.

Türkiye’de ise Yüksek Seçim Kurulu hem seçimlerin yönetilmesinde idare organı hem de seçim uyuşmazlıklarının çözümünde bir yargı organı olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda Yüksek Seçim Kurulu’nun²⁸ hukuki niteliği ile ilgili en önemli tartışma konusu Kurul’un mahkeme olup olmadığı noktasında düğümlenmiştir. Konuyla ilgili zaman içerisinde gerek YSK gerekse Yüksek Mahkemeler farklı kararlar vermiştir. Doktrinde konuyu değerlendirmiş ve bazı

²⁴ TEZİÇ, s. 236.

²⁵ GÖNENÇ, Levent, Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınları, Ankara 2008, s. 26.

²⁶ GÖNENÇ, s. 27.

²⁷ GÖNENÇ, s. 28.

²⁸ Bundan sonraki sayfalarda “Yüksek Seçim Kurulu” yer yer “YSK” veya “Kurul” olarak da ifade edilecektir.

yazarlar tarafından mahkeme olduğu, diğer bazı yazarlar tarafından da mahkeme olmadığı görüşü dile getirilmiştir²⁹.

Kanaatimizce, YSK seçimlerin ve seçim sürecinin yönetilmesine yönelik yukarıda ifade edilen görevleri nedeniyle bir seçim idare organı ve fakat seçim sürecinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları kesin olarak karara bağlayan bir kurum olması dolayısıyla, üyelerinin tamamı yüksek hakim olan bir yargı organıdır. YSK'nın bu ikili yapısı değerlendirildiğinde, “idari niteliği de olan bağımsız bir seçim yargı organı”³⁰ olarak nitelendirilmesi uygun olacaktır. Nitekim YSK da 2004 yılında verdiği bir kararında, “Yüksek Seçim Kurulu, gerek 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79 uncu maddesi hükmünce gerekse 298 sayılı Kanun hükmünce seçim işlerince en yüksek idare yeri ve işlerde en yüksek yargı yeridir”³¹ demek suretiyle kendisini seçim işlerinde “en yüksek idare ve yargı yeri” olarak tanımlamıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı değerlendirmeyi II. Bölümde “Yüksek Seçim Kurulu’nun Hukuki Niteliği” başlıklı konuda değerlendireceğiz.

B. TÜRK SEÇİM TARİHİ

1. Osmanlı Dönemi

Türk anayasal tarihine ilk olarak seçimler, Birinci Meşrutiyet’in de başlamasını sağlayan 1876 Anayasası’nda (Kanun-u Esasi)³² yer almıştır. Bu Anayasa ile birlikte Türk tarihinde ilk defa bir yasama organı kurulmuştur. Bu yasama organı Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan adlı iki heyetten oluşan Meclis-i Umumi’dir. Görüldüğü

²⁹ Konuyla ilgili doktrinin görüşüne “II. Bölüm”de ayrıntılı olarak yer verildiğinden, burada kısaca değinilmiştir.

³⁰ GÖNENÇ, Türkiye’de seçim uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanan sistemin Latin Amerika modeli “yargısal nitelikli bağımsız seçim kurulu” versiyonu olduğunu ve YSK’nın; “yargısal nitelikli bağımsız bir seçim idare organı” olduğunu ifade etmiştir, GÖNENÇ, s. 50 ve 28; ancak, bu ifadeyi Anayasa’nın 79. maddesinin 1. fıkrasında ifade edilen, seçimlerin “yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında” yapılacağı hükmü karşısında doğru bulmuyoruz. Çünkü Anayasa’ya göre YSK ve diğer seçim kurullarının “yargı organı” olma vasfı asli bir vasıftır. Bu nedenle yazarın YSK’yı “... idare organı” olarak vasıflandırması Anayasa’ya uygun olmayan bir ifade olarak değerlendirmekteyiz.

³¹ YSK, 2004/315, ÜNLÜ, Ahmet Hamdi- ERBİL, Hasan, Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara 2007, s. 1239- 1240.

³² 1876 Anayasası’nın onay tarihi 23 Aralık 1876’dır, TUNCER, Erol, Osmanlıdan Günümüze Seçimler 1877- 1999, Tesav Yayınları, Ankara 2002, s. 14.

gibi Osmanlı Parlamentosu iki meclisi olan tek parlamento idi³³. Bu heyetlerden Heyet-i Ayan üyeleri Padişah tarafından atanırken, Heyet-i Mebusan üyeleri ise halk tarafından seçilmiştir³⁴. 1876 Anayasası mebus seçimlerinin esaslarının özel bir kanunla düzenlenmesini öngörmesine rağmen 1908 yılına kadar söz konusu kanun çıkarılamamıştır.

İlk parlamentoyu oluşturan seçimler 1877 yılında yapılan seçimlerdir. Bu seçimlerin yasal çerçevesi, 1876 Anayasası'nın yanında, 28 Ekim 1876 tarihli Talimat-ı Muvakkate (Geçici Yönetmelik)³⁵, İstanbul civarı için çıkarılan 2 Ocak 1877 tarihli bir hükümet bildirisi olan Beyanname³⁶ ve bir de seçilecek mebusların vilayetlere (illere) göre dağılımını gösteren cetveldir³⁷. Bu mevzuat çerçevesinde seçimlerin yönetimi ve denetiminden esas itibariyle mülki amirler sorumlu tutulmuşlardır. Seçimle ilgili yargısal yetkileri açık olmamakla birlikte Şura-ı Devlet, mevzuatta milletvekili tutanaklarıyla ilgili inceleme mercii olarak gösterilmiştir³⁸.

Osmanlı İmparatorluğu'nda seçimle belirlenen temsilcilerin iktidara ortak olduğu ikinci aşama ise İkinci Meşrutiyet'tir³⁹. 1908 seçimleri için bir milletvekili seçim kanunu hazırlanmıştır. 20 Temmuz 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı (Mebus Seçimi Geçici Kanunu), 3 Ağustos 1908'de yürürlüğe girmiş ve

³³ Türkiye'de 1921, 1924 ve 1982 Anayasaları tek meclis öngörürken, 1961 Anayasası ise iki meclis usulünü öngörmüştür. 1961 Anayasası'yla Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu kurulmuştur.

³⁴ GÖZLER, s. 20- 21.

³⁵ “Kanunu Muvakkatlar, 1876 Kanun-i Esasiye göre (m. 36), Heyet-i Vükela (Bakanlar Kurulu) tarafından, Meclisin tatili sırasında, acele ve olağanüstü hallerde, sonradan Mebusan ve Ayan Meclislerinin onayına sunulmak üzere alınan kararlar, ‘muvakkaten’ kanun hükmündedirler. Meclis onaylamadığı takdirde, Kanunu Muvakkatlar yürürlükten kalkar”, ayrıntılı bilgi için bkz. TEZİÇ, s. 23; Talimat-ı Muvakkate yalnızca 1877 yılı seçimlerinde uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Talimat-ı Muvakkate 1876 Anayasası'ndan daha önce onaylandığı için, Anayasa ile talimat arasında mebus seçilme yaşı, mebus sayısı, seçme ve seçilme yeterliliği gibi konularda çelişen hükümler bulunmaktadır, ARMAĞAN, Servet, “Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri”, Armağan Kanun-u Esasi'nin 100. Yılı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1978, s. 154-156.

³⁶ Bu Beyanname'de seçimlere ait sistem hükümleri değil, seçimlerin yapılmasına ait hükümler bulunmaktadır, ARMAĞAN, s. 157; bu kapsamda Beyanname'de seçmen defterlerinin nasıl düzenleneceği ve mebus seçiminde oyların nasıl kullanılacağı ayrıntılı olarak açıklanmıştır, TUNCER, s. 14.

³⁷ TANÖR, Bülent, Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 152; ayrıca bkz. VARLIK- ÖREN, s. 59.

³⁸ ARASLI, Seçim, s. 154.

³⁹ 21 Aralık 1918 yılında Padişah Vahdettin'in parlamentoyu feshetmesi ile İkinci Meşrutiyet Rejimi sona ermiştir, TUNÇ, Hasan- BİLİR, Faruk, Anayasa Hukuku Uygulamaları, Ankara 2005, s. 6.

yeni Meşrutiyetin ilk seçimleri⁴⁰, bu geçici kanun ve bu kanunun nasıl uygulanacağını gösteren “talimat” uyarınca yapılmıştır⁴¹.

İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı, 1876 tarihli mevzuattan farklı olarak seçimlerin yönetim ve denetiminde sadece olarak mülki amirleri değil, dahiliye nezareti ve heyeti teftişçileri de görevlendirmiştir⁴². İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı milletvekili tutanakları yönünden de, tutanakların dahiliye nezaretinde toplanacağı ve buradan Heyeti Mebusan’a ulaştırılacağını düzenlemektedir. Böylece tutanaklar konusunda son sözü söyleme yetkisi Heyeti Mebusan’a verilmiştir.

İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı, ülkemizde bazı değişiklikler yapılmak suretiyle 1942 yılına kadar yapılan 1920 seçimleri dışındaki tüm seçimlerde uygulanmıştır⁴³. Bu kanun iki dereceli seçim yöntemi öngörmektedir.

2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Türkiye’de 1920’de ilk TBMM seçimleri yapılmıştır. Bu seçimler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Namına İntihap Hakkında Tebliğ hükümlerine göre yapılmıştır⁴⁴. 20 Ocak 1921 tarihinde genç Türkiye’nin ilk Anayasası olan Teşkilat-ı Esasi⁴⁵ hazırlanmış, 1923’te de yeni seçimler yapılmıştır. İlk bağımsız milletvekilleri bu seçimle Meclis’e girmiştir. 1924 yılında ise, 1961 yılına kadar çeşitli değişikliklerle uygulanmaya devam edilecek olan 1924 Anayasası⁴⁶ hazırlanmıştır⁴⁷. 1931 yılında Belediye Kanunu değiştirilerek kadınlara yerel

⁴⁰ GÖZLER’e göre, Türk tarihinde çok partili hayata ilk defa İkinci Meşrutiyet (1908) döneminde geçilmiştir. Ayrıca bu çok partili dönem birinci ve ikinci gruplar adı altında birinci TBMM döneminde de sürmüştür, GÖZLER, s. 39.

⁴¹ VARLIK- ÖREN, s. 65.

⁴² ARASLI, Seçim, s. 154.

⁴³ TUNCER, s. 1.

⁴⁴ TUNCER, s. 1.

⁴⁵ 1921 Anayasası’nın resmi adı Teşkilatı Esas-i Kanunu’dur. 1921 Anayasası, 1876 Anayasası’nı yürürlükten kaldırmamıştır. Aynı anda 1876 Anayasası da yürürlükte kalmıştır. Belki bu sebeple 1921 Anayasası’nda temel hak ve hürriyetler ile yargı yetkisi gibi hükümlere yer verilmemiştir, ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 23.

⁴⁶ 1924 Anayasası, 104. maddesinde, 1876 ve 1921 Anayasalarını açıkça kaldırmıştır.

⁴⁷ 1924 Anayasası’ndaki siyasi partilerin durumunu değerlendiren KARPAT’a göre; “1924 Türk Anayasası birçok modern anayasadan farklı olarak, siyasi partileri siyasi rejimin ve Büyük Millet Meclisi’nin unsurları olarak göstermemiştir. Sadece Büyük Millet Meclisinin İç Tüzüğü (madde 22, 23) siyasi partileri tanımakta idi. Bundan da anlaşılacağı üzere, siyasi partiler, ancak mecliste bir sandalye kazandıkları zaman tam manasıyla siyasi varlık gösterebiliyorlardı. Siyasi faaliyetler Cemiyetler Kanunu, Ceza Kanunu ve Seçim Kanunu ile düzenlenirdi”, KARPAT, Kemal H. , Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Ekonomik Kültürel Temeller, Afo Yayınları, İstanbul 1996, s. 309.

seçimlere katılma hakkı tanınmıştır. 1934 yılında da, 1924 Anayasası'nda yapılan değışiklikle kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş ve böylece 1935 seimleri⁴⁸ kadınların meclise girdiğı ilk seçimler olmuştur.

İntihab-ı Mebusan Kanunu, 14 Aralık 1942 tarihli 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu ile kaldırılmıştır. 4320 sayılı Kanun, sistem bakımından yenilik getirmese de Meşrutiyet sonrasında ve kurulan demokratik devletin ilk seçim kanunudur. Böylece dağınik olan seçim mevzuatı tek bir kanunda toplanmıştır. Bu kanunun uygulandığı 1943 seçimleri Türk siyasal tarihinde tek partili ve yarışmacı olmayan bir dönemin son seçimi olmuştur⁴⁹.

Çok partili sisteme geçilirken⁵⁰ 4320 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve yerine 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanun'un uygulandığı 21 Temmuz 1946 seçimleriyle birlikte demokrasi tarihimiz bakımından çok önemli bir adım atılarak çok partili hayata geçilmiştir. Böylece Türk halkı kendi iradesi ve tercihleri ile yöneticilerini değıştirme imkanına kavuşmuştur. Ancak çok partili hayata geçiş önemli bir gelişme olmakla birlikte, 1946- 1960 yılları arasındaki dönemde fiili olarak çok partili sistem olmaktan çok, iki partili bir sistem uygulaması görölmektedir.

Gerek 4320 sayılı Kanun gerekse 4918 sayılı Kanun İçişleri Bakanlığı, mülki amirler ve heyeti teftişiyelerden oluşan seçim organlarının yapısını ve işlevini esas olarak korumuştur. 4320 sayılı Kanun'la heyeti teftişiyelerin yerini teftiş heyetleri, 4918 sayılı Kanun'la ise, teftiş heyetlerinin yerini seçim kurulları ve seçim komisyonları almıştır⁵¹. Her iki kanunda büyük ölçüde benzer nitelik taşımaktadır⁵².

1946 seçimleriyle birlikte seçim sonuçlarının değeriendirilmesinde gizli tasnif yönteminin uygulanması yoğun tartışmaları da beraberinde getirmiş, seçimlerin dürüst yapılmadığı konusunda iddialar gündeme gelmiştir⁵³. Bu dönemde seçimlere ilişkin olarak gizli oy, açık sayım ve yargı denetimi ilkeleri mevzuatta yer

⁴⁸ Türk siyasi hayatında genel oy ilkesinin uygulandığı ve kadınların meclise girdiğı ilk seçimlerdir.

⁴⁹ VARLIK- ÖREN, s. 80- 82.

⁵⁰ 7 Ocak 1946 yılında CHP'den ayrılan bazı milletvekilleri Demokrat Parti'yi kurmuşlardır, VARLIK- ÖREN, s. 83.

⁵¹ TUNCER, s. 201- 203.

⁵² VARLIK- ÖREN, s. 85- 86.

⁵³ VARLIK- ÖREN, s. 84- 85; Demokrat Parti, bu durumu protesto amacıyla 1950 yılına kadar hiçbir mahalli ve ara seçime katılmamıştır, VARLIK- ÖREN, s. 85.

almamaktaydı. Belki de bu tartışmalardan dolayı Milletvekili Seçim Kanunu'nda 1948'de 5258 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikte birlikte seçimlerin güvenliği, adilliği, serbestliği ve dürüstlüğü açısından son derece önemli olan gizli oy, açık tasnif ilkeleri getirilmiştir. Ancak seçim mevzuatımızdaki 1876 Anayasası'ndan bu yana yapılan değişiklikler, ülkemizin ulaştığı demokratik anlayış seviyesine uygun görülmemiştir. Bu nedenle seçim mevzuatının uluslararası kriterlere uygun olması için dünya seçim kanunlarının bir kısmı tercüme edilmiş ve yüksek bir ilim heyeti oluşturularak çok partili demokratik hayatın gereklerine uygun bir seçim projesi hazırlanmıştır⁵⁴.

Bu çalışmalar ve emekler sonucunda, seçimlerin dürüstlüğü ve serbestliği konusunda tartışmaların da etkisiyle, Yüksek Seçim Kurulu'nu da kuracak olan 16.02.1950 tarih 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylece Türk anayasa tarihinde seçimlerin güvenliğini sağlayacak tarafsız bir seçim yönetimi ve denetimi için gerekli olan kurum ve kurallar ilk kez 5545 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir⁵⁵. Bu Kanun'la, ilçe ve il seçim kurulu ile Yüksek Seçim Kurulu kurulmuştur. Bu Kanun'la ayrıca, seçim yönetimi ve denetimi yeni kurallara bağlanmış, seçim sürecinde yargı denetimi esası getirilmiş ve seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceği hükme bağlanmıştır⁵⁶. Böylece öteden beri şikayet konusu olan idare amir ve memurlarının, seçim mekanizması dışında bırakılması öngörülmüştür⁵⁷. Ancak Kanun'la, seçmen kütüklerinin hazırlanmasının vali ve kaymakamlara bırakılması, seçmen kütüğü listelerinin askıya çıkarılması ve askı süresince yapılan itirazların karara bağlanmasında görevin ihtiyar heyeti ve meclislerine verilmesi nedenlerinden dolayı, seçimlerin tam anlamıyla yargı yönetim ve denetimi altında bırakılması mümkün olmamıştır⁵⁸.

5545 sayılı Kanun'da bir başka eksiklikte, milletvekilleri tutanaklarının denetimi konusunda kesin karar verme yetkisinin yargı organlarının görev alanı dışında tutulmasıdır. Kanun'a göre, seçim tutanaklarına ilişkin itirazlar Yüksek

⁵⁴ 298 sayılı Kanun'un Genel Gerekçesinden, PARLAR, Ali- HATİPOĞLU, Muzaffer, Seçim Kanunu ve Uygulaması, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, Ankara 2009, s. 151- 152.

⁵⁵ TUNCER, s. 175.

⁵⁶ <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>. (12.03.2010).

⁵⁷ VARLIK- ÖREN, s. 86.

⁵⁸ YILMAZ, Zekeriya, "Seçimlerin Denetimi ve Yüksek Seçim Kurulu", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Seçkin Yayınları, Ankara 2006, s. 86.

Seçim Kurulu’nun sunduğu rapor zerine TBMM tarafından kesin karara bağlanmaktaydı. Ancak, 17.02.1954 tarih ve 6272 sayılı Kanun’la milletvekili tutanakları hakkında itirazları inceleyip kesin karara bağlama yetkisi tamamen Yüksek Seçim Kurulu’na verilmiřtir⁵⁹. Böylece lkemizde seçimlerin tam anlamıyla yargı gözetimi ve denetiminde yapıldığı, seçim uyuşmazlıklarının yargısal usullerle czme kavuşturulduğu bir dönem bařlamıřtır⁶⁰.

Yüksek Seçim Kurulu, 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu’yla kurulmuş ve bu Kanun’u kaldıran 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu’nda da yer almıştır. 5545 sayılı Kanun’la getirilen esaslar, 298 sayılı Kanun’la⁶¹ da korunmuş, 298 sayılı Kanun’un 9. ve 10. maddesi; 5545 sayılı Kanun’un 57. ve 58. maddeleriyle aynı içerikte düzenlenmiş, seçim güvencesini sağlamaya yönelik mekanizmalar daha da geliştirilmiştir. Bu kapsamda kütüklerin düzenlenmesinde de denetim ve yönetim hakimlere verilmiřtir⁶².

Yüksek Seçim Kurulu 1961 ve 1982 Anayasalarında da düzenlenerek, anayasal statüye kavuşmuştur. 1961 Anayasası döneminde seçimlerle ilgili 298 sayılı Kanun dışında ayrıca, 24.05.1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu yelerinin Seçimi Kanunu ve 25.05.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu kabul edilmiş, 1982 Anayasası döneminde ise 10.06.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu yürürlüğe girmiştir.

C. SEÇİM HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ

Günümüzde seçme hakkının niteliği ve seçimlerin temel ilkeleri cğdaş demokratik ülkelerin anayasalarında yer almaktadır. Örneğin seçimlerin genel, serbest, eşit ve gizli oy ilkesine göre yapılması, İtalyan, Alman, İspanyol ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında; oyların açık sayımı ve dökümü ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda dzenlenmiřtir⁶³. Yine bu ortak ilkelerin bazılarına İnsan

⁵⁹ GÖZLER, s. 175.

⁶⁰ YILMAZ, “Seçimlerin Denetimi”, s. 88.

⁶¹ Bundan sonraki sayfalarda, 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, sadece “298 sayılı Kanun” olarak ifade edilecektir.

⁶² 298 sayılı Kanun’un Genel Gerekçesinden, PARLAR- HATİPOğLU, s. 152.

⁶³ TÜRK, s. 117.

Hakları Evrensel Beyannamesi (m. 21/1- 3), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek 11. Protokol (m. 3), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol (m. 3), Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (m. 25) ve Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı I. Eki gibi beyanname ve sözleşmelerde yer verilmiştir.

1982 Anayasası'nın 67. maddesi ve 298 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre, "Seçimler ve halkoylaması, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetimi ve denetimi altında yapılır". Türkiye'de bu ilkelerin uygulanması sonucunda seçimlerin genel hatları itibariyle demokrasinin evrensel ölçülerine uygun yapıldığı söylenebilir⁶⁴.

1. Serbestlik İlkesi

Seçimlerin serbestliği ilkesi, seçmenin oyunu hiçbir baskıya maruz kalmadan kullanabilmesini ifade eder. Aynı zamanda bu ilke, seçmenin birden fazla aday arasından gerçek bir tercih yapabilmesini ve siyasi partilerin de, hiçbir baskıya maruz kalmadan propaganda faaliyetlerinde bulunabilmelerini öngörmektedir. Yine bu ilke, herkesin seçimle gelinen görevlere aday olabilmelerini, adayların hukuken eşit koşullarda yarışabilmesinin güvence altına alınmasını, seçme hakkının çağdaş demokratik ilkelere uygun olarak tanınmasını gerektirir⁶⁵.

Serbest seçme hakkı çağdaş demokratik yönetimin vazgeçilmez bir unsuru olup, bu hakkın her türlü siyasal, ekonomik etki veya baskıdan uzak olarak kullanılması gerekir⁶⁶. 298 sayılı Kanun'un 88. maddesine göre, "Hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamaz..." hükmü bu ilkenin uygulanırlık kazandığını gösteren düzenlemelerden biridir.

⁶⁴ ERDOĞAN, s. 230; ayrıca yazar, olağan dönemlerde yapılan seçimler genel olarak özgür ve dürüst yapılırken, darbeler sonrası ve ara rejimleri takip eden ilk seçimler için aynı şeyin söylenemeyeceğini, bu kapsamda 1961, 1983, 1999 seçimlerinin Silahlı Kuvvetlerin yakın gözetiminde ve kimi kısıtlamaları nedeniyle tam olarak özgür seçimler olmadıklarını ifade etmektedir, ERDOĞAN, s. 229-230.

⁶⁵ SABUNCU, s. 97- 98.

⁶⁶ KARAMUSTAFAOĞLU, s. 158.

Bu ilke, aynı zamanda oy vermenin mecburiyet haline getirilemeyeceği yani serbest oy sisteminin benimsenmesi gerektiği anlamına da gelir⁶⁷. Zaten seçmene oy verme konusunda bir mecburiyet yüklememek en doğru olandır. Mecburiyet altında ve istemeyerek oy veren seçmenin düşünce ve inancını öğrenmekte de fayda yoktur⁶⁸. Ayrıca seçmenlerin oy kullanma özgürlüğü kabul ediliyorsa, bu özgürlüğün sadece seçimlere katılma özgürlüğü değil, aynı zamanda istenmiyorsa seçimlere katılmama özgürlüğünü de içinde taşıdığı göz ardı edilmemelidir⁶⁹. Mecburi oy vermenin geçerli olduğu ülkelerde devlet yönetimine katılma görünüşte katılma niteliğinde olmakta, gerçek anlamda bir katılmadan söz etmek imkan dahilinde olmamaktadır⁷⁰. Buradaki mecburiyet, seçmenin zor kullanılarak sandık başına getirilmesi anlamına gelmez. Seçmen, seçimlere katılmamakta serbesttir. Ancak seçim günü katılmadığı zaman sonuçlarına katlanır. Bu durumda ülkelere göre genellikle para cezası ve seçmenlik sıfatının geçici olarak yitirilmesi yaptırımları uygulanır⁷¹.

Anayasal tarihimizde 1982 Anayasası'na kadar zorunlu oy uygulaması olmamıştır. İlk zorunlu oy uygulaması 1982 Anayasası'nın halkoylamasında düzenlenmiştir. Anayasa'nın 175. maddesinde 17.5.1987 tarih ve 3361 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle de zorunlu oy anayasal bir kural haline gelmiştir. Nitekim Anayasamızın 175/8. madde ve fıkrasında, halkoylaması, milletvekilliği genel ve ara seçimleri ve mahalli genel seçimlerine katılımı sağlamak için kanunda para cezası dahil her türlü tedbirin alınacağı düzenlenmiştir⁷². Böylece Anayasa'ya göre seçme eyleminin vatandaş için bir hak olduğu kadar (Anayasa, m. 67/1) aynı zamanda bir

⁶⁷ GÖZLER, s. 173.

⁶⁸ KARAMUSTAFAOĞLU, s. 158.

⁶⁹ YALÇIN ÇİFTLİK, Filiz, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Seçim Suçları ve Cezaları, Adalet Yayınları, Ankara 2008, s. 9.

⁷⁰ EROĞUL, Cem, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İmge Kitabevi, Ankara 1991, s. 210.

⁷¹ TEZİÇ, s. 23.

⁷² Anayasa'nın, katılma zorunluluğu olan ve katılmayanlara para cezası verilecek seçimleri saymış olmasına rağmen, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 02.05.2001 tarih ve 4677 sayılı Kanun'la değişik 86. maddesi ile baro levhasında yazılı avukatların baro genel kurullarına katılmalarının ve oy kullanmalarının zorunlu olduğu, haklı nedenle katılmayanlara ilçe seçim kurulu başkanı tarafından para cezası verilebileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ZABUNOĞLU ve KAYAÇAĞLAYAN'a göre, Anayasa'nın para cezaları verilebilecek seçimleri sınırlı sayıda sayması nedeniyle, Anayasa'nın 175. maddesine aykırı olduğu gibi, Anayasa'nın 67, 135 ve 13. maddelerine de aykırıdır, ZABUNOĞLU, Yahya K. - KAYAÇAĞLAYAN, Metin, "Baro Seçimlerinde Mecburi Oy Kuralı ve Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri", Ankara Barosu Dergisi, Yıl 66, Sayı 1, Kış 2008, s. 116- 121.

ödev olduğu da ortaya konulmuştur. Herhalde bu durum, oyu ve seçimi görev kabul eden ulus egemenliği kuramından kaynaklanmaktadır⁷³.

2. Eşit Oy İlkesi

Eşit oy ilkesi, her seçmenin bir tek oya sahip olması anlamına gelir. Böylece her oyun ilke olarak aynı değerde olmasıyla oylar eşitlenmiş olmaktadır. Demokrasi oy hakkının yalnız genel olmasını değil, aynı zamanda eşit olmasını da gerektirmektedir⁷⁴.

3. Gizli Oy İlkesi

Gizli oy ilkesi, seçmenin tercih özgürlüğünü güvence altına alan⁷⁵ ve böylece seçmenin kime oy verdiğinin öğrenilmesini engelleyen bir ilkedir⁷⁶.

Anayasal tarihimizde seçimlerin gizli oy ile yapılacağı ilkesi ilk kez 1876 Anayasası'nda düzenlenmiştir (m. 66). Cumhuriyet döneminde 1924 Anayasası'nda seçimlerin gizli oyla yapılacağına ilişkin bir hüküm olmağı gibi ilgili seçim kanunlarında da gizli oya ilişkin bir hüküm yer almamıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk kez yukarıda da belirttiğimiz gibi 1948 yılında 5258 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle, seçim kanunlarında gizli oy ilkesi düzenlenmiş ve 1950 seçimleri bu ilke uygulanarak yapılmıştır⁷⁷. 5545 sayılı Kanun'la da kapalı oy verme yerleri hakkında bir düzenleme yapılarak, gizli oyun temini amaçlanmıştır. 1961 Anayasası döneminde, gerek Anayasa'da (m. 55) gerekse 298 sayılı Kanun'da seçimlerle ilgili olarak gizli oy ilkesi yer almıştır. 298 sayılı Kanun'un 75, 76, 92, 93. maddeleri bu ilkenin işlerlik kazanmasına yönelik hükümler getirerek, özellikle seçmenin oyunu kapalı oy verme yerinde kullanmasını ve oy pusulaların resmi mühürlü kapalı zarf içinde sandığa atılmasını düzenlemiştir⁷⁸. Aynı şekilde 1982 Anayasası'nın 67. maddesinin 2. fıkrasında da gizli oy ilkesi düzenlenmiştir.

⁷³ KABOĞLU, İbrahim Ö. , Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yayınları, İstanbul 2005, s. 190.

⁷⁴ KABOĞLU, s. 189.

⁷⁵ KABOĞLU, s. 190.

⁷⁶ SABUNCU, s. 104.

⁷⁷ TEZİÇ, s. 251.

⁷⁸ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 68.

4. Genel Oy İlkesi

Genel oy ilkesi; servet, vergi, öğrenim, cinsiyet, ırk, yetenek durumuna bakılmaksızın belirli bir yaşı dolduran tüm vatandaşlara oy kullanma hakkı verilmesini öngörür⁷⁹. Genel oy hakkı verilmeyen dönemlerde sınırlı oy sistemi uygulanarak yukarıda sayılan durumlara bakılmak suretiyle oy hakkı bazı kesimlere tanınmamıştır.

Genel oy ilkesi hiç kuşkusuz, herkese istisnasız oy verme olanağı sağlayan bir sistem anlamına gelmez. Bu nedenle seçme yeterliliği bakımından konacak bazı makul koşulların genel oy ilkesine ters düşmeyeceği kabul edilmiştir⁸⁰. Bu kapsamda demokratik ülkelerde genel oy hakkı, yaş, kısıtlılık, mahkumiyet, vatandaşlık gibi nedenlerle sınırlandırılabilir⁸¹.

5. Tek Derecelilik İlkesi

Tek derecelilik ilkesi, temsilcilerin doğrudan doğruya seçmenler tarafından seçilmesi anlamına gelir. İki dereceli seçimlerde ise seçmenler önce ikinci seçmenleri belirler⁸². Türkiye’de 1946 yılına kadar iki dereceli seçim sistemi uygulanmış, bu tarihten sonra seçimler tek dereceli olarak yapılmıştır⁸³.

6. Açık Sayım ve Döküm İlkesi

Açık sayım ve döküm ilkesi, seçimlerde kullanılan oyların sayımına hile karışmasının ve böylece seçmen tercihinin saptırılmasının önlenmesini amaçlayarak, seçimlerin dürüstlüğüne sağlanması bakımından oyların sayım ve dökümünün kamuya açık olarak yapılmasını öngörür⁸⁴. 298 sayılı Kanun’un 98 ve 100. maddelerinde buna ilişkin hükümler yer almıştır. Türkiye’de açık sayım ve döküm ilkesi ilk defa 1950 seçimlerinde uygulanmıştır⁸⁵.

⁷⁹ TUNÇ, Hasan- BİLİR, Faruk- YAVUZ, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, Asil Yayınları, Ankara 2009, s. 116.

⁸⁰ SABUNCU, s. 98- 99.

⁸¹ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 66.

⁸² TUNÇ- BİLİR- YAVUZ, s. 116.

⁸³ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 68.

⁸⁴ SABUNCU, s. 104.

⁸⁵ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 68.

7. Yargı Denetimi İlkesi

Seçimlerin yargı organlarının yönetimi ve denetiminde yapılması ilkesi, Türkiye’de 1961 ve 1982 Anayasalarının seçimlerin dürüstlüğünü sağlamak için kabul ettiğİ önemli bir ilkedir.

Seçimlerin yargı organlarının yönetim ve denetiminde yapılmasını öngören 1961 ve 1982 Anayasalarımız Yüksek Seçim Kurulu’nu bu konuda görevlendirmiştir.

8. Şahsilik İlkesi

Bu ilke, seçme hakkının kişiye sınıksıkı bağılı olduğunu, seçmenin oyunu sandık başına gelerek bizzat kendisinin kullanmasını, başkasının veya vekilinin bu konuda aracı olamamasını öngörmektedir⁸⁶. Yine aynı ilke, seçmenin oyla somutlaşan iradesinin bizzat kendisi tarafından ortaya konulması gerektiğini ifade etmektedir.

Oy vermenin şahsiliğİ ile ilgili olarak 298 sayılı Kanun’un 2/2. madde ve fıkrasında, seçmenin oyunu bizzat kendisinin kullanacağı düzenlenmiştir.

9. Seçimlerin Dönemselliğİ İlkesi

Belli aralıklarla seçimlerin yapılmasını öngören bir ilkedir. 1982 Anayasası’nın 77. maddesinde, 4 yılda bir milletvekilliğİ seçimleri yapılacağı düzenlenmiştir.

II. SEÇİM İŞLERİNİN YÜRÜTÜLMESİ

Seçim işlerinin yürütülmesi işlevsel olarak idari niteliğİ sahip bir faaliyettir. Ancak idarenin yöneten pozisyonundaki yürütmenin emir ve talimatı altında bulunması sebebiyle, seçim işlerinin tarafsız bir şekilde hangi organ tarafından yürütüleceğİ noktasında toplumda ve doktrinde tartışmalar olmuştur. Bu tartışmalardan çıkan öneriler; “seçim için özel hükümet (seçim hükümeti) kurmak, bürokrasinin tarafsızlığınİ sağlamak, görev ve yetkileri çeşitli idari kademeler arasında bölüştürmek, seçimin yönetimi görevini özel bir organa bırakmak”⁸⁷ şeklinde belirtilmiştir. Seçim işlerinin yürütülmesinin bağımsız ve tarafsız bir organa

⁸⁶ YALÇIN ÇİFTLİK, s. 18.

⁸⁷ ARASLI, Seçim, s. 132.

birakılması, seçim sürecinin sağlıklı işlemesine, seçim dürüstlüğünün ve güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olacak bir yöntemdir.

Günümüzde ülkeler, seçim işlerinin yürütülmesinde değişik yöntemler kullanmaktadırlar. Örneğin Fransa’da seçim işleri “merkezi ve yerel idare ile yargı temsilcilerinin birlikte bulunduğu komisyonlar” tarafından yürütülmektedir. Bu komisyonların içerisinde yargı mensupları bulunsa da, bir idari komisyon olarak kabul edilerek, tüm işlemlerine karşı idari yargıya gidilebilmektedir. Ancak komisyonun seçmen listelerinin hazırlanması işlemlerine karşı ise, hem idari yargıya, hem adli yargıya hem de seçim sonuçlarına etkili olması halinde Anayasa Konseyi ve Danıştay’a başvurulabilmektedir⁸⁸.

Ülkemizde, 5545 sayılı Kanun’la seçim kurulları kurulmadan önce seçim işlerinin yürütülmesinde seçim teftiş heyetleri denilen, yerel idare organlarından teşekkül eden kurullar görev almıştır. 5545 sayılı Kanun’la birlikte seçim işlerinin yürütülmesi seçim kurullarına bırakılmış, bu durum 1961 ve 1982 Anayasalarında da korunarak günümüze kadar getirilmiştir.

A. HAZIRLIK İŞLERİ

Hazırlık işlemleri adil ve dürüst bir seçim için önemi yadsınamayan ve seçim sonuçlarına etki kabiliyeti olan seçim işlemleridir. Hazırlık işlerinin bir kısmı, her seçimde tekrar yapılması gerekmeyen işlemlerken, bir kısmı da her seçim döneminde tekrar yapılması gereken işlemlerdir. Bu işlemlerin sağlıklı ve adil bir şekilde yerine getirilmesi, seçim sonucuna etki kabiliyeti olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Hazırlık işlemlerine, parlamento üye sayısının belirlenmesi, seçim çevrelerinin belirlenmesi, seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ve bu kütüklerde işlemler yapılması, seçim propagandasına yönelik ilkelerin belirlenmesi faaliyetlerini örnek olarak verebiliriz⁸⁹.

⁸⁸ ÜLGİN, Özen, “Fransa’da Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007, s. 669 ve 773.

⁸⁹ YAVUZ, Bülent, Türk Anayasa Hukukunda Seçim İşlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s. 13.

Yüksek Seçim Kurulu, seçimin başlangıcı ile birlikte gerekli hazırlıkları yapmaya başlar. Bu kapsamda milletvekili seçiminin başlangıcı, 22.10.2009 tarih ve 5922 sayılı Kanun’la 2839 sayılı Kanun’un 6. maddesinin 2. fıkrasında yapılan değişikliğe göre, “oy verme gününden geriye doğru hesaplanacak doksan günlük sürenin ilk günü”dür.

1. Parlamento Üye Sayısının Belirlenmesi

Günümüzde parlamento üye sayısı ülkelere göre değişmektedir. Örneğin Türkiye ile yakın nüfusa sahip İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya’da bulunan parlamentolarda üye sayıları farklılık göstermektedir⁹⁰. Ülkelere göre parlamento üye sayısındaki bu farklılık, üye sayısının belirlenmesinde uygulanan yöntemden kaynaklanmaktadır. Bu konuda ülkeler “değişmez sayı” ve “nüfus oranı” olmak üzere iki yöntem uygulamaktadır. Değişmez sayı oranı⁹¹, ülke nüfusu ne olursa olsun, parlamentonun üye sayısının sabit olmasını; nüfus oranı ise, belli sayıdaki vatandaşlara bir temsilci belirlenmesini ifade etmektedir⁹².

1876 Anayasası ile Türkiye’de nüfus oranı yöntemiyle parlamento üye sayısı tespit edilmiştir. 1876 Anayasası her elli bin erkek nüfus için bir mebus seçilmesini öngörmüştür⁹³. Bu durum 1961 Anayasası’na kadar devam etmiştir. 1876 Anayasası ile başlayan bu uygulama süreci boyunca seçim kanunlarında sık sık ne miktarda nüfusun milletvekili çıkaracağı konusunda değişiklikler yapılmıştır. 1961 yılına kadar bu uygulamadan ayrılan tek seçimin ilk TBMM’yi oluşturan milletvekili seçimi olduğu anlaşılmaktadır. Seçim kanunlarında milletvekili sayısına esas alınacak nüfus sayımlarının son nüfus sayımları olduğuna yönelik hükme yer verilmiştir⁹⁴.

⁹⁰ Örneğin Fransa’da milletvekili sayısı 570’dir, ÜLGEN, s. 779.

⁹¹ Örneğin değişmez sayı uygulayan İspanya’da parlamento (Temsilciler Meclisi) üye sayısı 350 olarak belirlenmiştir, ERGÜN, Reyda, “İspanya’da Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007, s. 595.

⁹² TEZİÇ, s. 253- 254.

⁹³ Ancak Talimat-ı Muvakkate’nin 1. maddesinde, nüfus oranına bakılmaksızın mebus sayısının 130 olacağı belirtilerek, Anayasa ile çelişkili bir durum oluşmuştur, ARMAĞAN, s. 155.

⁹⁴ ARASLI, Seçim, s. 164.

1961 Anayasası'yla birlikte “değişmez sayı” uygulamasına geçilmiştir. 1961 Anayasası'nın 67. maddesi ile “Millet Meclisinin 450 üyeden” oluşacağı açıkça düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nda da değişmez sayı uygulamasına devam edilmiştir. 1982 Anayasası'nın 75. maddesi ile TBMM'nin 400 üyeden oluşması hükme bağlanmıştır. 17.05.1987 tarih ve 3361 sayılı Kanun ile Anayasa'nın 75. maddesi değiştirilmiş, üye sayısı 450'ye çıkarılmış, en son olarak da 23.07.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun ile aynı maddede değişik yapılarak üye sayısı 550'ye çıkarılmıştır. Nitekim 23.07.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun ile 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun⁹⁵ 3. maddesinde değişiklik yapılarak, “Milletvekili sayısı 550'dir” hükmü getirilmiştir.

2. Seçim Çevrelerinin Belirlenmesi

a) Genel Olarak

Seçimlerin yapıldığı en küçük birime seçim çevresi denir. Ülkede uygulanan seçim sistemine ve tercihlerine göre, seçim çevrelerinin büyüklüğü, yani çıkaracağı milletvekilliği sayısı değişebilmektedir. Seçim çevreleri tek isimli (dar çevre) veya çok isimli çevre (geniş çevre ve milli çevre) olabilmektedir. Tek isimli çevreden sadece bir milletvekili seçilirken, çok isimli geniş çevreden en az iki veya daha fazla milletvekili seçilebilmektedir. Çok isimli milli çevre de ise, parlamento üyelerinin tamamı ülke düzeyinde tek bir seçim çevresinden seçilebilmektedir⁹⁶.

Her seçim çevresinde bulunan insanların nüfuslarının olabildiğince eşit olmasını sağlamak önemlidir. Belirli aralıklarla seçim çevresi belirlenmez ise, seçim çevrelerinin nüfusları arasındaki denge bozulacak ve seçmen oylarının ağırlığı farklılaşacaktır⁹⁷.

Seçim çevrelerini genel itibariyle yasama organı belirlemektedir. Yasama organı seçim çevrelerinin belirlenmesi görevini başka bir organa da bırakabilmektedir. Ancak bu görev yapılırken hassas davranılmalıdır. Çünkü seçim çevreleri seçmen oylarının eşitliği açısından büyük rol oynar. Bu noktada seçim

⁹⁵ Bundan sonraki sayfalarda 13.06.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile ilgili olarak zaman zaman “2839 sayılı Kanun” ifadesi kullanılacaktır.

⁹⁶ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 199.

⁹⁷ GÖNENÇ, s. 104.

çevrelerini belirleyecek organın kamu yararından çok siyasal çıkarları göz önünde tutması seçimde adaleti bozacak bir durum olarak değerlendirilebilir⁹⁸. Nitekim bu kapsamda Türk anayasal tarihinde 1950 ve 1960 yılları arasında Kırşehir'in bölünmesi, Malatya'dan Adıyaman'ın, Kocaeli'nden Sakarya'nın doğması iktidarın kendi menfaatine göre seçim çevresi belirlemesine örnek olarak verilebilir. Bu nedenlerle seçim çevrelerini belirleyen organın bağımsız ve tarafsız olması gerekir⁹⁹.

Seçim çevreleri belirlenirken dünyada “toplam nüfus” ve “kayıtlı seçmen”¹⁰⁰ sayıları esas alınmaktadır¹⁰¹.

b)Türkiye’de Seçim Çevrelerinin Belirlenmesi

Talimat-ı Muvakkate “vilayet”leri seçim çevresi olarak kabul ederken, İntihab-ı Mebusan Kanunu ise “sancak”ları seçim çevresi olarak belirlemiştir. İlk TBMM'nin 1920 seçimleri öncesinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Seçimler Hakkındaki Tebliği'nde ise “liva”lar seçim çevresi olarak düzenlenmiştir. 1921 Anayasası idari bölmede sancakları kaldırmış, seçim çevresini “vilayet” olarak belirlemiştir. 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu'nda da “vilayet”ler esas alınmıştır. 4918, 5545, 306, 304 sayılı Kanunlarla birlikte seçim çevresi olarak “il” esas getirilmiştir¹⁰².

5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 5. maddesi, her seçim çevresinden meclise girecek milletvekili sayısını belirleme görevini Bakanlar Kurulu'na vermiştir. Bakanlar Kurulu'nun konuyla ilgili verdiği kararlara karşı seçim kurullarının herhangi bir denetim görevi bulunmamaktadır. Ancak Bakanlar Kurulu'nun verdiği kararlara karşı ilgililer genel hükümlere göre idari yargı yoluna başvurabileceklerdir¹⁰³.

⁹⁸ ARASLI, Seçim, s. 140.

⁹⁹ ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Ankara 1970, s. 350. Bu kitabın dijital versiyonu için bkz. <http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku>. (12.03.2010).

¹⁰⁰ Yunanistan Anayasası'nın 54/2. madde ve fıkrasına göre, “Her seçim bölgesinden Parlamenteoya seçilecek üyelerin sayısı, kanunun öngördüğü biçimde, bu bölgelerin, son sayımda ilgili bulundukları belediye kütüklerine kayıt yaptıranlardan ortaya çıkan resmi nüfusu esas alınarak, Cumhurbaşkanlığı kararıyla belirlenir”, TUNÇ, Hasan, Komşu Devletlerin Anayasaları, Asil Yayınları, Ankara 2008, s. 250.

¹⁰¹ GÖNENÇ, s. 105- 106.

¹⁰² TUNCER, s. 122- 123.

¹⁰³ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 28.

Günümüzde seçim çevresinin nasıl belirleneceğine yönelik düzenleme 2839 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. 2839 sayılı Kanun'un 27.10.1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun'la değişik 4. maddesinin son fıkrasına göre:

“Bu illerin seçim çevreleri belirlenirken:

a) Seçim çevreleri, mümkün olduğu ölçüde eşit veya birbirine yakın sayıda milletvekili çıkaracak şekilde oluşturulur.

b) Mümkün olduğu ölçüde ilçelerin mülki bütünlüğü dikkate alınır.

c) Aynı seçim çevresinde yer alacak ilçelerin nüfus ve coğrafi yakınlıkları ile ulaşım imkanları göz önünde bulundurulur. Bu illerin milletvekili sayısının seçim çevrelerine dağıtımında; seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekili sayısı, nüfusları bakımından illerin milletvekili sayısını tespit etmeye ilişkin esaslara göre belirlenir” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

2839 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre, seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısı, Yüksek Seçim Kurulu tarafından, genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç 6 ay içinde, 2839 sayılı Kanun'un 4. maddesi uyarınca tespit edildikten sonra Resmi Gazete, radyo ve televizyonla ilan edilerek kamuoyuna duyurulacaktır. Görüldüğü gibi seçim çevresini belirleme işi YSK'ya verilmiştir. Maddede geçen “genel nüfus sayımı” ise, konuyu düzenleyen 05.02.1990 tarih ve 403 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre “0” ile biten yıllarda yapılacaktır. Bu durumda 10 yılda bir seçim çevresi belirlenecektir. Ancak uygulamada YSK, seçim çevrelerini, her seçim öncesi TÜİK'ten (Türkiye İstatistik Kurumu) gelen güncel nüfus bilgilerini dikkate alarak yenilemekte ve ilan etmektedir. YSK'nın bu tutumu, 10 yıllık nüfus sayımı döneminde yeni illerin ortaya çıkması, illerin göç vermesi ve iller arasında dengesiz nüfus artışı olması nedeniyle iller arası temsil adaletsizliğinin oluşma ihtimali ve TÜİK'in zamanında sonuçları yayınlamaması¹⁰⁴ dikkate alınarak haklı kabul edilebilir¹⁰⁵.

2839 sayılı Kanun'un 4. maddesinin 1. fıkrasında, her “il”e nüfusuna bakılmaksızın bir milletvekili verilmesi düzenlemesi, doktrinde oyların ağırlığının

¹⁰⁴ Nitekim YSK, 03 Kasım 2002 milletvekilliği seçimlerinde TÜİK tarafından genel nüfus sayımı kesin sonuçlarının zamanında yayınlanamayacak olması nedeniyle, 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan milletvekili sayılarını baz alarak partilerin önseçim ve aday yoklaması yapmasına karar vermiştir, YSK, 2002/456, ÜNLÜ- ERBİL, s. 504- 506.

¹⁰⁵ Benzer düşünce için bkz. TÜRK, s. 132.

eşit olması ilkesine uygun olmayacağı düşüncesiyle eleştirilmiştir. Görüş sahiplerine göre bu uygulama ile büyük bir il çok daha fazla oyla bir milletvekili çıkarırken, küçük bir il çok daha az oyla bir milletvekili çıkarabilmektedir. ATAR'a göre, bu sistem küçük illerin lehine, büyük illerin ise aleyhine sonuçlar doğurmakta ve böylece küçük iller parlamentoda daha ağırlıklı olarak temsil edilebilmektedir. Yazara göre bu nedenle milletvekilinin illere dağılımında “önce her ile bir milletvekili verilmesi” kuralından vazgeçilmelidir¹⁰⁶. ÖZBUDUN'a göre de bu durum seçim hukukunun temel ilkelerinden “tek kişi tek oy ilkesine” aykırılık oluşturmaktadır¹⁰⁷. Kanaatimizce, öncelikli olarak konuya yerindelik açısından bakıldığında, söz konusu uygulamanın milletvekillerinin seçildikleri ilin sorunlarını TBMM'ye yansıtmaları, demokratik katılımın sağlanması ve benimsenmesi ile iller bazında TBMM'nin demokratik meşruiyetinin tam olarak algılanması bakımından önemli olduğu söylenebilir. Ancak konuya hukuken bakıldığında, Türkiye'de milletvekilleri seçildiği bölgeyi ve kendisini seçenleri değil, tüm ülkeyi temsil ettikleri için, her seçmenin oyunun eşit sonuçlar doğuracak şekilde etkiye sahip olması gerekir. Bu kapsamda her bir temsilcinin demokratik meşruiyetinin tam olarak sağlanması yönünden taşıdığı önem nedeniyle, mevcut uygulamanın hukuki olmadığı da söylenebilir. Bu nedenle uygulamanın temsil adaletini bozması nedeniyle kaldırılması gerektiğini düşünüyoruz¹⁰⁸.

Yüksek Seçim Kurulu, 1- 18 milletvekili çıkaracak illere 1 seçim çevresi, 19- 35 milletvekili çıkaran illere 2 seçim çevresi, 36 ve daha fazla milletvekili çıkaracak illere 3 seçim çevresi kurmuştur. 2007 seçimlerinde Ankara 29 milletvekili ile 2, İstanbul 70 milletvekili ile 3, İzmir 24 milletvekili ile 2 seçim çevresine ayrılmıştır¹⁰⁹.

Yüksek Seçim Kurulu, illerin seçim çevresi ve milletvekili sayısının saptanmasının seçim iş ve hazırlıklarının bir parçası olduğunu, bu konudaki şikayet ve isteklerin, seçim işlerinin ivedili ve belli bir tarihten sonra kesinleşmesi

¹⁰⁶ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 201.

¹⁰⁷ ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s. 270.

¹⁰⁸ Türkiye gibi nispi temsil ve d'hont seçim sistemi uygulayan İspanya'da da her “il” bir seçim çevresi olarak belirlenmiş olup, her il çevresine öncelikli olarak iki milletvekili verilmekte, geri kalan milletvekili sandalyeleri ise iller arasında nüfus oranına göre verilmektedir. Bu durumda bazı illerin temsilindeki dengesizlik nedeniyle eleştirilmektedir, ERGÜN, s. 595- 596.

¹⁰⁹ YSK, 2007/222, www.ysk.gov.tr. (15.03.2010).

gerektiğinden, en geç seçimin başlangıç tarihine kadar yapılması gerektiğine karar vermiştir¹¹⁰.

3. Seçmen Kütüklerinin Belirlenmesi

a) Genel Olarak

Seçmen, mevzuata göre seçme hakkını kullanabilecek durumda olanlara denir. Bu kapsamda kimlerin seçmen olacakları da seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ile belirlenir¹¹¹. Seçmen kütükleri, oy verme hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayarak seçimlerin demokratik bir şekilde yürütülmesi amacıyla, özenli bir şekilde hazırlanmalı ve belli aralıklarla güncellenmelidir¹¹². Dünyada seçmen kütükleri periyodik liste, daimi kütük, nüfus kütüğü olmak üzere üç farklı şekilde tutulmaktadır¹¹³. Örneğin Fransa’da, seçmen listeleri daimi olup, seçim olmasa da her yıl güncellenir¹¹⁴. İspanya’da da, seçmen listeleri daimidir, ancak aylık olarak güncellenir¹¹⁵.

Seçmen kütüklerinin nasıl tutulduğu, seçme hakkının kullanımı bakımından büyük önem arz eder. Ancak bu kütüklerin hazırlanmasında kimlerin görev yaptığı daha çok önemlidir. Seçmen kütüklerinin hazırlanmasında ülkelere göre değişik organlar sorumlu tutulmuştur. Örneğin Macaristan’da, seçmen listelerinin hazırlanması ve duyurulmasında aynı zamanda belediye sekreteri olan yerel seçim bürosu başkanı görevlendirilmiştir¹¹⁶. Almanya’da ise, seçmen kütük büroları, muhtarların denetimi altındadır. Ayrıca bu ülkede, seçmen kütüğüne yapılan itirazlar muhtar tarafından karara bağlanır. Muhtarın kararına karşı seçim çevresi kuruluna itiraz edilebilir¹¹⁷.

¹¹⁰ YSK, 1991/169, YSKK- 1991- 1992, s. 85- 86.

¹¹¹ YAYLA, Yıldızhan- TUNCER, Erdoğan, Seçim Kılavuzu ve Seçimle İlgili Kanunlar, Kervan Yayınları, İstanbul 1973, s. 9 ve 13.

¹¹² ERGÜN, s. 588.

¹¹³ GÖNENÇ, s. 184.

¹¹⁴ ÜLGEN, s. 771.

¹¹⁵ ERGÜN, s. 587- 588.

¹¹⁶ ÇELİK, Burak, “Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi Konusunda Orta Avrupa’dan Bir Örnek: Macaristan’da Seçimler, Seçim Kurulları ve Seçim Büroları”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007, s. 557 ve 560.

¹¹⁷ GÜNGÖREN, Birden, “Almanya’da Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007, s. 608- 609.

İspanya’da, seçmen listelerinin oluşturulmasında Seçmen Listesi Bürosu görevlidir. Bu Büro, Ekonomi ve Maliye Bakanlığı’na bağlı özerk bir kurum olan Ulusal İstatistik Enstitüsü içinde yer almakta olup, yetkilerini uygulamada çok mümkün olmasa da Merkez Seçim Kurulu’nun yönetimi ve denetimi altında kullanan bir organdır. Büro’nun müdürü Ulusal İstatistik Enstitüsü’nün başkanıdır. Anlaşılacağı üzere Seçmen Listesi Bürosu bir hükmet organıdır¹¹⁸.

b)Türkiye’de Seçmen Kütüklerinin Belirlenmesi

Ülkemizde İntihab-ı Mebusan Kanunu ile birlikte seçmen kütüğü uygulamasına başlanmıştır. Seçim tarihimizde seçmen kütüklerinin belirlenmesi konusunda kalıcı ve geçici seçmen kütüğü uygulamaları arasında zaman zaman tercih değişikliği yapılmıştır¹¹⁹.

1950 yılına kadar çıkarılmış olan tüm seçim kanunlarında seçmenlerin seçmen defterine kaydedileceği belirtilmiştir. İntihab-ı Mebusan Kanunu, bu defterlerin hazırlanmasında, belediye meclisleri ve nahiye meclisleri başkanları ile imamlar, papazlar ve muhtarların görevli olduğunu ve defterlerin her yıl güncelleme amacıyla düzeltileceğini hükme bağlamıştır. İki nüsha halinde ve iki bölümde her mahallede hazırlanan bu defterlerin bir nüshası heyet-i teftişiyeye teslim edilecek, heyet defterleri inceleyecek ve seçmen listelerini hazırlayıp askıya çıkaracaktır. Seçmenler de bu aşamada, listelere karşı heyet-i teftişiyeye itiraz edebilir ve itiraz sonucu verilen karara karşı kazalarda (ilçe) meclis-i devaiyeye başvurabilirler¹²⁰.

4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu ise, vali ve kaymakamların denetiminde belediye yönetimlerinin, köylerin muhtar ve ihtiyar meclisleri üyelerinin, defterleri düzenlemeye başlayacağını hükme bağlamıştır¹²¹. Söz konusu defterler teftiş heyetleri tarafından incelendikten sonra beş gün içinde askıya çıkarılarak, seçmenlerin itiraz hakkını kullanmaları sağlanacaktır. İtirazlar sonucu heyetçe verilen kararlara karşı ilgiliye mahalli asliye hukuk mahkemesine, olmayan yerlerde sulh hukuk hakimine başvurma hakkı tanınmıştır¹²².

¹¹⁸ ERGÜN, s. 587- 588.

¹¹⁹ ARASLI, Seçim, s. 170.

¹²⁰ TUNCER, s. 189- 190.

¹²¹ TUNCER, s. 189- 190.

¹²² ARASLI, Seçim, s. 172.

4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile mevcut düzenleme korunmuş, ancak defterlerin incelenmesi görevi yeni kurulan “seçim kurullarına” verilmiştir¹²³.

5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile daimi seçmen kütükleri sistemine geçilmiştir¹²⁴. Buna göre daimi olan seçmen kütükleri her yıl Nisan ayının 23’ünden Mayıs ayının sonuna kadar gözden geçirilip yenilenecektir. Bu Kanun’a göre seçmen kütüklerinin düzenlenmesi işi vali ve kaymakamlarca sağlanacak, bu işin yürütülmesinde de mahalle meclisleri ve ihtiyar heyetleri görevlendirilecektir¹²⁵. Listeleri ihtiyar heyet ve meclisleri 7 gün için askıya çıkaracaklardır. Listelere itiraz yine bu heyet ve meclislerce karara bağlanacak, bu kararlara karşı da sulh hakimlerine başvurulabilecektir¹²⁶.

298 sayılı Kanun’un orijinal halinde seçmen kayıtları ayrıntılı olarak düzenlenmiş, geçici seçmen kütüğü uygulaması öngörülmüş, seçmen kütük büroları kurularak önemli bir yenilik yapılmıştır¹²⁷. Kanun kütüklerin düzenlenmesi işini ilçe seçim kurulu başkanlarına vermiştir. Seçmen kütük listeleri ve sandık bölgelerine göre sandık seçmen listelerini ilçe seçim kurulları hazırlayacak ve 7 gün süre ile seçmenin itiraz hakkını kullanabilmesi bakımından askıya çıkaracaktır. İtirazlar ilçe seçim kuruluna yapılacak ve ilçe seçim kurulunca verilen kararlara karşı il seçim kuruluna itiraz edilebilecektir. Süre sona erdikten ve itirazlar il seçim kurulunca kesin olarak karara bağlandıktan sonra artık listeler kesinleşecektir¹²⁸.

298 sayılı Kanun’da, 1973 yılında 1700 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle seçmen kütüğünün düzenlenmesinde tekrar daimi seçmen kütüğü sistemine geçilmiştir. Seçmen kütüklerini, sandık listelerini, seçmen kartlarını hazırlama görevi her ilçede kurulacak seçmen kütük bürolarına verilmiş, her yıl Mart ve Nisan aylarında seçmen kütüklerinin güncellenerek yenileneceği düzenlenmiştir. 298 sayılı Kanun’da 17.05.1979 tarih ve 2234 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle de Seçmen Kütükleri Genel Müdürlüğü’nün kurulması ve seçmenlerin bilgisayar ortamında seçmen kütüğüne kaydedilmesi düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte

¹²³ ARASLI, Seçim, s. 172.

¹²⁴ TUNCER, s. 190- 191.

¹²⁵ YILMAZ, “Seçimlerin Denetimi”, s. 86.

¹²⁶ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 30- 31.

¹²⁷ TUNCER, s. 190- 191.

¹²⁸ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 31.

seçmen kütüklerinin 4 yılda bir yeniden düzenlenmesi ve iki yılda bir güncellenmesi öngörülmüştür. 2234 sayılı Kanun’la ayrıca, yurtdışında oturan seçmenlere de seçmen kütüğüne kaydolma imkanı sunulmuştur¹²⁹.

Seçmen kütüğünün 298 sayılı Kanun’da tanımlanan biçimde düzenlenmesi amacıyla 1987 yılında, hazırlanan “Bilgisayar Destekli Merkezi Seçmen Kütüğü Sistemi” (SEÇSİS) uygulamaya konulmuştur¹³⁰. Uygulama kapsamındaki il sayısı her yıl aşama aşama arttırılarak, seçmen bilgileri merkezi seçmen kütüğüne kaydedilerek 2005 yılında tamamlanmıştır. Yapılan bu çalışmaların bir sonucu olarak da 22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçimlerinde bilgisayar temelli seçmen kütükleri kullanılmıştır. YSK, SEÇSİS’teki seçmen kütüğüne daha sonradan MERNİS¹³¹ ile işbirliği içinde, birebir örtüşen kayıtlara doğrudan, benzer kayıtlardan belirgin olanlarına ise, ilçelerde seçmen kütük bürolarınca yapılan denetim ve araştırmalar sonrası T.C. kimlik numaralarını da işlemiştir¹³².

Görüldüğü gibi seçmen kütüklerinin belirlenmesinde ülkemizde zamanla önemli değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte seçmen kütükleri ile ilgili 13.03.2008 tarih ve 5749 sayılı Kanun’la 298 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikle önemli bir yenik daha getirilerek, yurt dışında bulunan vatandaşlarımız için “yurt dışı seçmen kütüğü” oluşturulmuştur. Yine 5749 sayılı Kanun’la, 2234 sayılı Kanun’la getirilen “seçmen kütüklerinin 4 yılda bir yeniden düzenlenmesi ve iki yılda bir güncellenmesi” kuralı da değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre, seçmen kütükleri, adres kayıt sistemindeki¹³³ bilgiler esas alınarak her yıl yeniden düzenlenecek ve

¹²⁹ ARASLI, Seçim, s. 175- 176.

¹³⁰ Projenin amacı Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı’nca şöyle açıklanmaktadır: “Türkiye’nin en büyük e- devlet projelerinden biri olan SEÇSİS Projesinin temel amacı; yasalara uygun olarak seçmen vatandaşın eksiksiz belirlenmesi, mükerrer yazımın önlenmesi, listelerin hazırlanması, seçmenin kolay, hızlı oy vermesi, seçimin çabuk sonuçlanması, itirazların en aza indirilmesi, vatandaşlarımızın görev ve sorumluluk bilinci ile siyasal haklarını yüksek oranda kullanmasını sağlayacak düzenlemeler için gerekli bilginin; toplanması, bilgisayar ortamında doğru, güncel ve tutarlı bir bütün olarak saklanması, seçimlerde bu bilgilerin ve teknolojik olanakların kullanılarak seçim sonuçlarının ilçelerden güvenli ve hızlı bir şekilde merkeze aktaracak, internet üzerinden kolayca izlenebilecek yapının gerçekleştirilmesidir. Bu uygulama aynı zamanda elektronik seçime geçişin temelini oluşturacaktır”, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/SecsisProjesi/SecsisIndex.htm>. (23.03.2010).

¹³¹ Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 3/1-n hükmüne göre, “MERNİS: Merkezî veri tabanı ve Kimlik Paylaşımı Sistemini de kapsayan Merkezî Nüfus İdaresi Sistemini, ifade eder”.

¹³² <http://www.ysk.gov.tr/ysk/SecsisProjesi/SecsisIndex.htm>. (23.03.2010).

¹³³ Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 3/1-ç hükmüne göre, “Adres Paylaşımı Sistemi: Ulusal adres veri tabanında tutulan bilgilerin kurumlar ile diğer kişilerce paylaşılması işlemini, ifade eder”ken, aynı Kanun’un 3/1-y hükmüne göre, “Ulusal adres veri tabanı: Adres bilgilerinin tutulduğu merkezî veri tabanını, ifade eder”.

sürekli bilgi toplama ile her seçim döneminde güncelleştirilecektir. Böylece seçmen kaydı için önemli bir unsur olan ikametgahın belirlenmesinde¹³⁴, ilk defa adres kayıt sistemindeki bilgilerden yararlanılacağı öngörülmüştür.

5749 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik nedeniyle, seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ve güncellendirilmesi aşamasında, nüfus müdürlüklerinin kontrolündeki adres kayıt sistemine göre seçmenin oy kullanacağı yerin belirleneceği iddia edilerek ve böylece inisiyatifin nüfus idaresinde olduğu ifade edilerek eleştiriler yapılmış ise de¹³⁵, bu eleştirinin doğru olmadığını düşünüyoruz. Kanaatimizce, seçmen kütüğünün düzenlenmesi ve güncellendirilmesinde, adres kayıt sistemindeki bilgilerden faydalanılacak, ancak seçim kurullarınca gerektiğinde resen veya itirazen seçmen kütükleri denetlenebilecek, gerekli işlemler yapıldıktan ve seçmen kütüğüne dönüştürüldükten sonra muhtarlık bölgesi askı listeleri haline getirilerek asılacaktır. Muhtarlık bölgesi askı listelerinin asılmasından sonra da, belirli süre içerisinde ilgililerce Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı’na ve ilçe seçim kurullarına şikayet ve itirazlar yapılabilecektir. Böylece seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ve güncellendirilmesi aşamasında son söz bağımsız seçim kurullarınca verilecektir. Bu nedenle, seçmenlerin belirlenmesinde nüfus müdürlüğündeki adres kayıtlarının esas alınmasının, “seçimlerin, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması” anayasal ilkesine aykırılık oluşturmadığı kanaatindeyiz.

¹³⁴ Seçmen kütüklerinin hazırlanmasında ikametgah önemli bir unsurdur. Seçmen, kural olarak daimi olarak ikamet ettiği yerde seçmen kütüğüne yazılır ve ikametgahına en yakın sandık seçmen listesine eklenerek o sandıkta oy kullanılır. Yüksek Seçim Kurulu, seçmenin daimi oturduğu yerleşim yerinin ikametgahı olması kuralını çeşitli durumlarda farklı yaklaşımlar içerisinde değerlendirmiştir. Örneğin YSK bir kararında da, belli bir yerde ikamet etmeyen göçmenlerin nüfusa kayıtlı oldukları yerleri asıl ikametgah yeri olarak tanımlayarak, asıl ikametgahlarının bulunduğu yer seçmen kütüklerine yazılmaları gerektiğini karara bağlamıştır, YSK, 1973/407, YSKK- 1973, s. 120; YSK bir başka kararında da, deprem, baraj yapılması nedeniyle yerleşim yerinin sular altında kalması ve benzeri zorlayıcı nedenlerle ikametgahında olamayanların, zorlayıcı sebeple geçici olarak göç ettikleri yeri ikametgahları olarak kabul etmiştir, YSK, 2002/436- 401, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 215 ve 226- 227; ikametgahla ilgili önemli bir sorun da öğrenciler ve askerler bakımından ortaya çıkmaktadır. YSK, öğrencilerin kayıtlı oldukları okuldan alacakları öğrenci belgesi ile oturmakta oldukları muhtarlık seçmen listesine kayıtlarını yaptırabileceklerini belirtmiştir, YSK, 2003/1260, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 223- 224; ayrıca Kurul, seçmen kütükleri hazırlanırken askerde olan ancak, terhis mahiyetinde izin alarak kıtalarından ayrılan seçmenlerin, resmen terhis edilecekleri tarihi belirten askerlik şubelerinden verilmiş belgeleri ibraz etmeleri ve dilekçelerine eklemeleri halinde seçmen listelerine yazılabileceklerini de hükme bağlamıştır, YSK, 1999/365, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 228.

¹³⁵ BİRGİT, Orhan, “Şaibeli Kütük Şaibeli Seçim Demektir”, Cumhuriyet Gazetesi, 10.12.2008.

Son olarak şunu da belirtelim ki; 298 sayılı Kanun’a göre yeniden düzenlenen ve güncellenen kütüklerden yukarıda da ifade ettiğimiz gibi muhtarlık askı listesi ile sandık askı listesi ve sandık seçmen listesi oluşturulur. Bu listelerin hazırlanmasındaki amaç, seçmenler ve siyasi partilerce kütüklerin denetlenebilmesi ve yapılan başvuruların sonuçlanıp sonuçlanmadığının anlaşılabilmesidir¹³⁶. Muhtarlık bölgesi askı listesi, seçim dönemlerinde muhtarlıklarda askıya çıkarılır ve iki hafta süreyle askıda bırakılır. Sandık bölgesi askı listesi ise, muhtarlık seçmen listesine yapılan itiraz ve şikayetler sonucu verilen seçmen kütüğüne işlenmesi gereken kararların, seçmen kütüğüne işlenmesinden sonra elde edilen kütükten çıkarılır. Sandık seçmen listeleri de, oy verme gününden 120 gün önce seçmen kütüğünde kesinleşmiş mevcut bilgilere dayanılarak çıkarılır¹³⁷.

Kesinleşen listeler hangi seçim için askıya çıkarılmışsa o seçime ait işlemlerin tamamlanmasına kadar üzerlerinde hiçbir değişiklik yapılamaz¹³⁸. Bu kapsamda kesinleşmiş seçmen kütükleri ile ilgili yolsuzluk iddialarına karşı, Yüksek Seçim Kurulu’na olağanüstü itirazla gidilemeyeceği gibi Kurul’ca bu iddialar tam kanunsuzluk¹³⁹ kapsamında değerlendirilmediği için bu itiraz yoluna da başvurulamayacaktır¹⁴⁰.

4. Adaylık

a) Türkiye’de Aday Olma Şartları

1876 Anayasası’na göre, mebus seçilmek isteyenlerin, Osmanlı vatandaşı olması, 30 yaşından küçük olmaması, devletin resmi dili olan Türkçeyi bilmesi, yabancı devlet hizmetinde bulunmaması, seçim zamanında bir kimsenin hizmetinde

¹³⁶ YAYLA- TUNCER, s. 15.

¹³⁷ YSK, seçim sürecinde seçmen kütüğü ve seçmen listelerine itiraz ve şikayet sürelerini her seçim takviminde ayrı ayrı göstermektedir. Kurul, söz konusu listelere seçmenin kendisi ile ilgili şikayetini, şahsen bildirmesi gerektiğini belirtmiş olup, veli, vasi, vekil gibi yasal temsilciler ile kanuni hısımların seçmen adına seçimle ilgili kurullara başvurma yetkisinin olmadığını karara bağlamıştır, YSK, 2002/464, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 216- 217; ayrıca Kurul’a göre, “... sandık seçmen listelerinin kesinleşmesinden sonra kimi ikametgah belgelerinin gerçeğe aykırı olarak düzenlenmiş olduğu yolunda ki iddiaları inceleme görev ve yetkisi de, seçim kurullarına değil, ilgili yargı yerlerine ait bulunmaktadır, YSK, 1995/215, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 232- 233; benzer bir karar için bkz. YSK, 1995/206, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 233- 234.

¹³⁸ YAYLA- TUNCER, s. 16.

¹³⁹ YSK içtihatları ile geliştirilmiş olağanüstü bir kanun yoludur. Bu konuyla ilgili ayrıntılı açıklama “II. Bölüm”de yapılacaktır.

¹⁴⁰ Örnek karar için bkz. YSK, 2001/293, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 414- 415.

bulunmaması, iflas ile mahkum edilmemiş olmak veya edilse bile iade-i itibar edilmiş olması, iyi ahlaklı olarak tanınması, hacir altında olmaması, seçilmek istediği ilin ahalisinden olması şartları aranmıştır¹⁴¹.

Talimat-ı Muvakkate, 1876 Anayasası'ndan önce onaylandığı için milletvekilliği seçilme yeterliliği bakımından 1876 Anayasası'na aykırı hükümler içermiştir. Bu kapsamda Talimat-ı Muvakkate, 1876 Anayasası'ndan farklı olarak, yaş şartını 25 olarak belirlemiş, cinayet ve siyasi suçtan mahkum olmayı seçilme engeli olarak ilave etmiş, sadece erkeklerin seçilebileceğini ve ülkemizde az çok emlak sahibi olmayı şart koşturmuştur. İntihab-ı Mebusan Kanunu, emlak sahibi olma şartını kaldırmış, mebus seçilme yaşını tekrar 30'a çıkarmış ve ayrıca Türkçe okuyup yazma şartını da ilave etmiştir¹⁴².

1924 Anayasası'nın 11. ve 12. maddelerinde milletvekili seçilme yeterliği düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme eski düzenlemelerle benzerlik taşımakta, farklı olarak, mücazat-ı terhibiye (ağır cezayı gerektiren suç) veya sirkat (hırsızlık), sahtekarlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal, hileli iflas gibi cürümlerden birisi ile mahkum olmamayı şart olarak koşturmuştur. Böylece hukuk hayatımıza ilk defa seçilme engeli olarak yüz kızartıcı suçlar girmiştir. Ayrıca şunu da ifade edelim ki; ülkemizde seçilme hakkı 1934 yılında 2599 sayılı Kanun ile 1924 Anayasası'nda yapılan değişikliğe kadar sadece erkeklere tanınmıştır.

1961 Anayasası seçilme yeterliliğini Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu üyeliği için ayrı ayrı belirlemiştir. 1961 Anayasası'nda milletvekili seçilme yeterliliği ile ilgili hükümler 1982 Anayasası ile büyük benzerlik göstermektedir. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'ndan farklı olarak, okur- yazar olma yerine ilkokul mezunu olma şartını aramış, beş yıllık hapis cezası mahkumiyeti süresini bir yıla indirmiş, seçilme yeterliliğine engel suçlara kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olmayı eklemiştir. 1961 Anayasası, Cumhuriyet Senatosuna seçilebilmek için ise,

¹⁴¹ Adaylık konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ARASLI, Oya, Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1972. Bu kitabın dijital versiyonu için bkz. <http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku> (10.03.2010).

¹⁴² ARASLI, Adaylık, s. 91- 92.

milletvekili seçilme yeterliğine sahip olmayı, 40 yaşını doldurmuş olmayı, yüksek öğrenim yapmış olmayı veya Cumhurbaşkanı tarafında seçilecekler için çeşitli alanlarda seçkin hizmetleriyle tanınmış olmayı gerekli görmüştür.

b)Türkiye’de Adaylık Önerisinde Bulunma ve Siyasi Partilerin Aday Belirleme Yöntemleri

Seçilme şartlarına sahip olan kişilerin, nasıl aday olarak belirleneceği ve adaylık önerisinin nasıl yapılacağı ayrı bir önem taşımaktadır. Kuşkusuz, adayların belirlenmesi ve önerilmesi, seçimlerin sonucunu tayin ve etkileme yönünden siyasi sürecin en önemli aşamasıdır¹⁴³.

Talimat-ı Muvakkate ve İntihab-ı Mebusan Kanunu’nda adaylık önerisinde bulunabilme yetkisinin kimde olduğu konusunda açık bir düzenleme yapılmamıştır. Hatta İntihab-ı Mebusan Kanunu’nda milletvekili olmak için aday olma zorunluluğu öngörülmemiştir. Kanun’a göre, ikinci seçmenler aday olanlardan veya aday olmayanlardan uygun şartları taşıyanlar arasından seçilebileceklerdir. Bu nedenle bu Kanun’un seçilme yeterliliğine sahip herkesi aday kabul ettiği ve seçmenlerin kendi adaylarını önermelerine izin verdiği söylenebilir. Ayrıca gerek Talimat-ı Muvakkate gerekse İntihab-ı Mebusan Kanunu’nda adaylık önerilerinin hangi makamlara yöneltileceği konusunda da açık bir hüküm yoktur. Konuyu değerlendiren ARASLI’ya göre, Talimat-ı Muvakkate döneminde seçimlerin en yüksek mülki amirlerce yürütülmesi nedeniyle, adaylık önerilerinin bu makamlara yöneltileceği, İntihab-ı Mebusan Kanunu’nda ise, Kanun’un 45. maddesinin lafzından hareketle heyet-i teftişiyelere yöneltilmesi gerektiği savunulmuştur¹⁴⁴.

1924 Anayasası döneminde de 1942 yılına kadar herhangi bir kanunda siyasi partilerin aday göstermesinden ve aday belirlemelerinden söz edilmemiştir. 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu ile birlikte adaylıkların nasıl ilan edileceğine ilişkin açık düzenlemeler yapılmış ve bu kapsamda adayların bizzat adaylıklarını ilan edebilecekleri düzenlenmiş, siyasi partilerin de aday gösterebilecekleri, adaylık önerilerinin heyet-i teftişiyelere yapılacağı hüküm altına alınmış, sonraki

¹⁴³ ABADAN, Yavuz, “Türk Siyasi Partiler Kanunu”, AÜSBF Dergisi, C. 21, No. 3, Ankara 1966, s. 202.

¹⁴⁴ ARASLI, Adaylık, s. 104 ve 114. Ayrıca bkz. TUNCER, s. 156.

düzenlemelerde de partilerin aday gösterme yetkileri genişleyerek varlığını devam ettirmiştir¹⁴⁵. Ancak 1942- 1961 yılları arasında çıkan, 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu, 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ve 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nda da siyasi partilerin aday gösterme yetkileri kanunlarda yer alırken, aday belirleme yöntemlerine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmayarak, partilere tam bir özgürlük tanınmıştır. 5545 sayılı Kanun’da siyasi parti adaylarının yetkili merkez organlarınca gösterileceği ve bir seçim çevresinden aday gösterme haklarının orada örgüt kurmalarına bağlı olduğu belirtilmiştir¹⁴⁶. Benzer düzenlemeler 298 sayılı Kanun’da da yapılmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklamayı aşağıdaki “Yürürlükteki Mevzuata Göre Adaylıkla İlgili Hususların Denetlenmesi” başlığı altında açıklayacağız.

5545 sayılı Kanun’a kadar seçime ilişkin kanunlarda, adaylık önerilerini inceleyecek ve bunlar üzerindeki itirazları karara bağlayacak herhangi bir makam ve bunların çalışma düzenine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 5545 sayılı Kanun’a kadar adayların seçim günü veya seçimden bir gün önce ilan edilmeleri karşısında, adaylara itirazın fiilen de mümkün olmadığı görülmektedir. 5545 sayılı Kanun’la adaylık başvurusu dolayısıyla gerek il seçim kurulu gerekse Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı’nca ilan edileceği ve bu ilandan itibaren iki gün içinde adaylara itiraz edilebileceği düzenlenmiştir¹⁴⁷.

1961 Anayasası döneminde çıkarılan 24.05.1961 tarih ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu ve 25.05.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu bu konuda Türk anayasal tarihinde bir ilk olarak, partilerin aday belirleme usulünü parti içi bir sorun olmaktan çıkararak, yeni düzenlemeler getirmiştir. 306 sayılı Kanun’un 15. maddesi partilerin, milletvekili adayı belirlemesi yöntemini ilk kez yasal olarak düzenlemiştir¹⁴⁸. Bu kapsamda partilerin, merkez yoklaması ve il yoklaması olarak iki şekilde aday belirleyebileceklerini hükme bağlamıştır. 306 sayılı Kanun’un 15. maddesinde ayrıca, siyasi partilerin, adaylarının %10’nu geçmemek üzere merkez yoklaması

¹⁴⁵ ARASLI, Adaylık, s. 105- 106 ve 115.

¹⁴⁶ ARASLI, Adaylık, s. 105- 106 ve 120.

¹⁴⁷ ARASLI, Adaylık, s. 118.

¹⁴⁸ TUNCER, s. 160.

yapmak suretiyle aday tespit edebilecekleri belirtilmiştir. Aynı maddeye göre siyasi partiler il yoklamalarını kendi belirleyecekleri yöntemle göre yapabileceklerdir¹⁴⁹.

1965 yılında ilk defa siyasi partiler ile ilgili özel bir kanun çıkarılmıştır. 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile siyasi partilerin aday belirleme yöntemleri geniş bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile partilerin, merkez yoklaması ve il yoklaması dışında önseçimle de aday belirlemeleri imkanı tanınmıştır. 648 sayılı Kanun önseçimi zorunlu kılmış, merkez yoklaması yapılmasını ise özel koşullara bağlamıştır. Yapılacak önseçimin veya il yoklamasının, seçim kurullarının denetimi altında yapılacağı öngörülmüştür. Yine Kanun'a göre, önseçime parti seçmen kütüğüne kayıtlı bütün parti üyeleri katılabilirken, il yoklamasına siyasi partilerin kendi tüzüklerine göre belirleyecekleri parti üyeleri katılabilecektir. İl yoklamasında adaylar Kanun'a göre önseçim usulü ile tespit edilecektir. Önseçimle ilgili olarak, 648 sayılı Kanun'un Geçici 1. maddesine konulan hükme göre, önseçimi düzenleyecek bir kanun çıkana kadar, aynı Kanun'un önseçimi düzenleyen 29. maddesinin uygulanmayacağı, aynı Kanun'un 30 ve 32 ile 50. maddelerinde yer alan hükümlerin uygulanacağı düzenlemiştir. Söz konusu yasal düzenleme yapılmadığı için siyasi partiler "il yoklaması"na göre aday belirlemişlerdir¹⁵⁰. Ayrıca 648 sayılı Kanun'a göre siyasi partilerin merkez karar organları, toplam adaylarının %5'ini geçmemek üzere merkez yoklaması yapmak suretiyle adaylarını tespit edebileceklerdir. Yine aynı Kanun'a göre, parti genel merkezlerine nispi temsil ve milli bakiye sistemine dayanılarak ayrıca ikinci %5 kontenjan tanınmıştır¹⁵¹. Nihayet 1973 tarih ve 1783 sayılı Kanun'la, 648 sayılı Kanun'da değişiklik yapılarak, yasal düzenleme yapılmadığı için uygulanma imkanı olmayan önseçim yapma zorunluluğu kaldırılmış, siyasi partilerin il yoklamalarını kendi belirleyecekleri tüzük hükümlerine göre yapacakları düzenlenmiştir. İl yoklamasına ise partiler, tüzükleriyle partili üyelerden hangilerinin katılacağını belirleyeceklerdir¹⁵².

1982 Anayasası döneminde çıkarılan ve 22.04.1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile siyasi partilere ilişkin hususlar tekrar düzenlenmiştir. 2820 sayılı

¹⁴⁹ ARASLI, Adaylık, s. 120- 122.

¹⁵⁰ BİLİR, Siyasi Partilerde, s. 99; ayrıca bkz. ARASLI, Adaylık, s. 122- 125.

¹⁵¹ ABADAN, s. 202.

¹⁵² YAYLA- TUNCER, s. 24- 25.

Kanun'un "Parti Adaylarının Tespiti" başlıklı 28.03.1986 tarih ve 3270 sayılı Kanun'la değişik 37. maddesi, siyasi partilerin nasıl milletvekili adayı tespit edeceklerini düzenlemiştir. Maddenin 2. fıkrasına göre, "Siyasi partiler, önseçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, toplam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının %5'ini aşmamak üzere, ilini, seçim çevresini, aday listesindeki sırasını, önseçim veya aday yoklaması tarihinden en az on gün önce Yüksek Seçim Kuruluna bildirmek koşuluyla merkez adayı gösterebilirler. Önseçim ya da aday yoklaması yapılmayan yerlerde, siyasi partilerin merkez yoklaması veya diğer usullerden biri veya bir kaçını ile aday belirleme yetkileri saklıdır" hükmü¹⁵³ getirilmiştir¹⁵⁴. Böylece 2820 sayılı Kanun'un 37. maddesinde 3270 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle önseçim yapma zorunluluğu sona ermiştir. Aday belirleme yöntemi siyasi partilerin tercihine bırakılmıştır. Dolayısıyla Siyasi Partiler Kanunu, aday tespit işini siyasal partilerin iç sorunu saymakta ve önseçim zorunluluğunu kaldırmaktadır. Böylece siyasi partiler önseçimi kullanabilecekleri gibi bir başka usulü de, örneğin merkez yoklaması usulünü¹⁵⁵ ya da her ikisini de uygulayabileceklerdir¹⁵⁶. Ancak önseçimin uygulanması halinde, Siyasi Partiler Kanun'un önseçime ilişkin kurallarını uygulamak zorundadırlar¹⁵⁷.

Görüldüğü gibi Türk anayasal tarihinde aday belirleme konusunda değişik yöntemler uygulanmıştır. Aday belirleme yöntemi demokratik yönetimlerin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle parlamento adaylarının Siyasi Partiler Kanunu'ndaki düzenlemeler haricinde geniş kitleler tarafından hatta seçmenler tarafından

¹⁵³ Bu hükme rağmen, uygulamada adaylar, büyük oranda parti merkez örgütü tarafından hazırlanan listeyle belirlendiği bilinmektedir. Ayrıca şunu da belirtelim ki, Finlandiya ve Almanya dışında Avrupa Birliği üyesi ülkelerde aday belirleme yasal bir hüküm halinde düzenlenmemiş olup, önseçimle aday belirleyen tek ülke de Finlandiya'dır. Birlik üyesi ülkelerde adaylar büyük ölçüde yerel teşkilatlar veya merkez ve yerel teşkilatların katılımıyla gerçekleşen süreçlerde tespit edilmektedir, GENÇKAYA, Ömer Faruk, "Yeni Bir Siyasi Partiler Yasasına Doğru Öneriler: Üyelik, Liderlik, Adaylık ve Finansman", Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan, Cilt II, Yetkin Yayınları, Ankara 2008, s. 261.

¹⁵⁴ BİLİR'e göre, 2820 sayılı Kanun'un 37. maddesinin 3. fıkrasında geçen "... partilerin tüzüklerinde gösterilen merkez yoklaması dışındaki parti aday seçimleri seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılır" hükmü, merkez yoklamasının istisnai bir yöntem olarak kabul edildiğini gösterir, BİLİR, Siyasi Partilerde, s. 310.

¹⁵⁵ BİLİR'e göre, "Merkez yoklaması yöntemi adayların partinin merkez organları tarafından belirlenmesidir. Aday yoklaması veya teşkilat yoklaması ise, adayların parti örgütleri tarafından belirlenmesi demektir", BİLİR, Siyasi Partilerde, s. 310.

¹⁵⁶ GÖZLER, s. 176; ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 204.

¹⁵⁷ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 204; BİLİR, Siyasi Partilerde, s. 310.

belirlenmesi daha demokratik bir yöntem olacaktır¹⁵⁸. Bu kapsamda İspanya’da siyasi partiler yanında, federasyonlar, koalisyonlar ve özellikle seçmen gruplarının, seçimlerde belirli koşullarda aday gösterebilmeleri Türkiye açısından ele alınmalıdır¹⁵⁹.

c) Yürürlükteki Mevzuata Göre Adaylıkla İlgili Hususların Denetlenmesi

Türk hukukunda iki tür adaylık vardır. Bunlar; siyasi parti adaylığı ve bağımsız adaylıktır. Günümüz demokrasilerinde siyasi partilerin siyasal hayata egemen oluşları, bağımsız adaylığın istisnai bir nitelik kazanmasına sebep olmuştur. Siyasi partilerin, basınla ilişkileri, propaganda olanakları, siyaset alanında yalnız seçimden seçime değil her zaman rol almaları ve sürekli gündemde olmaları düşünülürse siyasi partilerin etkililiği daha iyi anlaşılmaktadır¹⁶⁰. Bu kapsamda, bağımsız adayların seçilebilme şansları, şahsi özellikleri ile seçim sisteminin imkan verdiği ölçüde bulunmaktadır.

Bağımsız milletvekili adaylığı için yapılacak başvuru, 2839 sayılı Kanun’un 21. maddesine göre, adayın milletvekili seçilmek istediği çevrenin il seçim kurulu başkanlığına¹⁶¹, yazılı olarak yapılır¹⁶². Kurul başkanlığı başvurunun alındığına ilişkin bir belge verir¹⁶³ ve derhal Yüksek Seçim Kurulu’na bildirir. Yüksek Seçim Kurulu bu başvuruları, il seçim kurulları da kendi çevrelerine ait olanları, alışılmış araçlarla geçici listeler halinde ilan ederler. Bağımsız adaylık için başvuranların, güvence parasını mal sandığına emaneten yatırıp makbuzunu milletvekili seçilebilmek için gerekli başvurma belgelerine eklemeleri gerekir¹⁶⁴. Bağımsız

¹⁵⁸ BİLİR, Siyasi Partilerde, s. 356.

¹⁵⁹ ERGÜN, s. 591- 592.

¹⁶⁰ YAYLA- TUNCER, s. 23.

¹⁶¹ YSK, Iğdır bağımsız milletvekili adayı olmak için başvuru dilekçesine gereken belgelerle birlikte seçilmek istediği il seçim kuruluna gönderilmek üzere Ankara İl Seçim Kurulu’na veren ve faks çektiren kişinin adaylığını kabul etmiştir, YSK, 2002/601, ÜNLÜ- ERBİL, s. 587- 588.

¹⁶² Bağımsız adaylık başvurusu kural olarak bizzat yapılmalıdır. Bu kapsamda tele faksla yapılan başvuru YSK tarafından kabul edilmemiştir, YSK, 2002/547, ÜNLÜ- ERBİL, s. 563; ancak Kurul mahalli idareler seçimlerinde noter aracılığıyla faksla yapılan başvuruyu kabul etmiştir, YSK, 2004/404, ÜNLÜ- ERBİL, s. 673; ayrıca YSK, bağımsız adaylık başvurusunun vekil tarafından yapılabilmesi için vekaletnamede açık yetki bulunması gerektiğini ifade etmiştir, YSK, 2002/543, ÜNLÜ- ERBİL, s. 560.

¹⁶³ Örnek karar için bkz. YSK, 2007/267, www.ysk.gov.tr. (28.03.2010).

¹⁶⁴ YSK, adaylık başvurusunda güvence parası yatırıldığına ilişkin makbuz verilmemesi nedeniyle adaylık başvurusunu kabul etmemiştir, YSK, 1999/182, ÜNLÜ- ERBİL, s. 406.

adayların, adaylık başvurularını hangi tarihten itibaren yapacakları konusunda yasal bir düzenleme olmadığı için Yüksek Seçim Kurulu seçim takvimi içerisinde bağımsız adayların başvurabileceği tarihi belirlemektedir¹⁶⁵.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi günümüzde bağımsız adaylık daha istisnai nitelik taşımakta olup, seçilme şansları siyasi parti adayları kadar yüksek olmamaktadır. Ancak, siyasi partilerin de aday gösterebilmeleri için seçimlere katılma şartlarına sahip olmaları gerekir. Bu şartlar 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 36. maddesinde ifade edilmiştir. Buna göre, bir siyasi partinin seçimlere katılabilmesi için illerin en az yarısında, oy verme gününden en az altı ay evvel teşkilat kurmuş ve büyük kongreleri yapmış olması veya TBMM'de grubu bulunması gerekir. Seçimlere katılma şartlarına sahip siyasi partiler 2839 sayılı Kanun'un 20. maddesi gereğince aday listelerini Yüksek Seçim Kurulu'na verirler.

Siyasi parti adaylığında kanunen çeşitli çatışmaların olabileceği öngörülmüştür. Bu kapsamda 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanun'un 16. maddesinin 3. fıkrasına göre, "Bir kimse aynı zamanda değişik siyasi partiden veya aynı partiden aynı seçim için birden fazla seçim çevresinden aday olamaz, aday gösterilemez ve seçilemez"¹⁶⁶ kuralı ile aynı seçimde bir kişinin her ne sebeple olursa olsun birden fazla aday olamayacağı hükme bağlanmıştır. Konuyla ilgili bir diğer yasal düzenleme ise 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenmiştir. 2820 sayılı Kanun'un 40. maddesinin 2. ve 3. fıkralarına göre de, "Bir kimse, aynı zamanda, önseçimlerde ve merkez adaylığında değişik siyasal partilerden veya aynı partiden, aynı seçim için birden fazla seçim çevresinden önseçime katılamaz. Bir kimse, bir partiden önseçim veya merkez adaylığı yoklamasına katıldıktan sonra başka bir partiden merkez adayı gösterilemez ve partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday olamaz" denilerek, siyasi parti adaylarının aynı seçimde birden fazla aday olmalarını önleyici adaylık çatışmasına matuf hükümler getirilmiştir.

YSK, bu kapsamda parti il başkanlığından¹⁶⁷ veya yönetim kurulu üyeliğinden¹⁶⁸ süresinde istifa etmeyen kişinin kendi partisinden; parti üyeliğinden

¹⁶⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 2002/472, ÜNLÜ- ERBİL, s. 514- 515.

¹⁶⁶ YSK, iki ayrı siyasi partiden aday olan ilgili milletvekili adayının, her iki siyasi partideki adaylığını da iptal etmiştir, YSK, 1995/454, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 381- 382.

¹⁶⁷ YSK, 1999/216, ÜNLÜ- ERBİL, s. 418.

¹⁶⁸ YSK, 2002/558, ÜNLÜ- ERBİL, s. 570- 571.

istifa etmeyenın başka bir partiden¹⁶⁹ aday olamayacağına karar vermiştir. Bir başka kararında ise, süresinde parti üyeliğinden istifa edenin bağımsız aday olabileceğini karara bağlamıştır¹⁷⁰. Kurul, parti tarafından merkez yoklaması kendisine tebliğ edilmeyen adayın istifa ederek başka bir partiden aday olabileceğine karar verirken¹⁷¹, kendisinin de katıldığı merkez yoklaması ilan edilen adayın bir başka partiden aday gösterilemeyeceğine¹⁷² de karar vermiştir.

Siyasi parti adaylığı ile ilgili bir diğer konu da, 2839 sayılı Kanun’da öngörülen yeterlilikte seçim çevrelerinde partilerce aday gösterilmesi hususudur. Yine aynı şekilde, siyasi partilerin, kanunun aradığı yeterlilikte aday göstermeyerek, eksik aday göstermeleri halinde, 2839 sayılı Kanun’un 13. ve 14. maddelerinde çeşitli yaptırımlar öngörülmüştür. YSK, konuyla ilgili olarak verdiği bir kararında, aday listelerinde eksik aday gösterip, kendilerinden eksik adayları tamamlaması istenilen siyasi partilerin aday listelerini değiştirip, yeni liste vermelerini yasaya uygun bulmamıştır¹⁷³. Ayrıca Kurul, siyasi parti aday listesinde, öğrenim belgesi (diploma), nüfus cüzdanı örneği, sabıka kaydı olmasını, öğrenim durumunun ve mesleğinin belirtilmesini, istifa eden adayların yerine yeni aday bildirilmesini istemekle¹⁷⁴ birlikte listede olanların dosyasının da bulunması gerektiğini karara bağlamaktadır¹⁷⁵.

Partiler 2839 sayılı Kanun’un 20. maddesine göre, aday listelerini sunduktan; bağımsız adaylar ise aynı Kanun’un 21. maddelerine göre başvurularını yaptıktan sonra adaylar, hem seçim çevrelerinde ilgili il seçim kurulları tarafından hem de YSK tarafından geçici listeler halinde ilan edilirler. İl seçim kurulları kendi seçim çevrelerindeki adaylarla ilgili adaylık şartlarına sahip olup olunmadığı konusunda inceleme yaparlar. Bu inceleme sonucu il seçim kurulu bir eksiklik tespit ederse durumu ilgili adaya, siyasi partilerin il başkanlarına ve YSK’ya bildirir.

İl seçim kurulunun adaylarla ilgili yaptığı bu inceleme dışında, 298 sayılı Kanun’da gösterilen ilgililerce “adayların geçici olarak ilanından itibaren iki gün

¹⁶⁹ YSK, 1999/275, ÜNLÜ- ERBİL, s. 426.

¹⁷⁰ YSK, 1999/283, ÜNLÜ- ERBİL, s. 427.

¹⁷¹ YSK, 2004/472, ÜNLÜ- ERBİL, s. 704- 705.

¹⁷² YSK, 2004/499, ÜNLÜ- ERBİL, s. 636.

¹⁷³ YSK, 1999/205, ÜNLÜ- ERBİL, s. 415.

¹⁷⁴ YSK, 2002/525, ÜNLÜ- ERBİL, s. 538- 546.

¹⁷⁵ YSK, 2002/535, ÜNLÜ- ERBİL, s. 547- 559.

içinde il seçim kuruluna itiraz edilebilir” (2839, m. 22). İtirazların, 298 sayılı Kanun’un 125. maddesi gereğince, adayların, “... adaylık şart veya vasfına haiz olmamaları sebebine...” dayanılması ve itiraz sebeplerini gösteren belgelerin de eklendiği bir dilekçe ile yapılması gerekmektedir. İl seçim kurullarının itiraz üzerine verdiği kararlara karşı da ilgililerce 2 gün içerisinde YSK’ya itiraz edilebilir¹⁷⁶. Geçici aday listesinde bulunan maddi hataya matuf yanlışlıklar süresi içerisinde ilgililerin talebi veya resen YSK tarafından düzeltilebilir¹⁷⁷.

Seçim kurullarının incelemesini tamamlaması ve geçici aday listelerine itirazların sonuçlandırılması ile siyasi parti aday listeleri kesinleşir¹⁷⁸. Kesinleşen tüm adaylıklar YSK ve kendi seçim çevresi itibarıyla il seçim kurullarınca ilan edilir.

Peki, listelerin kesinleşmesinden veya ilanından sonra bir adayın istifa etmesi halinde ne yapılması gerekir? YSK konuyla ilgili olarak, partili milletvekili adayının seçim takvimi içerisinde istifa için öngörülen tarihten sonra istifa etmesinin seçim sonuna kadar nazara alınmayacağını, adayın seçim sonucu yasama meclisi üyeliğine seçilmiş olması halinde istifanın hüküm ifade edeceğini ve istifa edenin yerine kendisinden sonra listede bulunan adayın seçilmiş sayılacağını¹⁷⁹ ancak istifa edenin bağımsız aday olması halinde ise istifasının kabul edileceğini başkaca da bir işlem yapılmayacağını¹⁸⁰ karara bağlamıştır. Kurul, aday listeleri kesinleştikten ve oy pusulaları basıldıktan sonra istifa eden adayın oy pusulasındaki adının karalanacağına dair bir hüküm olmadığını da belirtmiştir¹⁸¹.

¹⁷⁶ Nitekim Kurul, geçici aday listesinde bulunan partili milletvekili adayı ile ilgili yaptığı inceleme ile seçilmeye engel halinin bulunduğunu saptaması nedeniyle, geçici aday listesinden çıkarmış, meydana gelen eksikliğin parti genel başkanlığınca tamamlanmasını istemiştir, YSK, 2002/552, ÜNLÜ- ERBİL, s. 565; YSK bir başka kararında ise, bağımsız bir milletvekili adayının seçilmeye engel bir mahkumiyet halini tespit ettiğinden, adaylığını iptal ederek, geçici aday listesinden çıkarmıştır, YSK, 2002/55, ÜNLÜ- ERBİL, s. 568- 569.

¹⁷⁷ YSK, 2002/568, ÜNLÜ- ERBİL, s. 574- 575.

¹⁷⁸ YSK bir kararında, seçimlerin belli bir takvime bağlı olarak yürütüldüğü için seçim işlemlerinin kesinleşmesi gerektiğini, ancak bu kesinliğin hukuki anlamda kazanılmış bir hakka yol açmayacağını, bu kapsamda adaylığın kesinleşmesinin de kazanılmış hak olarak kabul olamayacağını, buradaki temel hususun aday listelerinin kesinleşmesi değil seçim olduğunu, aday listelerinin seçim yapılması için kesinleştiğini, adaylığı kesinleşen kişinin seçilme hakkını kullanmak için teşebbüse geçtiğini ancak onu henüz kullanmadığını, varılmak istenen amacın aday olma hakkı değil milletvekili seçilme hakkının kazanılması olduğunu, başka bir ifadeyle objektif hakkın henüz subjektif hakka dönüşmediğini, böyle bir hukuki statünün ise ancak seçimlerin yapıp seçim tutanağının verilmesi ve kesinleşmesi ile gerçekleşeceğini, belirtmiştir, YSK, 1987/518, YSKK- 1986- 1987, s. 219- 224.

¹⁷⁹ YSK, 2002/649, ÜNLÜ- ERBİL, s. 636.

¹⁸⁰ YSK, 2002/681, ÜNLÜ- ERBİL, s. 643.

¹⁸¹ YSK, 1996/356, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 348.

5. Propaganda

a) Türkiye’de Seçimlerde Propaganda Faaliyetleri

Propaganda, “kamuoyunun oluşturulması ve belli bir doğrultuda seçmenin yönlendirilmesidir”¹⁸². Partilerin, partili adayların, bağımsız adayların kendi görüşlerini ve geleceğe yönelik hedef ve öngörülerini seçmene ifade edebilmeleri ve seçmenin de kendi düşünce yapısına en uygun tercihi yapabilmesi için propaganda büyük önem taşımaktadır. Gerçek bir “seçim”den söz edebilmek için, alternatif görüşlerin varlığı ve adayların çok olması gereklidir. Adaylar ve görüşleri hakkında seçmen, en etkili şekilde ancak propaganda ile bilgi sahibi olabilir.

Anayasal tarihimizde propaganda ile ilgili ilk düzenlemeler 5545 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Kanun, propaganda yasaklarına uyulmak suretiyle seçim propagandasının serbest olacağını düzenlemiş, seçmeni etkilememek için propaganda ve telkinde bulunmayacak kamu görevlileri belirtilmiştir. Kanun’a göre propaganda çeşitleri, kapalı ve açık nitelikteki sözlü toplantılar, radyo ve hoparlörle, duvar ilanı ve matbua dağıtımı yoluyla yapılan faaliyetler olarak belirlenmiştir. Kanun, sözlü toplantı yapılacak yerleri belirleme görevini belediyelere vermiş, duvar ve el ilanları ile yapılacak propagandada yasaklanmış ibareleri açıkça belirtmiştir. Ayrıca radyo ile hangi partilerin propaganda yapabileceğini, yapılacak propagandanın ne şekilde kullanılacağını ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Radyo ile propagandada düzeni sağlama görevi Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü’ne verilmiş, Müdürlüğün vereceği kararlara karşı il seçim kuruluna itiraz hakkı tanınmıştır¹⁸³.

5545 sayılı Kanun’da, 30.06.1954 tarih ve 6428 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle (m. 46) partilerin radyolardan propaganda amacıyla yararlanma hakkı kaldırıldı. Ancak devlet ve hükümet işlerinden sorumlu olanların bu işlerle ilgili olarak yapacakları konuşmalar yine aynı yasal değişiklikle seçim propagandası olmayacağı hükme bağlandı. Böylece iktidar partisinin radyoyu seçimler sırasında dilediği gibi kullanma olanağı doğmuş oldu¹⁸⁴. Bu durum nedeniyle iktidar ve

¹⁸² SAV, Atila, “Seçim Propagandası”, Anayasa Yargısı 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 1999, s. 338.

¹⁸³ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 41- 42.

¹⁸⁴ TÜRK, s. 167- 168.

muhalefet arasındaki propaganda fırsat eşitliği bozulmuş, adaletsizlik ortaya çıkmıştır¹⁸⁵.

Propaganda ile ilgili ikinci yasal düzenleme halen yürürlükte bulunan 298 sayılı Kanun'la yapılmıştır. 298 sayılı Kanun, 5545 sayılı Kanun'da olduğu gibi propaganda hakkında ayrıntılı bir düzenleme içermektedir. 298 sayılı Kanun'un 49 ve 66. maddeleri arasında propagandayla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu maddelere göre propaganda aşamalarındaki tüm süreç seçim kurullarının denetimi altında yürütülür.

298 sayılı Kanun, kural olarak propagandayı serbest bırakmıştır. Ancak bu serbestlik sınırsız değil, 298 sayılı Kanun kapsamında kalınması şartına bağlıdır. Bu kapsamda seçimler için büyük önem taşıyan propagandanın başlangıç ve bitiş tarihlerinin belirlenmesi gereklidir. Konu 298 sayılı Kanun'un 10.09.1987 tarih ve 3403 sayılı Kanun'la değişik 49. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenerek, propagandanın, oy verme gününden önceki 10. günün sabahında başlayacağı ve oy verme gününden önceki günün saat 18.00'inde sona ereceği ifade edilmiştir. Bu aynı zamanda seçim yasaklarına ilişkin dönemdir. 298 sayılı Kanun'un ilk düzenlemesinde propaganda süresi 21 gün iken, 1987 yılında görüldüğü gibi 10 güne indirilmiştir. Kuşkusuz bu durum adayların propaganda özgürlüğüne getirilen ciddi bir kısaltmadır¹⁸⁶. Propaganda süresinin, adayların kendilerini seçmene ifade edebilecekleri şekilde makul bir süre olması gerekir.

Propaganda faaliyetleri, süre dışında, aşağıda ayrıntılı olarak da göreceğimiz gibi zaman, yer, şekil, usul, belli görevliler ve eşitlik ilkesi yönünden de sınırlandırılmıştır¹⁸⁷. Propaganda dönemi dışında yapılacak propagandalar (toplantılar, yürüyüşler vb.) genel hükümlere göre yapılır¹⁸⁸. Yani bu dönemde her türlü açık veya kapalı toplantılarda uygulanacak kanun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkındaki Kanun'dur¹⁸⁹.

¹⁸⁵ ARASLI, Seçim, s. 181.

¹⁸⁶ ATAR, Yavuz, "Seçim Hukukunun Güncel Sorunları", Anayasa Yargısı 23, Anayasa Mahkemesi Yayınları 54, Ankara 2006, s. 216.

¹⁸⁷ YAYLA- TUNCER, s. 50- 52.

¹⁸⁸ SAV, s. 332.

¹⁸⁹ Örnek karar için bkz. YSK, 1999/131, ÜNLÜ- ERBİL, s. 859.

Burada ayrıca seçim bürolarından da söz etmemiz gerekir. 298 sayılı Kanun'da 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la eklenen 51/A maddesi getirilene kadar seçim büroları yasal olarak düzenlenmemiştir. Ancak uygulamada yasal olmasa da yaygın olarak kullanılan ve engellenemeyen bir propaganda aracıdır. Neticede maddeyle, seçim büroları yasal dayanağa kavuşmuştur. Böylece seçimin başlangıç tarihinden itibaren, seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adayların, katıldıkları seçim çevrelerinde seçim çalışmalarını yürütmek üzere seçim büroları açabilmelerine imkan tanınmıştır. Maddeyle seçim büroları ile ilgili mülki amirler ve ilçe seçim kurulları görevlendirilmiştir. Seçim bürolarında ilgililerce gürültülü ve sesli propaganda yapılabilir. Ancak sesli propaganda çevresel gürültü ile ilgili mevzuata uygun olmalıdır. Şunu da belirtelim ki, seçim büroları saat 09.00'dan 23.00'e kadar halka açık faaliyette bulunabilirler. Görüldüğü gibi bu bürolar adayın tanınmasına ve propaganda çalışmalarının etkinleşmesine yardımcı olmaktadır¹⁹⁰.

YSK, 298 sayılı Kanun'a 5980 sayılı Kanun'la 51/A maddesi eklenmeden önce, seçim propagandası kapsamında idari prosedüre ve seçim yasaklarına uyulması şartıyla, seçim irtibat bürosu, seçmen irtibat bürosu, mahalle temsilciliği bürosu kurulmasını uygun bulmuştur¹⁹¹.

b) Yürürlükteki Mevzuata Göre Propaganda Çeşitleri

aa) Açık ve Kapalı Yerlerde Propaganda

Açık yerlerde propagandaya ilişkin hükümler 298 sayılı Kanun'un 50. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında, "Seçim zamanında, genel yollar üzerinde, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve ilçe seçim kurullarınca gösterileceklerden başka meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda yapılması yasaktır" denilerek, açık yerlerde yapılacak propaganda faaliyetleri bakımından mekan yönünden sınırlama getirmiştir. Bir başka sınırlama da propagandanın yapılacağı zaman yönünden getirilmiştir. Öncelikli olarak maddenin 1. fıkrasında söz konusu propagandanın "seçim zamanı" yapılacağı yani propaganda döneminde yapılacağı belirtilmiştir¹⁹². Yine aynı maddenin son fıkrasında

¹⁹⁰ SAV, s. 337.

¹⁹¹ YSK, 2002/778, ÜNLÜ- ERBİL, s. 891.

¹⁹² SAV, s. 336.

08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle de, “Açık yerlerde, güneşin batmasını müteakip ikinci saatin sonundan güneşin doğmasına kadar toplu olarak sözlü propaganda yapılamaz” denilerek ikinci süre yönünden sınırlama yapılmıştır. Esasen 5980 sayılı Kanun’la değişiklik yapılmadan önce açık yerlerde propaganda, güneş battıktan doğuncaya kadar yapılamayacağı düzenlemesi bulunmaktaydı. Kanun koyucunun yaptığı değişiklikle açık yerlerde propaganda süresini iki saat daha uzattığı anlaşılmaktadır. Yapılan yeni düzenlemenin mevcut uygulama kapsamında yerinde olduğunu söyleyebiliriz.

298 sayılı Kanun’un 50. maddesinin 2. fıkrasında, açık yerlerde propaganda konusunda gereken düzenlemeleri yapma ve denetleme bakımından ilçe seçim kurulu yetkilendirilmiştir¹⁹³. Birden fazla ilçe seçim kurulu bulunan ilçelerde ise 1 numaralı ilçe seçim kurulu yetkilidir¹⁹⁴. Kanun, propaganda yapılacak meydanlar konusunda ilçe seçim kurulunun göz önüne alması gereken zorunlu hususları belirtmiştir. YSK da konuyla ilgili olarak verdiği bir kararında, istenilen meydandaki trafik yoğunluğu nedeniyle sözlü propaganda yapılmasını uygun bulmayan alt seçim kurulunun kararını yerinde bulmuştur¹⁹⁵.

298 sayılı Kanun’un 50. maddesinin 3. fıkrasında, siyasi partilerin toplu olarak sözlü propaganda yapmak için müracaatları halinde ilçe seçim kurulunca; toplantı, meydan, gün, sıra ve saatlerin ad çekme suretiyle belirleneceği ifade edilmiştir. Siyasi partilerin toplu olarak sözlü propaganda yapma talebi üzerine ilçe seçim kurulunca yapılan ad çekme ile belirlenen sıralar sonradan değiştirilemez¹⁹⁶. Bir siyasi parti kendisi için belirlenen açık ve toplu propaganda saatinden diğer bir parti veya bağımsız aday lehine vazgeçemez, gün ve yerini bir başka parti ile anlaşılarak değiştiremez. Aynı şekilde siyasi partiler aynı gün ve aynı yerde yapacakları açık ve

¹⁹³ YSK, 2002/797, ÜNLÜ- ERBİL, s. 907.

¹⁹⁴ YSK, 1986/347, YSKK- 1986- 1987, s. 92.

¹⁹⁵ YSK, 2002/844, ÜNLÜ- ERBİL, s. 916- 917.

¹⁹⁶ YSK, 2004/790, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 248- 249; ayrıca YSK bir kararında, siyasi partilere kültürel faaliyet kapsamında (Nevruz Bayramı) kutlama ve toplantı yapmak için izin verilmesi konusunda, kendisinin değil idari mercilerin yetkili olduğunu; ancak, siyasi partilerin propaganda döneminde ister kültürel ister siyasi toplantı yapmaları halinde 298 sayılı Kanun’un 50. maddesi gereğince yer, gün ve zaman ile bağlı olduklarını ve bu konuda yetkinin ilçe seçim kurulu başkanına ait olduğunu belirtmiştir, YSK, 2004/33, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 251- 252.

sözlü propaganda saatlerini birbirleriyle anlaşıarak değıştirmekler¹⁹⁷. Ayrıca seçimlere katılmayan siyasi partilerin oy verme gününden önceki 10 günde yani propaganda döneminde açık hava mitingi yapması da yasaktır¹⁹⁸.

Seçimlere katılan siyasi partiler veya bağımsız adaylar adına kapalı yer toplantısı şeklinde propaganda da yapılabilir. 298 sayılı Kanun’un 51. maddesinin son fıkrasında, “Mabetlerde, okullarda, kışla, karargah, ordugah gibi askeri bina ve tesislerle askeri mahfillerde ve kamu hizmeti görülen diğer yerlerde, kapalı yer toplantısı yapılamaz” denilerek, nerelerde kapalı propaganda yapılamayacağı belirtilmiştir. Böylece sayılan yerler dışındaki mekanlarda kapalı propaganda yapmak serbest olarak değerlendirilebilir. Kanun’a göre, kapalı propaganda yapmak için, üç kişilik bir heyet kurmak ve en yakın zabıta amir veya memuruna haber vermek gerekir. Köylerde muhtara veya vekiline haber verilmesi yeterlidir. Kapalı yer toplantısına ancak toplantıyı idare eden heyetin isteğı veya seçim kurulunun kararı ile müdahale edilebilir.

YSK, 298 sayılı Kanun kapsamında usulüne uygun olarak düzenlenen kapalı yer toplantılarında, video veya sinema makinesi ile film göstererek propaganda yapılabileceğini karara bağlamıştır¹⁹⁹. Bu kapsamda kapalı yer toplantılarında hoparlörle propaganda da yapılabileceğı kabul edilmektedir.

bb) Radyo ve Televizyon Aracılığıyla Propaganda

Seçim dönemlerinde, kamuoyunu etkili bir biçimde yönlendirme bakımından, radyo ve televizyonla propaganda büyük önem taşır. Radyo ve televizyonla propaganda konusunda, 298 sayılı Kanun’un orijinal halinde bütün siyasi partilere, seçimlere katılmaktan başka bir şart aranmadan yararlanma imkanı tanınmıştı. Bu durum fırsat eşitliğine daha uygundu. Ancak radyo ve televizyonla propaganda süresi 28.03.1986 tarih ve 3270 sayılı Kanun, 10.09.1987 tarih ve 3403 sayılı Kanun²⁰⁰ ve

¹⁹⁷ YSK’ya göre, kur’a sonucu belirlenen konuşma gün ve saatleri değıştirilemez, YSK, 2004/790, PARLAR- HATİPOĞLU, s.248- 249.

¹⁹⁸ YSK, 2004/609, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 249- 250.

¹⁹⁹ YSK, 1983/454, YSKK- 1982- 1983, s. 88.

²⁰⁰ 3403 sayılı Kanun’la propaganda süresi, 21 günden 10 güne indirilmiştir.

27.10.1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun’la²⁰¹ yapılan düzenlemeler ile partilerin Meclis’teki güç oranlarına göre değiştirilmiştir²⁰².

Yürürlükte olan 298 sayılı Kanun’un 52. maddesinin 1. fıkrasına göre, “Özel kanunlarındaki hükümler saklı kalmak üzere, seçime katılan siyasi partilerin, oy verme gününden önceki 7 nci günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00’e kadar radyo ve televizyonda propaganda...” yapabilecekleri düzenlenmiştir. Kanun’a göre radyo ve televizyon propagandası seçime katılan siyasi partilere tanındığı için bağımsız adaylar bu imkandan mahrum bırakılmıştır²⁰³. Her ne kadar bu durum eşitlik ilkesine aykırı olsa da, bir zorunluluktur. Seçime katılabilecek siyasi parti sayısının hukuken değilse de pratikte sınırlı olması, buna karşılık bütün radyo ve televizyon yayın saatini dolduracak kadar bağımsız adayın ortaya çıkabilmesi mümkündür. Bu durumda bağımsız adayların işlerinin daha da zorlaşacağını söyleyebiliriz²⁰⁴. İşin özünde maddeyle siyasi partiler bakımından da eşitlik ilkesine uygun bir düzenleme yapılmamıştır. TBMM’de temsil edilen partilere, iktidar partisine ya da partilerine ve ana muhalefet partisine, bu propaganda bakımından ilave süre verilmesi öngörülmüş, böylece seçimlerin serbest ve eşit yarışmaya göre yapılması ilkesine aykırılık oluşturulmuştur²⁰⁵.

298 sayılı Kanun’un 52. maddesi kapsamındaki radyo ve televizyonla yapılacak propagandalar sadece milletvekili seçimlerinde esas olmak üzere, TRT’de (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) yapılacaktır. 2972 sayılı Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’un 35. maddesinde, mahalli idareler seçimlerinde propagandanın 298 sayılı Kanun kapsamında serbest olduğu, ancak radyo ve televizyon ile propaganda hükümlerinin bu seçimlerde uygulanmayacağı belirtildiğinden, ulusal ve yerel yayın yapan televizyon ve radyolarda ve dolayısıyla TRT’de propaganda yapmak mümkün olmayacaktır²⁰⁶.

Radyo ve televizyon aracılığıyla yapılacak propagandanın yayın zamanı ve sırası, Yüksek Seçim Kurulu’nda TRT ve siyasi parti temsilcilerin huzurunda

²⁰¹ 4125 sayılı Kanun’la iktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına 20 dakikalık, iktidar partilerinden diğerlerine 15’er dakikalık ilave propaganda yapma imkanı verilmiştir.

²⁰² SAV, s. 333.

²⁰³ YSK, 1983/455, YSKK- 1982- 1983, s. 89.

²⁰⁴ YAYLA- TUNCER, s. 53.

²⁰⁵ TÜSİAD, Türk Demokrasisi’nde 130 Yıl (1876- 2006), TÜSİAD Yayını, İstanbul 2006, s. 42.

²⁰⁶ YSK, 1996/165, ÜNLÜ- ERBİL, s. 854- 856.

yapılacak ad çekme ile belirlenir (298, m. 54). Radyo ve televizyon aracılığıyla yapılacak propagandalarda siyasi partiler tarafından görevlendirilen kişiler siyasi parti adına konuşma yaparlar²⁰⁷. Konuşmanın içeriği siyasi parti tarafından belirlenir. Bu konuşmalar, Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlendireceği bir kurul üyesi huzurunda ses ve görüntü alma cihazı ile tespit edilir (298, m. 55)²⁰⁸. Şunu da belirtelim ki; Kanun, radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarının, tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılmasından, YSK ile TRT'yi sorumlu tutmuştur (298, m. 52/6).

YSK, 298 sayılı Kanun'un 52. maddesinde yer alan düzenleme dışında seçim döneminde siyasi partilerin reklamlarını radyo ve televizyonlarda yayınlamayacağını karara bağlamış²⁰⁹, konuyla ilgili yasal düzenleme yapılması gerektiğini tespit etmiştir²¹⁰.

Anayasa'nın 133. maddesinde, 8 Temmuz 1993 tarihinde yapılan değişiklikle özel radyo ve televizyonların anayasal dayanağa kavuşması sağlanmıştır. Yapılan anayasal değişiklik sonrasında, 298 sayılı Kanun'a 28.12.1993 tarih ve 3959 sayılı Kanun'la eklenen ve 15.07.2003 tarih ve 4928 sayılı Kanun'la değiştirilen 55/A maddesiyle birlikte, özel radyo ve televizyonlarda yapılacak propagandanın esasları belirlenmiştir. Ayrıca 298 sayılı Kanun'un 52. maddesine 27.10.1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun'la eklenen fıkra ile de özel radyo ve televizyonlardaki propagandanın hukuksal yapısı ortaya konulmuştur.

Özel radyo ve televizyonlarda yapılacak propaganda yayınlarının kuşkusuz daha fazla denetlenmesine ihtiyaç vardır. Özel radyo ve televizyonların günümüzde kamuoyunu yönlendirme potansiyeli dikkate alındığında, seçim sonuçlarını etkileme ihtimalinin daha fazla olduğu anlaşılabacaktır. Hele ki, bir adayın lehinde ve aleyhinde sürekli yayın yapılması seçimlerde kamuoyunun özgürce oluşmasına da engel olacaktır. Bu durum kuşkusuz, adaylar yönünden de seçim özgürlüğü ve fırsat eşitliğini ihlal edecektir. Neticede medyayı, siyaseti yönlendirme ve güdülemeye yöneltecektir²¹¹.

²⁰⁷ YSK, 1983/500, YSKK- 1982- 1983, s. 105.

²⁰⁸ Örnek karar için bkz. YSK, 1986/350, YSKK- 1986, s. 96- 98.

²⁰⁹ YSK, 2007/224, ÜNLÜ- ERBİL, s. 846- 852.

²¹⁰ YSK, 2002/712, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 258- 259.

²¹¹ SAV, s. 335.

298 sayılı Kanun'un 55/A maddesinin 1. fıkrasına göre, "Seçimlerin başlangıç tarihinden oy verme gününün bitimine kadar özel radyo ve televizyon kuruluşları, yapacakları yayınlarda 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun 5, 20, 22 ve 23 nc maddeleri ile 31 inci maddesinin ikinci fıkrası hükümlerine tabidir" düzenlemesi yapılmıştır. Böylece zel radyo ve televizyonlarda, propaganda bakımından TRT için geçerli olan şartlara sahip olmuşlardır.

298 sayılı Kanun'un 55/A maddesine 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la eklenen 2. fıkra ile de, "Seçimin başlangıç tarihinden itibaren oy verme gününden önceki yirmi dört saate kadar olan sürede, siyasi partiler veya adaylar radyo ve televizyonlarda birlikte veya ayrı ayrı açık oturum, röportaj, panel gibi programlara katılarak görüşlerini açıklayabilirler. Siyasi partiler veya adayların açık veya kapalı yer toplantıları, radyo ve televizyonlarda canlı olarak yayınlanabilir" denilerek, seçim dönemlerinde radyo ve televizyonların siyasi partilerin propaganda faaliyetleri bakımından daha etkin kullanılmasının yasal erevesi oluşturulmuştur. Ayrıca aynı maddenin 3. fıkrasına göre, özel radyo ve televizyonların yayın ilkesini belirleme görevi ve yetkisi YSK'ya verilmiřtir²¹². Yayınlarda "gözetim ve denetim yapma" bakımından ise, ülke çapında yayın yapan özel radyo ve televizyonlar için YSK, bunun dışında yayın yapan özel radyo ve televizyonlarda, yayının yapıldığı yerdeki ilçe seçim kurulları görevli ve yetkili olarak belirtilmiřtir²¹³. lke çapında yayın yapan özel radyo ve televizyonların hangileri olduğunu belirlemeye Yüksek Seçim Kurulu yetkilidir. YSK buna ilişkin kararını resmi gazetede ilan etmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu bir kararında, yayın ilkelerine aykırı hareket eden televizyon kanalına 298 sayılı Kanun'un 149/A maddesi gereğince, 6 gün süreyle yayınının durdurulması cezası vermiş, ancak kararın gereğinin yerine getirilmesi için bir örneğini RTÜK'e gndermiřtir²¹⁴. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu, durdurma kararının RTÜK tarafından derhal yerine getirilmesini de istemektedir²¹⁵.

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim propagandası döneminde tarafsızlığa aykırı yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına ceza vermesi "ifade zgrlğnn

²¹² YSK'nın yayın ilkelerini belirlediği örnek karar için bkz. YSK, 2002/781, ÜNLÜ- ERBİL, s. 893-899.

²¹³ örnek karar için bkz. YSK, 2002/730, ÜNLÜ- ERBİL, s. 785- 786.

²¹⁴ YSK, 2002/714, ÜNLÜ- ERBİL, s. 775- 776.

²¹⁵ YSK, 2002/722, ÜNLÜ- ERBİL, s. 781- 782.

ihlali” olarak değerlendirilemez. Tarafsızlığa aykırı yayın yapma yasağı, medyanın tarafsızlığının sağlanması ve seçimin bütün adaylar yönünden adil şartlarda gerçekleşmesi bakımından gereklidir²¹⁶.

cc) Basın, İletişim Araçları ve İnternette Propaganda

Kitle haberleşme araçlarının yaygınlaştığı günümüzde, propagandada bu imkanların kullanılması zorunluluk ve bir gereklilik olarak doğmuştur. 1961 yılında hazırlanan 298 sayılı Kanun’da bu konuda ihtiyacı karşılayacak nitelikte düzenlemeler bulunmamaktaydı. Bu kapsamda çağın gereklerine uygun propagandanın yapılması amacıyla, 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun’la 55/B maddesi eklenmiştir. Maddeyle basın, iletişim araçları ve internette propagandaya ilişkin hükümler getirilmiştir. 55/B maddesinin 1. fıkrasında, “Seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar, seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, yazılı basında ilan ve reklam yoluyla veya internet sitesi açarak sözlü, yazılı veya görüntülü propaganda yapabilirler” denilmiştir. Görüldüğü gibi maddeyle, yazılı basında ilan ve reklam yoluyla propaganda ile internet üzerinden propaganda yapma imkanı tanınmıştır. Aynı maddenin 2. fıkrasıyla da, siyasi partilerin kendi üyeleri hariç, vatandaşların elektronik posta adreslerine veya telefonlarına mesaj göndermek suretiyle yapılabilecekleri propagandalar yasaklanmıştır.

Adayların ve partilerin seçimleri kazanabilmeleri bakımından, kamuoyunun düşüncelerini ve seçmen eğilimlerini bilmeleri gereklidir. Bu nedenle zaman zaman kamuoyu yoklaması yapılması son derece önemlidir. Aynı şekilde kamuoyu oluşturan sözlü, yazılı veya görüntülü kitle iletişim araçlarının izlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma ve yoklamalar çeşitli yöntem ve araçlarla yapılabilir²¹⁷. 55/B maddesinin 3. fıkrası bu konuyu düzenlemiş ve yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla yayın yapılması; tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun olması şartıyla serbest bırakılmıştır. Ancak fıkra ile bu yayınlar bakımından süre yönünden bir sınırlandırma getirilerek, “oy

²¹⁶ ATAR, “Seçim Hukukunun”, s. 219- 220.

²¹⁷ SAV, s. 338.

verme gününden önceki on günlük sürede” yasaklanmıştır. Bu sınırlama ile amaçlanan, seçimler öncesi partilerin oy oranları ile ilgili kamuoyu araştırmalarının, bazı seçmenlerin tercihlerinin etkilenmesini engellemektir. Bu nedenle bu tür kamuoyu araştırmalarının oy verme öncesi süreçte yayınlanmasına ve açıklanmasına ülkelere göre değişen sınırlamalar getirilebilmektedir²¹⁸.

298 sayılı Kanun’un 55/B maddesi yürürlüğe girmeden önce kamuoyu araştırmaları ve benzeri konular, aynı Kanun’un 61/3. maddesinde düzenlenmişti. Bu kapsamda, 61/3 maddesinde, kamuoyu araştırmaları milletvekili genel seçimlerinde “seçimin başlangıcından itibaren” yasaklanmıştır. Seçimin başlangıcı da halende yürürlükte bulunan 2839 sayılı Kanun’un 22.09.2009 tarih ve 5922 sayılı Kanun’la değişik 6/2 hükmüne göre, “oy verme gününden geriye doğru hesaplanacak doksan günlük sürenin ilk günü”dür.

dd) Hoparlörle Propaganda

Özellikle kasaba ve ilçelerde hoparlörle propaganda yapılmak istenebilir²¹⁹. Hoparlörle propaganda 298 sayılı Kanun’un 56. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, seçim takviminin başlangıcından itibaren seçim propagandasının sona erdiği ana kadar hoparlörle propaganda, halkın huzur ve rahatını bozmamak ve güneşin batmasını müteakip ikinci saatin sonundan güneşin doğmasına kadar yapılmaması şartıyla serbesttir. Kanun bu serbestliğe bir istisna daha getirerek, “başka bir parti veya bağımsız aday adına açık veya kapalı yer toplantısı yapılan saatlerde, bu toplantıların yapıldığı yer veya binalardan iletilecek ve bu toplantıları yapanları rahatsız edecek biçimde hoparlörle propaganda” yapılamayacağını da hükme bağlamıştır.

ee) Yayın ve Malzeme Dağıtma ile Propaganda

Seçim dönemlerinde adaylar ve partiler kamuoyunun dikkatini çekebilmek için tanıtıcı yayın ve malzeme dağıtarak propaganda yaparlar. Bu propaganda ile ilgili hükümler 298 sayılı Kanun’un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun’la değişik 57.

²¹⁸ ATAR, “Seçim Hukukunun”, s. 219.

²¹⁹ YAYLA- TUNCER, s. 53.

maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında, “Seçime katılan siyasi partiler ve adaylar, seçimin başlangıç tarihinden seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, kendilerini tanıtıcı nitelikte broşür, el ilanları, parti bayrağı, poster, afiş veya ses ve görüntü içeren CD, DVD gibi her türlü yayını dağıtmakta serbesttir” denilmiş, ancak maddede sayılanlar dışında herhangi bir hediye ve eşantıyon dağıtılması yasaklanmıştır²²⁰. Bu yasak yerinde olmakla birlikte, uygulamada denetiminin güçlüğü nedeniyle çeşitli yöntemlerle aşılabilmektedir²²¹. Bir başka yasak ise 298 sayılı Kanun’un 5980 sayılı Kanun’la değişik 58. maddesinde getirilmiştir. Maddenin 1. fıkrasına göre, “propaganda için kullanılan el ilanları ve diğer her türlü matbuat üzerinde Türk Bayrağı ve dini ibareler bulundurulması” yasaklanmıştır. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre ise, “Siyasi partiler ve adayların yapacakları propagandalarda Türkçe kullanılması esastır” hükmüyle propagandada Türkçe kullanılması zorunlu olmaktan çıkarılmıştır. Yasal değişiklik yapılmadan önce seçim propagandalarında Türkçeden başka dil ve yazı kullanılması yasaktı. Nitekim YSK’da o dönemde vermiş olduğu bir kararında, seçim otolarında Kürtçe kaset çalınmasının 58. madde kapsamında yasak olduğunu, ayrıca 298 sayılı Kanun’un 151. maddesi uyarınca Cumhuriyet Savcılığı’nca ilgililer hakkında işlem yapılması gerektiğini belirtmiştir²²².

YSK, mahalli idareler seçimlerinde verdiği bir kararında, bağımsız adayların postaya açıktan, ambalajsız olarak verecekleri el ilanı, broşür gibi basılmış kağıtların belli bir adresi ihtiva etmesi şartı ile PTT Genel Müdürlüğü Posta Telgraf Başkanlığı’nca oy verme gününden önceki günün saat 18: 00’ ine kadar dağıtımında kanunen bir sakınca bulmamıştır²²³.

ff) İlan ve Reklam Yerleri ile Propaganda

298 sayılı Kanun’un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun’la değişik 60 maddesine göre, “Siyasi partiler ve adaylar, seçim bürolarına, seçimin başlangıç

²²⁰ YSK’da verdiği bir kararında, belediye başkan adayının seçim yasaklarına aykırı olarak hediye el çantası dağıtması nedeniyle, Cumhuriyet Savcılığı’na bildirmiştir, YSK, 2004/510, PARLAR-HATİPOĞLU, s. 274.

²²¹ ATAR, “Seçim Hukukunun”, s. 218.

²²² YSK, 1999/446, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 270- 271.

²²³ YSK, 2004/338, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 269- 270.

tarihinden itibaren, seçim propaganda süresinin sona erdiği tarihe kadar, parti bayrağı, afiş, poster, pankart ve benzeri malzemeleri asabilir veya yapıştırabilirler”.

Aynı maddeyle, propaganda ilan ve reklam malzemelerinin, ilçe ve bazen de il seçim kurullarının kontrolünde sabit ilan ve reklam yerlerinin kullanılması suretiyle, siyasi partiler ve bağımsız adayların propaganda yapmalarına ilişkin hükümler getirilmiştir²²⁴. Yapılan bu düzenlemeyle, uygulamada bazı belediye başkanlarının bilbord (billoard) denen ilan panolarını, kendi siyasi partisinden aday olanlar lehine diğer adaylar açısından haksız rekabet oluşturacak şekilde propaganda amacıyla kullanmasını engelleyeceğini düşünüyoruz²²⁵. Yine aynı maddeyle, 298 sayılı Kanun’da yasaklanan yerler dışında, kamuya açık alanlara yerleştirilmiş görüntülü reklam ve ilan yapmaya uygun sabit dijital reklam panoları vasıtasıyla da görüntülü propaganda yapma olanağı tanınırken, bu araçlarla sesli propaganda yapma imkanı verilmemiştir.

5980 sayılı Kanun’la 298 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikle ilk defa, vatandaşların “oy verme gününden önceki otuzuncu günden itibaren, propaganda süresinin bitimine kadar konutlarına, işyerlerine veya taşıtlarına, partilere veya adaylara ait bayrak, afiş veya poster gibi tanıtıcı malzemeleri” asabilecekleri veya yapıştırabilecekleri hükme bağlanmıştır.

298 sayılı Kanun’un 5980 sayılı Kanun’la değişik 61. maddesiyle, ilan ve reklam yerleriyle ilgili bazı yasaklar öngörülmüştür. Buna göre, seçimin başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar, ilgililerce 298 sayılı Kanun’da belirtilen yerler dışında, siyasi ilan ve reklam içeren afiş, poster, pankart veya parti bayrağı gibi malzemelerin asılması, yapıştırılması veya teşhiri yasaklanmıştır. Söz konusu yasaklarla ilgili işlem yapma yetkisi, seçimin başlangıç tarihinden oy verme gününden önceki otuzuncu güne kadar mülki makamlara, son otuz gün içinde ilçe seçim kurullarına verilmiştir. Ayrıca aynı maddeyle, seçimin başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar, toplu taşıma amacıyla kamu hizmetlerinde

²²⁴ YSK, 2004 yılında vermiş olduğu bir kararında, belediye başkanlıklarına ait ilan ve reklam yerleri olan bilbord, pano v.b. yerlerden yararlanmak isteyenlere eşit yer ve zaman ayrılması, eşit ücretle kullandırılması gerektiğini belirtmiştir. Kurul kararın devamında, buna aykırı durumların seçimlerin tarafsızlık ve eşitlik içerisinde yapılması ilkesine aykırılık teşkil edeceğini, bu nedenle ilçe seçim kurullarınca panolardaki afişlerin kaldırılarak, eşitlik ilkesine uygun kullanımının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir, YSK, 2004/548, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 250- 251.

²²⁵ SAV, s. 336.

kullanılan hava, kara, deniz ve raylı sistem taşıtlarında yer alan reklam yerleri ve araçlarında ve yolcuların inip bindiği kapalı alanlarda siyasi propaganda içeren yayın yapılması da yasaklanmıştır. İlçe seçim kurullarına, söz konusu yasağa aykırılıkların önlenmesi için mülki makamlar vasıtasıyla gerekli denetimi yapma görevi verilmiştir.

c) Yürürlükteki Mevzuata Göre Propaganda Yasakları

298 sayılı Kanun seçimlerde eşitliğin sağlanması bakımından, seçim propagandasının başlangıcı ile birlikte bir takım yasaklar öngörmüştür. Bunlar; “törenlere ait”, “Başbakan, bakanlar ve milletvekillerine yönelik” ve “memurların gezilere katılmalarıyla ilgili” yasaklardır. Bu yasaklar seçim propagandası yönünden partiler arası eşitliği bozacak durumları önlemeyi, iktidar partisinin devlet imkanlarını kullanarak kendi adaylarının lehinde diğer adaylar aleyhinde fırsat eşitliğine aykırı hareket etmesini engellemeyi amaçlar. Kuşkusuz bu nedenle bu yasaklar, özgür seçimlerin kurallarını daraltmayı değil, fırsat eşitliğini ve kamu yönetiminin, partiler ile adaylardan eşit uzaklıkta olmalarını sağlamaya yöneliktir²²⁶. Söz konusu yasaklar, seçim propagandasının başlangıç tarihinde başlar, oy verme gününü takip eden gün son bulur.

Törenlere ait seçim sürecinde ki yasaklar 298 sayılı Kanun’un 64. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, yasak propaganda süresi içerisinde, 298 sayılı Kanun’un 62. maddesinde sayılı bütün daire, kuruluş ve kurumlarla Bankalar Kanunu’na tabi kuruluşlara ait kaynaklardan yapılan iş ve hizmetler dolayısıyla, açılış ve temel atma da dahil törenler tertipleme, nutuklar söylemek, demeçler vermek ve bunlar hakkında her türlü araçlarla yayınlarda bulunmak yasaklanmıştır. Böylece iktidarın, iktidar olanakları ile seçim sürecini kendi lehine çevirmeye yönelik faaliyetleri engellenmeye çalışılmış, seçim fırsat eşitliğinin korunması amaçlanmıştır.

YSK, hükümetin 65 yaşını doldurmuş muhtaç güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki yasayla ilgili bildirisini²²⁷, Dünya Ormancılık Haftası ile ilgili düzenlenen faaliyetlerini²²⁸, KKTC Cumhurbaşkanı’nın

²²⁶ SAV, s. 338.

²²⁷ YSK, 1977/1109, YSKK- 1977, s. 75- 77.

²²⁸ YSK, 2004/495, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 280- 281.

katılacağı açık hava toplantısını ve bunun yayını²²⁹, seçim yasağı olarak değerlendirirken, Dünya Meteoroloji Günü dolayısıyla yapılacak etkinlikleri²³⁰ yasak kapsamında görmemiştir.

Başbakan, bakanlar ve milletvekillerine ilişkin seçim sürecindeki yasaklar 298 sayılı Kanun'un 65. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Başbakan, bakanlar ve milletvekillerinin, yasak propaganda süresi içinde, yurt içinde yapacakları seçim propagandası ile ilgili gezilerini, makam otomobilleri ve resmi hizmete tahsis edilen vasıtalarla yapmaları yasaklanmış ve ayrıca bu amaçla yapacakları gezilerde, karşılama, uğurlama törenlerinin yapılmayacağı ve resmi ziyafet verilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme ile iktidarın devlet olanaklarını kullanarak, muhalefet karşısında, seçim sürecinde oluşturabileceği eşitsizlikleri en aza indirmek amaçlanmıştır. Yine düzenleme ile daha önceden seçilmiş milletvekillerinin yapılacak seçimlerde, makamlarından kaynaklanan imkanlarını diğer adaylar aleyhine eşitsizlik oluşturacak şekilde kullanmaları engellenmeye çalışılmıştır.

Memurların seçim sürecinde gezilere katılma yasağı da 298 sayılı Kanun'un 66. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, yasak propaganda süresi içerisinde, Başbakan, bakanlar, milletvekilleri ve adayların seçim propagandası ile ilgili olarak yapacakları gezilere memurların katılması yasaklanmıştır. Bu düzenleme ile de, memurların tarafsızlığının sağlanması amaçlanmıştır.

YSK bir kararında, propaganda yasakları açısından, kendisinin bu yasakların uygulanması konusunda görev ve yetkisinin sınırlı olduğunu belirtmiş, 298 sayılı Kanun'un 155. maddesi gereğince yasaklar yönünden müeyyideler getirildiğini ve takibinin Cumhuriyet Savcılığı aracılığı ile yapılacağını karara bağlamıştır²³¹.

B. OY VERME, SEÇİM SONUÇLARININ TESPİT VE İLANI

1. Oy Verme

Seçme hakkı tam anlamıyla geçerli şekilde oy vermeye kullanılmış olur. Bu nedenle oy verme usul, şekil ve şartlarının seçmenlere açık ve basit bir şekilde

²²⁹ YSK,2004/23, ÜNLÜ- ERBİL, s. 832- 833.

²³⁰ YSK, 2004/614, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 278- 279.

²³¹ YSK, 1986/284, YSKK- 1986- 1987, s. 61.

öğretilmesi gerekmektedir²³². Bu kapsamda seçmenin, oyunu vekil aracılığıyla kullanıp kullanamayacağını, oy vermede hangi yöntemin uygulandığını bilmesi gerekir. Dünyadaki ülkelerde oy, sadece sandıklarda kullanılmamakta, mektupla ve elektronik olarak da kullanılabilir. Böylece seçmenin oyunu rahat bir şekilde kullanması amaçlanarak seçimlere katılımın artırılması amaçlanmaktadır. Örneğin, Almanya’da hastanelerde, yaşlılar yurdu ve bakım evlerinde, sosyal terapi merkezlerinde ve hapisanelerde bulunanlar için seyyar sandık kurulu oluşturularak oylarının kullanılması sağlanmaktadır. Ayrıca Almanya’da mektupla oy kullanma yöntemi de kullanılmaktadır. Bunun için her seçim bölgesinde en az bir sandık kurulu kurulmaktadır²³³.

Görüldüğü gibi dünyada oy vermede çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Bununla birlikte oyların sandıkta kullanılması usulü de her ülkede aynı değildir. Günümüzde kimi ülkelerde oy pusulasındaki özel daire içerisine “Evet” mührü basılırken, kimi ülkelerde de oy pusulasına kalemle numara veya işaret koyulmakta²³⁴ ya da oy pusulası delinerek oy kullanılmaktadır²³⁵.

a) Türkiye’de Oy Verme Usulü

Oy verme usulü, 1876 tarihli Kanun-u Muvakkate’de açıkça düzenlenmiştir. Kanun, oy verme esnasında seçmenlerin tercih ettikleri milletvekili adaylarının isimlerini bir kağıda yazarak altını imzalamalarını, seçmenin imzalamış olduğu oy pusulasını da bir zarfa koymasını ve bu zarfı da mühürlemesini hükme bağlamıştır²³⁶. Oy pusulalarının imzalanması veya oy pusulalarının konulduğu zarfların mühürlenmesi usulü İntihab-ı Mebusan Kanunu ile kaldırılmış, 4320 sayılı Kanun ile de tamamen yasaklanmıştır²³⁷.

4320 sayılı Kanun’la, oy pusulalarının arkalarının teftiş heyeti mührü ile mühürlenmesi öngörülerek, tek tip oy pusulası uygulamasına geçilmiştir. Hiç

²³² YAYLA- TUNCER, s. 18.

²³³ GÜNGÖREN, s. 606.

²³⁴ Macaristan’da, “oyun, adayın adının altında, üstünde ya da yanında yer alan daire içine tükenmez ya da dolmakalemlerle bir çarpı işareti atılması yoluyla kullanılacağı öngörülmektedir”, ÇELİK, s. 563.

²³⁵ ATAR, “Seçim Hukukunun”, s. 213- 215.

²³⁶ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 47.

²³⁷ ARASLI, Seçim, s. 202.

şüphesiz bu düzenleme seçimlerin gizliliği ve serbestliği ilkelerinin uygulanırlığını arttıran bir gelişme olarak değerlendirilebilir²³⁸.

4320 sayılı Kanun’u kaldıran, 4918 sayılı Kanun’da, oy pusulalarının seçmene verilecek mühürlü zarflara konulacağını öngörmüş ve hem basılı oy pusulası kullanmaya hem de seçmenin yanında getireceği oy pusulalarını kullanmasına izin vermiştir. Kanun’un getirdiği mühürlü zarf uygulamasının, seçimin gizliliği ilkesinin sağlanması bakımından olumlu bir gelişme olmasına karşılık, seçmenin yanında getireceği oy pusulasının da kullanılmasına izin verilmesi seçimin güvenliğini ve dürüstlüğüne tehlikeye sokan bir düzenleme olarak değerlendirilebilir. Ancak 4918 sayılı Kanun’da, 1948 yılında 5258 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikte, oyların kapalı oy verme yerlerinde kullanılacağı düzenlemesi yapılarak seçimin gizliliği ilkesinin uygulanırlığı açısından yine önemli bir adım atılmıştır. Bu durum 5545 sayılı Kanun’da da ayrıntılı olarak düzenlenmiş, ayrıca oy verme araçlarının Adalet Bakanlığı tarafından temin edilip il ve ilçe seçim kurullarına gönderileceği belirtilmiştir. Ayrıca 1954 yılında 6428 sayılı Kanun’la 5545 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikte de, oy pusulası olarak, partilerin düzenlediği ve aday listesi olan matbu oy pusulası ya da el yazısıyla doldurulan, seçmenin dilediği aday veya adayları yazacağı boş pusula kullanılabileceği düzenlemesi yapılmıştır. Ancak 1957 yılında 7053 sayılı Kanun’la karışık oy pusulası hazırlamak tamamen yasaklanarak, seçmene bir parti listesi ve bir bağımsız aday arasında tercih yapması istenmiştir²³⁹.

1961 Anayasası döneminde hazırlanan, 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nda ise, oy vermek isteyen seçmen partili bir aday tercih edecekse, parti listesinden tercih ettiğinin karşısına işaret koyması gerekirken, bağımsız bir aday tercih edecekse bağımsız adayın basılı pusulasına veya boş bir pusulaya bağımsız adayın ismini yazarak oy kullanabileceği şeklinde düzenleme yapılmıştır.

1965 yılında 533 sayılı Kanun’la, siyasi partilerin aday listelerini Yüksek Seçim Kurulu’na bildirmeleri ve Yüksek Seçim Kurulu’nun da birleşik oy pusulalarını bastırması öngörülerek, “blok liste” usulüyle oy kullanma düzenlenmiştir. Ayrıca Kanun, bağımsız adayların oy pusulalarını kendilerinin bastırmaları gerekeceğini de hükme bağlamıştır. 1973 yılında 1783 sayılı Kanun

²³⁸ ARASLI, Seçim, s. 202.

²³⁹ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 48.

tercihli oy usulünü tekrar kabul etmiştir. 1979 yılında ise 2234 sayılı Kanun, birleşik oy pusulalarında siyasi parti adaylarının isminin yazılmamasını öngörölmüş, ancak bağımsız adayların isimlerinin birleşik oy pusulalarında yazılması uygun bulunmuştur²⁴⁰.

1982 Anayasası döneminde hazırlanan ve halen de uygulanmakta olan 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nda ise, birleşik oy pusulasında bağımsız adaylarının isimlerinin yazılması öngöröldüğü gibi partili adayların da isimlerinin yer alacağı düzenlenmiştir.

Son olarak ölkemizde, vekille, mektupla ve elektronik olarak oy kullanmanın mümkün olup olmadığını değerlendirelim. Ölkemizde vekalet aracılığıyla oy kullanmaya imkan veren bir düzenlenme olmamıştır. Dolayısıyla oy ve seçme hakkı, ancak kapalı oy verme yerinde yani sandıkta seçmen tarafından şahsen kullanılabilir. Ancak, bu duruma kısmen istisna teşkil edecek bir hüküm, 298 sayılı Kanun'un 93. maddesinde getirilerek, körler, felçliler veya bu gibi bedeni sakatlıkları açıkça belli olanlar için, akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabileceği düzenlenmiştir.

Ölkemizde mektup ve elektronik oylama yöntemiyle oy kullanmaya imkan veren yasal düzenleme de, sadece yurt dışında yaşayan vatandaşlar bakımından 13.03.2008 tarihli 5749 sayılı Kanun ile 298. maddenin 94. maddesinde değişiklik yapılaran kadar olmamıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi "mektup"la oylama yöntemini iptal etmiştir²⁴¹. Konuyla ilgili ayrıntılı açıklamayı "Yurt Dışında Yaşayan Seçmenlerin Oy Kullanması" başlığı altında aşağıda yapacağız.

²⁴⁰ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 49.

²⁴¹ Anayasa Mahkemesi'nin, 29.05.2008 tarihli ve 2008/33 esas, 2008/113 karar sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi söz konusu kararında şu ifadeleri kullanmıştır: "... mektupla oy kullanma yöntemi, seçmenin oyunu kullanırken aile üyelerinden ve sosyal çevresinden gelebilecek her türlü etkiye açık olması nedeniyle seçmenin iradesini korumaya elverişli bulunmamaktadır. Seçimin serbestliği ilkesi, seçmenin oyunu her türlü etkiden uzak ve gizlilik içinde kullanmasının tam olarak güvence altına alınması halinde gerçekleşebilir. Bu güvencenin ise kuralda öngörölen mektupla oy verme yöntemi ile gerçekleştirilmiş olduğundan söz edilemez. Bu nedenle seçim için aranan serbestlik ve gizlilik ilkelerini sağlamaya elverişli bulunmayan mektup yöntemiyle oy kullanılmasına ilişkin yasa kuralları Anayasa'nın 67. maddesine aykırıdır", [http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2596&content= \(14.05.2010\)](http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2596&content= (14.05.2010)).

b)Yurt Dışında Yaşayan Seçmenlerin Oy Kullanması

Yurt dışında yaşayan vatandaşlara oy kullanma hakkı, 298 sayılı Kanun'da 23.05.1987 tarih ve 3377 sayılı Kanun'la değiştirilen 94. maddesinin II. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın gümrüklerde oy kullanabilmelerinin önü açılmıştır.

Gümrük kapılarında oy verme usulü, seçim mevzuatımızın bazı ilkelerinden farklı özellikler gösterir. Bu ilkelere örnek olarak; sandık seçmen listesine kayıtlı seçmenin oy kullanacağı ilkesi, bir seçim çevresinde oy verme ilkesi, tek günde oy kullanma ilkesi, seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar arasından tercihte bulunabilme ilkesi gösterilebilir²⁴².

1982 Anayasası'nın 67. maddesinde 23.07.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy kullanabilmeleri amacıyla kanuni düzenleme yapılabileceği belirtilmiştir²⁴³. Bunun üzerine bir kısım yazarlarca, yurt dışında yaşayan vatandaşlara, konsolosluklarda ya da yabancı ülkelerdeki belli merkezlerde oy kullanma imkanı tanınması için düzenleme yapılması gerektiği savunulmuştur²⁴⁴. Nihayet bu konuda kanuni düzenleme 298 sayılı Kanun'da değişiklikler getiren 13.03.2008 tarihli ve 5749 sayılı Kanun'la sağlanmıştır. Kanun değişikliği yapılmadan önce 298 sayılı Kanun'un 94. maddesinin II. fıkrasında, gümrük kapılarına kurulacak seçim sandıklarında, seçmen kütüğüne yazılmayan ve yurt dışında altı aydan fazla ikamet eden seçmenlerin, milletvekili genel seçimlerinin yapılacağı günün yetmiş beş gün öncesinden başlamak üzere seçim günü akşamı saat 17.00'ye kadar yurda giriş ve çıkışlarında oy kullanabilecekleri belirtilmiştir.

5749 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle birlikte 298 sayılı Kanun'un 94. maddesinin II. fıkrası yürürlükten kaldırılarak, 94/A, 94/B, 94/C, 94/D, 94/E, maddeleri Kanun'a eklenmiştir. Söz konusu yasal düzenleme ile birlikte, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının oy kullanmaları bakımından, "sandık, mektup ve

²⁴² TÜRK, s. 159- 160.

²⁴³ YSK da, yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmaları ile ilgili olarak yasal bir düzenleme yapılana kadar, gümrük kapılarında oy kullanabileceğini karara bağlamıştır, YSK, 2002/701, ÜNLÜ-ERBİL, s. 993- 995.

²⁴⁴ KUZU, Burhan, "Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler", Anayasa Yargısı 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 1999, s. 258- 259.

elektronik oylama” yöntemleri getirilmiştir²⁴⁵. Ayrıca gümrükte oy kullanma yöntemi yeniden düzenlenmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi 29.05.2008 tarihli ve 2008/33 esas, 2008/113 karar sayılı ilamı ile 94/A maddesinin 1. fıkrasında geçen “mektup” yöntemini iptal etmiştir²⁴⁶. Bir kısım yazarlarca yasal değişiklik yapılmadan önce, yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın mektupla oy vermelerinin, seçim güvenliğini sağlamak bakımından sakıncaları olabileceği, en sağlıklı yöntemin yurt dışı temsilciliklerimizde oy kullanma yöntemi olacağı belirtilmiştir²⁴⁷.

Yurt dışı seçmenlerin, sandıkta, gümrük kapılarında²⁴⁸ veya elektronik oylama yöntemlerinden hangisine göre oy kullanacağına yabancı ülkenin durumuna göre Dışişleri Bakanlığının görüşünü alarak Yüksek Seçim Kurulu karar verecektir.

c) Yurt İçinde Yaşayan Seçmenlerin Oy Kullanması

aa) Oy Verme Öncesi Hazırlık Çalışmaları

Oy verme aşamasına gelinmeden önce seçim kurullarınca bir takım hazırlık çalışmaları yapılır. Aşağıda bu hazırlık çalışmalarının nelerden ibaret olduğu incelenecektir.

aaa) Oy Pusulasının ve Diğer Oy Verme Araçlarının Hazırlanması

Oy pusulasının hazırlanmasında bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Oy pusulası seçmenin, adaylar arasından tercihini rahatlıkla, geçerli bir şekilde yapabilmesi ve oy sayımının doğru yapılmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Oy pusulaları bütün parti ve adayları içeren “birleşik oy pusulası” veya her parti/ aday için “münferit oy pusulası” olmak üzere iki tipte hazırlanır²⁴⁹.

²⁴⁵ 5749 sayılı Kanun’un Genel Gereğesinde, “... Başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesi ile Kanada ve Güney Amerika ülkelerinde uygulanan mektupla oy verme yöntemi Tasarıda benimsenmiş ve esasları düzenlenmiştir. Bu yöntemle Anayasanın 67’nci madde hükmüne uygun olarak seçmen iradesinin Parlamente’ye yansıtılması ve dış temsilciliklerin seçim sürecinde olağan çalışma düzenini korunması sağlanmıştır”, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 155.

²⁴⁶ Yine aynı kararla Anayasa Mahkemesi 298 sayılı Kanun’un 94/B maddesini de mektupla oy kullanma yönünden Anayasa’ya aykırı bularak iptal etmiştir.

²⁴⁷ ATAR, “Seçim Hukukunun”, s. 220.

²⁴⁸ YSK bir kararında, 2839 sayılı Kanun’un 33 ve 34. maddesi gereğince gümrüklerde kullanılan oyların siyasi partilere yansıtılacağını, ancak söz konusu oyların bağımsız adaylara yansıtılacağına dair yasal bir düzenlemenin olmadığını belirtmiştir, YSK, 2007/717, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 314.

²⁴⁹ ATAR, “Seçim Hukukunun”, s. 212- 213.

298 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la değişik 78. maddesi birleşik oy pusulası ile ilgili hususları düzenlemiştir. Buna göre birleşik oy pusulası, milletvekili, il genel meclisi üyeliği, belediye meclisi üyeliği ve belediye başkanlığı seçimlerinde, 298 sayılı Kanun ve özel kanunlarında yer alan hükümlere göre hazırlanacaktır.

Milletvekili seçimlerinde kullanılacak birleşik oy pusulaları ile ilgili özel nitelikli hükümler 2839 sayılı Kanun'un 26. ve 27. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, oy pusulaları, 298 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. bendindeki esaslara uygun olarak, kağıdında "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" fligranı bulunan kağıtlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından bastırılır (2839, m. 26/1- a). Birleşik oy pusulasının en üstüne "Siyasi Partiler ve Bağımsız Adaylar" ibaresi yazılır. Bu ibarenin altına Yüksek Seçim Kurulu tarafından çekilen kura sırasına göre²⁵⁰, en başta ve ortada partinin özel işaretinin altında kısaltılmış adı, onun altında da tam yazı halinde adı, onun altında koyu renkli harflerle parti genel başkanının adı ve soyadı, belirli bir aralık veya çizgiden sonra çapı iki santimetre olan bir boş daire basılır ve bütün bunların altı çizilir. Bu çizginin altına o partinin kesinleşen aday listesinde yer alan adayların ad ve soyadları, aldıkları sıra numarasına göre yazılır (2839, m. 26/1- b)²⁵¹. Kimi yazarlarca, Türkiye'de siyasi partilerin genel başkanları ile özdeşleştirilmesi nedeniyle, oy pusulalarında liderlerin fotoğraflarının bulunmasının, seçmenlerin parti tercihlerini daha rahat yapmalarını sağlayacağını, ayrıca oy pusulalarında partilerin kura ile değil de, son seçimlerde aldıkları oy oranına göre büyükten küçüğe doğru sıralanmalarının, kurumsallaşmış partilerin az da olsa oy kaybetmelerini engelleyeceği ifade edilmiştir²⁵².

²⁵⁰ "Oy pusulalarında partilerin sıralanmasında başlıca yöntemler, alfabetik sıralama, kur'ayla sıralama, dönüşümlü olarak belli sayıdaki oy pusulasında baştaki partinin yer değiştirmesi (rotasyon usulü) ve son seçimlerdeki oy oranına göre sıralama gibi yöntemler kullanılmaktadır", ATAR, "Seçim Hukukunun", s. 213; anlaşılan Türk hukukunda oy pusulalarında kur'ayla sıralama yöntemi kabul edilmiştir.

²⁵¹ YSK'ya göre, kısaltılmış adları olmayan partilerin, özel işaretlerinin (amblemlerinin) altına sadece tam yazıyla adlarının yazılması ile yetinilmesi gerekir, YSK, 1986/344, YSKK- 1986- 1987, s. 88- 89; nitekim 2839 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la eklenen 26. maddesinin 1. fıkrasının f bendine göre de, "... Tüzüklerine göre, kısaltılmış adları mevcut olmayan siyasi partilerin, birleşik oy pusulalarında tam adı yazılır..."

²⁵² ATAR, "Seçim Hukukunun", s. 215.

2839 sayılı Kanun'un 5980 sayılı Kanun'la değişik 26. maddesinin 1. fıkrasının d bendine göre, "Bağımsız adaylar, birleşik oy pusulasının en sağ tarafındaki siyasi parti sütunundan sonra ve aynı hizada olmak üzere, (0,75) santimetre aralık bırakılarak, dikey ve kalın bir çizgi çizildikten sonra yerleştirilir.

Bir seçim çevresinde birden fazla bağımsız aday varsa aralarındaki sıra, çekilecek kura ile belirlenir. Başta ve ortada bağımsız adayın adı ve soyadı yazılır"²⁵³. Görüldüğü gibi seçim mevzuatında bileşik oy pusulasının özellikleri ayrıntıyı olarak belirlenmiştir. Hiç şüphesiz bu durum seçme hakkının kullanılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda oy pusulasında kullanılan yazı fontları, fotoğraf, işaret ve sembollerin, en uygun aralıkta ve büyüklükte yerleştirilmesi, ayrıca pusulanın baskısının da çok net olması gerekir²⁵⁴.

Yukarıdaki şekilde hazırlanan birleşik oy pusulaları dört yüzlük paketler haline getirilerek Yüksek Seçim Kurulu tarafından numaralanıp mühürlendikten sonra yeteri kadar zarf ile birlikte seçim çevrelerine gönderilir. Paketleri alan ilçe seçim kurulları, bir tutanakla hangi numaralı paketin hangi sandık kuruluna verildiğini tespit eder. Paketi alan sandık kurulu, oy verme günü, oy vermeye başlamadan önce paketi açar ve birleşik oy pusulalarının tamamını sandık kurulu mührü ile mühürler (2839, m. 27/1- 3).

Seçim için, oy pusulalarının hazırlanması dışında, başkaca oy verme araçlarının da temin edilmesi gerekir. 298 sayılı Kanun, seçim kurulu başkanlarını, seçim için gerekli bütün araçları ve parayı zamanında ve muntazam bir surette sağlamak ve yerlerine göndermekle yükümlü tutmuş, ayrıca bu hususlarda kurul başkanlarının emirleri üzerine zabıta amir ve memurlarının, belediyeler ve muhtarlıkların kurul başkanlarına gerekli yardımlarda bulunmak zorunda olduklarını belirtmiştir (298, m. 67).

298 sayılı Kanun'un 68. maddesine 5980 sayılı Kanun'la eklenen ek 1. fıkrayla, oy sandıklarının en, boy ve yükseklikleri belirtildikten sonra, şeffaf, ısıya ve kırılmaya dayanıklı sert plastikten mamul olacağı ifade edilmiştir. Eski uygulamada

²⁵³ 2839 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la eklenen 26. maddesinin 1. fıkrasının f bendine göre de, "... Birleşik oy pusulalarında, bağımsız adaylar için herhangi bir özel işaret veya ibare kullanılamaz".

²⁵⁴ ATAR, "Seçim Hukukunun", s. 213.

oy sandıkları içi görünmeyen tahtadan idiler. Yapılan yasal değişiklikle oy sandıklarının şeffaf plastikten olacağı belirtilerek, seçimlerin güvenilirliği ve dürüstlüğü açısından önemli bir adım atılmıştır. Yine 5980 sayılı Kanun’la 298 sayılı Kanun’un 68. maddesine eklenen 3. fıkra ile de, oy verme kabinlerinin nasıl olması gerektiği düzenlenmiştir. Oy sandıklarının aksine, oy verme kabinlerinin içini göstermeyecek şekilde dizayn edilmesi amaçlanmıştır.

298 sayılı Kanun’un 68. maddesinde YSK’nın, il ve ilçe seçim kurulları başkanlıklarına mühür ve her türlü kırtasiye ile gereçler göndereceği belirtilmiştir. Yine aynı maddeye göre, ilçe seçim kurulu başkanları da sandık kurulları başkanlarına gereken oy verme araçlarını zamanında teslim etmekle görevlendirilmiştir.

bbb) Sandık Kurullarının Göreve Başlaması

İlçe seçim kurulunca belirlenmiş olan sandık kurulları²⁵⁵ ve bunları oluşturan başkan ve üyeleri, oy verme günü göreve başlamadan önce, ilk iş olarak, sandık başında, sandık kurulu ve hazır bulunanlar önünde birer birer 298 sayılı Kanun’un 70. maddesinde belirtilen şekliyle and içerler²⁵⁶.

298 sayılı Kanun’a göre usulüne uygun olarak and içmek suretiyle göreve başlayan başkan ve üyeler, sandık başında gözlem yapacak müşahitleri belirlemeleri gerekir. Bunu da 298 sayılı Kanun’un 72. maddesine göre yapmaları gerekecektir. Maddeye göre, siyasi partilerin müşahitleri ile adayları ve bağımsız adaylarla müşahitleri, sandık başı işlemlerini takip etmek üzere hazır bulunabilirler. Bağımsız aday müşahitleri üçten fazla olursa, sandık kurulu başkanı bunlar arasında ad çekecek, adları ilk çıkan üç müşahit, sandık başında bırakılırken, diğerleri ise sandık alanında kalabileceklerdir.

Sandık kurulları müşahitleri belirledikten sonra, sandığın konulacağı yeri de belirlemeleri gerekir. 298 sayılı Kanun’un 74. maddesi sandıkların konulacağı yerleri

²⁵⁵ Sandık kurulunun nasıl oluşacağına ilişkin konuları “II. Bölüm”de değerlendireceğiz. Bu nedenle burada ayrıntıya girmeyeceğiz.

²⁵⁶ Benzer bir düzenleme ile 298 sayılı Kanun’un 27. maddesinde, Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurulları başkan, asıl ve yedek üyelerinin görevlerine başlamadan önce kendi kurullarının önünde sırayla and içecekleri düzenlenmiştir.

düzenlemiştir. Maddeye göre, sandıkların konulacağı yerleri ve oy verme işinin vaktinde sona ermesi için gerekli tedbirleri ilçe seçim kurullarının denetiminde sandık kurulunca tespit edileceği, sandıkların konulacağı yerlerin belirlenmesinde seçmenin oyunu kolaylıkla, serbestçe ve gizli şekilde verebilmesinin gözetileceği ve özürli seçmenlerin oylarını rahatlıkla kullanabilmeleri için gerekli tedbirlerin alınacağı hükme bağlanmıştır.

298 sayılı Kanun, sandıkların konulacağı yerleri ise, okul (özel okullar ve özel dershaneler dahil) avlusu ve salonların elverişli kısımları gibi genel yerleri, yetmediği takdirde kiralanacak kahvehane, lokanta gibi yerleri belirtmiştir. Yine aynı Kanun’a göre, sandıkların kışla, karargah, ordugah gibi askeri bina ve tesislerle karakollara ve parti binalarına, muhtarlık odalarına konulamayacağı açıkça düzenlenmiştir.

Seçimlerin gizli ve serbest yapılması ilkesinin bir gereği olarak 298 sayılı Kanun “kapalı oy verme yerlerini” düzenlemiştir. Kanun’a göre, kapalı oy verme yerlerini hazırlama görevi sandık kurullarına verilmiştir. Oy vermek için kapalı oy verme yerine gelen seçmenin, oy pusulasını kendi eliyle katlayıp, zamlı kenarını yapıştırmak veya zarf kullanılan seçimlerde zarfa koyup kapatmak zorunda olduğunu da belirtmiştir (298, m. 75).

Sandık kurulu, and içme, sandığı yerleştirme, kapalı oy verme yerini düzenleme işlerini bitirdikten sonra, hazır bulunanlar önünde, birleşik oy pusulalarını sayar, her birinin üzerine, sandık kurulu mührünü basar, böylece üzerinde sandık kurulunun mührü bulunan birleşik oy pusulalarının sayısını tespit etmiş olur. Birleşik oy pusulası kullanılmayan seçimlerde ise, ilçe seçim kurulu başkanından teslim alınan ve ilçe seçim kurulu başkanlığı mührünü taşıyan özel zarfları sayar, her birinin üzerine sandık kurulu mührünü basar, böylece üzerinde biri ilçe seçim kurulunun, diğeri sandık kurulunun mühürleri bulunan çift mühürlü özel zarfların sayısını da tespit etmiş olur. Ayrıca sandık kurulu başkanı, oy verme işlerine başlamadan önce, sandığın boş olduğunu hazır bulunan sandık kurulu üyeleri ile müşahitler önünde tespit ederek sandığı kapatır, ardından da sandığı mühür bozulmadan açılmayacak şekilde sandık mührü ile mühürlemesi gerekir (298, m. 77).

Konu ile ilgili olarak YSK, sandığın bir süre (10- 15 dakika) mühürsüz kalmasından dolayı sandığa harici bir müdahalenin olduğu iddia ve ispat edilmedikçe

mühürsüzlük halini başlı başına seçimin iptali olarak görmemiştir²⁵⁷. Kurul, bir başka kararında ise bir sandıkta kullanılan birleşik oy pusulalarında sandık kurulu mührünün bulunmamasını, sandık kurulu üyelerinin eğitimsizliğinden doğan bir durum olarak değerlendirmekte ve seçmenin iradesinin geçersiz sayılmasını uygun bulmayarak, oy pusulalarını geçerli saymaktadır²⁵⁸. Yine başka bir kararında Kurul, oy zarflarının sandık kurulunun ihmali nedeniyle mühürlenmemiş olmasının salt bu gerekçeyle seçimin iptali sonucunu doğurmayacağına karar vermiştir²⁵⁹.

ccc) Sandık Alanı ve Çevresinde Düzenin Sağlanması

Sandık alanı, 298 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la değişik 81. maddesine göre, "sandık kurulunun görev yaptığı yer merkez olmak üzere 100 metre yarıçaplı alandır". Sandık çevresi ise, yine aynı maddeye göre, "sandık kurulunun görev yaptığı yer merkez olmak üzere 15 metre yarıçaplı çevredir".

Sandık çevresinde güvenliğin ve düzenin sağlanmasına yönelik hükümler, 298 sayılı Kanun'un 5980 sayılı Kanun'la değişik 82. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, sandık çevresinde düzenin sağlanması öncelikli olarak sandık kurulu başkanının görevidir. Öncelikli olarak şeklinde ifade etmemizdeki maksat, sandık kurulu başkanınca düzenin sağlanmasına yönelik görevin yerine getirilmemesi halinde, sandık kurulunca, sandık kurulu başkanına ait yetkiler kullanılabilir. Ayrıca ilçe seçim kurulu başkanın da, sandık çevresinde, sandık başı iş ve işlemlerinin düzen içinde yürütülmesini sağlayacak talimatlarına sandık kurulları, mülki ve idari makamlar uymak zorundadırlar. Sandık çevresinde, sandık kurulu başkan ve üyeleri, adaylar, milletvekilleri, o sandık bölgesinde kayıtlı seçmenler ve o sandıkta görevli müşahitler, bina sorumluları, çağrı üzerine gelen görevli kolluk güçleri²⁶⁰ ile siyasi partilerin seçim kurullarına bildirdikleri itiraza yetkili kişiler ve temsilcileri

²⁵⁷ YSK, 1984/241, YSKK- 1984, s. 64- 66.

²⁵⁸ YSK, 1984/272, YSKK- 1984, s. 68- 71.

²⁵⁹ YSK, 1990/283, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 362- 363.

²⁶⁰ YSK, güvenlik kuvvetlerince aranan şahıslarla ilgili çalışma yapmak ve oy kullanılacak sandık bölgesinde inzibati tedbirleri almak maksadıyla seçmen listelerinin verilmesinin mümkün olmadığına karar vermiştir, YSK, 2004/422, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 307- 308; YSK, sandık alanı dışında tedbir alma yetkisinin genel kolluk kuvvetlerine ait olduğunu, sandık alanında tedbir alma ve uygulatma görevinin ise sandık kurulu başkanına ait olduğunu belirtmiştir, YSK, 2004/774, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 306- 307.

bulunabilirler. Ayrıca medya mensuplarının, sandık başı işlemlerine engel olmamak şartıyla, sandık çevresinde haber amacıyla görüntü ve bilgi elde etmeleri serbest bırakılmıştır. Yine aynı maddeye göre, sandık kurulunun görev yaptığı yerde cep telefonu ile görüşme yapmak, sandık kurulu başkan ve üyelerinin görevleri gereği yapacağı görüşmeler haricinde yasaklanmıştır.

Sandık alanında güvenliğin sağlanmasına yönelik hükümler, 298 sayılı Kanun'un 5980 sayılı Kanun'la değişik 83. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "sandık alanında, sandık çevresinde bulunma hakkına sahip kimseler ile seçimin güvenliğini sağlamakla görevli kolluk güçlerinden başka kimse bulunamaz". Seçimin güvenliğini sağlamakla görevli kolluk güçleri dışında, resmi üniforma ve silah taşıyan kimseler sandık alanına giremezler. İlçe seçim kurulu başkanının, sandık alanlarında güvenliğin sağlanmasına ve seçim yasaklarının uygulanmasına yönelik verdiği talimatlara mülki ve idari makamlar uymak zorundadırlar.

ddd) Oy Verme Günü Yasakları

298 sayılı Kanun, seçmenin herhangi bir baskıdan uzak bir şekilde veya iradesini olumsuz etkileyebilecek herhangi bir etki altında kalmadan serbest olarak oyunu kullanabilmesi amacıyla oy verme gününü kapsayan bazı yasaklar getirmiştir²⁶¹. Bunlar "içki ve silah taşıma yasağı" ve "yayın yasağı"dır.

İçki ve silah taşıma yasağı, Kanun'un 79. maddesinde düzenlenmiş, maddenin 4. fıkrası 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanun'la değiştirilerek, "silah kavramı" bakımından Türk Ceza Kanunu'na²⁶² uyumlu hale getirilmiştir. Maddenin 1. fıkrasına göre, "Oy verme günü, her ne suretle olursa olsun, spirtolu içki satılması, içkili yerlerle umumi mahallerde her çeşit spirtolu içki satılması, verilmesi, içilmesi yasaktır" denilerek içki yasağının kapsamı belirtilmiş, maddenin 3. fıkrasında ise, oy

²⁶¹ ATEŞ, Turan, Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim, Beta Yayınları, İstanbul 2007, s. 291.

²⁶² Silah, 5237 sayılı yeni TCK'nın 6. maddesinin 1. fıkrasının f. bendinde düzenlenmiştir. Buna göre silahla anlaşılması gereken, "1. Ateşli silâhlar, 2. Patlayıcı maddeler, 3. Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet, 4. Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler, 5. Yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler"dir.

verme günü, emniyet ve asayiş korumakla görevli olanlar haricinde kimsenin silah taşıyamayacağı hükme bağlanmıştır.

Yayın yasağı da yine 298 sayılı Kanun'un 80. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, seçim günü saat 18'e kadar radyolar ve her türlü yayın organları tarafından seçim ve seçim sonuçları ile ilgili haber, tahmin ve yorum yapılması yasaklanmıştır. Saat 18 ile 21 arasında ancak radyolarda YSK tarafından seçim ile ilgili olarak verilecek haber ve tebliğlerin yayınlanabileceği hükme bağlanırken, saat 21 den sonra bütün yayınlar serbest bırakılmıştır.

bb) Oy Verme

Oy vermeyle ilgili hazırlık işlemleri bittikten sonra, seçim günü, seçmenler oy vermek için kayıtlı oldukları sandıklara gidip oy verebileceklerdir. Ancak oy vermek isteyen seçmenlerin aşağıda açıklayacağımız bazı aşamalardan geçmeleri gerekecektir.

298 sayılı Kanun'a göre, sandık kurulu önüne alınan kimse, kimlik belgesini başkana verecek ve kimliğini ispat etmesi gerekecektir (298, m. 91/1). Peki seçmen kimliğini nasıl ispat edecek? Bu konuda yasal düzenleme yine 298 sayılı Kanun'da düzenlenmiş ve YSK içtihatları ile netleştirilmiştir.

Konuyla ilgili olarak 298 sayılı Kanun'un 87. maddesinin 1. fıkrasına göre kimlik tespiti şöyle yapılır: "Sandık seçmen listesinde yazılı seçmenin kimliği, nüfus hüviyet cüzdanı veya kimlik tespiti amacıyla düzenlenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını taşıyan resmi belgelerle belirlenir. Hangi resmi belgelerin kimlik belirlenmesinde kabul edileceği, Yüksek Seçim Kurulunca seçimlerin başlangıcında tespit ve ilan edilir. Şu kadar ki, belediyeler ile köy ve mahalle muhtarlıklarınca tanzim ve tasdik edilen kimlik belgeleri bu maddenin uygulanmasında geçerli değildir" denilmektedir. Maddeye 13.03.2008 tarih ve 5749 sayılı Kanun'la "ve Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını taşıyan" ifadesi eklenerek, seçmen kimliğini tespiti yarar resmi belgede "T.C. No" olması zorunluluğu getirilmiş ve maddenin son

fıkrası yürürlükten kaldırılarak nüfusu iki bini geçmeyen köylerde kimlik ispatında iki tanıkla ispat yöntemine son verilmiştir²⁶³.

5749 sayılı Kanun’la 298 sayılı Kanun’un 87. maddesinde yapılan değişiklikle seçmen kimliğini tespiti yarar resmi belgede “T.C. No” olması zorunluluğu getirilmekle birlikte, aynı maddeye 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun’la eklenen ek fıkra ile “T.C. No” üzerinde olmayan bir kimlik belgesi ibraz eden seçmenin oy kullanabilmesi için, bu belgelerin yanında ayrıca seçmen bilgi kağıdını veya Türkiye Cumhuriyeti kimliğini ispata elverişli YSK tarafından ilan edilen bir belgeyi de ibraz etmesi gerektiği belirtilmiştir. Böylece kanun koyucu son değişiklikle, kimliğin ispatı bakımından, seçmen kimliğini tespit etmeye yarayan resmi belgede “T.C. No” olmasını zorunlu bulmakla birlikte, oy kullanma bakımından “T.C. No” üzerinde olmayan bir kimlik belgesi ibraz eden seçmenin ayrıca seçmen bilgi kağıdı veya YSK tarafından ilan edilen bir belgeyi sunmasının yeterli olacağını hükme bağlamıştır.

YSK kimlik tespitinde geçerli olan belgeleri belirttiği bir kararında, “Nüfus kimlik cüzdanı, resmi daireler veya iktisadi devlet teşekkülleri veya teşebbüslerinden veya okullardan verilen kimlik kartları, pasaport, evlenme cüzdanı, askerlik belgesi, nüfus idarelerinden herhangi bir iş için evvelden alınmış onaylı künyeyi gösteren kayıt örneği, okul diploması, okul çıkış belgesi, trafik şoför ehliyetnamesi, okul tasdiknamesi... seçmen kimliğinin belirlenmesinde geçerli resmi belge olarak saptanmasına” karar vermiştir²⁶⁴. Ayrıca Kurul’un, fotoğrafsız nüfus cüzdanı ile oy kullanılabileceğine yönelik de kararı bulunmaktadır²⁶⁵.

YSK 2002 yılında verdiği bir kararında, cezaevinde bulunan tutukluların yukarıda sayılan belgelerden birini gösterememeleri halinde cezaevi idaresince

²⁶³ 13.03.2008 tarih ve 5749 sayılı Kanun’la 87. maddenin 2. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Fıkra yürürlükte iken, nüfusu 2.000’i geçmeyen köylerde 87. maddenin 1. fıkrasına göre kimlik belgesi istenmesine rağmen bu nitelikte bir belge ibraz edemeyen sandık seçmen listesinde adı yazılı seçmenin kimliği, sandık kurulunca tanınan iki seçmenin tanıklığı ile tespit ettirilebiliyordu. Bu suretle oy veren seçmenin imzası yanına, tanıklık yapanların adları ve kimlikleri yazılıp, kendilerine imzalatılıyordu.

²⁶⁴ YSK, 1979/513, YSKK- 1979, s. 80- 82; ayrıca seçim sırasında TC vatandaşı olduğunu belgeleyemeyenler ile seçim günü 18 yaşını doldurmayan kişilerin seçmen listesinde isimleri yazılı olsa ve seçmen kartı ibraz etseler bile oy kullanamayacaklarına dair YSK kararı için bkz. YSK, 1999/455, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 160- 161.

²⁶⁵ YSK, 1990/312, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 373- 376.

verilecek belgenin de kimlik yerine geçeceğine karar vermiştir²⁶⁶. Nitekim 5980 sayılı Kanun’la 298 sayılı Kanun’un 87. maddesine eklenen son fıkra ile de, bu durum aynen YSK kararında belirtildiği şekilde hüküm altına alınmıştır.

Seçmen, kimliğini ispat ettikten sonra sandık kurulu başkanı, seçmenin adını seçmen listesinde bulacak ve masa üzerinde duran birleşik oy pusulasından bir tane vererek, sandık yerinde birden fazla oy verme yeri varsa hangi kapalı oy verme yerine gireceğini seçmene söyleyecek ve birleşik oy pusulasını veya seçimin gereğine göre zarfları usulüne göre katlayıp yapıştırdıktan sonra çıkmasını anlatacaktır (298, m. 91/2).

Birleşik oy pusulasını veya zarfı alan seçmen doğruca kapalı oy verme yerine gitmesi gerekir. Seçmen, kapalı oy verme yerinde oyunu kullanmadan başka yere gidemez. Ancak kapalı oy verme yerine girmeyen veya birleşik oy pusulasını alıp da oy vermeyen seçmenden birleşik oy pusulası geri alınır (298, m. 91/3- 4).

Seçmen kapalı oy verme yerindeyken kimse oraya giremez. Ancak bu durumun bir istisnası 298 sayılı Kanun’un 5980 sayılı Kanun’la değişik 92. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, oy pusulasını hazırlamak için, kapalı oy verme yerinde, normal süreden fazla kalan seçmenler, sandık kurulu başkanı tarafından makul bir süre verilerek uyarılmalarına rağmen kapalı oy verme yerinden çıkmamaları halinde oradan çıkarılırlar. Ayrıca seçmenin, kapalı oy verme yerine, cep telefonu, fotoğraf veya film makinesi gibi görüntü kaydedici veya haberleşme sağlayıcı cihazlarla girmesi de yasaktır.

Türk hukukunda, seçmenin oy pusulası üzerinde tercih işaretini belirtme bakımından resmi mühür yöntemi kullanılmaktadır. Nitekim bu durum 2839 sayılı Kanun’un 28/2 madde ve fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre seçmen, “Evet” mührünü sadece tercih ettiği siyasi partiye veya varsa yalnızca oy vermek istediği bağımsız adaya ait özel daire içine basmak ve oy pusulasını zarfa koymak suretiyle oyunu kullanacaktır. Bu yöntem mürekkebin bulaşması nedeniyle geçersiz oyların sayısını arttırdığı için eleştirilmektedir. Bu nedenle oy vermede başka yöntemlerde kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın olanları, kalemle numara veya işaret koyma ve delme yöntemleridir. Delme yöntemi geçersiz oyların azaltılmasında diğer

²⁶⁶ YSK, 2002/740, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 315- 316.

yöntemlere göre daha elverişlidir. Bunların dışında elektronik oylama yöntemi de kullanılmaktadır. Bu oylamada, makine kolunu kullanma, ekrana dokunma veya klavye ile yazma yöntemleri bulunmaktadır²⁶⁷.

Seçmen, kapalı oy verme yerinde birleşik oy pusulasını katlayıp yapıştırdıktan sonra, burayı terk eder ve birleşik oy pusulasını sandığa bizzat kendisi atar. Ancak körler, felçliler veya bu gibi bedeni sakatlıkları açıkça belli olanlar, kendisiyle aynı seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler (298, m. 93/1- 2).

298 sayılı Kanun seçmenin oyunu verirken düzenin sağlanmasına da önem vermiş ve bu kapsamda 298 sayılı Kanun'un 88. maddesine oy verme düzeni ile ilgili şöyle bir hüküm getirilmiştir: "Hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamaz ve hiçbir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamaz". Bu düzenleme ile kanun koyucu oy verme esnasında seçmeni etki altına alabilecek baskılardan koruyarak seçmenin tam bir bağımsızlık içerisinde oy vermesini amaçlamış ve yine aynı düzenleme de seçmenin seçme hakkını kötüye kullanarak oy verdikten sonra sandık başında kalmasını engellemiştir.

Oy verme düzenin sağlanmasına yönelik olarak bir başka hükümde, oy vermede sırayı düzenleyen 298 sayılı Kanun'un 90. maddesidir. Buna göre, sandık başına gelecek seçmenlerin, sandık kurulu önüne başkan tarafından sıra ile birer birer alınacağı belirterek tüm seçmenlere eşit bir yaklaşım benimsenmiştir. Ancak kanun koyucu haklı olarak, gebelerin, hastaların ve sakatların oy verirken sıra beklemeden oylarını kullanmalarını istemiş, yaşlıların sıra beklemeden alınıp alınmayacağı hususunu sandık kurulu başkanın inisiyatifine bırakmıştır.

Son olarak, oyunu kullanan seçmene, 298 sayılı Kanun'un 5749 sayılı Kanun'la değişik 93. maddesinin 3. fıkrasına göre, kurul başkanı tarafından kimlik kartı verilirken, seçmen listesindeki adı karşısına imzası attırılacak, ancak imza atamayanların sol elinin başparmağının izi alınacaktır. Sol elinin başparmağı olmayan seçmenlerin ise hangi parmağının basıldığı yazılacaktır. Netice itibarıyla bu düzenlemeyle amaçlanan seçmenin mükerrer oy kullanmasını engellemektir. 298

²⁶⁷ ATAR, "Seçim Hukukunun", s. 213- 215.

sayılı Kanun’da yapılan değişiklikten önceki düzenleme de²⁶⁸ ise, oyunu kullanan seçmenin, sol elinin işaret parmağının çıkmayan özel bir boya ile boyanarak işaretleneceği öngörülmüştü. Ancak bu uygulama her seçim döneminde insan hakları ve çağdaş uygarlık seviyesi kapsamında eleştiriliyordu. Bu kapsamda 5749 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle boya ile işaretleme usulünün kaldırılmasının yerinde bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Seçmenler oylarını kural olarak kayıtlı bulundukları sandığa ait seçmen listesinde kullanılırlar. Ancak kanun koyucu bu duruma 298 sayılı Kanun’un 5980 sayılı Kanun’la değişik 94. maddesinde bir takım istisnalar getirmiştir. Buna göre, seçimin yapıldığı çevrede oy verme hakkına sahip olduğu halde, görev yaptığı sandığa ait seçmen listesinde kayıtlı bulunmayan, sandık kurulu başkan ve üyeleri ile bina sorumlularına, seçimin güvenliğini sağlamakla görevli kolluk güçlerine, ilçe seçim kurulu tarafından sandık kurulu üyelerini görev yerine ulaştırmak için görevlendirilmiş kişilere, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından oy kullanma hakkı bulunduğu ilişkin olarak belge verilir. İlgililer bu belge ile görevli oldukları sandık bölgesinde oy verebilirler. Ayrıca aynı maddeye göre, “milletvekilleri ile milletvekili adayları seçmen bilgi kağıdını göstermek suretiyle kayıtlı oldukları seçim çevresi dışında da oylarını kullanabilirler”.

YSK’ya göre, milletvekili ve milletvekili adayları sadece milletvekili seçimlerinde kayıtlı olmadıkları seçim çevresinde oy kullanabilirler. Bu kapsamda mahalli idareler seçiminde kayıtlı olmadıkları seçim çevresinde oy kullanamazlar²⁶⁹.

2. Türkiye’de Oyların Sayımı ve Dökümü

a) Genel Olarak

Kanun-u Muvakkate ile oyların sayım ve dökümüyle ilgili ilk düzenleme yapılmıştır. Buna göre, oyların sayım ve döküm işi valilerin gözetimi altında sayıları on beşi geçmeyen vilayetin önde gelen kişilerinden oluşan tetkik meclisleri

²⁶⁸ 298 sayılı Kanun’un, 13.03.2008 tarih ve 5749 sayılı Kanun’la değişmeden önceki 93. maddesinin 3. fıkrasına göre, “Kurul başkanı, oyunu kullanan seçmene, kimlik kartını verirken, seçmen listesindeki adı hizasına imzasını attırdıktan sonra ayrıca sol elinin işaret parmağını çıkmayan özel boya ile boyayarak bastırır. İmza atamayanların parmak izinin alınmasıyla yetinilir. Bu parmağı olmayan seçmenin hangi parmağını bastığını yanına yazar. Hiç parmağı olmayan seçmenin boyun nahiyesini bu boya ile işaretler”.

²⁶⁹ YSK, 1999/476, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 318.

tarafından yapılacağı öngörülmüş, bu sayımların denetiminin ise Şura-i Devlet tarafından yapılacağı düzenlenmiştir. Heyet-i Mebusan seçimlerinde ise sayımın doğrudan Şura-i Devlet tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Sayımların açık olup olmayacağı hakkında ise herhangi bir hüküm konulmamıştır²⁷⁰.

İntihab-ı Mebusan Kanunu'na göre ise, ikinci seçmen seçimlerinin sayımı heyet-i intihabiye tarafından, ikinci seçmenlerin oylarının sayımı ise heyet-i teftişye tarafından yapılacağı düzenlenmiştir. Sayım sonuçlarının ise, sancak heyet-i teftişyelerince birleştirileceği hükme bağlanmıştır. Kanun'da, sancaklarda seçim tutanaklarının birleştirilmesi aşamasının, ikinci seçmenler, belde müftüsü ve dini cemaat reislerine açık olduğu belirtilmiştir²⁷¹.

1924 Anayasası'nda ise oyların açık sayım ve dökümle yapılacağına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu ise milletvekili seçimlerinde sayımı teftiş heyetlerinin, ikinci seçmen seçimlerinde ise sayım işinin seçim şubesi heyetlerinin yapacağı hükme bağlanmış, sayımın açık yapılacağı yönünde ise bir düzenleme yapılmamıştır²⁷². 4918 sayılı Kanun'la sayım işi seçim komisyonlarına verilmiş, sonuçların ise seçim kurullarında birleştirileceği düzenlenmiştir²⁷³.

5545 sayılı Kanun'la, sayım işi sandık kurullarına verilmiş ve bu kurulların sonuçları ve geçerli- geçersiz bütün oy pusulalarını ilçe seçim kurullarına tutanakla teslim etmeleri istenmiştir. Yine aynı Kanun'a göre, ilçe seçim kurulları ilçe düzeyinde tutanakları birleştirip il seçim kuruluna gönderdikten sonra il seçim kurulları da il düzeyinde tutanak birleştirme işini yapacaktır. 5545 sayılı Kanun'un oyların sayımı aşaması ile ilgili getirdiği en önemli değişiklik ise sayım ve dökümde açıklığı sağlayan hükümlerdir²⁷⁴.

1961 Anayasası'nın 55. maddesinde seçimlerin açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılacağı düzenlenerek sayım ve dökümün açık yapılması anayasal bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda 1961 tarih ve 298 sayılı Kanun'un 95. maddesinde "Sayım ve döküm açık olarak yapılır. Oy verme yerinde hazır

²⁷⁰ ARMAĞAN, s. 159.

²⁷¹ ARASLI, Seçim, s. 213.

²⁷² YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 52- 53.

²⁷³ ARASLI, Seçim, s. 214.

²⁷⁴ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 53.

bulunanlar sayım ve dökümü takip ederler” şeklindeki düzenleme ile 1961 Anayasası’na uygun bir hüküm getirilmiştir.

1982 Anayasası da, 1961 Anayasası gibi sayım ve dökümün açık yapılmasını anayasal bir ilke olarak kabul etmiştir.

b) Yürürlükteki Mevzuata Göre Oyların Sayım ve Dökümü

Sayım ve dökümün açık olması, kişilerin seçim sonuçlarına güven duymalarına ve seçilen adayların demokratik meşruiyetinin tam olarak sağlanmasına önemli katkıda bulunur. 298 sayılı Kanun’un 95 ila 107. maddeleri arasında oyların sayımı ve dökümü ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

298 sayılı Kanun’a göre sandık kurulu, sayım ve döküm masası etrafında boş kalması gereken bir kısmı hazır bulunanların bu işlemleri takip etmelerine engel olmayacak şekilde belirler (298, m. 95/2). Oy verme işi bitince kurul başkanı bunu yüksek sesle ilan eder ve masa üzerinde, sandıktan başka ne varsa kaldırılır. Ayrıca oy vermenin bittiği saat tutanak defterine geçirildikten sonra, sandık seçmen listesinde yazılı seçmenlerin toplamı ile adları hizasındaki imza veya parmak izleri sayılarak oy vermiş olanların toplamı tespit edilir ve tutanağa geçirilir (298, m. 96). Daha sonra, kullanılmayan zarflar veya birleşik oy pusulaları bir paket halinde mühürlenir ve üzerine sayısı yazılır (298, m. 97/1).

Yukarıda ifade edilen iş ve işlemler tamamlandıktan sonra sandık, oy verme yerinde hazır bulunanların gözü önünde, sandık kurulu başkanı tarafından açılır. Sandığın açılması ve zarfların sayılması 298 sayılı Kanun’un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun’la değişik 98. maddesi uyarınca yapılır. Buna göre, sandıktan çıkan zarflar sandık kurulu başkanınca yüksek sesle iki defa sayılır. Bütün zarflar sayıldıktan sonra geçerli olup olmadıkları konusunda denetlenir. Sandığın açılması ve zarfların sayılması işlemleri ayrıca tutanak defterine geçirilerek, sandık kurulu başkan ve üyeleri tarafından imzalanır ve mühürlenir.

Zarfların açılması, oyların sayımı ve dökümü 298 sayılı Kanun’un 5980 sayılı Kanun’la değişik 100. maddesine göre yapılır. Maddenin 1. fıkrasına göre, “Oyların sayım ve dökümüne derhal başlanır, açık ve aralıksız yapılır. Yapılacak şikâyet ve itirazlar, işi durdurmaz”. Maddeye göre, sandık kurulu başkanı, oy sayım ve dökümünün düzenini sağlamak için gereken görevlendirmeleri yapar. Sandık kurulu

başkanı görevlendirilen üyenin kendisine verdiği oy zarflarını açarak içinden çıkan oy pusulasının ön yüzünü herkesin görebileceği ve işitebileceği şekilde okur. Herhangi bir itiraza uğramadan geçerli sayılan her oy, okunmasını müteakiben, görevli üyeler tarafından, aynı anda sayım ve döküm cetvelinde usulünce çizilmek suretiyle, ayrı ayrı işaretlenir. Tüm işlemler tamamlandıktan sonra, sayım ve döküm cetvelinde, siyasi partilerin ve bağımsız adayların aldığı oylar, orada bulunanlara, başkan tarafından yüksek sesle ilan edilir. Bu ilandan sonra, sayım ve döküm cetvelindeki sonuçlar, sandık sonuç tutanağına işlenir. Bu bilgilerin doğruluğu, sandık başkanı tarafından sayım ve döküm cetveli sonuçları ile karşılaştırıldıktan sonra, sandık sonuç tutanağı, başkan ve üyeler tarafından imzalanır ve mühürlenir.

Oyların sayım ve dökümü aşamasında hangi oyların geçerli olup- olmayacağı sorunu, seçim sonucunu doğrudan etkileyen ve bu nedenle seçim kurullarınca da dikkatlice incelenip, denetlenen bir konudur. Hangi oy pusulalarının geçerli olmayacağı 298 sayılı Kanun'un 5980 sayılı Kanun'la değişik 101. maddesinde ayrıntılı olarak sayılmıştır. Yine aynı maddede ilk defa hangi durumlarda oy pusulalarının geçersiz olmayacağı da sayılmıştır. Yasal değişiklik yapılmadan önce bu konu 5980 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılan 298 sayılı Kanun'un 103. maddesinde düzenlenmişti. YSK, değişiklikten önce 103. maddede sınırlı sayıda sayılan geçersizlik nedenlerini genişleterek şu hallerde de oy pusulalarının geçersiz sayılması gerektiğine karar vermiştir. Bunlar, oy pusulalarının bir siyasi partiye ait kısmının yırtılmış olması²⁷⁵, birleşik oy pusulasında birden fazla bağımsız adayın alanına “Evet” mührü basılması²⁷⁶, “Evet” mührü yerine parmak basılması²⁷⁷, birleşik oy pusulasının (Evet) veya (Tercih) mührü dışında parmak izi taşıması²⁷⁸, zarf içinde birleşik oy pusulası ile bağımsız adaya ait oy pusulasının zarftan birlikte çıkması halinde de her iki oy pusulasını da geçersiz saymıştır²⁷⁹. Ayrıca Kurul, bir zarftan birden fazla muhtelif oy çıkması²⁸⁰ durumlarında da oy pusulalarını geçersiz saymıştır. YSK yine bu dönemde, oy pusulalarının tamamının sandık kurulu

²⁷⁵ YSK, 1965/623, YSKK- 1964- 1965, s. 291- 292.

²⁷⁶ YSK, 1984/276, YSKK- 1984, s. 72- 74.

²⁷⁷ YSK, 2004/2058, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1014.

²⁷⁸ YSK, 1989/264, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 118- 120.

²⁷⁹ YSK, 1989/363, YSKK- 1989- 1989- 1990, s. 128; benzer bir karar için bkz. YSK, 2002/893, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 326- 327.

²⁸⁰ YSK, 1999/871- 595, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 327.

mührüyle mühürlenmemesi²⁸¹, birleşik oy pusulalarının sandığa atılırken yırtılması veya örselenmesi²⁸² hallerinde ise oy pusulalarını geçerli saymıştır.

298 sayılı Kanun'un 5980 sayılı Kanun'la değişik 105. maddesine göre, "Sandık kurulu, her seçim türü için ayrı hazırlanmış sandık sonuç tutanağını, iki nüsha olarak, sayım ve döküm işlemleri sırasında elde edilen bilgilere ve sayım ve döküm cetveli sonucuna göre düzenler". Sandık sonuç tutanağında 105. maddede nelerin bulunması gerektiği ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Ayrıca maddeye göre, sandık sonuç tutanağının onaylı bir suretinin, sandık kurulu tarafından sandık çevresi içinde herkesin görebileceği bir yere asılacağı da hükme bağlanmıştır.

Bundan sonraki süreçte ise, sandık sonuç tutanakları ilçe seçim kurullarınca, ilçe seçim kurulları tutanakları ise il seçim kurullarınca birleştirilir. İl seçim kurulları birleştirilen tutanakları YSK'ya en seri şekilde bildirir. Şimdi bunları ayrıntılı olarak aşağıdaki başlık altında değerlendirelim.

3. Tutanakların Birleştirmesi ve Seçim Sonrası İşler

5545 sayılı Kanun'da, sandık kurullarında sayım yapıldıktan sonra ilçe seçim kurullarının ve il seçim kurullarının seçim sonuçlarını nasıl birleştirecekleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Benzer düzenlemeler 298 sayılı Kanun ve 2839 sayılı Kanun'da da ayrıntılı olarak yapılmıştır.

Sandık kurulunca, hesaba katılan ve geçerli sayılan oy pusulaları, düzenlenen tutanaklar, sayım ve dökümde kullanılıp alt tarafı, kurulca imza edilen sayım cetvelleri, hesaba katılmayan, geçerli sayılmayan veya itiraza uğrayan oy pusulaları ve hesaba katılmayan zarflar, tutanak defteri, kurulun bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna teslim edilirler (298, m.107/1). Ardından da ilçe seçim kurulu tarafından sayım, döküm ve birleştirme işlemlerine başlanır.

Seçim sonuçlarının ilçe seçim kurullarınca birleştirilmesi ve denetlenmesiyle ilgili hükümler 298 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la değişik 108. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasına göre, "Sandık kurullarından gelen sonuç tutanaklarının, ilçe seçim kurullarınca birleştirilmesi ve

²⁸¹ YSK, 2004/1240, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 299- 300.

²⁸² YSK, 1969/1381, YSKK- 1969, s. 327- 328.

seçim sonuçlarının belirlenmesi işlemleri, açık ve aralıksız olarak yapılır”. Maddenin 3. fıkrasına göre de, “... En son sandık sonuç tutanağı geldikten sonra, ilçe dâhilindeki bütün sandık sonuç tutanaklarının birleştirilmesi tamamlanarak, bunun sonucu bir tutanakla tespit edilir...”. Yine maddeye göre milletvekili ve büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde, ilçe seçim kurulu başkanı ile en az iki üye tarafından, ilçe birleştirme tutanağının ve özetinin onaylı birer sureti, en kısa sürede il seçim kuruluna teslim edilir.

İl seçim kurulları da, seçimle ilgili kanunların tutanak düzenlemeyi kendilerine görev olarak verdiğı hallerde, ilçe seçim kurullarından gönderilen seçim tutanaklarını birleştirerek il seçim tutanaklarını düzenler (298, m. 109/1). Bu kapsamda 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nun 32. maddesinin bu görevi il seçim kuruluna verdiğini belirtelim.

İl seçim kurulları, birleştirme tutanağını düzenledikten sonra sonuçları en seri şekilde Yüksek Seçim Kurulu’na bildirir. Bu aşamadan sonra YSK’nın seçim sonuçlarının Meclis sandalyesini nasıl etkilediğini belirlemesi gerekir. Bunu sağlamak içinde YSK’nın öncelikli olarak ülke barajını geçen partileri hesaplaması ve tespit etmesi gerekir. Türkiye’de 2839 sayılı Kanun’un 33. maddesi gereğince, ülke barajı olan geçerli oyların %10’nu geçemeyen partilerden milletvekili seçilemez. YSK bu nedenle, Türkiye genelinde geçerli oyların toplamını yaparak ve her siyasi partinin aldığı geçerli oy toplamını genel geçerli oy toplamına bölerek, siyasi partilerin ülke genelinde aldığı oy yüzdesini hesaplar. Ardından da %10’luk barajı aşan siyasi partilerin isimlerini il seçim kurullarına bildirir ve kendisi de ilan ettirir.

Bu aşamadan sonra artık seçim çevrelerinde hangi siyasi partilerin ve bağımsız adayların kazandığını belirlenmesi gerekir. Bağımsız adaylar ile ülke barajını aşan siyasi partilerin, bir seçim çevresinde elde edecekleri milletvekili sayısı 2839 sayılı Kanun’un 34. maddesine göre hesaplanarak belirlenir. Bu hesaplama siyasi partiler yönünden Türkiye’deki seçim sistemi²⁸³ nedeniyle, nispi temsil ve d’hondt yöntemi

²⁸³ ATAR’a göre, seçim sistemi, “... Bir toplumda yöneticilerin belirlenmesini sağlamak amacıyla yapılan seçimlerde uygulanan yöntem ve kuralları ifade eder. Geniş anlamda seçim sistemi kavramı seçme ve seçilme yeterliliğı, adaylığa ilişkin kurallar, oy verme usulleri, seçim çevreleri, seçim ilkeleri, seçimlerin düzenlenmesi ve seçimlerin yönetim ve denetimi gibi seçimlerle ilgili bütün hususları kapsamaktadır. Buna karşılık, dar ve teknik anlamda seçim sistemi ise, seçmenler tarafından

uygulanarak yapılır²⁸⁴. Bu kapsamda Türkiye’deki seçim sistemi ATAR’a göre “barajlı nispi temsil” olarak da ifade edilmiştir²⁸⁵.

4. Milletvekilliğinin Kazanılma Anı

Siyasi parti adaylarından seçilenlerin tespiti 2839 sayılı Kanun’un 35. maddesine göre yapılır. Maddeye göre, “İl seçim kurulu başkanı alınan sonuçlara göre, o seçim çevresinde; siyasi parti aday listelerinde ve varsa bağımsız adaylardan seçilenleri tespit eder ve tutanağın bir suretini o seçim çevresinde ilan ettirir. Diğer bir suretini, bir hafta süre ile il seçim kurulu kapısına astırır” denilmektedir. Yine 2839 sayılı Kanun’un 36. maddesinde de, milletvekili seçilenlere il seçim kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair derhal bir tutanak verileceği düzenlenmiştir.

Peki tüm bu aşamaları geçen aday ne zaman milletvekili sıfatını kazanacaktır? Bu kapsamda doktrinde milletvekili sıfatının kazanılma anını tartışmıştır. Konuyu değerlendiren GÖZLER’e göre, Anayasa’nın 75. maddesi nedeniyle milletvekilliğinin seçimle kazanıldığını, 2839 sayılı Kanun’un ise il seçim kurulu başkanına, seçilenleri tespit ettiği tutanağın bir suretini ilan ettirdiğini, milletvekili seçilenlere de milletvekili seçildiklerine dair derhal bir tutanak verileceğinin düzenlendiğini, bu kapsamda tutanağın düzenlendiği anda milletvekilliği sıfatının kazanılmış olacağını ifade etmiştir²⁸⁶.

ATAR ise, milletvekilliği sıfatının kazanıldığı zamanın “tutanağın verildiği” an olduğunu kabul etmekte ve bu anı “seçmen iradesinin tecelli ettiği” an olarak

kullanılan oyların bir mecliste sandalyelere (temsilciliklere) dönüştürülmesi veya belli makamlara gelecek yöneticilerin belirlenmesine ilişkin yöntemi ifade eder”, ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 194; ayrıca 2839 sayılı Kanun’da 1995 yılında, 4125 ve 4138 sayılı Kanunlarla değişiklik yapılmadan önceki Türk seçim sistemi için bkz. ATAR, Yavuz, “Karma Türk Seçim Sistemi ve Bazı Öneriler”, Prof. Dr. Halil Cin’e Armağan, Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı (17.11.1984-17.11.1994), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya 1995, s. 129- 160.

²⁸⁴ Nispi temsil, her partinin aldığı oy oranında milletvekili çıkarabilmesidir, GÖZLER, s. 176; d’hondt sisteminde ise, “her parti listesinin aldığı geçerli oylar sırası ile, 1, 2, 3, 4, 5, 6, ... o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya değin bölünür. Bölme sonucu elde edilen sayılar büyüken küçüğe doğru, milletvekili sayısı kadar sıralanır”, TEZİÇ, s. 283.

²⁸⁵ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 194.

²⁸⁶ GÖZLER, s. 182- 183.

nitelemektedir²⁸⁷. BİLİR de seçilmeye ilişkin “tutanağın düzenlenmesi” anında, milletvekili sıfatının kazanılacağını belirtmektedir²⁸⁸.

GÖNENÇ ise, 2839 sayılı Kanun’un 35 ve 36. maddeleri kapsamında il seçim kurulunun iki ayrı tutanak düzenlediğinin dikkate alınması gerektiğini, burada araştırılması gereken durumun seçmenin belli bir adayı seçme iradesinin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığının belirlenmesi gerektiğini, sonuç olarak da 35. madde bağlamında “o seçim çevresinde kimlerin seçildiğinin tespit edilip tutanağa bağlanması ile” milletvekilliği sıfatının kazanılacağını belirtmektedir²⁸⁹.

22 Temmuz 2007 seçimlerinde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) İstanbul Milletvekili Mehmet Cihat Özönder’in mazbatasını almadan vefat etmesi nedeniyle MHP, 2839 sayılı Kanun’un 25. maddesi²⁹⁰ dikkate alınarak 4. sıra adayının bir üst sıraya kaydırılması talebiyle YSK’ya başvurmuş, Kurul yaptığı değerlendirmede, tutanak vermenin kurucu bir unsur olmadığını, açıklayıcı olduğunu bu nedenle bu hususun neticeye etkisinin olmadığını, söz konusu adayın milletvekili seçildiğinin İstanbul İl Seçim Kurulu’na tespit edildiğini ve ölüm olayının bu tarihten sonra gerçekleştiğini, bu nedenle olayda 25. madde gereğince işlem yapılmasının mümkün olmadığını, bu milletvekilliğinin bir başka parti tarafından da kazanılmasının mümkün olmadığını ifade ettikten sonra, kararında şu ifadeleri kullanmıştır: “... Mehmet Cihat Özönder’in, 26.07.2007 tarihinde geçirdiği trafik kazası sonucu vefat etmiş olması nedeniyle, aday listesinin kesinleştiği 20 Haziran 2007 tarihi göz önünde bulundurularak, oy verme günü olan 22.07.2007 Pazar günü saat 17.00 itibarıyla 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nun yukarıda açıklanan 25, 35, 36 ve 39. maddeleri delaletiyle milletvekili seçilmiş sayılmasına ve ölüm tarihi olan 27.07.2007 tarihi esas alınarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bir üyeliğin boşalmış olduğunun tespitine karar verilmesi gerekmiştir” şeklinde hüküm vererek,

²⁸⁷ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 205.

²⁸⁸ BİLİR, Türkiye’de Milletvekilliği, s. 87.

²⁸⁹ GÖNENÇ, s. 319.

²⁹⁰ 2839 sayılı Kanun’un 25. maddesine göre, “Aday listelerinin kesinleştiği tarihten, oy verme günü saat 17.00’ye kadar ölüm veya istifa nedeniyle aday listelerinde meydana gelecek eksilmeler, listelerin tamamlanmasını gerektirmez. Ancak, aday listelerinde yukarıdaki nedenlerle boşalma olması halinde listedeki adaylar liste sırasına göre kaydırılmak suretiyle boşalan yerler doldurulur”.

milletvekilliği sıfatının kazanılma anını “oy verme işleminin sona erme anı olan saat 17.00” olarak belirlemiştir²⁹¹.

Kanaatimizce, kanunda açıkça milletvekili sıfatının kazanılma anı belirtilmediğine göre, olayın öncelikli olarak seçmenler yönünden değerlendirilmesi gerekir. Aday listesinin kesinleşmesi ile birlikte seçmenler propaganda döneminde adaylar ve parti programları hakkında bilgi edinmekte ve tercihini seçim günü oyunu kullanarak yapmaktadır. Seçmenin oyunu aday veya partiyi gözeterek verdiği bir gerçektir. Netice itibarıyla kendisine temsilci seçecek olan seçmen, iradesini seçim günü oy vermenin bittiği ana kadar göstermektedir. Oy vermenin bittiği anda ise, o seçim çevresinde seçmenin iradesi henüz bilinmemekte hatta tespit edilmiş olmamakla birlikte, seçmenin iradesi oy sandığına yansımış ve tecelli etmiş demektir.

Hukuken bir şeyin tespit edilmesi ancak kanunun açıkça belirttiği hallerde hakların kazanılmasında kurucu unsur oluşturabilir. Kural olarak hukukta hakların kazanımında tespit esas değil, o hakkın kazanılması için gereken şartların yerine getirilmesi veya ortaya çıkması esastır. Bu açıklamadan sonra, milletvekili seçilme anında ilgili kurulca tutanakla yapılacak tespitin ne anlama geldiğini irdelemek gerekir. 2839 sayılı Kanun’un 35. maddesinde, il seçim kurulu başkanının alınan sonuçlara göre, o seçim çevresinde, “adaylardan seçilenleri tespit etmek için tutanak düzenleyeceği” yer almıştır. Kanun’da, tutanak düzenleyerek yapılacak tespiti milletvekilliği sıfatının kazanılması anlamında bir değer atfedilmediği görülmektedir. Kanun koyucu yapılan bu tespitin ne anlama geldiğini 36. madde açıkça ortaya koyarak şöyle demektedir: “Milletvekili seçilenler belli olur olmaz, ... Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir”. Görüldüğü gibi kanun koyucu bir üst maddede (35. madde) yapılan tespitin milletvekili seçilenlerin belli olmasını sağladığını açıkça ortaya koymuştur. Bu nedenle Kanun’a göre milletvekilliğinin il seçim kurulu başkanınca tutanak düzenlenerek tespiti, milletvekilliği sıfatının kazanılma anı bakımından kurucu bir unsur değil, açıklayıcı bir unsurdur. Bu kapsamda YSK’nın söz konusu kararında, tutanak verilmesinin kurucu olmadığını, açıklayıcı olduğunu belirterek, tutanak verilmesi hususunun neticeye etkisinin olmadığını kabul etmek suretiyle,

²⁹¹ YSK, 2007/716, (yayınlanmamış) karar için bkz. GÖNENÇ, s. 320.

milletvekilliği sıfatının kazanılma anını oy verme işleminin sona erme anı olan saat 17.00 olarak tespit etmesi yerinde bir içtihat olmuştur.

Sonuç olarak; milletvekili sıfatının kazanıldığı zaman, seçmenin iradesi henüz belirlenip tespit edilmese de, “iradesinin tecelli ettiği an olan, oy vermenin bittiği andır”.

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİMLERİN DENETLENMESİ

I. GENEL OLARAK SEÇİMLERİN DENETLENMESİ

Seçimlerin özgür bir ortamda, dürüst bir şekilde yapılması ve herhangi bir seçim hilesinin²⁹² olmaması bakımından seçim iş ve işlemlerinin denetlenmesi büyük önem taşır²⁹³. Bu kapsamda, “seçimlerin özgürce ve şeffaflık içinde yapılabilmesi demokratik bir düzenin olmazsa olmaz bir koşuludur”²⁹⁴.

Seçim işlerinin yürütülmesiyle ilgili olup da seçim sonuçlarına etkisi olmayacak, seçim sonuçlarını değiştirmeyecek itirazlar, genellikle o işleri yürüten kurul ya da bir üst kurul tarafından incelenmekte veya genel görevli mahkemeler tarafından incelenmektedir. Seçimlerin denetlenmesinde asıl önemli olan ve üzerinde tartışılan konu ise seçim sonuçlarına etkili yolsuzluk iddialarının ve milletvekili tutanaklarına ilişkin itirazların kim tarafından inceleneceği ve kesin karara bağlanacağı hususudur. Bu husus seçim hukukunun temel sorunlarından biridir²⁹⁵.

Dünyadaki ülkelerde, tarihsel gelişime bakıldığında, seçim işleri yasama ve yürütme organına bağlı kuruluşlarca, yürütülmekte iken, gerek bu durumun seçim güvenliği ve dürüstlüğü açısından oluşturduğu sakıncalar, gerekse kuvvetler ayrılığı ilkesinin gelişimi nazara alınarak bu ülkelerin çoğunluğunda seçimlerin genel yönetimi ve denetimi yargı organlarına verildiği görülmektedir. Bazı ülkelerde seçim işlerinin tümü yargı organlarına bırakılmışken, İngiltere gibi bazı ülkelerde seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ve seçim malzemelerinin hazırlanması İçişleri Bakanlığı kontrolünde bulunan seçim bürolarına verilmiş, salt seçim uyuşmazlıklarını çözme görevi ise yargı organlarına bırakılmıştır²⁹⁶.

Seçimlerin yürütülmesinde, çeşitli ülkelerde zaman zaman yürütme organına görevler verilse de, seçimlerin denetiminde iki yol bulunmaktadır. Birincisi, seçim

²⁹² “Seçim hilesi, manipülasyonlara başvurmak suretiyle oy özgürlüğünü ve dürüstlüğü ihlal etmektir”, KABOĞLU, s. 191.

²⁹³ YILMAZ, “Seçimlerin Denetimi”, s. 83.

²⁹⁴ ERGÜN, s. 594.

²⁹⁵ TEZİÇ, s. 268.

²⁹⁶ ÜNLÜ, Ahmet Hamdi, “Yüksek Seçim Kurulunun Niteliği Üzerine”, Danıştay Dergisi, Y. 33, Sy. 105, Ankara 2003, s. 1.

uyuşmazlıklarının çözümünü siyasi bir organ olan ve seçimden çıkan meclislere bırakmak, ikincisi bu uyuşmazlığın çözümünü özel bir yargılama makamı tarafından yapılmasını sağlamaktır²⁹⁷. Söz konusu yargılama makamı, hali hazırda var olan adli veya idari yargı organları ya da başka bir anayasasal kurum olabileceği gibi, bu uyuşmazlıklar için Yüksek Seçim Kurulu gibi özel bir organ da kurulabilmektedir²⁹⁸. Kurulan bu organların bir kısmı mahkeme niteliğinde olmasalar da yaptıkları iş bakımından bir yargı organı oldukları kuşkusuzdur.

II. SEÇİMLERİN DENETLENMESİNDE KABUL EDİLEN YÖNTEMLER

A. Denetimi Meclise Bırakmak

Seçim uyuşmazlıklarının çözümünün meclise bırakılması, milli egemenlik ve parlamentonun üstünlüğü ilkeleri kapsamında uygun olduğu iddia edilerek, en üstün organ olan parlamentonun üye seçimlerinin bir yargılama makamı tarafından denetlenmesinin demokratik anlayışla bağdaşmayacağı savunulmuştur. Bu kapsamda Belçika, İtalya, Hollanda, İsviçre ve 1958 V. Cumhuriyet Anayasası'na değin Fransa'da, milletvekili seçimlerinin denetimi meclislere bırakılmıştır²⁹⁹. Ancak, seçimlerin yürütülmesinin ve denetlenmesinin siyasi organlara bırakılması seçimlerin dürüstlüğü açısından sakıncalı olabilmektedir³⁰⁰.

Bu sistemin akla gelebilecek en büyük tehlikesi, mecliste çoğunluğa sahip partinin üyelerinin muhalefet üyelerinin tutanakları açısından yapacakları denetimleri kendi parti üyeleri açısından yapmayacakları ihtimalidir³⁰¹.

Seçim tutanaklarının meclis tarafından denetlenmesi fikrine karşı çıkanlar, seçim işlerinin yönetim ve denetimini meclis gibi siyasi organlara bırakmanın, seçimlerin dürüstlüğü ve güvenilirliği bakımından bazı sorunlara yol açabileceğini

²⁹⁷ TEZİÇ, s. 268.

²⁹⁸ ÜLGEN, s. 669.

²⁹⁹ TEZİÇ, s. 268; Ancak Fransa'da yerel seçimler, 1958 Anayasası döneminde de şu an olduğu gibi Danıştay'ın denetimi altında yürütülmekteydi, ÜLGEN, s. 669.

³⁰⁰ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 68.

³⁰¹ TEZİÇ, s. 268.

ifade etmişlerdir³⁰². Bu kapsamda BAŞKİL’de “Meclis, siyasi nitelikte ve hukuken sorumsuzdur. Yargısal bir görevi siyasi bir kuruma vermekte daima bir tehlike vardır. Siyasi bir kurumun böyle bir görev için gerekli sükunet ve tarafsızlığa sahip olması da mümkün değildir. Herhangi bir ihtilafı halledip hükme bağlamakta hakkaniyet şarttır. Hakkaniyet ise ancak hakimin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile gerçekleşebilir. Seçim ihtilaflarının meclisçe halledilmesi sisteminde hakim, meclis içindeki çoğunluk partisi olacaktır. Çoğunluk partisinin hakkaniyet ve kanunları göz önüne alarak, siyasi tartışma ve çekişmeleri bir tarafa bırakmasını beklemek ise bir hayli güçtür”³⁰³ diyerek, denetimin meclise bırakılması fikrini eleştirmiştir.

Ülkemizde 1954 yılına kadar seçim tutanaklarını inceleyip kesin karara bağlama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne verilirken, 6272 sayılı Kanun’la bu yetki Yüksek Seçim Kurulu’na bırakılmıştır³⁰⁴.

B. Denetimi Yargı Organlarına Bırakmak

Seçimlerin meclis yoluyla denetiminde, siyasi tercihlerin işe karıştırılması ve seçimlerle ilgili uyuşmazlıkların çözümünün yargısal işlevle daha çok bağdaşması gibi nedenlerle, seçimlerin bağımsız yargı organlarınca denetlenmesi yönündeki görüşler güçlenmiştir³⁰⁵. Bu yöntem kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından uygun olduğu kadar, seçilen milletvekillerinin partizan oyunlara alet edilmesine engel olmak bakımından da bir güvencedir³⁰⁶.

Seçimlerin denetlenmesi işi yargı organlarına bırakıldığında, bu yetki mevcut bir yargı organına veya sırf seçimlerin denetlenmesi için özel bir yargı organı kurularak ona verilmektedir. Seçimlerin denetimini yargı organlarına bırakan ülkelere baktığımızda genellikle bu yetkinin, Anayasa Mahkemelerine verildiği anlaşılmaktadır. Az sayıda ülke de ise seçimlerin denetlenmesi, özel olarak kurulmuş olan yargı organlarına bırakılmıştır³⁰⁷.

³⁰² TANÖR, Bülent- YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 206.

³⁰³ Aktaran: YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 60.

³⁰⁴ YILMAZ, “Seçimlerin Denetimi”, s. 84.

³⁰⁵ YILMAZ, “Seçimlerin Denetimi”, s. 84.

³⁰⁶ TEZİÇ, s. 268.

³⁰⁷ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 61- 62.

Fransa’da, 1958 tarihli V. Cumhuriyet Anayasası (m. 59) ile seçim uyuşmazlıklarının karara bağlanmasını ve bu şekilde uyuşmazlığın çözülmesini, aynı Anayasa ile oluşturulan Anayasa Konseyi’ne³⁰⁸ bırakmıştır³⁰⁹. Günümüzde Fransa’da Cumhurbaşkanı ve parlamento seçimlerinde seçim uyuşmazlıklarını çözmekle Anayasa Konseyi görevli iken, belediye ve il genel meclisi seçimlerinde idare mahkemeleri ve temyiz mercii olarak Danıştay, Bölge Meclisi ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise sadece ilk ve son derece mahkemesi olarak Danıştay görevlendirilmiştir. Anayasa Konseyi parlamento seçimlerine, seçimden önce veya seçim sırasında değil, seçimden sonra müdahale edebilmektedir³¹⁰.

Avusturya ise, meclis üyelerinin seçiminin denetlenmesinin Anayasa Mahkemesi’nce yapılacağını Anayasası’nda (Ay. m. 139) düzenlemiştir³¹¹. Yine Bulgaristan ve Azerbaycan Anayasalarında seçimlerin Anayasa Mahkemelerinde denetleneceği hükme bağlanmıştır³¹². Şimdi bazı ülkelerdeki seçimlerin nasıl denetlendiğini daha ayrıntılı olarak değerlendirelim.

Almanya’da, seçimlerin denetimini ve yürütülmesinde, seçim kurulları ve yöneticilerine önemli roller verilmiştir. Alman Anayasası’na göre, bir Federal Seçim Kurulu, her eyalette birer eyalet seçim kurulu, her seçim çevresinde bir seçim çevresi kurulu ve her seçim bölgesinde bir sandık kurulu kurulur. Sandık kurulunun başkanı ve diğer kurulların yöneticileri yürütmeye bağlı birimler tarafından atanmaktadır. Mesela bunlardan önemli görevlere sahip olan Federal Seçim Yöneticisi İçişleri Bakanlığı tarafından atanır. Seçim yöneticilerinin, bağlı bulundukları kurullar dışında seçimlerle ilgili önemli görevleri vardır³¹³. Seçimler yapıldıktan sonra, ilgililerce seçimin geçerliliğine ilişkin olarak Federal Meclis’e (Bundestag) itiraz edilebilir. Bu itiraz Meclis tarafından kendi içinden oluşturulan Seçim Denetim Kurulu tarafından incelenerek bir karara varır. Kurul tarafından verilen karar Meclis’in onayına sunulur. Meclis tarafından itiraz kabul veya reddedilir. Bu karara karşıda ilgililer,

³⁰⁸ Anayasa Konseyi 9 üyeden oluşmak da olup; üçü Cumhurbaşkanı, üçü Meclis Başkanı ve kalan üçü de Senato Başkanı tarafından seçilir ve atanır. Ayrıca eski cumhurbaşkanları ömür boyu Konsey üyesi olduğu için üye sayısı zaman zaman değişmektedir. Konsey’in Başkanı Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmektedir, ÜLGEN, s. 775- 776.

³⁰⁹ ÜLGEN, s. 770; TEZİÇ, s. 268

³¹⁰ ÜLGEN, s. 669 ve 783.

³¹¹ TEZİÇ, s. 268.

³¹² TUNÇ, Komşu Devletlerin Anayasaları, s. 176- 135.

³¹³ GÜNGÖREN, s. 605- 606.

Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaları halinde, mahkemece kesin olarak karar verilir³¹⁴. Görüldüğü gibi, Almanya'daki mevzuatta, genel seçimlerle ilgili uyuşmazlıkların denetiminin ilk aşamasının Federal Meclis tarafından yapacağı, ancak bu denetim sonucu verilen karara karşı son kararı Federal Anayasa Mahkemesi'nin vereceği düzenlenmiştir³¹⁵.

İspanya'da, seçimlerin yönetiminde, yürütme organı karşısında tamamen bağımsız ve özerk bir organ olan Merkez Seçim Kurulu ile diğer seçim kurulları³¹⁶ görevlendirilmiştir. Merkez Seçim Kurulu'nun ağırlıklı üyeleri yüksek hakimlerden oluşurken, geriye kalan üyeleri ise Temsilciler Meclisi'nde seçilir³¹⁷. İspanyol sisteminde seçimlerin denetlenmesi ile ilgili yetkiler ise Merkez Seçim Kurulu ve bağımsız mahkemeler tarafından kullanılmaktadır. Parlamento seçimlerindeki uyuşmazlıklarında son söz, Yüksek Mahkeme'nin İdari Uyuşmazlık Dairesi'ne bırakılmıştır. Daire incelemesini idari usuller çerçevesinde yapmaktadır³¹⁸.

Macaristan ise, seçim uyuşmazlıklarının çözümünde ikili bir aşama öngörülmüştür. Macaristan'da seçim kurullarının en üstünde Ulusal Seçim Kurulu bulunmakta olup, Kurul'un üyeleri partilerin önerdiği adaylardan İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenenler arasından yasama organı tarafından seçilmektedir³¹⁹. Ulusal Seçim Kurulu ve diğer seçim kurullarının³²⁰ kural olarak, yargısal nitelikli olmayan kararlarına karşı yetkili seçim kurullarına, yargısal nitelikte olan kararlarına karşysa, kurulun görev yaptığı yerdeki mahkemeye başvurulur. Bu kapsamda Ulusal Seçim Kurulu'nun kararlarına karşı Yüce Mahkeme'ye başvurulur. Ulusal Seçim Kurulu'nun halk oylamasıyla ilgili bazı kararlarına karşıda Anayasa Mahkemesi'ne başvurulabilir³²¹. Görüldüğü gibi Macaristan'da seçim uyuşmazlıklarını çözümünde

³¹⁴ GÜNGÖREN, s. 613- 615.

³¹⁵ TEZİÇ, s. 268.

³¹⁶ Bunlar, il, ilçe ve özerk bölge seçim kurulları ile Türkiye'deki sandık kurulu görevini ifa eden sandık masasıdır, ERGÜN, s. 581.

³¹⁷ ERGÜN, s. 581- 583.

³¹⁸ ERGÜN, s. 594 ve 600.

³¹⁹ ÇELİK, s. 555.

³²⁰ Macaristan'da, Ulusal Seçim Kurulu, bölge seçim kurulları ve sandık seçim kurulları her tür seçim ve oylamada görev yaparken, bazı seçimlerde ve oylamada görev alan yerel seçim kurulları (yerel yönetim seçimleri) ve tek adlı seçim kurulları da (yasama organı seçimleri) bulunmaktadır, ÇELİK, s. 554 ve 558.

³²¹ ÇELİK, s. 561- 562.

ve seçimlerin denetimini ilgilendiren yargısal konularda son söz mahkemelere verilmiştir.

III. TÜRKİYE’DE SEÇİMLERİN DENETLENMESİ SİSTEMİ

Ülkemizde, 1950 yılına kadar seçimlerin yürütülmesi ve denetlenmesinde oluşturulan kurullar idari nitelikte organlar olmuş, bu kurullarda çeşitli kanunlarda, belediye başkanları, idare meclisinin halk tarafından seçilmiş üyeleri, belediye meclisi üyeleri, bucak meclis başkanları, memurlar, il daimi encümen üyeleri, il genel meclisi üyeleri, meslek kuruluşlarının yönetim kurulları üyeleri ve muhtarlar görev yapmıştır. Bu seçim teftiş kurullarının başkanı belediye başkanı olmuştur. Söz konusu seçim kurullarının asli görevi daha çok seçim işlerini yürütmek olurken, seçimlerin denetlenmesi konusunda üst derece denetleme ve son sözü söyleme görevi meclise verilmiştir. Meclis milletvekili tutanakları konusunda ve seçimler dolayısıyla yapılan itirazlarda son sözü söylemektedir. Netice itibarıyla Türkiye’de 1950 yılına kadar seçimlerin nihai denetimi meclis tarafından yapılmaktaydı.

Seçim güvenliği ve dürüstlüğü gerçek anlamda 16.02.1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu’yla sağlanmıştır. 5545 sayılı Kanun’la, sandık kurulları, illerde ve ilçelerde seçim kurulları oluşturulmuş ve Ankara’da görev yapmak üzere Yüksek Seçim Kurulu kurulmuştur. Kanun, seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceğini ve seçim kurullarının bütün işlerinin görülmesinde yargıç gözetim ve denetimine tabi olacağını da hükme bağlanmıştır³²². Söz konusu Kanun’a göre, milletvekili tutanaklarına ilişkin itirazlar Yüksek Seçim Kurulu’nun hazırlayıp sunduğu rapor üzerine TBMM tarafından kesin olarak karara bağlanıyordu. 17.02.1954 tarih ve 6272 sayılı Kanun’la 5545 sayılı Kanun’da yapılan değişikliklerle seçim tutanaklarını inceleyip kesin olarak karara bağlama yetkisi Yüksek Seçim Kurulu’na verilmiştir. Bunun sonucu olarak Türkiye’de ilk defa seçim uyuşmazlıkları 1954 yılında yargısal usullerle çözülmeye başlanmıştır³²³.

Yüksek Seçim Kurulu’na milletvekili tutanaklarına ilişkin itirazları kesin olarak karara bağlama yetkisi verilmeden önce Yargıtay veya Danıştay’dan birine bu

³²² TUNCER, s. 180- 181.

³²³ TEZİÇ, s. 268- 269.

görevin verilmesi üzerinde durulmuştur³²⁴. Ancak bu görüşü, BAŞKİL eleştirerek, parlamenter hayatın partiler mücadelesi şeklinde geçtiğini, bu nedenle seçim uyuşmazlıklarının siyasi bir renge büründüğünü, bu kapsamda seçim uyuşmazlıklarının çözümü görevinin Yargıtay’a verilmesi halinde, bu kurumun temsil ettiği saf adaletin politika dedikodularına alet edilme ihtimali olduğunu iddia ederek karşı çıkmıştır³²⁵.

IV. TÜRKİYE’DE SEÇİMLERİ DENETLEYEN ORGANLAR: SEÇİM KURULLARI

A. TÜRKİYE’DE SEÇİM KURULLARININ OLUŞMA SÜRECİ

Ülkemizde, İntihab-ı Mebusan Kanun-u Muvakkatı seçimlerin yönetiminde ve denetiminde görevli olarak iki kurul öngörmüştür. Bunlar heyet-i teftişîye (denetim kurulu) ve heyet-i intihabiye (seçim kurulu)’dır. Heyet-i teftişîye, ilçe defterlerinin belediye meclisinden gelmeye başladığı günden itibaren, ilçenin büyüklüğüne göre 4 ile 10 üye arasında belirlenerek kurulur. Bu kurul, belediye başkanının başkanlığında ve idare meclisinin halk tarafından seçilmiş üyeleri ile belediye üyelerinden oluşmaktadır³²⁶. Kanun’a göre bu kurulun görevleri, seçmen defterlerini incelemek, defterleri askıya çıkarmak, itirazları inceleyerek sonuçlandırmak, seçim çevresinden çıkacak mebus sayısının belirlenmesi çalışmalarına katılmak ve bu sayıyı ilan etmek, oylamada kullanılacak pusulaları hazırlamak, ikinci seçmenlerin mebus seçimlerinde oy kullanmalarını sağlamak, kazadaki (ilçe) seçim sonuçlarına ilişkin tutanakları düzenlemek, mebus olanları, vilayete ve sancaklara iletmektir. Kanun’un 31. maddesine göre ise, her bucakta, geçici olarak heyet-i intihabiye adında bir seçim kurulu oluşturulması öngörülmüştür. Bu kurulun üyeleri bucak meclisi başkanı ve üyeleri iken, başkanı ise ilçeden gelen seçim memurdur. Bu kurul ikinci seçmenlerin seçimi esnasında görev yapmaktadır³²⁷. 3 Nisan 1923’te İntihab-ı Mebusan Kanun-u

³²⁴ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 63.

³²⁵ Aktaran: YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 63.

³²⁶ Heyet-i teftişîyenin, bu şekilde yerel idare unsurlarından oluşturulmasındaki gaye, seçimin bir halk işi olarak görülmesi nedeniyle, bu işin halkın yapmasının doğru olacağı düşüncesidir, GÜNEŞ, İhsan, “1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı?”, Prof. Dr. Muammer Aksoy’a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 1- 2, Ankara 1991, s. 260.

³²⁷ TUNCER, s. 176- 177.

Muvakkatı'nda değişiklik yapılarak, seçimi idare ile görevli heyet-i teftişiyelerin mesleki temsil usulüne göre seçimle meydana gelmesi düzenlenerek, “Kanunun icrasına TBMM yetkilidir” hükmü getirilmiştir³²⁸.

4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu da İntihab-ı Mebusan Kanun-u Muvakkate'de olduğu gibi teftiş heyetleri (denetim kurulları) ve seçim kurullarına yer vermiştir. Kurulların işlevi benzer olmakla birlikte, kurulların oluşumunda farklılık oluşmaktadır. Teftiş heyeti, her ilçede ve merkez ilçede bir tane kurulmaktadır. Üye sayısı yine 4 ile 10 arasında değişen bu kurulun başkanı, belediye başkanıdır. Üyeleri de, il merkezlerinde il daimi encümen üyeleri ile belediye meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği üyelerden oluşurken, ilçelerde ise belediye meclisinin kendi üyeleri arasında seçeceği üyelerden oluşmaktadır. Denetim kurulunun görevleri İntihab-ı Mebusan Kanunu'nda görevleri sayılan heyet-i teftişiyede olduğu gibi belirlenmiştir. Kanun'un 20. maddesine göre, belediye asıl ve yedek üyelerinden ya da üyelik nitelikleri taşıyan dışarıdaki birer kişi, teftiş kurulunca, seçim şubelerine başkan olarak seçilir. Seçim şubesinin görev alanı köy ise köy muhtarları, belediye ise belediye başkanları şube seçim kurulunu oluştururlar. Seçim kurulları ikinci seçmen seçimini tamamlayıncaya kadar görevlerine devam ederler ve seçimler bittiğinde, sonuçları denetim kuruluna sunarlar³²⁹.

4918 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu ile birlikte tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Teftiş kurulu yerine seçim kurulları görevlendirilmiş ve bu kurullara bağlı olarak görev yapacak olan seçim komisyonları oluşturulmuştur. Söz konusu Kanun'la, her ildeki merkez ilçe ve diğer ilçelerde seçimi yönetmek ve kontrol etmek üzere belediye başkanının başkanlığında 5 kişilik birer seçim kurulu teşkil olunacağı, bu kurul üyelerinin belediye meclisleri tarafından ve kendi aralarında seçileceği hükme bağlanmıştır. 09.07.1948 tarih ve 5258 sayılı Kanun'la 4918 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle kurulun üye sayısı 7'ye çıkarılmış, kurula katılacak üyelerde kura yöntemine geçilmiştir. Değişikliğe göre seçim kurulu, belediye başkanı ile belediye meclisi ve il genel meclisi üyeleri, muhtarlar, meslek

³²⁸ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 97.

³²⁹ TUNCER, s. 177.

kuruluşlarının yönetim kurulları üyeleri arasından kur'a ile seçilecek üyelerle, yine kur'ayla belirlenecek iki siyasi partinin temsilcilerinin katılımından oluşacaktır³³⁰.

4918 sayılı Kanun'a göre, sayısı 1.000 seçmeni geçmemek üzere seçim büroları oluşturulacağı, bürolarda başkan ve üyeleri seçim kurullarınca seçilecek beş kişilik bir komisyon kurulacağı hükme bağlanmıştır. Bu komisyonlara seçilecek kişiler öncelikli olarak belediye başkanı ve üyeleri arasından, yetmediği takdirde seçim kurullarınca uygun bulunan kimselerden seçilecektir. Ayrıca Kanun'a göre oylama ve oyların sayılması esnasında siyasi parti temsilcileri ve bağımsız adaylar veya bağımsız aday temsilcilerinin seçim kurul ve komisyonlarında bulunabilme hakları vardır³³¹.

Günümüzdeki anlamıyla seçimlerin gerçek anlamda denetlenmesi ve seçim kurullarının kurulması yukarıda da ifade edildiği üzere 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'yla olmuştur. Bu Kanun'la seçimlere ilk defa yargı denetimi getirilmektedir. Ayrıca bu döneme kadar seçimlerden sorumlu olan kurul ya da komisyonlar sadece ilçelerde kurulurken, il ve Yüksek Seçim Kurulu gibi kuruluşlar seçim kanunlarında düzenlenmemiştir. Bu kapsamda 5545 sayılı Kanun'la sandık kurulları, ilçe ve il seçim kurulları ile Yüksek Seçim Kurulu oluşturulmuştur. Söz konusu Kanun, Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin altısının Yargıtay, beşinin Danıştay Genel Kurullarının kendi üyeleri arasından gizli oyla seçileceğini, seçilen üyelerin de kendi aralarında gizli oy ve salt çoğunlukla bir başkan ve bir başkan vekili seçeceklerini, başkan ve başkan vekilinin girmediği kura sonucu iki yedek üye ayrılacağını hükme bağlamıştır. 1954 yılında 5545 sayılı Kanun'da 6272 sayılı Kanun'la yapılan değişikliklerle YSK'nın üye sayısı 10 asıl 6 yedek üyeye çıkarılmıştır³³². 1961 ve 1982 Anayasaları ile 298 sayılı Kanun'da da Yüksek Seçim Kurulu üye sayıları değişmekle birlikte benzer şekilde düzenlenmiştir.

5545 sayılı Kanun'un 123. maddesine göre, YSK'nın görev ve yetkileri şunlardır: Adaylığa ait itirazlar ile oy verme gününden önce il seçim kurulunun oluşumuna, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları kesin olarak karara bağlamak, il seçim kurulunun oluşumuna, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılmış

³³⁰ TUNCER, s. 178.

³³¹ TUNCER, s. 177- 178.

³³² TUNCER, s. 180- 181.

olan, ancak kesin karara bağlanmamış olan itirazlarla ilgili, sonuca etkili olup olmadıklarına dair bir rapor hazırlayarak TBMM'ye sunmaktır. Ayrıca yine aynı Kanun'a göre YSK'nın, milletvekili seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin, milletvekili seçilememesi sonucunu doğuracak nitelikte olaylara dayalı veya seçilme yeterliliğine haiz olmadığına dair itirazlar hakkında varacağı sonucu bir raporla TBMM'ye sunma görevi de bulunmaktadır³³³. Ancak, 17.2.1954 tarih ve 6272 sayılı Kanun ile milletvekili tutanakları hakkında itirazları inceleyip kesin ve nihai karara bağlama yetkisi tamamen Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir³³⁴.

5545 sayılı Kanun'a göre, il seçim kurulu, il merkezinde en yüksek dereceli yargıcın başkanlığında, beşi siyasi parti temsilcileri, üçü belediye meclis üyeleri, ikisi il genel meclisi üyelerinden oluşan on bir kişilik bir kuruldur. İlçe seçim kurulu ise ilçe de en yüksek dereceli yargıcın başkanlığında, dördü siyasi parti temsilcileri, biri belediye meclis üyesi, birisi de il genel meclisi üyelerinden oluşan yedi kişilik bir kuruldur. Sandık kurulu da bir başkan ve dört üyeden oluşmaktadır. Sandık kurulu başkanı, ilçe seçim kurulunca seçmenler arasında iyi şöhret sahibi ve okur- yazar kişilerden belirlenen her sandık için ikişer kişiden oluşan bir listeden kur'a ile seçilir. Kurul üyeleri ise üçü siyasi parti temsilcilerinden, biri ise sandığın bulunduğu köy ve mahalle ihtiyar heyeti üyelerinden kur'ayla seçilir³³⁵.

26.04.1961 tarih ve 298 sayılı Kanun da, 5545 sayılı Kanun'la getirilen kurul sistemini ve kurulların yetkilerini benzer şekilde düzenleyerek daha da geliştirmiştir.

B. SEÇİM KURULLARI İLE İLGİLİ GENEL ESASLAR

Günümüzde seçim işlerinin yürütülmesi ve denetlenmesinin seçim kurulları eliyle yapıldığını belirttik. Peki, seçim kurulları seçim dönemlerinde geçici süreyle mi kurulur yoksa devamlı olarak mevcut mudurlar? 298 sayılı Kanun'un, 14. maddesinin 4. bendi 1979 yılında değişmiş yeni bir esas getirilerek, il ve ilçe seçim kurullarının devamlılığı esası benimsenmiştir. 1979 değişikliği öncesinde, ilçe ve il seçim kurulları YSK tarafından, seçimin başlangıç tarihinden en geç 7 gün önce ve seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde bu kararın ilanından itibaren 5 gün

³³³ TUNCER, s. 182.

³³⁴ YILMAZ, "Seçimlerin Denetimi", s. 88.

³³⁵ TUNCER, s. 183- 187.

içinde kurulmaktaydı. 1979 değişikliği ile birlikte getirilen ve halen yürürlükteki hükme göre, il (298, m. 15/1) ve ilçe (298, m. 18/1) seçim kurulları iki yılda bir ocak ayının son haftasında yenilenir³³⁶. Ancak yeni bir ilçe veya il kurulması halinde, bu il ve ilçelerde seçim kurullarının yenileme süresi beklenmeden oluşturulacağı, YSK tarafından kabul edilmektedir³³⁷. Yeni bir il veya ilçe kurulduğu, ancak seçim kurullarının henüz oluşturulmaması durumunda, seçim işlerinden hangi seçim kurulunun sorumlu olduğunu ve kurulursa yeni seçim kurulunun görevinin kapsamını YSK düzenlemektedir. YSK bu belirlemeleri yaparken olayın özelliklerini değerlendirmekte ve özellikle yeni kurulan ilçede adli teşkilat olup olmadığına³³⁸ bakmaktadır³³⁹.

298 sayılı Kanun'un 24. maddesine göre, sandık kurullarının Yüksek Seçim Kurulu'nca tespit ve ilan edilen tarihte kurulacağı, üyelerinin Yüksek Seçim Kurulu'nca tespit edilecek tarihlerde göreve başlayacakları ve sayıma ilişkin evrak ve belgeleri ilçe seçim kuruluna teslim edinceye kadar aralıksız çalışmaya devam edecekleri hükme bağlanmıştır. Böylece Kanun, sandık kurullarının kurulması ve göreve başlaması ile ilgili Yüksek Seçim Kurulu'na yetki vermiştir.

Şimdi hangi kurullarda hakim üye bulunduğunu değerlendirelim. Sandık kurulunda hakim üye bulunmazken, ilçe seçim kurulunun başkanı ile il seçim kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu'nun başkan ve üyelerinin tamamı hakimdir³⁴⁰. Seçim kurullarında hakim üyelerin bulunması, hiç kuşkusuz seçimlerin yargı organlarının gözetim ve denetimi altında yapılması Anayasal ilkesinin bir gereğidir.

Bir hakimın seçim kurullarının kuruluşuna katılması, yargı yetkisinin devam etmesi ve yargı yetkisini kullanacağı mahkemenin seçim çevresinde bulunması ile sınırlıdır³⁴¹.

³³⁶ İspanya'da, halen il ve ilçe seçim kurulları daimi kurullar değildir. Seçim dönemlerinde görev yaparlar, ERGÜN, s. 583.

³³⁷ YSK, 1995/297, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 81- 82.

³³⁸ YSK, 1997/39, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 199- 200.

³³⁹ Örnek kararlar için bkz, YSK, 1987/241, YSKK- 1986- 1987, s. 190- 191; YSK, 1990/135, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 324- 325.

³⁴⁰ İspanya'da, il seçim kurulunun üç üyesi hakimlerden oluşurken, diğer iki üye ise Merkez Seçim Kurulu tarafından öğretim üyeleri ve hukukçular arasından atanır Yine aynı şekilde ilçe seçim kurulunun da üyelerinin çoğunluğu hakimlerden oluşmaktadır, ERGÜN, s. 583.

³⁴¹ YSK, 1965/90, YSK- Mart 1964- Aralık 1965, s. 137- 139.

Bir hakimin seçim kurullarındaki görevinde, ölüm, emekliye ayrılma ve başka yere atanma gibi nedenlerle boşalma olması halinde 298 sayılı Kanun'a göre yeni üye belirlenir. Ancak üye hakimin kendi isteğiyle kuruldan ayrılması kural olarak mümkün değildir³⁴². Ancak hakimin sağlık sorunlarının³⁴³ görevi yapmasına engel olacak bir mahiyette olması bu duruma istisna olarak değerlendirilebilir³⁴⁴. Bir diğer istisnai hal olarak da, yapılacak seçimlerden önce bir siyasi partiden aday olmuş hakimin, yeni yapılacak seçimlerde ilçe seçim kurulu başkanlığı görevini yapmak istememesi nedeni gösterilebilir³⁴⁵. Son olarak bir istisna da 2839 sayılı Kanun'un 17. maddesinin 3 ve 4. fıkralarında düzenlenmiştir. Maddeye göre, il ve ilçe seçim kurullarında görevlendirilen hakimlerin görevli bulundukları seçim çevrelerinde, Kanun'da ifade edilen akrabalarının aday olmaları halinde görevden çekilmeleri gerekirken, Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve üyelerinin de, Kanun'da ifade edilen akrabaları hakkındaki işlemlerde kurul toplantılarına katılamayacakları, hükmeye bağlanmıştır. Görüldüğü gibi YSK'da üye ve başkanların 2839 sayılı Kanun'un 17. maddesi hali hariç, önüne gelen uyuşmazlıkta karar vermekten imtina hakkı bulunmamaktadır.

İl ve ilçe seçim kurullarında başkanların belirlenmesinde 298 sayılı Kanun'a göre kıdem esas alınacağı hükmeye bağlanmıştır. Bu kapsamda YSK, hakimlerin kıdemi konusunda önceleri hakimlerin mesleki kідemini değil, kazanılmış hak olan "maaş derecesini" esas almıştır³⁴⁶. Ancak 298 sayılı Kanun'un 15. maddesinde 2005 yılında yapılan değişiklikle konu açıklığa kavuşmuştur. Maddeye göre, "... Hâkimlerin kıdemi, 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 15 inci maddesine göre belirlenir. Ancak, bu kідemin belirlenmesinde, kınama veya

³⁴² YSK, eğitim faaliyetleri nedeniyle hakimlerin izinli sayıldığı durumlarda başka bir hakimi geçici görevlendirme yapmıştır. Örnek karar için bkz. YSK, 2002/477, ÜNLÜ- ERBİL, s. 294- 295.

³⁴³ YSK bir kararında, ilçe seçim kurulunun oluşumu sırasında kıdemli olan hakimin "izinli, raporlu ya da geçici yetki ile başka yerde bulunan hakimlerin görevleriyle bağlılıkları devam ettiğinden il ya da ilçe seçim kurulu başkanlığı yapacak veya seçim kurulunda görev alacak hakimler, kurulların oluşumu sırasında belirtilen sebeplerle geçici olarak görevlerinden ayrı olsalar bile kuruluşlara dahil edilecektir" hükmüne varmıştır, YSK, 1996/65, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 200.

³⁴⁴ YSK, 2002/460, ÜNLÜ- ERBİL, s. 292- 293; YSK, 1979/34, YSKK- 1979, s. 5- 6.

³⁴⁵ YSK, 1999/30, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 191.

³⁴⁶ YSK, 1992/27, YSKK- 1991- 1992, s. 167- 168; YSK, 1992/12, YSKK- 1991- 1992, s. 15- 16 ve YSK, 2002/477, ÜNLÜ- ERBİL, s. 294- 295; YSK, 1997/224- 84, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 189- 190.

daha ağır disiplin cezası almış olanlar diğerlerinden kıdemsiz sayılırlar” denilmiştir³⁴⁷.

YSK, tarafsız olmadığından bahisle itiraz edilen ilçe seçim kurulu başkanı hakimin, seçim mevzuatı gereğince en kıdemli hakim olması ve yasayla kıdemli hakimin görevlendirilmesi nedeniyle, ayrıca seçim hukukunda reddi hakim müessesesi olmadığından bahisle, yapılan itirazı incelemede kendisini görevli görmemiştir³⁴⁸. Ancak Kurul daha sonraki bir kararında, seçim hukukunda reddi hakim olmamasına rağmen kurul üyelerinin tarafsız olmalarının önemli olduğunu vurgulamıştır³⁴⁹.

İlçe ve il seçim kurulunda hakim üyeler dışında 298 sayılı Kanun’da belirtilen şartları taşıyan siyasi partilerin, istemesi halinde birer temsilci de bulundurulur. Siyasi parti temsilcileri ile ilgili hükümler 298 sayılı Kanun’un 17. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun ile ikinci cümle eklenerek, en son milletvekili genel seçimlerinde en çok oyu almış dört siyasi parti ve TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerden seçime katılanların, genel başkanları tarafından yazılı yetki verilmesi halinde YSK’da bir asıl ve bir yedek temsilci bulundurma hakları vardır. Siyasi parti temsilcileri oy hakkına sahip değildir ancak, söz konusu kurulların bütün görüşmelerine ve faaliyetlerine katılma hakkına sahiptirler³⁵⁰.

³⁴⁷ Maddenin atıfta bulunduğu 2802 sayılı Kanun’un 15. maddesi değerlendirildiğinde ise, üst sınıf ve derecede bulunan hakim, alt sınıf ve derecede bulunan hakimden kıdemlidir. Bunların hesaplanmasında sınıf ve dereceye yükseldiği tarih ölçü alınacaktır. Ancak hakimlerin sınıf ve dereceleri aynı ise sırasıyla, sınıf ve dereceye yükselme tarihi, adaylığa başlama tarihi, mesleğe başlama tarihi, meslek öncesi eğitim sonu yazılı sınav puanı, doğum tarihi sırasıyla esas alınarak, kıdemli hakim belirlenebilecektir.

³⁴⁸ YSK, 1999/2349, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 368.

³⁴⁹ YSK, 2003/833, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1232- 1234.

³⁵⁰ Ayrıca 298 sayılı Kanun’un 26. maddesinde seçim kurullarında görev alamayacak olanlar belirtilmiştir. Kanun’a göre bunlar, idare amirleri, zabıta amir ve memurları, Askeri Ceza Kanunu’nun 3. maddesinde yazılı askeri şahıslar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve adaylarıdır. Ayrıca yine aynı maddeye göre, siyasi partilere üye olamayacak kimseler de seçim kurullarına üye, temsilci veya müşahit olarak siyasi partilerce görevlendirilemezler. Bu kapsamda siyasi partilere üye olamayacakların 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 11. maddesinde düzenlendiğini belirtelim.

C. SEÇİM KURULLARI

1. Sandık Kurulu

a) Sandık Kurulunun Kuruluşu ve Yapısı

298 sayılı Kanun'un 10. maddesine göre, "seçim bölgelerine konulacak her sandık için bir sandık kurulu" kurulur. Yine aynı Kanun'un 4. maddesine göre, "her muhtarlık, bir seçim bölgesidir". Maddede geçen muhtarlık, mahalle ve köy muhtarlığıdır. Yani 442 sayılı Köy Kanunu'na göre kurulan köy muhtarlığı ve 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'a göre kurulan mahalle muhtarları ilçe seçim kurullarına bağlı seçim bölgelerini oluşturacaktır.

298 sayılı Kanun'un "Sandık kurulu" başlıklı 21. maddesiyle, sandık kurulunun bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulacağı, kurulun asıl üyeleriyle toplanacağı düzenlenmiştir. Sandık kurulu başkanın seçimi ise yine aynı Kanun'un 22. maddesine göre şöyle yapılacaktır: İlçe seçim kurulu başkanı, ilçe seçim kuruluna siyasi partiler dışından getirilen asıl üyelerle görüşerek sandığın kurulacağı seçim bölgesi içindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi ün sahibi olmakla tanınmış, okur - yazar kimselerden³⁵¹, kurula bağlı seçim bölgelerindeki sandıklardan her biri için birer kişi olmak üzere bir liste düzenler. Burada kurul başkanı üyelerden onay değil, sadece görüş almaktadır. Kurulun, siyasi partilerden seçilmiş asıl üyelerinden her biri de, ilçe seçim kurulu başkanınca belirlenecek süre içinde, usulüne uygun birer liste düzenleyerek başkanlığa verir. Böylece hazırlanan listelerde her sandık için adı önerilen başkan adayları arasından ad çekilerek sandık kurulu başkanları belirlenir. Ancak, siyasi partilere üye olamayacak kimseler ile köy muhtarları, görev yaptıkları köylerde sandık kurulu başkanı olamazlar. Sandık kurulu başkanının görevi başına gelmemesi halinde, kurula en yaşlı üye başkanlık eder.

298 sayılı Kanun'un 23. maddesi sandık kurulu üyelerinin belirlenme yöntemini düzenlemiştir. Buna göre; "İlçe seçim kurulu başkanı, o seçim çevresinde seçime katılan ve ilçede teşkilatı bulunan siyasi partilerden, son milletvekili genel

³⁵¹ Kanun'a göre, iki ölçüt olarak, iyi ün sahibi olmak (uygulamada ilçe seçim kurulu başkanın takdirine kalmıştır) ve okur- yazar olmak belirlenirken, YSK içtihatları ile tarafsız olmak da belirlenmiştir, YSK, 1999/432, ÜNLÜ- ERBİL, s. 283.

seçiminde o ilçede en çok oy almış olan beş partiye, her sandık için birer asıl ve birer yedek üye adını beş gün içinde bildirmelerini tebliğ eder”. Bu usulle belirlenen sandık kurulu üye sayısının beşten az olması halinde, eksik olan üyelikler, aynı şartları taşıyan diğeri siyasi partilerden, aldıkları oyların büyüklük sırasına göre, aynı usulle tamamlanır. Oyların eşit olması durumunda ad çekilir. Tüm bu sürece rağmen üyelikler tamamlanamazsa, o ilçede seçime katılan ve teşkilatı bulunan diğeri siyasi partiler arasında ad çekilir.

Geriye kalan bir asıl ve bir yedek üyelik ise, sandığın bulunduğui köy ve mahalle ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyelerinden ad çekme suretiyle belirlenir. Buna yetecek kadar ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi üyesi bulunmazsa, üyelikler yukarıdaki yöntemin sandık kurulunda üyeleri olmayan partiler hakkında uygulanmasıyla tamamlanır.

Üyeliklerin yukarıda bahsedilen şekilde tamamlanamaması halinde, eksikler, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından, o çevrede bulunan ve sandık kurulunda görev verilmesinde sakınca olmayan kimselerle doldurulur.

şunu da belirtelim ki, 298 sayılı Kanun’un 23. maddesi kapsamında, siyasi partilerin ilçe seçim kurulu başkanına üye bildirirken, üye olacak kimselerin izinlerini veya rızalarını almalarına gerek yoktur³⁵². Görüldüğü gibi kanunen, üyeler esas olarak siyasi partiler tarafından belirlenmekte, üye olmak için partilerce bildirilmeleri yeterli görülmektedir. Bu kapsamda kanunda özel bir şartın aranmadığı anlaşılmaktadır. YSK ise, siyasi partilerce bildirilen üyelerin seçme yeterliliğine sahip olması gerektiğini³⁵³, ancak okuma- yazma bilmesi gerekmediğini³⁵⁴ belirtilmiştir. Yine YSK’ya göre, siyasi partiler 5 gün içerisinde isim bildirmedikleri takdirde, sandık kurulu üyelerini belirleyecek olan ad çekmeye katılma haklarını kaybedeceklerdir³⁵⁵.

Ayrıca, son olarak şunu da ifade edelim ki, siyasi partiler ve bağımsız adaylar, sandık başi işlemlerini takip etmek amacıyla, birer müşahit (gözlemci) gönderebilirler (298, m. 25). Müşahitler sandık kurullunun kurucu bir unsuru

³⁵² YSK, 1961/144, YSKK- Mayıs 1961- şubat 1962, s. 80- 81.

³⁵³ YSK, 1977/693, YSKK- 1977, s. 52- 53.

³⁵⁴ YSK, 1961/117, YSKK- Mayıs 1961- şubat 1962, s. 65- 66.

³⁵⁵ YSK, 1969/1286, YSKK- 1969, s. 309.

olmadığı için kuruluşuna dahil değildir. Sandık kurulunun herhangi bir şekilde işlemlerine katılmaları da imkan dahilinde değildir³⁵⁶. Kanun koyucu tarafından seçimlerin adil ve şeffaf olması amacıyla gözlemci olarak getirilmiştir³⁵⁷.

b) Sandık Kurulunun Görev ve Yetkileri

Sandık kurulları oy verme zamanı görev yaparlar. Görev ve yetkileri esas olarak 298 sayılı Kanun'un 71. maddesinde düzenlenmiştir. Sandık kurulunun görevlerinden bir kısmı yargısal bir kısmı da idari niteliktedir.

Sandık kurulunun yargısal nitelikli görevleri şunlardır:

- 1) Oy verme işleri hakkında ileri sürülecek şikayet ve itirazları incelemek, karara bağlamak ve kararlarını tutanak defterine geçirerek altını imzalamak,
- 2) İtirazlar üzerine verdiği kararlardan tekrar itiraza uğrayanları derhal ilçe seçim kuruluna göndermektir.

Sandık kurulunun idari nitelikli görevleri de şunlardır:

- 1) Sandık alanı içinde seçimin düzenle geçmesi için gereken tedbirleri almak ve oy verme işlerini yürütmek ve denetlemek,
- 2) Sandık alanında, sandığın konulacağı yeri tayin etmek,
- 3) Sokak başlarına sandığın konulacağı yeri göze çarpacak surette gösterir işaretler koymak veya alışılmış araçlar ile duyurmak,
- 4) Sandığa atılmış olan oy pusulalarını saymak, dökümlerini ve sonuçlarını tutanağa geçirmek ve bunları seçim işlerine ait diğer evraklar ile birlikte, derhal ilçe seçim kuruluna teslim etmek,
- 5) Sandık kurulu başkanının sandık çevresindeki düzenin sağlanmasına yönelik görevini yapmaması halinde, sandık kurulunda düzenin sağlanmasına yönelik tedbirleri aldıktan ve gerektiğinde kolluğu çağırdıktan sonra durumu ilçe seçim kurulu başkanına bildirmek (298, m. 82/4),

³⁵⁶ YSK, “sandık başında görevli partili kurul üyeleri rozet, amblem veya partisini belirtir herhangi bir işaret taşıyamayacağına göre, müşahitlerinde bu çeşit işaret taşımalarının mümkün olmadığına ve söz konusu gözlemcilerinin sadece hangi siyasi partinin gözlemcisi olduklarını yazılı bir belge ile kanıtlamak zorunda olduklarını” karara bağlamıştır, YSK, 2004/141, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 297- 298.

³⁵⁷ YSK, 1963/109, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 78- 79.

6) Sandık çevresinde bir suç işlenmesi halinde, durumu tutanağa geçirmek ve ilgili hakkında işlem yapılmak üzere kolluk güçlerini çağırmasıdır (298, m. 82/9).

Sandık kurulu, yukarıda ifade edilen görevleri haricinde, kanunlarla, Yüksek Seçim Kurulu kararları ve genelgeleri ile kendisine verilen başkaca görevleri yapmakla da yükümlüdür. Bu görevler kimi zaman yargısal kimi zaman idari görev olabilmektedir.

Seçim mevzuatı sandık kurullarına açıklayıcı, yol gösterici, yorumlayıcı karar alma görevi vermemiştir. Ancak seçmenden gelebilecek soruları, ilçe seçim kuruluna ileterek, aracı olmak suretiyle dolaylı yönden açıklayıcı, yol gösterici görev ifa edebilirler.

c) Sandık Kurulu Başkanının Görev ve Yetkileri

Sandık kurulu başkanının görev ve yetkileri esas olarak 298 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la değişik "Sandık çevresinde düzenin sağlanması" başlıklı 82. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre sandık kurulu başkanın yetkileri şunlardır:

- 1) Sandık çevresinde düzeni sağlamak,
- 2) Sandık çevresinde seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanlar ile oy verme, oyların sayım ve dökümü veya tutanaklara geçirilmesi gibi tüm sandık başı iş ve işlemlerinin düzenini bozmaya kalkışanları uyarmak, uyarıyı dinlemeyenleri kolluğu çağırarak sandık çevresinden uzaklaştırmak,
- 3) Sandık çevresinde, cebir, şiddet veya tehdit kullanarak sandık başı düzenini bozmaya kalkışanları, derhal kolluk güçleri çağrılmak suretiyle sandık çevresinden uzaklaştırmak,
- 4) Sandık kurulunun görev yaptığı yerde cep telefonu ile görüşme yapanları uyarmak, uyarıya uymayanları uzaklaştırmak,
- 5) Ayrıca 298 sayılı Kanun'un 83/3. madde ve fıkrasında da, sandık çevresi dışında ancak sandık alanı içinde, 298 sayılı Kanun'da gösterilen yasaklara aykırı davranışlar olması veya suç işlenmesi halinde ve bina sorumlusunun bulunmadığı yerlerde kolluk görevlilerini çağırarak yetkisi verilmiştir.

2. İlçe Seçim Kurulu

a) İlçe Seçim Kurulunun Kuruluşu ve Yapısı

298 sayılı Kanun, ilçe seçim kurulu dışında, merkez ilçe seçim kurulu, Ankara İl Seçim Kurulu'na bağlı Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu ve gerektiğinde geçici ilçe seçim kurulunun kurulacağını belirtmiştir.

Kural olarak, her ilçede bir ilçe seçim kurulu kurulur. Ancak 298 sayılı Kanun'un 10. maddesinin 3. fıkrasına göre, belirli durumlarda bazı ilçede birden fazla ilçe seçim kurulu kurulabilir. Maddede, "Son nüfus sayımına göre nüfusu 200.000'i aşan ilçelerde, köy ve mahalle sınırları (seçim bölgeleri) esas alınarak ve mümkün olduğu nispette nüfus sayısında eşitlik gözetilerek; birden fazla ilçe seçim kurulu teşkil edilir" denilmektedir. 298 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 5. bendi de, il ve ilçe seçim kurulunun teşekkülünü sağlama görevini Yüksek Seçim Kurulu'na vermiştir. Bu kapsamda 10. maddenin 3. fıkrasında geçen "teşkil edilir" ifadeleri Yüksek Seçim Kurulu'na takdir yetkisi bırakmayan emredici nitelikte hükümler olduğu anlaşılmaktadır³⁵⁸.

İlçe seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulur. Kurul iki yıl süre ile görev yapar (298, m. 18/1). İlçedeki en kıdemli hakim ilçe seçim kurulunun başkanı olur³⁵⁹. Kurulun üyelerinin bir kısmı siyasi partilerce belirlenirken bir kısmı da ilçede çalışan memurlardan seçilir.

İlçe seçim kurulunun üyelerinin nasıl belirleneceği 298 sayılı Kanun'un 19. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ilçe seçim kurulunun 4 asıl ve 4 yedek üyesi siyasi partilerden belirlenir. Bu belirleme şöyle yapılır: İlçe seçim kurulu başkanı, bu kurulun yeniden kurulması için öngörülen 2 yıllık sürenin başında, ilçede teşkilatı bulunan ve son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan dört siyasi partiye birer asıl ve birer yedek üye adını iki gün içinde bildirmelerini tebliğ eder. Süresi içinde ad bildiren siyasi parti sayısı dörtten az olduğu takdirde, eksik kalan üyelikler, aynı şartları taşıyan diğer siyasi partilerden, o ilçede aldıkları oyların

³⁵⁸ Örnek karar için bkz. YSK, 1996/29, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 211- 212.

³⁵⁹ 2005 değişikliği öncesinde YSK, il seçim kurulu başkanından sonra gelen en yüksek dereceli hakim ilçe seçim kurulu başkanı olacağına karar vermekteydi. Örnek karar için bkz. YSK, 1992/72, YSKK- 1991- 1992, s. 194- 195.

büyüklik sırasına göre, aynı usulle tamamlanır. Oyların eşitliği halinde ad çekilir. Buna rağmen dört asıl ve dört yedek üyenin tümü belirlenemediği takdirde, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçimlere katılma hakkı olduğunu tespit ve ilan ettiği siyasi partilerden o ilçede teşkilatı bulunanlar arasında ad çekilir. Ad çekmedeki sıraya göre, adı çıkan, eksik üyelik sayısı kadar siyasi partinin, bildireceği kimseler ilçe seçim kurulu üyesi olurlar³⁶⁰.

YSK, ilçede teşkilat yeri saptanamayan, yani somut yerleşim yeri olmayan kendisi ile bu nedenle iletişim kurulamayan partiden ilçe seçim kuruluna üye alınamayacağını karara bağlamıştır³⁶¹. Yine Kurul, ilçe seçim kurulu oluştuktan sonra, teşkilatı kurulan siyasi partiden seçim kuruluna üye alınmasının mümkün olmadığını belirtmiştir³⁶².

İlçe seçim kurulunun oluşması için gerekli iki asıl ve yedek üyelikle yukarıda ifade edilen usule göre tamamlanamamış üyelikler ise, ilçe merkezinde görev yapan ve toplam memuriyet süresi on yıldan fazla olan, milletvekili ve yerel seçimlerden birine siyasi parti adayı veya aday adayı olarak katılmamış ve daha önce hiç bir siyasi partiye üye olmamış devlet memurlarından, o ilçedeki görev sürelerine göre düzenlenmiş listede ilk sekizde yer alanlar arasından, siyasi partilerce yukarıda ifade edilen usule göre belirlenen asıl üyeler huzurunda ilçe seçim kurulu başkanınca yapılacak ad çekme ile belirlenir. Adları önce çıkanlar asıl, sonrakiler ise yedek üye olur. Ancak, aynı bakanlığa mensup memurlardan birden fazla asıl üye olamaz; ancak zorunlu durumlar kanunen saklı tutulmuştur.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi 298 sayılı Kanun'da ilçe seçim kurulu dışında merkez ilçe seçim kurulu, geçici seçim kurulu ve yurt dışı ilçe seçim kurulu da düzenlenmiştir. Öncelikli olarak merkez ilçe seçim kurulunu değerlendirelim.

298 sayılı Kanun'un 10. maddesinin 2. fıkrasında, "İl merkezlerinde, ayrıca bir merkez ilçe seçim kurulu teşkil olunur" hükmüyle il merkezlerinde merkez ilçe

³⁶⁰ YSK, siyasi parti ilçe başkanlığınca ilçe seçim kurulunda görevli partililerden birinin parti içinde pasif kalması diğerinin de yönetim kuruluna seçilmiş olması nedeniyle ilçe seçim kurulundaki görevli partili bu üyelerinin değiştirilmesi isteğine, söz konusu kurul üyelerinin parti üyeliklerinin devam ettiği sürece ilçe seçim kurulundaki görevinin de devam edeceğine, bu durumun kurulun devamlılığı ilkesi ile ilgili olduğunu belirterek talebi reddetmiştir, YSK, 1997/145, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 198.

³⁶¹ YSK, 2002/65, PARLAR- HATİPOĞLU, s.193- 194.

³⁶² YSK, 1999/144, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 194.

seçim kurulunun kurulması gerektiği düzenlenmiştir. Kurulun başkanı, 298 sayılı Kanun’un 18. maddesinin 2. fıkrasına göre, il seçim kurulu başkanı olan hakimden sonra gelen en kıdemli hakimdir. Peki merkez ilçe nedir? Her ilde birden fazla ilçe bulunur. İşte il merkezinin bulunduğu ilçeye merkez ilçe ismi verilir. Byşehir kurulan yerlerde ise genellikle merkez ilçe kaldırılmaktadır.

Geçici ilçe seçim kurulu ise, 298 sayılı Kanun’un 18. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “Seçmen sayısı 25000’i aşan ilçelerde seçim evrakının dağıtım ve toplanması sandık kurul başkanları ve en az bir üyenin eğitimi ile sandık kurullarından sonuçların alınması ve birleştirilerek bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna teslim görevini niyabeten yerine getirmek amacıyla geçici ilçe seçim kurulları oluşturulabilir”³⁶³. Bu kurul bir başkan ile altı üyeden oluşturulur. Kurulun başkanı il ve ilçe seçim kurullarında görev alan hakimlerden sonra gelen en kıdemli hakimdir. Kurulun iki yesi kurul başkanınca kamu görevlileri arasından belirlenirken, dört ye ise dört yedeği ile birlikte, ilçe seçim kurullarının siyasi partilerden belirlenmesine ilişkin yukarıda ifade edilen usule göre tespit edilir.

Geçici ilçe seçim kurullarının kurulacağı ilçeler, görevi ve görev süresi Yüksek Seçim Kurulu’nca belirlenir. YSK, ihtiyaç halinde geçici ilçe seçim kurullarının kurulması gerektiğini vurgulamıřtır³⁶⁴. YSK bu kapsamda, 3 Kasım 2002 seçimlerinde gümrük kapılarında mevcut ilçe seçim kurulları dışında ayrıca gümrük kapıları ilçe seçim kurulları oluşturulmasını kabul etmiş ve bu kurula bağlı yeterli sayıda sandık kurulu oluşturulmasını kararlařtırmıřtır³⁶⁵.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız 298 sayılı Kanun’da 13.03.2008 tarih ve 5749 sayılı Kanun’la değişiklik yapılmadan önce sadece gümrüklerde oy kullanmaktaydı. Ancak 5749 sayılı Kanun’la birlikte yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız için, elektronik ortamda, sandıkta, mektupla, gümrük kapılarında oy verme yöntemleri kabul edilmiştir. Bunlardan mektupla oy yöntemi daha sonra Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiştir. Bu konulara “Oy Verme” başlığı altında I. Bölümde ayrıntılı olarak değinmiştik. Yapılan bu kanuni değişiklik kapsamında 5749

³⁶³ Niyabet: “Vekillik, naiplik, bir işi biri adına yapmak. Mahkeme dışında yapılacak işlerde bir üyeyi veya bir başka mahkemeyi görevlendirme”, şAFAK, Ali Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Selim Kitabevi, Ankara 2002, s. 413.

³⁶⁴ YSK, 2002/748, www.ysk.gov.tr/genelge/2002-16htm. (12.04.2010).

³⁶⁵ YSK’nın 2002 yılına ait genelgesi için bkz. 2002/481, ÜNLÜ- ERBİL, s. 955- 982.

sayılı Kanun’la 298 sayılı Kanun’un 10. maddesinin 1. fıkrasına 2. cümle eklenerek, “Yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarıyla ilgili seçim işlerini yönetmek üzere Ankara İl Seçim Kuruluna bağlı Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu oluşturulur” düzenlemesi yapılmıştır. Görüldüğü gibi bu düzenleme ile seçim kanunlarında ilk defa bir ilçe seçim kurulunun hangi il seçim kuruluna bağlı olduğu belirtilmiş olmaktadır. Ayrıca şunu da belirtelim ki, ihtiyaç halinde birden fazla yurt dışı ilçe seçim kurulu oluşturulabilir.

b) İlçe Seçim Kurulunun Görev ve Yetkileri

aa) 298 Sayılı Kanun’un İlçe Seçim Kuruluna Verdiği Görev ve Yetkiler

İlçe seçim kurulunun görev ve yetkileri esas olarak 298 sayılı Kanun’un 20. maddesinde düzenlenmiştir. İlçe seçim kurulunun görevlerinden bir kısmı yargısal bir kısmı da idari niteliktedir.

İlçe seçim kurulunun yargısal nitelikli görevleri şunlardır:

- 1) Sandık kurullarının oluşumuna, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak,
- 2) Muhtarlık bölgesi askı listelerine ilişkin ilçe seçim kurulu başkanlarına yapılan şikayet ve itirazları karara bağlamaktır(298, m. 122/1- 2).

İlçe seçim kurulunun idari nitelikli görevleri ise şunlardır:

- 1) İlçe çevresinde seçimin düzenli yürütülmesini sağlamak için gereken bütün tedbirleri almak ve seçim işlerini denetlemek,
- 2) Sandık kurullarını kurmak,
- 3) İlçedeki sandık kurullarına, oy sandıklarını ve diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek,
- 4) İlçe çevresindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek, ilçe seçim tutanağını düzenlemek ve bu tutanağı seçim işlerine ait diğer evraklar ile birlikte il seçim kuruluna derhal teslim etmektir.

İlçe seçim kurulunun 298 sayılı Kanun’a göre, yol gösterici görevi de bulunmaktadır. Bu kapsamda Kanun’da ilçe seçim kurulunun, sandık kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak soruları derhal cevaplandırmaları öngörülmüştür.

Ayrıca ilçe seçim kurulu, kanunla, Yüksek Seçim Kurulu kararları ve genelgeleri ile kendisine verilen görevleri yapmak da görevlidir. Bu görevler kimi zaman yargısal kimi zaman idari görev olabilirler. Örneğin, 298 sayılı Kanun propaganda aşamasında esas yetkili organ olarak ilçe seçim kurulunu görmekte ve önemli görev ve yetkiler vermektedir (298, m. 50/2, 56/2, 60/7- 8, 61/1).

bb) Diğer Kanunların İlçe Seçim Kuruluna Verdiği Görev ve Yetkiler

Bazı kanunlarda, organ, kongre v.b. seçimlerin ilçe seçim kurulunun veya başkanının gözetim ve denetimi altında yapılacağı öngörülmüştür. Bu kapsamda en dikkat çekici düzenlemeler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organ seçimlerinde, seçimlerin gözetim ve denetim yetkisinin ilçe seçim kurullarına verilmesine yönelik olmuştur.

Siyasi partilerin genel merkez, il ve ilçe organları seçimleri ile il kongresi ve büyük kongre delegelerinin seçimleri, yargı gözetimi altında gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapılır. Bu konuyu düzenleyen 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 21. maddesine göre, seçimler ilçe seçim kurulu başkanının gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu seçimlerle ilgili itirazlar ilçe seçim kurulu başkanı tarafından kesin olarak karara bağlanır. Bu nedenle verilen kararlara karşı bir üst kurula inceleme yetkisi ve görevi verilmemiştir³⁶⁶. Şunu da belirtelim ki YSK'ya göre, siyasi parti organ seçimlerinde, siyasi partinin genel merkezini yetki alanı içerisine alan ilçe seçim kurulu başkanı görevlidir³⁶⁷.

İlçe seçim kurulu başkanına, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 63. maddesinde de, milletvekili ara ve genel seçimlerinde meşru bir mazeret olmaksızın oy kullanmayanlara para cezası ile cezalandırma görevi verilmiştir. Aynı şekilde mahalli idareler genel ve ara seçimlerine katılmayanlara yönelik olarak benzer bir düzenleme de 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 28.12.1993 tarih ve 3959 sayılı Kanun ile değiştirilen 1. ek madde ile getirilmiştir.

³⁶⁶ Örnek karar için bkz. YSK, 1990/310, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 354.

³⁶⁷ YSK, 1987/193, YSKK- 1986- 1987, s. 171- 172.

İlçe seçim kurulu başkanına bir görevde, 05.05.1983 tarihli 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 14. maddesinde verilmiştir. Buna göre, genel kurullarda zorunlu organlara delege veya üye seçimleri yargı gözetimi altında o yerin seçim kurulu başkanı olan hakim (yani ilçe seçim kurulu başkanı) tarafından yapılacağı düzenlenmiştir.

3. İl Seçim Kurulu

a) İl Seçim Kurulunun Kuruluşu ve Yapısı

298 sayılı Kanun'un 10. maddesine göre, her seçim çevresinde bir il seçim kurulu kurulur. Aynı Kanun'un 3. maddesine göre, her il bir seçim çevresidir.

İl seçim kurulu 298 sayılı Kanun'un 15. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "İl seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan en kıdemli hakimin başkanlığında merkez ilçe seçim kurulu başkanlarından sonra gelen en kıdemli iki üyeden oluşur". Kurulda, hakimlerden iki tane yedek üye belirlenir. Görüldüğü gibi kanun, kurulun asıl üyeleri ve başkanının belirlenmesinde kıdem esasını getirirken, yedek üyeler yönünden herhangi bir ölçüt getirmemiştir. Yedek üyeler asıl üyeler mazeretli olunca kurula katılırlar.

b) İl Seçim Kurulunun Görevler ve Yetkileri

İl seçim kurulunun görev ve yetkileri esas olarak 298 sayılı Kanun'un 16. maddesinde düzenlenmiştir. İl seçim kurulunun görevlerinden bir kısmı yargısal bir kısmı da idari niteliktedir.

İl seçim kurulunun yargısal nitelikli görevleri şunlardır:

1) İlçe seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek derhal karara bağlamak,

2) Aday beyanname veya listeleri hakkında yapılacak itirazları incelemek ve bu beyanname veya listelerden kanuna göre geçerli olmayanlar hakkında karar vermektir.

İl seçim kurulunun idari nitelikli görevleri şunlardır:

1) İl seçim çevresi içinde seçimin düzenli yürütülmesini sağlamak için gereken bütün tedbirleri almak ve seçim işlerini denetlemek,

2) İlçe seçim kurullarına oy sandıklarını ve diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek,

3) Aday beyanname veya listelerini almak ve ilan etmek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilan etmek,

4) İl'e bağlı ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi için bir tutanak düzenlemek,

5) Ayrıca 298 sayılı Kanun'un 60/10. madde ve fıkrasında, şehir dışında karayolları kenarında bulunan sabit ilan ve reklam yerlerini belirleme ve siyasi partilere ve bağımsız adaylara tahsis etme görevi verilmiştir.

İlçe seçim kurulunun olduğu gibi, il seçim kurulunun da yol gösterici fonksiyonu vardır. Bu kapsamda il seçim kurulu, ilçe seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak soruları derhal cevaplandırmaları öngörülmüştür.

Ayrıca il seçim kurulu, kanunlarla, Yüksek Seçim Kurulu kararları ve genelgeleri ile kendisine verilen görevleri yapmakla da görevlidir. Bu görevler kimi zaman yargısal kimi zaman idari görev olabilirler. Örneğin, 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu da, bağımsız adayların başvurularının incelemesi konusunda il seçim kuruluna görev ve yetki verilmiştir.

4. Yüksek Seçim Kurulu

a) Yüksek Seçim Kurulu'nun İhdası

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Yüksek Seçim Kurulu 5545 sayılı Kanun ile kurulmuştur. 5545 sayılı Kanun'un ilk halinde, Yüksek Seçim Kurulu'nun milletvekili tutanakları hakkında kesin karar verme yetkisi bulunmamaktaydı. Bu nedenle daha çok alt seçim kurullarını denetleyen üst seçim kurulu niteliğindeydi. 17.2.1954 tarihli ve 6272 sayılı Kanun ile 5545 sayılı Kanun'da yapılan değişikle, milletvekili tutanakları hakkında kesin karar verme yetkisi, yüksek, bağımsız ve tarafsız bir yargı organı olan Yüksek Seçim Kurulu'na verilerek, Kurul'un yetkileri genişletilmiş ve böylece seçimlerin yönetim ve denetiminde son söz yargı organlarına bırakılmıştır.

Şunu da belirtelim ki, 6272 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik esnasında, TBMM’de, Yüksek Seçim Kurulu ismi yerine “Yüksek Seçim Mahkemesi” isminin kullanılması önerilmiş, ancak bu durum kabul görmemiştir³⁶⁸.

b) Yüksek Seçim Kurulu’nun Kuruluşu ve Yapısı

Yüksek Seçim Kurulu yüksek hakimlerden oluşan bir kuruldur. 1982 Anayasası’nın 79. maddesi ile 298 sayılı Kanun’un 11. maddesi Yüksek Seçim Kurulu’nun yapısını düzenlemiştir. Maddeler değerlendirildiğinde;

Yüksek Seçim Kurulu’nun yedi asıl ve dört yedek üyesi bulunur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla kendi aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kurulu’na Yargıtay ve Danıştay’dan seçilmiş üyeler arasından ikişer yedek üye ad çekme ile ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu’na üye seçilen her yüksek hakimin yedek üye olması ihtimali vardır. Ancak Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmedikleri için yedek üye olma ihtimalleri bulunmamaktadır.

Başkanvekilinin görevi, başkanlık görevlerinin yapılmasında başkana yardım ve bulunmadığı zaman ona vekillik etmektir. Başkanvekilinin de engeli halinde, bu kez asıl üyelerin en yaşlısı başkanlık görevini yerine getirecektir.

Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin görev süresi altı yıl olup, süresini tamamlayan üyeler yeniden seçilebilir. Yeni üyelerin tamamının seçilmelerine kadar eski üyeler görevlerine devam ederler. Ancak kural bu olmakla birlikte, 298 sayılı Kanun’un 12. maddesinin 1. fıkrasına göre, görev süresi biten üyeler yerine yenilerinin belirlenmesi için üç yılda bir ocak ayının ikinci yarısında seçim yapılır. 298 sayılı Kanun’un 11. maddesine göre de, her yenileme seçiminden sonra, Yüksek Seçim Kurulu’na seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Görüldüğü gibi her üç yılda bir üyelerin asıl ve yedek statüleri değişebilmektedir.

³⁶⁸ TBMM’nin 17.2.1954 tarihli, 44. Birleşim Tutanağının Sonuna Ekli, TBMMTD, S. 143, C. 28, 1954, s. 2, YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 113- 114.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı'nın görev süresi ile ilgili 298 sayılı Kanun'da açık bir hüküm bulunmamaktadır. 1987 tarih ve 3330 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik öncesi 298 sayılı Kanun'un 11. maddesinde başkan ve başkanvekilinin görev süresi 4 yıl olarak belirlenirken, değişiklikle bu düzenleme madde metninden çıkarılmıştır. Söz konusu değişikliğin gerekçesinde şu ifadeler kullanılmıştır: "Başkan ve başkanvekilinin görev süresine ilişkin eski metinde ki açıklama hatalı yorumlara neden olduğundan; başkan ve başkan vekilinin görev süresine ilişkin eski metindeki bölüm çıkarılmış ve tüm üyelerin görev süreleri altı yıla sınırlandırıldığı içinde özellikle başkanvekili ile başkanın görev süreleri hakkında madde metnine yıl yazılmasından kaçınılmıştır"³⁶⁹. Görüldüğü gibi Kanun'da başkan ve başkanvekilinin görev süresine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Peki, başkan ve başkanvekilinin görev süresi nasıl belirlenecektir? GÖNENÇ, bir üyenin başkanlık ve başkan vekilliği yapabileceği asgari sürenin kural olarak 3 yıl olduğunu, zira 3 yılda bir Yargıtay ve Danıştay'dan yenileme seçimleri yapıldığını, 11. maddeye göre başkan ve başkanvekilinin üyeler tarafından seçileceğinin belirtildiğini, bu nedenle Kurul'a yeni üyeler katıldığında, başkan ve başkanvekilliği seçimlerinin yeniden yapılması gerekeceğini, ancak bir üyenin başkan ve başkan vekilliği yapabileceği azami süre açısından bir sınırlamanın mümkün olmayacağını, bir kişinin yeniden YSK üyesi ve yeniden başkan ve başkanvekili seçilmesine kanuni bir engel olmadığını belirtmiştir³⁷⁰. Bizce de yazarın başkan ve başkanvekilliğinin görev süresi ile ilgili tespiti mevcut mevzuat kapsamında doğrudur. Ayrıca görev süresinin tespitinde YSK başkanın ve başkanvekilinin hakim olmaları nedeniyle emekli olma durumları da dikkate alınmalıdır.

Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından seçildiğini yukarıda belirtmiştik. Bu kapsamda Kurul üyeliğinin ek bir görev olduğu söylenebilir mi? Konuyu değerlendiren YSK kararında, şu ifadeleri kullanmıştır: "... Anayasanın 79. uncu maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarının kendi üyeleri arasından seçtikleri Yüksek Seçim Kurulu üyelerine verilen bu görev, Yüksek Mahkeme Üyeliği sıfatından kaynaklanmakta ve asli görevin bir yönünü

³⁶⁹ 298 sayılı Kanun'un 11. maddesinin "gerekçesi"nden, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 165.

³⁷⁰ GÖNENÇ, s. 117.

teşkil etmekte olduğundan, dilekçe sahibinin iddia ettiği gibi bir “ek görev” değildir³⁷¹. Yüksek Seçim Kurulu üyeliğinin asli görev veya ek görev olması kuşkusuz görevin ifası esnasında ortaya çıkan sorumluluğun belirlenmesi bakımından önem arz edecektir. Kanaatimizce Kurul’un, üyeliğin ek görev olmadığını tespiti yerinde bir belirleme olmuştur.

Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin görevlerinden istemeleri halinde ayrılıp ayrılamayacağı hususunun da belirlenmesi gerekmektedir. YSK’nın kendi kararlarına göre, üyelerinin sağlık sorunları dışında bir başka nedenle üyelikten istifa ederek ayrılmaları mümkün değildir³⁷². Ancak kanaatimizce, üyelerin, hakimlik mesleğinden çıkarılması, yaş haddinden emekli olması, geçerli bir mazeret olmaksızın toplantılara sürekli katılmaması ve ölüm gibi haller dolayısıyla, Kurul üyeliğinin boşalabileceği düşünülebilir.

Son olarak şunu da ifade edelim ki, 298 sayılı Kanun’un 11. maddesine 26.10.1987 tarih ve 290 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen ve 26.08.1999 tarih 4448 sayılı Kanun’la ifade olarak tekrar edilen fıkraya göre, Kurul bünyesinde İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın görevi ise, Kurul’un sekreterlik ile idari, mali ve diğer yardımcı hizmetlerini yürütmek olarak belirlenmiştir.

c) Yüksek Seçim Kurulu’nun Hukuki Niteliği

aa) Genel Olarak

Yüksek Seçim Kurulu, 1961 ve 1982 Anayasalarının “Yasama” bölümünde TBMM’nin seçim esaslarıyla ilgili olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasası’nın “Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi” başlığını taşıyan 79. maddesinin, birinci fıkrasında, “Seçimler yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır”

³⁷¹ YSK, 1991/4, YSKK- 1991- 1992, s. 8- 11.

³⁷² Yüksek Seçim Kurulu bir kararında, kurul üyeliğinden ayrılmak isteyen üyenin, bu isteğinin münhasıran Kurul tarafından değerlendirileceğini ancak, mazeretsiz olarak Kurul üyeliğinden çekilemeyeceğini karara bağlamıştır. Karar için bkz. YSK, 1991/4, YSKK- 1991- 1992, s. 8- 11; daha sonra ki bir kararında ise Kurul, “mazeretsiz olarak görevine gelmeyen ve bundan sonra da gelmeyeceği anlaşılan Kurul üyesinin oluşturduğu fiili durum karşısında, üyeliğinin adı geçenden boşalmış sayılmasına” karar vermiştir, YSK, 1991/14, YSKK- 1991- 1992, s. 18- 219; İspanya’da tüm seçim kurullarının üyelerinin istifa ederek görevden ayrılması mümkündür. Ancak bu istifanın üyenin bağlı bulunduğu kurulun başkanı tarafından kabul edilmesi gerekir, ERGÜN, s. 584; Fransa’da da Anayasa Konseyi üyelerinin istifa etmeleri mümkündür, ÜLGEN, s. 776.

denilmektedir. İkinci fıkrasında da, “... seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama... görevi Yüksek Seçim Kurulundur” ifadesine yer verilmektedir. Burada özellikle “yargı organı” ifadesinin ne anlama geldiği tartışma konusu olmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu’na fonksiyonel olarak bakıldığında Yüksek Seçim Kurulu’nun bir yargı organı olduğu iddia edilebilir. Ancak Anayasa’daki yeri ve düzenlenişi göz önüne alındığında YSK’nın bir yargı organı olmadığı da söylenebilir. Burada öncelikli olarak yargı fonksiyonunun ne olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Yargı fonksiyonu, “...objektif hukukun (soyut hukuk kurallarının) bağımsız ve tarafsız yargı organları (mahkemeler) tarafından, yargısal usullere uyularak, somut bir olaya veya ilişkiye uygulanması...” olarak tanımlayabilir³⁷³. Bu tanıma göre YSK’nın seçim uyuşmazlıklarını çözerken yargılama fonksiyonunu yerine getirdiği kabul edilebilir³⁷⁴.

Yargı fonksiyonuna maddi³⁷⁵ ve şekli kriterlere göre yaklaşırsak, maddi kritere göre yargı fonksiyonu, “hukuki uyuşmazlıkların çözümlenmesi ve hukuka aykırılıkların karar bağlanması anlamına” gelirken, şekli- organik kritere göre yargı fonksiyonu da, yargı organlarınca verilen kararlar ile yapılan diğer işlemler olarak tarif edilebilir. Ancak Türk anayasa hukukunda yargı fonksiyonu tek başına maddi veya şekli organik kriterle açıklamak mümkün olmamaktadır. Zira idarenin bir memura ceza vermesi ile hukuka aykırılıkları karara bağlanması ya da yargı organlarının idare ve yazı işleri personelinin yaptığı işlemleri yargısal nitelikte değerlendiremeyiz. Bu nedenle bu iki kriter birleştirilerek yargı fonksiyonu belirlenmelidir³⁷⁶.

³⁷³ ASLAN, Ramazan- TANRIVER, Süha, Yargı Örgütü Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2001, s. 35.

³⁷⁴ GÖNENÇ, s. 44.

³⁷⁵ Kimi yazarlara göre maddi anlamda yargı, bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını yargılama usulleri izleyerek ve kesin bir biçimde çözümleyen ve karara bağlayan bir devlet fonksiyonudur, GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara 2004, s. 13; diğer bazı yazarlara göre ise maddi anlamda yargı, maddi hukuk kurallarının bağımsız hakimler (mahkemeler) tarafından belli bir olaya uygulanması şeklinde tanımlanmıştır, KURU, Baki- ASLAN, Ramazan- YILMAZ, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s. 56.

³⁷⁶ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 281.

Sonuç olarak, gerek YSK gerekse Anayasa Mahkemesi bu konuda, iki görüşü destekler nitelikte farklı farklı kararlar vermişlerdir. Doktrinde de konu ciddi anlamda tartışılmıştır.

bb) Kurul'un Kendi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Hukuki Niteliği

Yüksek Seçim Kurulu, 1961 Anayasası döneminde verdiği bir kararında kendi hukuki niteliği ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Yüksek Seçim Kurulu’nun... görev ve yetkileri incelendiğinde, bunların bir bölümünün yönetme görev ve yetkileri, o bir bölümünün de yargı görev ve yetkileri olduğu açıkça anlaşılır. Kurulumuz, yönetici nitelikteki görev ve yetkilerini ilgilendiren işlerde, uyguladığı yasa hükümlerinin birisinin anayasaya aykırılığı ileri sürüldüğünde veya kendisi gerekli gördüğünde, bu hükmün anayasaya aykırılığından dolayı iptalini, Anayasa’nın 149. maddesiyle kendisine de bu hakkın tanınmış olması sebebiyle, Anayasa Mahkemesi’nden isteyemez. Buna karşılık yargı görev ve yetkilerini ilgilendiren işlerinde ise, uygulanacak bir yasanın hükümlerini veya bir hükmünü Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birisinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa’nın 151. maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesi’nin bu konuda vereceği karara kadar işin sonuçlandırılmasını, belli edilen süre kadar, geri bırakır; çünkü Kurulumuz yargı görevlerini yaparken veya yargı yetkilerini kullanırken, diğer yargı yerleri ile eşit durumdadır”³⁷⁷.

Kararda geçen 1961 Anayasası’nın 149. maddesinde, meclis içtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesi’nde doğrudan doğruya iptal davası açabilecek olanlar sayılmıştır. Ancak Yüksek Seçim Kurulu bu gruplar içinde sayılmamıştır. 1961 Anayasası’nın 151. maddesinde ise somut norm denetimi düzenlenerek, “mahkemelerin” uygulayacakları kanun hükümlerini kendiliğinden veya tarafların iddiaları üzerine Anayasa’ya aykırı görürlerse, Anayasa Mahkemesi’ne götürme olanağı tanınmıştır. Anlaşılacağı üzere yukarıda ifade edilen kararla Yüksek Seçim Kurulu kendisini, yargı görev ve yetkilerini ilgilendiren işlerde mahkeme olarak

³⁷⁷ YSK, 1963/618, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 166- 170.

kabul etmiş, yargı yeri ifadesini mahkeme kavramıyla aynı anlamda değerlendirmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, 1975 yılında verdiği bir kararında da içtihadını devam ettirmiştir. Söz konusu kararda Kurul şu ifadeleri kullanmıştır: “... Bir yargı yeri, yargı konusunda karar vermek için kimseden düşünce sormaz; hiç kimse de yargı işinde yol gösterecek şekilde bildirimde bulunamaz. Görevli kurulun (seçim kurulu) kanuni anlayışına göre karar vermesi gerekir. Herhangi bir makamın, yargı kararına etki yapabilecek düşünceler bildirebileceği yollu bir görüşün kabulü, mahkemelerin bağımsızlığı esasına aykırı düşer. Bu yön Anayasanın 132 inci maddesinde saptanmıştır. O halde, itirazın incelenmesinde, yol göstermek üzere, Yüksek Seçim Kurulu, belli bir itiraz ve şikayet üzerine yöneltilen soruya, karşılık vermeye, yetkili değildir”³⁷⁸. Görüldüğü gibi YSK bu kararıyla, açıkça kendisini ve seçim kurullarını bir mahkeme olarak kabul etmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, 1982 Anayasası döneminde, vermiş olduğu kararlarıyla yukarıda ifade edilen içtihatlarını değiştirerek, kendisini bir mahkeme olarak görmediğini belirtmiştir. Bu kapsamda 1995 yılında, kendisine yapılan bir başvuruda 4125 sayılı Kanun’un 5. maddesini Anayasa’ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne götürmesi istenmiştir. Bunun üzerine Yüksek Seçim Kurulu verdiği kararında, Anayasa’nın 150. maddesine göre Anayasa Mahkemesi’ne dava açma hakkına kimlerin sahip olduğunun sayıldığını, bu kapsamda kendisinin sayılmadığını, bu nedenle dava açma yetkisinin olmadığını belirttikten sonra kararına şöyle devam etmiştir: “... Anayasa’nın 152. maddesinde mahkemenin görülmekte olan bir davada uygulanacak maddenin Anayasaya aykırılık sonucuna varması veya tarafların bu yolda öne sürdükleri iddiayı ciddi görmesi halinde itirazın Anayasa Mahkemesi’ne başvurulabileceği öngörülmüş ise de Yüksek Seçim Kurulu sözü edilen madde de geçen ‘mahkeme’ kavramına dahil değildir”³⁷⁹. Böylece Kurul, söz konusu kararla, 1961 Anayasası döneminde kendisini mahkeme olarak görme içtihadından vazgeçmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, 2004 yılında verdiği bir başka kararında ise, “Yüksek Seçim Kurulu, gerek 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79 uncu

³⁷⁸ YSK, 1975/197, YSKK- 1975, s. 103- 105.

³⁷⁹ YSK, 1995/364, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 176- 177.

maddesi hükmünce gerekse 298 sayılı Kanun hükmünce seçim işlerinde en yüksek idare yeri ve işlerde en yüksek yargı yeridir. Yargı yeri olan kurul uyuşmazlıkları karara bağlamakla görevlidir” demektedir³⁸⁰. Bu kapsamda Kurul, artık kendisini “mahkeme” olarak görmemekle birlikte “seçim işlerinde en yüksek idare ve yargı yeri” olarak görmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu’nun bir mahkeme olup olmadığına ilişkin zaman içerisinde Yüksek Seçim Kurulu kararlarındaki çelişki, Anayasa Mahkemesi kararlarında da bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin 1961 Anayasası döneminde verdiği ve Sayıştay’ın Anayasal sistem içinde yerini belirlediği kararında, Yüksek Hakimler Kurulu ve YSK’yı karşılaştırarak şöyle bir hükme varmıştır: “... Anayasamızın düzenlenmesinde, benzer kurum ve müesseselerin aynı bölümlerde toplanması için çaba harcandığı, ancak çeşitli sebeplerle bunun eksiksiz olarak yerine getirilmediği görülmektedir. Bu bakımdan bir kurum ve kuruluşun Anayasa’daki yerinin, onun bünyesini gösteren kesin bir ölçü olarak algılanması doğru değildir. Anayasa’da bunun en açık örneği Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Hakimler Kurulu’dur. Yüksek Seçim Kuruluna, yüksek bir yargı organı olduğu ve kararlara da kesin nitelikte bulunduğu ve Danıştay’ca da böyle kabul edildiği halde, Anayasa’nın yargı bölümünde değil, görevinin konusu bakımından olan ilgisine göre yasama bölümünde (m. 75), tamamıyla idari görev yapan Yüksek Hakimler Kuruluna da, görevinin çeşidine göre Anayasa’nın yürütme bölümünde değil, hakimlerle ve yargı organlarıyla yakın ilişkisi nazara alınarak yargı bölümünde (m.143, 144) yer verilmiştir”³⁸¹. Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi söz konusu kararında Yüksek Seçim Kurulu’nu mahkeme olarak açıkça nitelendirmese de “yüksek yargı organı” olarak kabul ettiğini ifade etmektedir.

Anayasa Mahkemesi 1982 Anayasası döneminde yukarıda bahsi geçen içtihadından vazgeçerek, bu kez Yüksek Seçim Kurulu’nun bir mahkeme sayılamayacağını hüküm altına almıştır. Konu Anayasa Mahkemesi’nin gündemine Tufanbeyli İlçe Seçim Kurulu Başkanı’nın 2839 sayılı Kanun’un 63. maddesinin Anayasa’ya aykırılık iddiası nedeniyle gelmiştir. Anayasa Mahkemesi kararında,

³⁸⁰ YSK, 2004/315, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 171- 172.

³⁸¹ Anayasa Mahkemesi, E. 1967/13, K. 1969/5, K.T. 14- 15- 16.01.1969, <http://www.anayasa.gov.tr/general / KARARLAR / IPTALITIRAZ/ K1969/ K1969- 05.HTM> (23.04.2010).

mahkemelerin kanunların Anayasa'ya aykırılık iddialarını Anayasa Mahkemesi'ne götürme yetkilerinin olduğunu, somut olayın önüne 2839 sayılı Kanun'un 63. maddesine göre para cezası verme yetkisi bulunan ilçe seçim kurulu başkanı hakim tarafından getirildiğini, öncelikli olarak ilçe seçim kurulu başkanlığının “mahkeme” kapsamında olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiğini belirttikten sonra mahkemeyi şöyle tanımlamıştır: “Bir kuruluşun mahkeme sayılabilmesi için, karar organlarının hakimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıktan ve anlaşmazlıkları çözümlemekle görevli olması ve Anayasa'da sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer alması gereklidir”. Anayasa Mahkemesi kararının devamında, Yüksek Seçim Kurulu ve diğer seçim kurullarının Anayasa'nın yargı bölümünde yer almadıklarını, yargı organlarının sahip olması gerekli olan anayasal niteliklerin tümüne sahip olmadıklarını, mevzuata göre seçim kurullarının genelde seçimin yönetimi, denetimi ve gözetimi ile görevli olan istisnai olarak da seçimle ilgili uyuşmazlıkları çözümleyen kuruluşlar olduğunu belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi kararının devamında da seçim kurullarının neden mahkeme olarak nitelendirilemeyeceklerine şöyle yanıt vermiştir: “Seçimle ilgili uyuşmazlıkları kesin nitelikte olarak çözümlemiş olmaları, Yüksek Seçim Kurulu'nun tümünün yüksek yargıçlardan kurulu bulunması, il ve ilçe seçim kurulu başkanlarının yargıç olmaları bu kurulların mahkeme olarak nitelendirilmeleri için yeterli değildir. Aynı şekilde ilçe seçim kurulu başkanının bazı cezai yaptırımlar uygulamaya yetkili olması da, bu kurul başkanlığının mahkeme sayılmasını gerektirmez. Seçim kurulları ve seçimlerle ilgili yasa hükümleri kendine özgü bir çözüm ve kurallar bütünüdür. Anayasa'nın 79. maddesinde dayanağını bulan seçim yasaları ile bu kurullara ve yargıçlara verilen görevler seçimin sınırları içinde ve kendi bütünlüğü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu nedenlerle başvuran İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı'nın “Mahkeme” deyimi içine girmediği kabul edilerek ileri sürdüğü Anayasa'ya aykırılık gerekçeleri üzerinde durulmadan, itirazın başvuranın yetkisizliği yönünden reddi gerekir”³⁸² şeklinde içtihadı varmıştır.

³⁸² Anayasa Mahkemesi, E. 1992/12, K. 1992/7, K.T. 18.02.1992, <http://www.anayasa.gov.tr / general / KARARLAR / IPTALIITIRAZ / K1992- 07.HTM> (23.04.2010).

Anayasa Mahkemesi bu kararıyla hem organik hem de işlevsel ölçütü birlikte uygulayarak YSK'nın mahkeme olmadığına karar vermiştir. Karara, karşı oy yazan üyeleri ise, Anayasa'da "mahkeme" kavramını ifade eden çeşitli sözcükler kullanıldığını, bunlardan "yargı mercii", "hakim", "yargı organı" terimlerinin benzer anlamlarda kullanıldığını, bu nedenle kullanılan sözcüğe değil içeriğe bakmak gerektiğini, hakimlerin yargı gücü ve yargılama teknikleri ile uyumsuzlukları çözdüklerini, seçimlerin de yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapıldığını, ilçe seçim kurulu başkanının mazeretsiz seçimlere katılmayanlara para cezası vermesinin yargısal bir faaliyet olduğunu, YSK ve diğer seçim kurullarının seçim yargısı ile görevli oldukları konularda "mahkeme sıfatı" taşıdıklarını ifade etmişlerdir.

cc) Doktrindeki Görüşler

Doktrinde genel olarak Yüksek Seçim Kurulu'nun bir mahkeme olduğu kabul edilmekte, yazarlar çeşitli kriterlere göre görüşlerini gerekçelendirmektedirler.

Yüksek Seçim Kurulu'nun bir yüksek mahkeme olduğunu ileri sürenlerden SEÇKİN, Anayasa ile seçim kurullarına, hem seçimlerin yönetimi hem de seçimlerde yapılacak itiraz ve şikayetleri inceleyerek karara bağlaması gibi, iki tür görev verildiğini, seçimlerin yönetimi işlerinin, hukuki nitelikçe birer yönetim işi, birer idare işi olduğunu, seçim konusunda itiraz ve şikayetlerin incelenmesi işlerinin ise, hukuki nitelikte birer yargı işi olduğunu, bu nedenle seçim kurullarının hem birer yönetim kurulu, hem de birer mahkeme olduğunu, Yüksek Seçim Kurulu'nun da seçim işlerinde en yüksek yönetim ve yargı yeri olduğunu ifade etmiştir³⁸³. Görüldüğü gibi yazar işlevsel olarak YSK'nın yargısal faaliyetlerde bulunduğu bahisle mahkeme olduğunu belirtmiştir.

ATAR, Yüksek Seçim Kurulu her ne kadar Anayasa'nın "Yüksek Mahkemeler" bölümünde düzenlenmemiş olsa da, seçimlerle ilgili olarak sadece idari değil, yargısal nitelikte görevlere de sahip olduğu, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim uyumsuzluklarını kesin karara bağlamasının yargısal bir faaliyet olduğu ve bu kapsamda il ve ilçe seçim kurullarının da alt derece seçim yargı organları olduğunu,

³⁸³ SEÇKİN, Recai, Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikayetler Kılavuzu, Yüksek Seçim Kurulu Yayınları, Ankara 1964, s. 8.

belirtmektedir³⁸⁴. Yazar, Yüksek Seçim Kurulu’nun mahkeme olduğunu açıkça ifade etmemiş ise de, seçim kurulları’nın yargısal bir faaliyet içerisinde bulunmaları sebebiyle “seçim yargı organları” olduklarını belirtmiştir. Bir idare hukukçusu olan GÜNDAY’da, seçimlere ilişkin şikayet ve itirazları karara bağlamak ve alt seçim kurullarının kararlarını kesin olarak incelemekle görevlendirilmiş Yüksek Seçim Kurulu’nun oluşturduğu bir seçim yargısının olduğunu ifade etmiştir³⁸⁵.

TEZİÇ’e göre, “Yüksek Seçim Kurulu, 1961 Anayasasında olduğu gibi, 1982 Anayasasında da ‘Yasama’ bölümü içinde yer almasına rağmen, Yargıtay ve Danıştay’ın kendi içlerinden çıkardıkları üyelerden oluşan karma egemen üst yargı merciidir. Başka anlatımla, seçim yargısının en üst derece mahkemesi olup, verdiği kararlar kesin olup, başka bir makam tarafından denetlenemez”³⁸⁶. Görüldüğü gibi yazar, açıkça Yüksek Seçim Kurulu’nun bir “mahkeme” olduğunu ifade etmiştir. YÜZBAŞIOĞLU da TEZİÇ gibi, Kurul’un yüksek hakimlerden oluşması, seçimle ilgili uyuşmazlıkları çözmeye yetkili olması ve verdiği kararların kesin hüküm niteliğinde olması gibi nedenlerle bir mahkeme niteliğine sahip olduğunu belirtmektedir³⁸⁷.

ÖZYÖRÜK’e göre, “... bir merciin herhangi bir kararı aleyhine, herhangi bir mahkemeye gidilemiyorsa, o merciin, başka görevleri de olsa, onun bir mahkeme olduğunu kabul etmek mecburiyetindeyiz. Örneğin, Sayıştay ve Yüksek Seçim Kurulu, Anayasamız tarafından Yüksek Mahkemeler bölümünde zikredilmemiş oldukları halde, kesin hükümler vermelerinden dolayı, yargı kavramı muvacehesinde onları birer yüksek mahkeme saymaya mecburuz”³⁸⁸. Yazar burada mercilerin verdiği kararların “kesin olup- olmamasına” göre bir değerlendirme yaparak, Yüksek Seçim Kurulu’nun uyuşmazlıklarla ilgili kesin karar vermesi nedeniyle bir “mahkeme” olduğunu ifade etmiştir.

³⁸⁴ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 293.

³⁸⁵ GÜNDAY, s. 6.

³⁸⁶ TEZİÇ, s. 269.

³⁸⁷ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeleler”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007, s. 186.

³⁸⁸ ÖZYÖRÜK, Mukbil, İdare Hukuku Dersleri, Ankara 1973, s. 44. Bu kitabın dijital versiyonu için bkz. <http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku/idare-hukuku-dersleri-dr-mukbil-ozyoruk> (24.04.2010).

ÜNLÜ'ye göre Yüksek Seçim Kurulu'nun, hakimlerden oluşması, 298 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat uyarınca yargısal kararlar alması ve yine bu nitelikte kararlar veren alt seçim kurullarının kararlarını itirazen incelemesi nedeniyle, "seçim hukukunun uygulanması ile ilgili bir yüksek mahkeme"dir. Yazara göre, Fransa'da seçim sonuçlarını itirazen inceleyen Anayasa Konseyi, İsviçre'de seçim ile ilgili uyuşmazlıkları çözen Federal Mahkeme, Azerbaycan'da seçim sonuçlarını kontrol ve tasdikle görevli Anayasa Mahkemesi ve dünyanın pek çok ülkesinde seçim uyuşmazlıklarını çözen mercilerin anayasalarında nasıl yargı bölümlerinde düzenlemişlerse, Türkiye'de benzer bir düzenleme yapılmalıdır³⁸⁹.

YILMAZ'a göre, Anayasa'nın, Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yetkisini düzenleyen maddesinde geçen "mahkeme" deyiminin dar olarak yorumlanıp, YSK'nın bu yönden "mahkeme" sayılamayacağı kabul edilse de, seçim uyuşmazlıklarında son merci durumunda olan Kurul'un, seçimlerle ilgili itiraz ve şikayetleri kesin olarak karara bağlaması bakımından bir "üst yargı organı" olarak kabul edilmesi gerekecektir³⁹⁰.

YAVUZ, Yüksek Seçim Kurulu'nun yüksek hakimlerden kurulu bir kurul olması, Anayasa'nın 79. maddesinde açıkça "yargı organı" olarak bahsedilmesi, kararının nihai ve kesin olması, Kurul'a bir yüksek yargı organı hüviyeti oluşturduğunu, ancak bununla birlikte Anayasa tarafından yüksek yargı organları arasında gösterilmemesi ve Kurul'un kendisinin bir mahkeme olmadığını ileri sürmesi nedeniyle kendine özgü özellikleri olan bir kurul niteliği kazandırdığını ifade etmektedir. Yazar, seçim mevzuatının anayasal denetiminin mümkün olması için Kurul'un yasal bir düzenlemeyle veya içtihatlarla mahkeme olarak kabul edilmesi gerektiğini de ifade etmiştir³⁹¹.

GÖNENÇ ise, YSK'nın Anayasal konumunun belirlenmesinin, seçim kanunlarının itiraz yoluyla anayasal denetimine imkan verecek şekilde yapılması gerektiğini, bunu sağlamanın dört unsuru olduğunu, birinci olarak; YSK'nın Anayasa'da bulunmuş olduğu yer bakımından doğru olmadığını, yapılacak bir anayasal değişiklik ile Kurul'un "Yargı" bölümü içerisine alınmasının mümkün

³⁸⁹ ÜNLÜ, s. 1- 2.

³⁹⁰ YILMAZ, "Seçimlerin Denetimi", s. 87.

³⁹¹ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 120- 121.

olduğunu, ikinci olarak; YSK'nın idari bir işlevinin yanı sıra yargısal bir işlevi de yerine getirdiğini, Kurul'un idari işlevi yargısal işlevini ortadan kaldıramayacağı gibi tam tersinin de kabul edilemeyeceğini, üçüncü olarak; YSK'nın Anayasa'nın 67. maddesinde sözü edilen seçimleri denetleyecek yargı organı değilse, bu organın hangisi olduğunun Anayasa'da açıkça belirtilmesi veya gösterilmesi gerektiğini, Anayasa'nın 79. maddesinde geçen, "yargı organlarının" ifadesinin hem YSK'yı hem de seçim kurullarını içine aldığı, dördüncü olarak; anayasa koyucunun itiraz yolunu getirirken uygulama ile ortaya çıkabilecek bir takım anayasaya aykırılıkların kanun yürürlükte olduğu sürece denetiminin yapılmasını amaçladığını, anayasa hangi kanunların anayasal denetimden muaf olduğunu açıkça saydığını, ancak seçim kanunlarının bunların arasında bulunmadığını, anayasa koyucunun da seçim kanunlarını anayasal denetimden ayırık tutma gibi bir amacının olduğunun söylenemeyeceğini, bu durum dikkate alındığında anayasanın ruhuna uygun olanın, seçim kanunlarının anayasal denetimden ayırık olacak şekilde bir yorumun uygun olamayacağını, ifade etmiş ve sonuç olarak YSK'nın bir yandan seçim idare organı, diğer yandan seçim mahkemesi olarak değerlendirilmesinin zorunlu olduğunu belirtmiştir³⁹².

Doktrinde Yüksek Seçim Kurulu'nun mahkeme olmadığı görüşünü savunan, GÖZLER'e göre ise, "Yüksek Seçim Kurulu'nun yargı organı niteliğinde bir kurul olduğu yolunda görüşler varsa da, Yüksek Seçim Kurulu, bir yargı organı değil, üyeleri hakimlerden oluşan ve kararları kesin olan bir idari kuruldur. Çünkü bir kere Yüksek Seçim Kurulu Anayasa'nın 'yargı' değil, 'yasama' bölümünde düzenlenmiştir. Yüksek Seçim Kurulu Anayasamızın 145- 158. maddeleri arasında sayılan yüksek mahkemelerden biri değildir. İkinci olarak bu organın tek görevi de, seçim uyuşmazlıklarını karara bağlamak değildir; bu organın asıl görevi kadar ve belki ondan daha da önemli ikinci bir görevi daha vardır. O da seçimleri yönetmektir. Seçimleri yönetmek görevinin ise yargısal değil, idari bir görev olduğu tartışmasızdır. Dolayısıyla ortada üyeleri hakimlerden oluşmuş bir kurul vardır; ama bu kurulun sadece uyuşmazlıkları çözme değil, yönetme görevi de vardır"³⁹³.

³⁹² GÖNENÇ, s. 49- 51.

³⁹³ GÖZLER, s. 171- 172.

dd) Yüksek Seçim Kurulu’nun Hukuki Niteliğinin Değerlendirilmesi

Öncelikli olarak Anayasamızda, Yüksek Seçim Kurulu’nun “Yargı” bölümünde yer almadığı için, mahkeme sayılamayacağı fikrine katılmıyoruz. Zira yapılabilecek bir Anayasa değişikliği ile Danıştay’ın “Yürütme” bölümünde yer alması öngörülürse, hiç kimsenin Danıştay’ın mahkeme olmadığını savunamayacağı gibi, salt Yüksek Seçim Kurulu’nun da Anayasa’da bulunduğu yere bakarak onun mahkeme olup olmadığına karar veremeyiz. Bu kapsamda anlaşılabileceği üzere Anayasa’da bulunduğu yere bakılarak bir kurumun mahkeme olup olmadığına karar verilemez. Şunu da belirtelim ki bir kurumun kararlarının kesin olması ve başka mercie gidilememesi de, o kurumun mahkeme olduğu anlamına gelmez. Nitekim Sayıştay’ın ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun da kararları kesindir. Ancak her iki kurumun da mahkeme olmadığı kabul edilen bir gerçektir. Bu kapsamda Yüksek Seçim Kurulu’nun kararlarının kesin olup, hiçbir mercie başvurulamıyor olması Kurul’un salt bu gerekçe ile mahkeme olduğu anlamına gelmeyecektir.

Yüksek Seçim Kurulu’nun, hiç şüphesiz seçim uyuşmazlıklarını çözme kapsamında yargısal görevleri olduğu gibi, seçimlerin genel yönetimini sağlamakla da idari bir görevi bulunmaktadır. Yani Kurul’un hem yargısal işlevi hem de idari işlevi bulunmaktadır. Ancak bir işlevinin diğer işlevinden üstün ve öncelikli olduğu söylenemeyeceği gibi, bir işlevinin var olmasının diğer işlevini etkisiz hale getireceği de söylenemez. Bu kapsamda Kurul’un idari işlevinin olması, Kurul’un Anayasa hükmü kapsamında bir “yargı organı” olma veya seçim uyuşmazlıklarını çözme de yargısal bir işlevi olduğu gerçeğini değiştiremez.

Peki, YSK’nın bir mahkeme olarak kabul edilmemesi uygulamada ne gibi sorunlar ortaya çıkaracaktır? Öncelikli olarak seçim mevzuatını uygulamakla görevli YSK’nın, herhangi bir kanunun Anayasa’ya aykırı olduğunu resen veya tarafların savlarını ciddiye alarak tespit etmesi halinde, Anayasa’ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne götürememesi sonucunu ortaya çıkaracaktır³⁹⁴. Bu durumda seçim kanunlarının Anayasa’ya uygunluğunun denetlenmesi açısından tek yol iptal

³⁹⁴ Nitekim bazı partilerin barajı aşamadıkları için 2839 sayılı Kanun’un, %10 ülke barajını düzenleyen 33. maddesinin iptali için, YSK’ya Anayasa Mahkemesi’ne başvurusu talebinde bulunulmuş, Kurul yapılan istemi kendisinin mahkeme olmadığından bahisle reddetmiştir. Karar için bkz. YSK, 1999/1875, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1170- 1171 ve YSK, 1999/96, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1164-1165.

davası olmaktadır. İptal davalarının da Anayasa Mahkemesi'ne açılabilmesi için belli süreler olduğu dikkate alındığında, yürürlükteki seçim kanunlarında da bu sürelerin geçtiği düşünüldüğünde, seçim kanunlarının Anayasa'ya uygunluğunun denetimi artık imkansız hale gelmektedir. Ayrıca YSK'nın mahkeme sayılmaması halinde, anayasal sistemimiz tarafından mahkemeler için geçerli olan bir takım güvence ve genel ilkelerin YSK için geçerli olmayacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz bu durumda seçimlerin adilliği ve serbestliğini olumsuz yönde etkileyebilecek bir eksiklik³⁹⁵. Gerçekten de Anayasamızda mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili ve özelde mahkemelerde görevli hakimler için öngörülen teminatların Yüksek Seçim Kurulu açısından bağlayıcı olmadığını düşünmek, “seçimlerin yargı organları” tarafından yapılacağı ilkesini bile etkisiz hale getirebilecek mahiyettedir. Nitekim seçim kurullarının mahkeme sayılmaması nedeniyle orada görev alan hakimlerin, bağımsızlık, tarafsızlık güvencelerine sahip olmadıklarını ve “hiçbir makam ve mevkiden talimat verilemeyeceği” ilkesinin onları kuşatmadığını kabul etmek seçimlerin yargısallığını adeta yok etmektedir³⁹⁶.

Yüksek Seçim Kurulu'nun mahkeme olarak kabul edilmesinin bunca önemine rağmen, Kurul'un yargı organı vasfının mevcut mevzuata göre mahkeme olarak değerlendirilmesine imkan verecek mahiyette olmadığı anlaşılmaktadır. Kanaatimizce, Yüksek Seçim Kurulu “idari niteliği de olan bağımsız bir seçim yargı organı”dır.

Anayasa egemenliğin yargı adına kullanacak olan kurumun mahkemeler olduğunu belirtmiş, seçimlerin ise yargı organlarının denetimi altında yapılacağını öngörmüştür. Peki, “yargı organı” ile “mahkeme” arasında ne gibi bir fark vardır? Kanaatimizce, yargı organı ifadesi mahkemeyi de içine alan üst bir kavramdır. İşin özünde “yargı” en üst kavram ve onu oluşturan yargı organları da alt kavramlardır. Bu kapsamda yargı teşkilatında Cumhuriyet Başsavcılığı teşkilatı bir yargı organı olduğu gibi YSK'da yine bir yargı organıdır. Mahkemeler ise yargı içinde yer alan, egemenliği halk adına kullanan tek ve en önemli yargı organıdır.

³⁹⁵ GÖNENÇ, s. 47.

³⁹⁶ Mahkeme olarak kabul edilmeyen Kurul'un, bununla birlikte bağımsız bir tüzel kişiliğinin de kabul edilmemesi, kendi görev alanını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere yönetmelik çıkaramamasına da neden olmaktadır, ÜNLÜ, s. 2; ancak YSK, yönetmelik çıkaramamakla birlikte 298 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 10. bendi uyarınca gerektiğinde ilgili konuyu düzenleyen geniş genelgeler çıkarmaktadır.

YSK'nın "mahkeme" olup olmadığı ile ilgili tartışmaların yeni yapılacak bir Anayasa'da YSK'nın "Yargı" bölümünde yüksek mahkeme olarak düzenlenmesi ile giderileceğini düşünüyoruz³⁹⁷. Ayrıca YSK'nın, somut norm denetimi ile seçim kanunlarının Anayasa'ya uygunluğunun sağlanması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi isteniyorsa, az önce de belirttiğimiz gibi yeni yapılacak bir anayasa ile mahkeme olarak düzenlenebilir. Ancak anayasa koyucu Kurul'u mahkeme olarak belirtmek istemiyorsa münhasıran somut norm denetimine mahkemelerle birlikte başvuracak özel bir kurul olarak da düzenleyebilir.

d) Yüksek Seçim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri

Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkileri Anayasa'nın 79. maddesi ve 298 sayılı Kanun'un 14. maddesinde açıkça belirtilmiş ve uygulama alanı da aynı Kanun'un 1. maddesinde belirtilen seçimlerle sınırlandırılmıştır. Söz konusu 1. maddede sayılan seçimlerin yapılmasında genel konsepti 298 sayılı Kanun çizmekle birlikte, bu seçimler kendileriyle ilgili özel kanunlar kapsamında yapılır. Örneğin 2839, 2972, 3376 sayılı Kanunlar sayılabilir. Ancak şunu da belirtelim ki, kanunlar arasında özellik ve genellik ilişkisi bulunmamaktadır. Kanunlar öncelik sonralık kapsamında değerlendirilerek uygulanmalıdır.

Kurul'a göre, "298 sayılı Kanun'un 1. maddesinde sözü edilenler dışında kalan ve fakat yargı gözetimi altında yapılması öngörülen diğer seçimler için özel kanunlarında seçim kurullarına verilen görev ve yetki sadece organ seçimleri ve bu seçimlere ilişkin işlerle sınırlıdır"³⁹⁸.

Sonuç olarak YSK'nın ve diğer alt derece seçim kurullarının görev ve yetkileri Anayasa, 298 sayılı Kanun ve diğer kanunlar tarafından belirlenmektedir.

aa) Anayasa ile Yüksek Seçim Kurulu'na Verilen Görev ve Yetkiler

Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkileri, 31.05.2007 tarih ve 5678 sayılı Kanun'la yapılan Anayasa değişikliğine ilişkin düzenlemelerin, halk oylamasıyla 2007 yılında kabul edilerek, Cumhurbaşkanlığı seçimlerini de kapsayacak şekilde

³⁹⁷ Aynı yönde bkz. GÖNENÇ, s. 48.

³⁹⁸ YSK,1997/8- 3, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 820- 822.

geniřletildi³⁹⁹. Böylece Anayasa’nın 79. maddesinin 2. fıkrası son düzenleme ile şöyle olmuştur: “Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve drştlğ ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi yelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz”. Görüldüğü gibi, Anayasa’da YSK’nın seçimle ilgili “bütün işlemleri yapma ve yaptırma” şeklinde görev ve yetkileri geniş bir şekilde tanımlanmıştır.

Anayasa’nın 79. maddenin 6. fıkrasına göre, Anayasa değişikliğine ilişkin kanunların halk oylaması ve aynı fıkraya 5678 sayılı Kanun’la eklenen Cumhurbaşkanı seçimi işlemleri de Yüksek Seçim Kurulu’nun genel yönetimi ve denetimi altında yapılacaktır.

Yüksek Seçim Kurulu’na göre, “Anayasa seçim kurullarına; biri seçimlerin yönetimini sağlamak; diğeri de itiraz ve şikayetleri inceleyerek karara bağlamak üzere iki türlü görev ve yetki vermiştir; bunlardan birincisi idari; ikincisi de yargı işidir”⁴⁰⁰.

bb) 298 Sayılı Kanun’la Yüksek Seçim Kurulu’na Verilen Görev ve Yetkiler

Yüksek Seçim Kurulu’nun görev ve yetkileri esas itibariyle 298 sayılı Kanun’un 14. maddesinde düzenlenmiştir. Yüksek Seçim Kurulu’nun görevlerinden bir kısmı yargısal bir kısmı da idari niteliktedir.

³⁹⁹ 1982 Anayasası’nın orijinal haline göre Cumhurbaşkanı TBMM tarafından 7 yıl süreyle seçilmekteydi. 2007 Nisan ve Mayıs aylarında yaşanan 11. Cumhurbaşkanı’nı seçememe krizi sonrası, Cumhurbaşkanı’nın TBMM tarafından seçilmesinin son derece zorlaşması sebebiyle, Anayasa’da 5678 sayılı Kanun’la değişiklik yapılarak, Cumhurbaşkanı’nın doğrudan halk tarafından seçilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Kanun’la yapılan değişikliğe göre Cumhurbaşkanı 5 yıl süreyle doğrudan halk tarafından seçilecektir, YAVUZ, Bülent, Parlamenter Hükümet Sisteminde ve 1982 Anayasasında Başbakan, Asil Yayınları, Ankara 2008, s.142- 144.

⁴⁰⁰ YSK, 1978/860,YSKK- 1978, s. 73- 75.

YSK'nın yargısal⁴⁰¹ nitelikli görevleri seçim mevzuatının uygulanmasının denetlenmesi, uygulanmaması durumunda uygulanmasının sağlanması, uygulamada ortaya çıkan yanlışlıkların düzeltilmesine yöneliktir. Bunlar:

1) İl seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak,

2) Adaylığa ait itirazlar hakkında 298 sayılı Kanun ve özel kanunlar gereğince kesin karar vermek,

3) İl seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal inceleyip kesin karara bağlamak,

4) İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak,

5) Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna etkisi olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamaktır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun idari nitelikte görev ve yetkileri ise, seçim işlerinin planlanması, organize edilmesi ve yürütülmesine hizmet eder. Bunlar:

1) Seçimlerde, içine oy pusulası konulacak zarfları 298 sayılı Kanun'da belirtilen şekilde özel olarak imal ettirmek ve bu imalatı, kağıt hamurundan başlayarak zarfın, imaline ve teslim alınmasına kadar olan safhalarını; kendi üye veya üyelerinin veya imal ve teslim yerinde yetki vereceği ilçe seçim kurulu başkanının, il seçim kurulu başkanı ya da üyesi hakim veya hakimlerinin devamlı gözetim ve denetimi altında yaptırmak ve bu zarfları il seçim kurullarına, her ilin ihtiyacına yetecek sayıda, alındı belgeleri karşılığında göndermek,

2) Özel zarfların imali için gerekli "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" filigran kalıpları ile zarf ölçü kalıplarını yaptırıp gerekli miktarda kağıt ve zarf imalinden sonra saklamak, katlanıp bir kenarı yapıştırıldıktan sonra zarf haline gelebilen "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" filigranını taşıyan birleşik oy

⁴⁰¹ Bazı yazarlar Yüksek Seçim Kurulu'nun yargısal görevlerini, "yargı- benzeri görevi" olarak ifade etmektedir. Örneğin bkz. ERDOĞAN, s. 291.

pusulalarını, her (400)'ü ve her (400)'lük paketi, aynı numarayı taşımak üzere bastırmak ve her sandık için bir paket, ilçe seçim kurullarına zamanında ulaştırmak,

3) 298 sayılı Kanun'da söz konusu edilen bütün işlemlerin gerektirdiği form, evrak, liste gibi her türlü basılı kağıdın tasarım ve baskısını yaptırmak, il ve ilçe seçim kurullarına zamanında ve ihtiyacı kadar ulaşımını sağlamak,

4) Tüzüklerine göre ilk genel kongresini yapmış olup, illerin en az yarısında ve en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilatını kurmuş bulunan siyasi partilerin adlarını, ilçe seçim kurullarının yeniden kurulması için öngörülen ayların ikinci haftasında tespit ve ilan etmek,

5) İl ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak,

6) 298 sayılı Kanun tarafından belirlenen koşulları taşıyarak seçime katılabilecek siyasi partileri tespit ve seçimin başlangıç tarihinden on gün, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından sonraki beş gün içinde ilan etmek,

7) Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluş ve işleyişi ve diğer çalışma konuları ile ilgili ilkeleri belirlemek, yönetmelikleri yayınlamak, programlarını yapmak ve denetlemek,

8) Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu'nun oluşturulmasını ve yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarını sağlamak üzere gerekli düzenlemeleri yapmaktır.

YSK'nın bazı idari işlemleri birden fazla seçim için geçerlidir. Örneğin seçim çevresinin belirlenmesi, seçim takvimi gibi... Bazı hazırlıklar ise her seçimde ayrı ayrı yapılır. Örneğin seçime katılacak bağımsız aday ve siyasi partilerin tespiti gibi... Seçim takvimi Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenerek Resmi Gazete'de yayınlanır. Seçime katılacak siyasi partilerin hangi seçim çevrelerinde, hangi usul ve esaslarla aday tespiti yapacakları Cumhuriyet Başsavcılığı ile ilgili ilçe seçim kurullarına bildirilir⁴⁰².

YSK'nın yargısal ve idari görev ve yetkilerinin yanında yol gösterici, açıklayıcı işlevi de vardır. YSK seçim işlerinin en üst merci olduğu için, seçim mevzuatını da yorumlamada en üstün organdır. Bu kapsamda YSK, il seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak soruları cevaplandırarak, yol gösterir. Ayrıca seçimin bütün yurttaki düzenle yapılmasını

⁴⁰² YSK, 1991/16, YSKK- 1991- 1992, s. 85- 86.

sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri ve gereken genelgeleri çıkarma görev ve yetkisine de sahiptir.

İl ve ilçe seçim kurulları hiyerarşik yapılanmaları kapsamında benzer bir yol göstericilikleri olsa da YSK'nın yaptığı yorum nihai yorum ve bütün alt derece organlarını bağlar.

YSK'nın yol gösterici nitelikte görüş bildirmesi için, sorunun seçim işleri ile ilgili olması⁴⁰³, sorunun il seçim kurullarından gelmesi gerekir. Ancak Kurul istisnai olarak, konunun ivedili ve sınırlı süreli bir seçim işine ilişkin olması durumunda ilçe seçim kurulunun sorusunu da cevaplandırmaktadır. Kurul konuyla ilgili kararında, “İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı’nca, seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları cevaplandırmak görevi il seçim kurullarına verilmiştir. Ancak bir ilçe seçim kurulu başkanlığından Yüksek Seçim Kuruluna incelenerek sonucunun, il seçim kurulu başkanlığı ile ilçe seçim kurulu başkanlığına ivedi olarak bildirilmesi uygun görülebilir”⁴⁰⁴, demiştir. Kurul sorulan sorunun, belli bir olayı ilgilendirmesini, yani muhtemel olaylara ilişkin olmamasını⁴⁰⁵, ayrıca kesin bir karara yönelik olmamasını istemektedir⁴⁰⁶.

Yüksek Seçim Kurulu yeni tarihli bir içtihadında da, “Yüksek Seçim Kurulu’na, yurttaşların veya siyasi partiler gibi yurttaş topluluklarının veya herhangi bir resmi kuruluşun seçime, seçilmeye veya seçilmişliğe ilişkin bir konu üzerinde yönelteceği soruya karşılık verme yetkisinin tanınmamış veya böyle bir görev yükletilmiş olmadığından Anayasada ve ilgili kanunlarda açıklık getirilmiş olan konular üzerine görüş bildiremeyeceğine” karar vermiş⁴⁰⁷, bu kapsamda başka bir kararında adaylıkla ilgili görüş isteyen bir siyasi partiye, yasal olmadığından görüş bildiremeyeceğini karara bağlamıştır⁴⁰⁸. Yine Kurul, bir kararında vatandaş

⁴⁰³ YSK bu konuya ilişkin kararında, “... seçim kurullarının itiraz ve şikayetlere ilişkin yargı görevlerine giren konularda ki sorularını Yüksek Seçim Kurulu’nun cevaplandırmakla görevli...” olmadığını belirtmektedir, YSK, 1978/860, YSKK- 1978, s. 73- 75.

⁴⁰⁴ Örnek karar için bkz. YSK, 1970/21, YSKK- 1970, s. 16- 18.

⁴⁰⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 1969/363, YSKK- 1969, s. 148- 153.

⁴⁰⁶ YSK bir kararında, “... itiraz üzerine bir üst seçim kurulunun vermiş olduğu kesin bir kararın, alt kurulun talebi halinde, daha üst bir kurul tarafından danışma yoluyla incelenmesi kanunen mümkün değildir” hükmünde bulunmuştur, YSK, 1969/190, YSKK- 1969, s. 88.

⁴⁰⁷ YSK, 2007/88, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 169- 170; benzer bir karar için bkz. YSK, 2004/315, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 171- 172.

⁴⁰⁸ YSK, 2002/602, ÜNLÜ- ERBİL, s. 589.

tarafından sorulan soru üzerine, kendisinin seçim işlerinde en yüksek idare ve yargı yeri olduğunu, yargı yeri olarak uyuşmazlıkları karara bağladığını, günün birinde yargı yeri olarak karar verebileceği konularda görüş belirtmesinin hukukun ilkelerine uygun düşmediğini, belirtmiştir⁴⁰⁹. Ancak YSK, çeşitli kararlarında İçişleri Bakanlığı'nca⁴¹⁰, Dışişleri Bakanlığı'nca⁴¹¹ ve bir vatandaş tarafından⁴¹² istenilen görüşe yanıt vermiştir. Kurul anlaşılan son içtihatlarında, görüş istenilen konunun kendi önüne yargı yeri sıfatından kaynaklanacak şekilde itiraz veya şikayetle gelip gelmeyeceğini değerlendirerek görüş verip vermeyeceğini karara bağlamaktadır.

cc) Diğer Kanunlarla Yüksek Seçim Kurulu'na Verilen Görev ve Yetkiler

Anayasa'nın 79. maddesinin 3. fıkrasına göre, Yüksek Seçim Kurulu'nun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Bu kapsamda çeşitli kanunlarla YSK ve seçim kurullarına görevler verilmiştir. Bunlar; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının özel kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu kapsamındaki görevlerdir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları Anayasamızın 135. maddesinde düzenlenmiştir. Anayasa'da bu kurumların organlarının seçimlerinde gizli oy ve yargı denetimi önemli iki ilke olarak belirtilmiştir. Diğer ilkeler ise kendi kuruluş kanunlarında yer almaktadır. Bu meslek kuruluşlarının kuruluş kanunlarında organ seçimlerinin yönetimi ve denetiminde kural olarak ilçe seçim kurulu başkanı yetkili ve görevli kılınmıştır. Bu kapsamdaki meslek kuruluşlarına örnek olarak; Türkiye Bankalar Birliği (4389 sayılı Bankalar Kanunu, m. 19), Türkiye Barolar Birliği (1136

⁴⁰⁹ YSK, 2004/315, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1239- 1240.

⁴¹⁰ YSK, İçişleri Bakanlığı'nca basın ve yayın araçları kullanılmadan anketörlerce önceden hazırlanmış formların vatandaşlarla görüşülerek doldurulması konusunda herhangi bir işlem yapıp yapılmayacağı konusunda istenilen görüşe yanıt vermiş ve söz konusu anketler siyasi içerik taşıdığını, böylece 298 sayılı Kanun'un 61. maddesi kapsamında yasak olduğunu belirtmiştir, YSK, 1999/204, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 276.

⁴¹¹ YSK, Dışişleri Bakanlığı'nca AIHM verilecek cevaba esas olmak üzere, Doğu Perinçek'in siyasi partilerde görev yapmasının ve seçimlere katılmasının mümkün olup olmadığı ile ilgili görüş istemesi nedeniyle, konuyu değerlendirerek görüş bildirmiştir, YSK, 1999/2448, ÜNLÜ- ERBİL, s. 442- 445.

⁴¹² YSK'ya, bir vatandaşımız, Bulgaristan'daki seçimlerde milletvekili olacağını, kendisinin halen Türkiye'de devlet memuru olduğunu, bu nedenle Bulgaristan'da yapılacak seçimlere katılabilmesi için görevinden istifa etmesi halinde seçilemediği takdirde tekrar görevine dönüp dönemeyeceği sormuş, Kurul da, yabancı ülkelerde yapılacak seçimlerde kendisince bir karar alınmasının mümkün olmadığını ancak göreve geri dönüş imkanının Türkiye'deki seçimlerle ilgili olduğunu belirtmiştir, YSK, 2005/254, ÜNLÜ- ERBİL, s. 744- 746.

sayılı Kanun, ek m. 3), Türk Tabipler Birliği (6023 sayılı Türk Tabipler Birliği Kanunu, ek m. 3), Türkiye Noterler Birliği (1512 sayılı Noterlik Kanunu, ek m. 1), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (5590 sayılı Kanun, ek m. 7), Türk Mühendislik ve Mimar Odaları Birliği (6235 sayılı Türk Mühendislik ve Mimar Odaları Birliği Kanunu, ek m. 2), Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları (5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu, m. 49) verilebilir.

YSK'nın kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organ seçimleri ile ilgili kanuni tek yetkisi birden fazla ilçe seçim kurulu bulunan yerlerde görevli hakimî belirlemesidir. YSK bu istisnai hal dışında meslek kuruluşlarının organ seçimlerinde herhangi bir yetkisinin olmadığını belirtmiştir. Bu seçimlerde şikayet ve itirazları inceleyemeyeceği gibi danışma yoluyla dahi herhangi bir karar veremeyeceğini, bu konuda verilecek karar veya yapılacak işlemin görev dışı olacağını, karara bağlamıştır⁴¹³.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 21. maddesine göre, Yüksek Seçim Kurulu'na, siyasi partilerin büyük kongreleri il kongrelerini yapacak seçim kurulu başkanını belirleme görev ve yetkisi verilmiştir.

2839 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre, seçim çevrelerini ve çıkaracakları milletvekili sayısını tespit ve ilan etme görevi Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'na, aynı Kanun'un 9. maddesine göre, seçimlerin yenilenmesine veya ara seçim yapılmasına karar verildiği hallerde, 2839, 298, 2820 sayılı Kanunların seçimlere ilişkin olarak tespit ettiği süreleri kısaltarak uygulayabilme yetkisi verilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'na, 2839 sayılı Kanun'un 13, 14 ve 15. maddeleriyle, siyasi partilerin eksik aday göstermeleri halinde, aday listelerinde kanunun aradığı şartların bulunmaması halinde eksiklerin ilgili siyasi partinin genel merkez yetkili organlarından tamamlamasını isteme görev ve yetkisi verilmiştir.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun'un 27. maddesinde, seçim dönemlerindeki yayınların Yüksek Seçim

⁴¹³ YSK, 1970/34, YSKK- 1970, s. 32- 34; ancak YSK iki istisnai halde kendisini görevli görmüştür. Bu konuda örnek kararlar için bkz. YSK, 1996/335, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 300- 302.

Kurulu'nca düzenleneceği ve bu düzenleme çerçevesinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca denetim yapılacağı belirtilmiştir.

dd) Yüksek Seçim Kurulu'nun Diğer Görev ve Yetkileri

Yukarıda Yüksek Seçim Kurulu'nun hangi yetki ve görevleri olduğunu ifade ettik. Şimdi de bazı tartışmalı konularda YSK'nın yetki ve görevi olup olmadığını değerlendirelim. Bu kapsamda öncelikli olarak YSK'nın seçim suçlarına ilişkin yetkisi ve görevi olup olmadığını inceleyelim.

Seçim suçu seçim mevzuatıyla yasaklanan eylemlerin yapılması nedeniyle cezalandırılması öngörülen, seçimle ilgili özel nitelikte ki suçlardır. 298 sayılı Kanun'da seçim suçları için özel hükümler getirilmiştir. Ayrıca eski TCK 174 ve yeni TCK 114'te yer alan siyasi hakların kullanılmasının engellenmesiyle ilgili suçlar seçim suçları kapsamında değerlendirilmelidir.

Seçim suçu 298 sayılı Kanun'un 179. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: “Bu kanuna göre seçim suçundan maksat, seçim işlerinde bu kanun hükümleri uyarınca görevlendirilmiş bulunan kimselerin bu görevleri dolayısıyla işlemiş oldukları fiil ve hareketlerle her kim tarafından işlenirse işlensin bu kanuna aykırı bulunan fiil ve hareketlerdir”. Söz konusu suçların kovuşturulmasına ilişkin hususlar ise aynı Kanun'un 173- 175. maddelerinde düzenlenmiştir.

Seçim suçları görüldüğü gibi ceza hukuku yöntemleri kapsamında halledilmesi gereken uyuşmazlıklardır. Bu nedenle söz konusu seçim suçları ile ilgili olarak YSK'nın bir görev ve yetkisi bulunmamaktadır. YSK'da seçim suçları ile ilgili görevinin ve yetkisinin olmadığını belirtmiştir⁴¹⁴. Yine YSK, bir kararında da seçim suçları yönünden yetkinin Cumhuriyet Başsavcılıkları'nda olduğunu karara bağlamıştır⁴¹⁵.

Şimdi de YSK'nın seçimleri erteleme ve durdurma yetkisi ve görevi olup olmadığını inceleyelim. Seçimleri erteleme yetkisi TBMM'ye Anayasa'nın 78. maddesinde verilmiştir. YSK'nın böyle bir yetkisi yoktur⁴¹⁶. Genel kural bu olmakla birlikte YSK bazı çok istisnai hallerde, belli yerlerde seçimlerin ertelenmesine karar

⁴¹⁴ YSK, 1984/1342, YSKK- 1984, s. 144.

⁴¹⁵ YSK, 1995/574, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 175.

⁴¹⁶ YSK, 2002/701, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 316- 317.

vermiştir. Konu ile ilgili bir kararında: “Aşırı kar yağışı ve ulaşımın kesilmesi gibi maddi imkansızlar nedeniyle seçimlerin ertelenip ertelenmemesi konusunda karar vermek yetkisi Yüksek Seçim Kurulu’na aittir”⁴¹⁷ denilmiştir. Uygulamada ertelenen seçimlerin ne zaman yapılacağına da yine YSK karar vermektedir. Bu kapsamda YSK bir kararında, “Bir yerde deprem, su baskını gibi tabii afetler, büyük yangınlar veya bunlara benzer olaylar yüzünden seçimlerin yapılmasına maddi imkan kalmayan durumlarda hemen yapılması gereken seçimlerin yapılmamış olması tabiidir. Felaket günlerinden kısa bir süre sonra veya hemen yapılması gereken seçimlerin ne zaman yapılması gerektiğinin tespiti Yüksek Seçim Kurulu’nun görevidir”⁴¹⁸, demek suretiyle ertelenen seçimlerde seçim tarihi belirleme yetkisini kendisinde görmüştür.

Yüksek Seçim Kurulu bir kararında ise, köy muhtarının görevden alınmasına ilişkin ilçe idare kurulu kararının idare mahkemesince iptal edilmiş olması nedeniyle seçimin ilan edilen tarihte yapılmamasına karar vererek, seçim iş ve işlemlerini durdurmuştur⁴¹⁹.

V. SEÇİM HUKUKUNDA KANUN YOLLARI

A. SEÇİM HUKUKUNDA KANUN YOLLARININ GENEL ESASLARI

1. Kanun Yollarının Özellikleri ve Usul Kuralları

Seçim hukuku kanun yolları ile ilgili düzenlemeler ve seçim usul kuralları 298 sayılı Kanun içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu da içtihatları ile uygulamaya ışık tutmaktadır.

Seçimlerin denetlenmesi konusunda 298 sayılı Kanun iki kanun yolu öngörmüştür. Bunlar, itiraz ve şikayet kanun yollarıdır⁴²⁰. Her iki yola başvurmak

⁴¹⁷ YSK, 1976/11, YSKK- 1976, s. 11- 12; Kurul verdiği bir başka kararında da, kötü hava şartları, mevsim ve yol durumu nedeniyle seçimin ertelenmesine karar vermiştir, YSK, 1972/23, YSKK- 1972, s. 22- 23.

⁴¹⁸ YSK, 1966/194, YSKK- 1966, s.116- 117.

⁴¹⁹ YSK, 1996/168, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 659.

⁴²⁰ “5545 sayılı Kanunun itiraz bölümünde, şikayetlerle itirazlar birbirlerinden farksız hükümlere bağlanmış ve şikayetlere de bir nevi itiraz mahiyeti verilmiştir”tir, 298 sayılı Kanun’un 113. maddesinin gerekçesinden, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 344.

için de hukuki yarar bulunması gerekir⁴²¹. Şikayet ve itirazlar, seçim kurullarınca yapılan işlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılıp, herhangi bir seçim işlemini durdurmazlar (298, m. 118). Ayrıca şikayet ve itiraza ilişkin her türlü evrak, resim ve harçtan muaf tutulmuştur (298, m. 115).

Şikayet ve itiraz arasında ki önemli fark, şikayet doğrudan ilgili seçim kuruluna yapılırken, itiraz bir üst kurula yapılır⁴²². Kural bu olmakla birlikte kesin karara bağlanan konularda bir üst kurula (olağanüstü itiraz hariç) başvurulamaz. Bu nedenle itirazın yargısal niteliği daha ön plandadır. Bir diğer fark ise Kanun'da şikayet için genel kural niteliğinde bir şikayet süresi öngörülmemesine (298, m. 119. hariç) karşılık, itirazda çeşitli durumlar için genel olarak ayrı ayrı süreler düzenlenmiştir.

Bazı durumlarda da ilgililere, hem şikayet, hem de itiraz yolu açık olabilir. Bu hallerde, başvuru hakkı olan kişi, istediği kanun yoluna giderek seçim yasalarına aykırı olan işlem, tedbir veya kararı düzeltirebilir⁴²³.

İtiraz, 298 sayılı Kanun'a göre, olağan ve olağanüstü itiraz olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Aralarında ki en temel fark, olağan itiraz her kurul kararına karşı bir üst kurula yapılabildiği halde olağanüstü itiraz sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılabilir. Ancak köy ve mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetleri seçimiyle sınırlı olarak il seçim kurullarına da yapılabilmektedir. Ayrıca olağan itiraz kesinleşmemiş kararlara karşı yapılabildiği halde, olağanüstü itirazlarda kararların kesin olup olmaması önemli değildir. Aralarında ki bir diğer fark ise, olağan ve olağanüstü itirazı yapabilecek kişilerin kanunda farklı belirlenmiş olmasıdır.

Olağan itirazlar için itiraz konusuna göre 298 sayılı Kanun tarafından değişik süreler konulmuşken, olağanüstü itiraz için yedi günlük bir süre öngörülmüştür. 298 sayılı Kanun, kanun yollarında süre konusunda, başvuru ve karar süresi olmak üzere iki türlü süre öngörmüştür. Bu sürelerden başvuru süreleri seçmenler için öngörülmüşken, karar süreleri seçim kurulları için öngörülmüştür. Sürenin hesabında

⁴²¹ YSK, 1987/322, YSKK- 1986- 1987, s. 197- 200.

⁴²² Nitekim Kurul, muhtarlık seçimlerinde kazanan muhtara yönelik yapılan itiraz üzerine, ilçe seçim kurulunca verilen karara karşı, doğrudan kendisine yapılan itirazın, mercii (il seçim kurulu) atlanmak suretiyle yapıldığından reddetmiştir, YSK, 2001/470, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 79.

⁴²³ İlgillerin itiraz ve şikayet haklarını kullanabilmeleri için bu hakların ne olduğunu ve nasıl kullanılabileceğini bilmeleri gerekir. Bu kapsamda 298 sayılı Kanun'a 533 sayılı Kanun'la eklenen ve 1700 sayılı Kanun'la değiştirilen Ek madde- 1, YSK'yı seçmeni bilgilendirme konusunda görevlendirilmiştir.

dilekçe tarihi değil, dilekçenin seçim kurullarına verildiği tarih esas alınır⁴²⁴. Ayrıca şunu da belirtelim ki, seçim kanun yollarında konulan süreler ne ilgilinin hakkını kullanmasını engelleyecek nitelikte kısa, ne de seçim sürecini süruncemede bırakacak kadar uzun olmalıdır.

298 sayılı Kanun’a göre, şikayet yazılı veya sözlü yapılabilirken (298, m. 116) olağan itiraz da yazılı ve sözlü yapılabilir (298, m. 112/1). Ancak YSK’ya yapılacak itiraz mutlaka yazılı olmalıdır (298, m. 112/7). Olağanüstü itirazlar ise sadece yazılı olarak yapılmak zorundadır (298, m. 130/4). Her iki itirazda seçim kurulu başkanına yapılır. Yazılı itiraz açısında kanunda bir istisna öngörülerek seçim kurulu başkanın bulunmadığı hallerde, yazılı itirazın nöbetçi savcıya alındı belgesi ile yapılabileceği düzenlenmiştir. Savcı da yapılan itirazın kaydını yaparak hemen seçim kurulu başkanına gönderir (298, m. 112/3). Yazılı ve sözlü itirazlarda itiraz edene itirazın alındığı ve yapıldığı tarihin belirlenmesi amacıyla bir alındı belgesi verilir. Ayrıca, itiraz edenin dilekçesini ve varsa eklerini, masrafı kendisine ait olmak üzere kararına itiraz ettiği seçim kurulu aracılığıyla üst merchie ulaştırması veya doğrudan kararına itiraz edilen merciinin üst merciine başvurusu gerekir⁴²⁵.

Olağan ve olağanüstü itirazda delil ve gerekçe büyük önem taşır. YSK birçok kararında soyut iddialar içeren, delil ve gerekçeye dayanmayan itirazları reddetmiştir⁴²⁶. İtirazda delillerin hangi makamlarda bulunduğunun belirtilmesi delil olarak kabul edilir. İtirazı inceleyen kurul, itirazcı tarafından gösterilmeyen delilleri, kanıtları araştırma ve toparlamakla görevli olmayıp, resen arayıp incelemesi mümkün değildir⁴²⁷. YSK şahit ifade zabıtlarını yazılı delil kabul etmediği gibi, şahitliği başlı başına delil olarak da kabul etmemektedir⁴²⁸. Ayrıca delillerin bir

⁴²⁴ YSK, 1992/182- 152, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 430.

⁴²⁵ YSK, 1992/36, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 359.

⁴²⁶ YSK, 2002/494, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1026- 1027; ayrıca bkz. YSK, 2002/895, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1045- 1047 ve YSK, 2004/1079, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1074- 1076.

⁴²⁷ Kurul’a göre, “Olayda, itiraz dilekçesinde, öne sürülen iddialar soyut olup delil ve gerekçeye dayandırılmamıştır. Seçim yasaları da, kanıtları araştırma ve toparlamakla seçim kurullarını görevli kılmamış, itiraz edeni delil ve gerekçe göstermekle yükümlü tutmuştur”, YSK, 2004/1079, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1074- 1076.

⁴²⁸ Kurul’a göre, “İtiraz dilekçesinde her ne kadar noterden alınmış şahit beyanlarına ait ifadeler eklenerek iddia edilen olayın kanıtlanması amaçlanmış ise de seçim hukukunda soruşturma yapılarak sonucu belirlemek usulüne ve özellikle, olayları şahitle kanıtlanması yollarına yer verilmemiş olup 298 sayılı Kanunun 112 nci maddesinde ki delil ve belge ibrazı usulünü benimsemiş bulunmaktadır. İfade zabıt varakası bu nitelikte yazılı delil olarak kabul edilemez”, YSK, 1989/351, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 127- 128.

kerede sunulması gerekir⁴²⁹. Bu kapsamda Kurul’a göre, “ilçe ve il seçim kurullarının belge ve delilsizlikten reddettiği hususlara ilişkin belge ve delillerin sonradan YSK’ya yapılan itirazda ibrazı halinde bunların nazara alınması mümkün...” değildir⁴³⁰. Ayrıca itirazcı ilk itirazıyla bağlı olup, ilk itirazda bulunduğu mercide konu yapmadığı itiraza matuf iddiaları ve olayları üst mercie itirazen götüremez⁴³¹.

298 sayılı Kanun’un “Tetkik ve tahkik usulü” başlıklı 132. maddesine göre, “Yüksek Seçim Kurulu evrak üzerinde, incelemeler yapar. Ayrıca lüzum gördüğü bilcümle tahkik ve her türlü tetkik işlemlerini de yapar. Gerekli mercilerden her türlü bilgi ve belgeleri ister. Bu mercilerin, en kısa bir zamanda ve en geç yedi gün içinde istenilen bilgi ve belgeyi vermeleri mecburidir...” hükmüyle, kanun YSK’ya usul işlemleri ve delil toplama konusunda geniş bir takdir yetkisi vermiştir. Ayrıca maddeye göre YSK, itiraz ve şikayetleri evrak üzerinde denetim ve inceleme yaparak karara bağlar. Kanunda sadece tutanaklara yapılan itirazlarda, tutanağına itiraz olunan kimseye sözlü savunma yapma hakkı tanınmıştır. YSK da bir kararında, “Sözlü savunma hakkı ancak tutanağına itiraz edilen kişilere tanınmıştır. Şikayet böyle bir konuyu kapsamadığından sözlü savunma hakkı tanınmasına kanuni imkan görülmediğinden bu yolda ki talebi reddederek evrak üzerinde inceleme yapılmalıdır”⁴³² hükmünü vermiştir.

2. Seçim Kurullarının Toplanma ve Karar Alma Usulü

YSK’nın ve diğer üst kurulların toplantı yeter sayısı, 298 sayılı Kanun’un “İtiraz üzerine verilecek karar” başlıklı 113. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, “... Kurullar kararlarını salt çoğunlukla verirler. Oyların eşitliği halinde, başkanın katıldığı taraf tercih olunur. Yüksek Seçim Kurulu, seçimin sonunda verilecek tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde, tam sayısı ile toplanır. Diğer hususlarda kurulun mürettep adedinin çoğunluğu ile toplanabilir. Her iki halde de salt çoğunlukla karar verir. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf

⁴²⁹ YSK, 2004/238, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1082- 1084.

⁴³⁰ YSK, 2002/901, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1052- 1054.

⁴³¹ YSK, 1994/328, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 429.

⁴³² YSK, 1969/78,YSKK- 1969, s. 55- 62.

tercih olunur” düzenlemesi yapılmıştır. Her ne kadar 298 sayılı Kanun’un 113. maddesi “İtiraz üzerine verilecek karar” başlığı altında, itiraz yolunu düzenleyen hüküm içinde yer alsaydı da, maddenin lafzından seçim kurullarının karar yeter sayılarına dair genel kural olduğu sonucuna varılabilir⁴³³.

YSK’nın 113. maddeye göre toplantı yeter sayısında ikili bir ayırım olduğu söylenebilir. Ancak YSK’nın toplantı yeter sayısının belirlenmesi açısından tam sayı ve mürettep adeti belirlememiz gerekir. Mürettep adet günümüz Türkçesiyle üye tam sayısı olarak ifade edilen kavrama karşılık gelmektedir. Ancak Kanun’da tam sayı ve mürettep adet ifadesinin, kullanılması çelişki oluşturmaktadır. Maddenin gerekçesinde, 298 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce yürürlükte bulunan 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’ndaki düzenlemeden söz edilmektedir. 5545 sayılı Kanun’un 122. maddesine göre mürettep adet açıkça 11 kişi olarak belirlenmiştir. Bu madde ve 5545 sayılı Kanun’un 120. maddesi birlikte okunduğunda mürettep adetle, sadece asil üyelerin toplamının kastedildiği anlaşılmaktadır⁴³⁴. Bu durumda, tutanak itirazlarına ilişkin toplantılarda toplantı yeter sayısı, üye tam sayısı yani asil üyelerin toplamı olan 7 üye iken; diğer hususlara ilişkin toplantılar da ise, üye tam sayısının çoğunluğu olan 4 üyedir.

YSK’nın karar yeter sayısı, 298 sayılı Kanun’un 13. maddesi ve 113. maddesine göre salt çoğunluktur. YSK dışındaki seçim kurullarının da karar yeter sayıları salt çoğunluktur. Oyların eşitliği halinde başkanın katıldığı tarafın tercih edileceği de düzenlenmiştir.

298 sayılı Kanun’da YSK dışındaki seçim kurullarının karar yeter sayıları belirlendiği halde, toplantı yeter sayısına ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Bu konuda YSK, 1961 Anayasası döneminde, ilçe seçim kurullarının ancak tam sayı ile toplanabileceğine yönelik karar vermiştir. Kurul’a göre, “... Bir kurulun toplantıları için yeter sayı öngörülme hallerde, o kurulun tam sayı ile toplanması, hukukun genel kurallarındandır”⁴³⁵. Bu durum hiç şüphesiz kıyasen il seçim kurulları içinde geçerli kabul edilebilecektir.

⁴³³ GÖNENÇ, s. 87.

⁴³⁴ GÖNENÇ, s. 84- 85.

⁴³⁵ YSK, 1963/37, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 24.

B. ŞİKAYET

1. Şikayetin Konusu

298 sayılı Kanun'un 116. maddesinde şikayetin konusu şöyle ifade edilmiştir: “Şikayet, kütüklerin düzenlenmesi ile görevli ilçe seçim kurulu başkanlarıyla, kütüklerin düzenlenmesine memur edilen sair kimselerin ve il, ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarının veya kurullar başkanlarının bu kanunun verdiği yetkilere dayanarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları tedbirlere ve bunlara benzer sair muamelelerine veya herhangi bir kimsenin bu kanunun koyduğu yasak hükümlerine aykırı hareketlerine karşı bu işlemlerin, tedbirlerin sair muamelelerin düzeltilmesi veyahut kanunun koyduğu yasaklara uymayanların, bu hareketlerinin önlenmesi maksadıyla yapılan müracaatlardır...” denilerek şikayet tanımlamıştır. Maddeye göre şikayetin konusu dört unsurdan oluşur. Bunlar:

1) Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi ile görevli ilçe seçim kurulu başkanlarının; işlemleri, tedbirleri ve sair muameleleri,

2) Seçmen kütüklerinin düzenlenmesine memur edilen sair kimselerin; işlemleri, tedbirleri ve sair muameleleri,

Yürürlükteki mevzuat kapsamında seçmen kütüklerinin düzenlenmesinden Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü sorumludur. Bu nedenle maddede geçen “sair kimse” ile anlatılmak istenen Seçmen Kütüğü Genel Müdürü ve Müdürlükte çalışan memurlardır.

3) İl, ilçe, sandık kurulu başkanlarının ve il, ilçe, sandık kurullarının; işlemleri, tedbirleri ve sair muameleleri,

4) Herhangi bir kimsenin 298 sayılı Kanun'un koyduğu yasak hükümlere aykırı hareketlerini içerir.

Yukarıda ifade edilen haller dışında 298 sayılı Kanun, iki özel şikayet yolu daha düzenlemiştir. Bu şikayetler, sandık kurulunun oluşumuna ve Yüksek Seçim Kurulu'nun işlemlerine karşı yapılmaktadır.

298 sayılı Kanun'un 119. maddesinde, sandık kurullarının oluşumuna ilişkin şikayet düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasına göre, “Sandık kurullarının teşkiline dair, ilçe seçim kurulu veya başkanı tarafından yapılan işlemlerin düzeltilmesi için, bu işlemlerin neticesinden itibaren en geç iki gün içinde şikayet yoluyla düzeltilmesi

istenebilir” düzenlemesi yapılmıştır. Bu şikayetin yapılmamış olması sandık kurulunun teşekkülüne karşı itiraza engel değildir.

Yüksek Seçim Kurulu’nun işlem ve tedbirlerine karşı şikayet ise, 298 sayılı Kanun’un 131. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, her türlü seçimin devamı sırasında⁴³⁶, Yüksek Seçim Kurulu’nun itiraz eylediği veya itiraz yolu ile verdiği kararlar dışında kalan işlemleri, tedbirleri ve sair muameleleriyle, 298 sayılı Kanun’da başka bir mercie şikayet veya başvurma yolu gösterilmemiş ve fakat alt kurulların görevleri sınırlarını aşmış olan veya bu mahiyette bulunan, kanuna aykırı hareketlerden dolayı 298 sayılı Kanun’un 110. maddesinde gösterilenler tarafından, yazılı olarak, doğrudan doğruya, Yüksek Seçim Kurulu’na şikayet edilebileceği hükme bağlanmıştır. Ancak yazılı şikayetlerin 298 sayılı Kanun’un 112. maddesindeki şartları taşıması gerekir. Bu şikayetler üzerine, Yüksek Seçim Kurulu’nun da derhal ve kesin olarak karar vermesi gerekir.

Şikayetle yapılan işlemlerin, tedbirlerin sair muamelelerin düzeltilmesi ya da kanunun koyduğu yasaklara uymayanların, bu hareketlerinin önlenmesi amaçlanır. Bu kapsamda oy verme gününde, seçmenlerin oyuna ve böylece iradesine etki yapabileceği düşünülen haberleri yayımlayan gazetelerin, oy verme günü ve oy verme süresi içinde toplattırılmasına ve satışlarının önlenmesine şikayet yoluyla, Yüksek Seçim Kurulu’nca karar verilebilir. Yine aynı şekilde Yüksek Seçim Kurulu’na, seçim yasaklarına aykırı hareket eden televizyon kanallarının yayını ile ilgili şikayet edilebileceği gibi, propagandaya ait yasaklara aykırı hareket edenlerin de şikayet edilmesi mümkündür.

2. Şikayet Hakkı Olanlar ve Şikayetin Şekli

Şikayet yoluna başvurabilecek olanlar 298 sayılı Kanun’un 116. maddesi yoluyla 110. maddesine gönderme yapılarak belirtilmiştir. 298 sayılı Kanun’un 110. maddesine göre, seçim kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı seçme yeterliğine sahip vatandaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine

⁴³⁶ YSK, vermiş olduğu bir kararında, 298 sayılı Kanun’un 131. maddesi kapsamındaki şikayetin, ancak seçimler süresince yapılabileceğini, seçimden sonra yapılan şikayetin reddinin gerekeceğini ifade etmiştir, YSK, 1962/409, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 5.

göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ile milletvekillerinin itiraz edebileceği düzenlenmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, şikayet sözlü veya yazılı olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Ancak Yüksek Seçim Kurulu'na yapılacak şikayetlerin 298 sayılı Kanun'un 131. madde gereğince mutlaka yazılı olması ve 112. maddedeki itirazın şekliyle ilgili şartları taşıyor olması gerekir. İtirazın şekliyle ilgili ise aşağıda açıklama yapacağız.

3. Şikayetin Süresi ve Mercii

298 sayılı Kanun'da şikayet için belirli bir süre öngörülmemiştir. Ama Kanun'da bazı haller için şikayet süreleri belirlenmiştir. Bunlardan birincisi, 298 sayılı Kanun'un 119. maddesinde öngörülerek, “sandık kurullarının teşkiline dair, ilçe seçim kurulu veya başkanı tarafından yapılan işlemlerin düzeltilmesi için, bu işlemlerin neticesinden itibaren en geç iki gün içinde şikayet yoluyla” düzeltilmesine yönelik, 2 günlük şikayet süresi verilmiştir. Bir diğer şikayet süresi ise 298 sayılı Kanun'un 127. maddesinde düzenlenerek, sandık kurullarının ve başkanlarının işlemlerine, kararlarına, sair muamelelerine karşı en geç seçim sonuçlarını tespit eden tutanağın düzenlenmesine kadar yapılabileceği belirtilmiştir⁴³⁷.

Şikayetin kullanılması için sadece süresinde yapılması yeterli olmayıp, merciine de yapılması gerekir. 298 sayılı Kanun'un 116. maddesinde şikayetin, “seçim kurullarına veya başkanlarına veya sair görevlilere” yapılacağı öngörülürken, 131. maddede Yüksek Seçim Kurulu'na yapılabilecek şikayetlerin “doğrudan Yüksek Seçim Kurulu'na” yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Seçim kurullarına, başkanlarına veya sair görevlilere yapılacak şikayette, merciinin belirlenmesinde, şikayete konu işlemi, tedbiri veya sair muameleyi kim yaptı ise, kural olarak doğrudan kendisine başvurulmalıdır. Örneğin il seçim kurulunun, kurul olarak verdiği kararlara karşı bizzat kendisine şikayette bulunulmalıdır. Ancak bir kimsenin seçim kanunları ile belirlenen yasak hükümlere aykırı hareketinde böyle bir konusal ayırım yapmak mümkün değildir. Bu nedenle

⁴³⁷ Örnek karar için bkz. YSK, 1994/403, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 403.

şikayet konusu, şikayet yapılacak merciden kaynaklanmadığından, il, ilçe, sandık kurul ve başkanlarının herhangi birine başvurulabileceği kabul edilmelidir⁴³⁸.

4. Şikayetin İncelenmesi

Kendisine şikayet gelen merci 298 sayılı Kanun'un 117. maddesine göre şikayeti inceler. Bu kapsamda şikayet mercii şikayeti kabul ettiği takdirde, seçim yasalarına uygun olmayan ve ilgililerce yapılan işlemleri, tedbirleri ve sair muameleleri düzelterek hukuka uygun hale getirilmesini veya seçim yasalarının koyduğu yasaklara uymayanların, bu hareketlerinin önlenmesini sağlar. Böylece tüm hukuka aykırılıklar düzeltilir veya önlenir.

Mercii şikayeti reddettiği takdirde ise, kararını tutanağa geçirir ve kararın bir nüshasını şikayetçiye verir. Bu ret kararına karşı kanunda başka bir süre öngörülmedi ise, şikayetçi 298 sayılı Kanun'un 48 saat içinde itiraz yoluna başvurabilir.

C. İTİRAZ

1. Genel Olarak İtirazın Tanımı ve Konusu

SEÇKİN'e göre itiraz, "herhangi bir seçim kurulunun yaptığı bir işlemin veya aldığı bir tedbirin veya verdiği bir kararın yasaya aykırılığı ileri sürülerek o işlemin veya tedbirin veya kararın yasaya uygun bir konuma getirilmesi için üst kurula yapılan başvurudur"⁴³⁹. Yine itirazı, seçim kurullarının veya başkanlarının yaptığı işlem, tedbir ve sair muamelelere karşı şikayet üzerine veya kendiliğinden aldığı kararlara karşı hukuka aykırılık durumunun varlığı iddia edilerek bu durumun düzeltilmesini veya kaldırılmasını bir üst kuruldan istenilmesi olarak da tarif edebiliriz.

YSK itirazın belli bir konuyu ve kişileri kapsaması yani somut iddialar içermesi gerektiğini, bu şartları taşımayan dilekçeler hakkında işlem yapılamayacağını karara bağlamıştır⁴⁴⁰.

⁴³⁸ SEÇKİN, s. 13.

⁴³⁹ SEÇKİN, s. 12.

⁴⁴⁰ YSK, 2000/439, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 342- 343.

298 sayılı Kanun itirazı, olağan ve olağanüstü olmak üzere iki tür olarak düzenlemiştir. Ancak her iki itirazda şikayete konu işlemle ilgili karar veren merciinin üst merciine yapılır (298, m. 14, m.16/3, m. 20/4, m. 111/1, m. 127/1, m. 128/1). Ancak üst kurula itirazın yapılması usulünün istisnaları da mevcuttur. Örneğin, seçmen kütükleri ilçe seçim kurulu başkanının denetimi altında yapılmasına rağmen, seçmen kütüklerine karşı yapılacak itirazlar, yine ilçe seçim kurulu başkanına yöneltilir ve başkan tarafından karara bağlanır.

Bir diğer istisna ise, muhtarlık bölgesi askı listesine ilişkin itirazlarda da ilçe seçim kurulu başkanının kesin olarak karar vereceği hususudur (298, m. 122). Bunun dışında ayrıca adaylığa karşı yapılan itirazlarda, doğrudan adaylığı kabul eden seçim kurullarına yapılır. Bu kapsamda 2839 sayılı Kanun'un 22. maddesine göre; milletvekili seçimlerinden sonra adayların geçici olarak ilanından itibaren 2 gün içinde il seçim kuruluna itiraz edilebilir. İl seçim kurulu itirazları 2 gün içinde karara bağlar. Bu karara karşı YSK'ya milletvekili seçimleri konusunda kesin karar verme yetkisi kendisinde olduğu için olağanüstü itiraz yapılabilir.

Şimdi, seçim kurulların işlemlerine karşı itirazları sırasıyla aşağıda inceleyelim.

2. İtiraz Konuları

a) Sandık Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin İtirazlar

298 sayılı Kanun'un 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la değişik 128. maddesine göre, sandık kurullarının kararlarına, oyların sayım ve dökümü ile tutanakların düzenlenmesine ilişkin iş ve işlemlerine karşı, ilçe seçim kuruluna itiraz edilebilir. Ayrıca şunu da belirtelim ki, sandık başı iş ve işlemlerine karşı, ilçe seçim kuruluna itiraz edilebilmesi için, önce sandık kuruluna şikâyet veya itirazda bulunulmuş olması şart değildir.

Bu itirazlar, sandık sonuç tutanağının düzenlenip imzalanmasına kadar sözle veya yazıyla, sandık kurulları vasıtasıyla yapılabileceği gibi, oy verme gününden sonraki salı günü saat 15.00'e kadar doğrudan ilçe seçim kurullarına yazılı olarak da yapılabilir.

YSK'ya göre süresinde yapılmayan itirazlar ilçe seçim kurulunca reddedilmelidir⁴⁴¹. Ayrıca 298 sayılı Kanun'un "Oy verme yetkisi" başlıklı 86. maddesi, "Kimliğin tespiti" başlıklı 87. maddesi ve "Oy vermeden önceki işler" başlıklı 91. maddesinde öngörülen sandık başı iş ve işlemlerinin bir üst kurulca incelenmesine yasaca olanak olmadığını da belirtelim⁴⁴².

b) İlçe Seçim Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin İtirazlar

298 sayılı Kanun pek çok yerde ilçe seçim kurulunun işlemlerine ve kararlarına karşı itiraz usulü öngörmüştür. Bunlardan birisi de 298 sayılı Kanun'un 119. maddesinde belirtilen, sandık kurulunun teşkiline dair yapılan şikayetin ilçe seçim kurulu veya başkanınca reddedilmesi halinde, bu kararlara karşı, bildirilmesinden veya tebliğinden itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna itiraz olunabileceği düzenlemesidir. Ayrıca aynı maddeyle, şikayetin yapılmamış olmasının sandık kurulunun teşekkülüne karşı itiraza engel olmadığı, ancak, bu itirazın teşekkülünden itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Yine 298 sayılı Kanun'un 120. maddesine göre de, ilçe seçim kurulu teşkili işlemlerine karşı, il seçim kurullarına bunların teşekkülünden itibaren en geç iki gün içinde itiraz edilebileceği düzenlenmiştir. İl seçim kurullarının, itiraz üzerine verdiği kararlar kesindir. Bir başka hususta, yukarıda da belirttiğimiz üzere, muhtarlık bölgesi askı listelerine itirazın ilçe seçim kurulu başkanına yapılmasıdır. Bu itirazlar üzerine kurul başkanı kesin olarak karar verir.

Sandık bölgesi askı listelerine itiraz ise kurul başkanına değil ilçe seçim kuruluna yapılır. Bu itiraz, ilçe seçim kurulu tarafından incelenir ve alınan karar itiraz edene ve il seçim kurulu başkanlığına bildirilir. Bu karara karşı da, il seçim kuruluna itiraz edilebilir. Artık konuyla ilgili kesin kararı il seçim kurulu verecektir (298, m. 123).

Her ne kadar muhtarlık bölgesi askı listesi hakkında ilçe seçim kurulu başkanı, sandık bölgesi askı listesinde ise il seçim kurulu kesin olarak karar verecekleri 298 sayılı Kanun'un 122 ve 123. maddelerinde öngörülmüş ise de, siyasi partilerin genel

⁴⁴¹ YSK, 1990/65, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 207- 208.

⁴⁴² YSK, 1991/112, YSKK- 1991- 1992, s. 68- 70.

merkez yetkilileri ile Seçmen Kütüğü Genel Müdürü, 122 ve 123. maddelerde yazılı şikayet ve itirazlar üzerine verilen kesin kararların bir kez de Yüksek Seçim Kurulu'nda tetkik edilip karara bağlanmasını isteyebilirler.

298 sayılı Kanun'un "İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlarla sair kararlarına ve ilçe birleştirme tutanaklarına itiraz" başlıklı 129. maddesine göre de, ilçe seçim kurullarının veya başkanlarının, kendi işlemleri aleyhine vaki şikayet üzerine verdikleri kararlar ile sair kararları aleyhine, en geç ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesine kadar; ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesi ve buna ait işlerle neticelerine karşı bu tutanağın düzenlenmesini takip eden gün saat on yediye kadar, doğrudan doğruya veya ilçe seçim kurulları eli ile il seçim kurullarına da itiraz edilebilir.

c) İl Seçim Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin İtirazlar

298 sayılı Kanun çok yerde il seçim kurulunun işlemlerine ve kararlarına karşı itiraz usulünü öngörmüştür. 298 sayılı Kanun'un 121. maddesine göre de, "İl seçim kurullarının teşekkülüne karşı kurulun teşkilinden itibaren en geç üç gün içinde, Yüksek Seçim Kuruluna itiraz olunabilir" düzenlemesi yapılmıştır.

298 sayılı Kanun'un 130. maddesinin 1. fıkrasına göre, il seçim kurullarının kararlarına ve işlemlerine karşı şu şekilde itiraz olunabilir: İl seçim kurullarıyla başkanlarının kendi işlemleri aleyhine vaki şikayetlerin reddine dair verdikleri kararlara, bu kurulların teşekkülüne ait kararlara, oy verme günü işlemlerine ait kararlara, yine sair kararlar aleyhine itiraz edilebilir. Ayrıca oyların dökümüne, sayımına, oyların seçilenlere göre ayrılmasına yönelik il birleştirme tutanağına ve seçilme yeterliğine veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı da itiraz edilebilir. Bu itirazların il seçim kurulları vasıtasıyla üst mercii olan Yüksek Seçim Kurulu'na yazılı olarak yapılması gerekir.

Siyasi partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle yapılan itirazlar, seçimin sonucu hakkında kesin karar vermek yetkisine sahip olan kurullarca, seçimin neticesine müessir görüldüğü takdirde, alt kademelerce verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması veya

kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş olması, bu itirazın incelenmesine ve reddine sebep teşkil etmez⁴⁴³. Bu itiraz aşağıda da göreceğimiz gibi olağanüstü itirazdır.

d) Adaylığa İlişkin İtirazlar

Adaylığa itiraz 298 sayılı Kanun'un 125. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, özel kanunlarda aykırı bir hüküm bulunmadığı takdirde, adaylıklarını koyanlara özel kanunlar gereğince yapılacak ilandan itibaren iki gün içinde 298 sayılı Kanun'un 110. maddesinde gösterilenler tarafından adaylık şart veya vasıflarını haiz olmamaları sebebine dayanılarak itiraz edilebilir. Bu itirazlar, seçimin özelliğine göre kanunen seçimi idare ile görevli seçim kurullarına yapılır ve bu kurulun kararına karşı kesin karar verme yetkisini haiz üst seçim kuruluna da itiraz olunabilir. İtirazın yazıyla yapılması ve itiraz dilekçesine itiraz sebeplerini gösteren belgelerin eklenmesi şarttır.

298 sayılı Kanun'un 126. maddesine göre de, adaylıklar özel kanunlarında gösterilen süreler içinde kesinleşeceği ve kesin karar vermeye yetkili üst kurulların, adaylıkların kesinleşmesi tarihinden önce itirazları karara bağlayacağı, düzenlenmiştir.

298 sayılı Kanun'un 130. maddesinin 4. fıkrasında sayılan istisnai haller dışında adaylığın kesinleşmesinden sonra adaylara itiraz olunamaz. Bu fıkra göre, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur - yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğu ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu durum olağanüstü itirazlar için de geçerlidir. Bu istisnai durumları Yüksek Seçim Kurulu “tam kanunsuzluk” olarak nitelendirerek herhangi bir süreye bağlı kalmadan inceleyip denetlemektedir. Nitekim Kurul, okur- yazar olmadığı seçildikten sonra tespit edilen bir muhtarın tutanağını, kesinleşmiş ve itiraz süresi geçmiş olmasına rağmen iptal etmiştir⁴⁴⁴.

⁴⁴³ YSK, 2002'de vermiş olduğu bir kararında, “... avukat olmayan kişilerce başkalarının adına itirazda bulunulamayacağından seçim hukuku yönünden yapılacak bir işlem yoktur” ifadesini kullanmıştır, YSK, 2002 /67, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 328- 329.

⁴⁴⁴ YSK, 1995/98, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 181- 182.

3. İtiraz Türleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 298 sayılı Kanun, olağan ve olağanüstü itiraz olmak üzere iki çeşit itiraz öngörmüştür. Şimdi her iki itirazı da ayrı ayrı inceleyelim.

a) Olağan İtiraz

aa) Olağan İtirazın Tanımı ve Konusu

Seçim kurulları ile kurul başkanlarının kesin olmayan veya kesinleşmemiş bulunan karar ve işlemlerine karşı bir üst kurula yapılan itirazlar olağan itirazlar olarak tanımlanabilir⁴⁴⁵. Olağan itiraza konu işlem ve kararlar şunlardır:

- 1) Sandık, ilçe ve il seçim kurullarının teşkiline (oluşumuna) ilişkin kararlar (298, m. 119- 120- 121),
- 2) Seçmen kütüğüne ilişkin kararlar (298, m. 122- 124),
- 3) Adaylığa yönelik kanunda belirtilen nedenler dolayısıyla verilen kararlar (298, m. 125- 126 ve 2839, m. 22),
- 4) Sandık Kurulu kararları ve sandık kurulu tutanağına ilişkin kararlar (298, m. 128),
- 5) İl ve ilçe seçim kurulu kararları (298, m. 129/1 ve 130/1),
- 7) Şikayetin reddine ilişkin kararlar. Bunları da şöyle sayabiliriz:
 - Sandık kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlar (298, m. 127),
 - İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının işlemlerine, tedbirlerine ve sair muamelelerine karşı yapılan şikayetlerin reddine dair kararlar (298, m. 129/2),
 - İl seçim kurulu ve başkanlarının işlemlerine karşı şikayetlerin reddine dair kararlardır (298, m. 130/1- 1).

bb) Olağan İtirazı Yapmaya Yetkili Olanlar

5545 sayılı Kanun itiraz ehliyeti açısından vatandaş olmayı yeterli bulmuş, ancak, sandık başı işlemleri için itiraz yetkisi sadece o sandıkla ilgili vatandaş veya siyasi partilere tanınmıştır⁴⁴⁶.

⁴⁴⁵ SEÇKİN, s. 14.

⁴⁴⁶ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 82.

298 sayılı Kanun itiraz hakkı olanları tek tek saymak suretiyle belirlemiştir. Bu kişiler 110. maddede sayılmışlardır. Kanun’a göre, seçim kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı seçme yeterliğine sahip vatandaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ile milletvekilleri itiraz edebilirler. Bunlardan başka kimseler itiraz yoluna başvuramazlar. YSK da bir kararında, muhtarın milletvekili seçimlerine itiraz hakkı bulunmadığına hükmetmiştir⁴⁴⁷.

cc) Olağan İtirazın Yapılış Şekilleri

5545 sayılı Kanun, itirazların sözlü ve yazılı itiraz olmak üzere iki türlü yapılabileceğini, ancak sadece sandık kurullarında sözlü itirazın mümkün olduğunu düzenlemiştir⁴⁴⁸.

298 sayılı Kanun’un 112. maddesine göre ise, itiraz yazı veya sözle yapılabilir. Ancak sözle yapılacak itirazlar gerekçesiyle birlikte tutanağa yazılması gerekir. İtiraz edenin adı, soyadı, açık adresi yazılarak imza attırılması gerekmektedir. Ancak imza bilmeyenlere parmak da bastırılabilir. Sözlü itiraz yapılabilecek hallerde yazılı itiraz yapmak da mümkündür. İtiraz sahibi iki yoldan birini tercih edebilir. Ancak, kanun koyucu bazı hallerde itirazın yazılı yapılmasını zorunlu olarak belirlemiştir. Bunlar:

298 sayılı Kanun’un 125. maddesinde düzenlenen “Adaylığa itiraz” yasa gereği, yazıyla yapılması ve itiraz dilekçesine itiraza sebep gösterilen belgelerin bağlanması şart olarak koşulmuştur. Yine aynı Kanun’un 130. maddesinin 3. fıkrasına göre de, il seçim kurulunun maddenin 1 ve 2. fıkrasında belirtilen kararlarına karşı, ancak yazılı olarak itiraz edilebilir.

dd) Olağan İtirazlarda Süre

298 sayılı Kanun olağan itirazı çeşitli hükümlerde dağınık olarak düzenlemiş, bu kapsamda itiraza konu olaya göre değişik itiraz süreleri öngörmüştür. Kanun koyucu olağan itiraz sürelerini, genel olarak 2- 3 gün arasında değişecek şekilde belirlemiştir. Bu kapsamda, seçim kurullarının oluşumuna ilişkin itiraz başvuru süreleri 2- 3 gün olarak belirlenirken (298, m. 119- 120- 121), muhtarlık bölgesi askı

⁴⁴⁷ YSK, 2002/888, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 340.

⁴⁴⁸ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 82- 83.

listesine yönelik itirazlar konusunda Kanun’da belirlenmiş özel bir süre yokken (298, m. 122), sandık bölgesi askı listelerine askı süresince itiraz edilebileceği belirtilmiştir (298, m. 123). Yine Kanun’a göre, adaylığa ilişkin itiraz süresi olarak 2 gün öngörülmüştür (298, m. 125- 126; 2839, m. 22). Kanun’a göre, sandık kurullarının veya başkanlarının iş ve işlemlerine karşı itiraz süresi ise, şikayetlerin reddine dair verilecek kararlara karşı “derhal” ve en geç seçim sonuçlarını tespit eden tutanağın düzenlenmesine kadar yapılacağı belirtilirken (298, m. 127), sandık kurulunun kararlarına ve tutanağına karşı itiraz ise, sandık sonuç tutanağın imzalanmasına kadar veya oy verme gününden sonraki salı günü saat 15.00'e kadar yapılabilir (298, m.128). Kanun koyucu yine benzer bir şekilde ilçe seçim kurullarının veya başkanlarının iş ve işlemlerine karşı, en geç ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesine kadar itiraz edilebileceğini düzenlemiştir (298, m. 129). Kanun koyucu il seçim kurullarının kararlarına karşı 298 sayılı Kanun’un 130. maddesinde, 3 günlük ve “il birleştirme tutanağının düzenlenmesini takip eden 3. gün saat 17.00’a kadar” gibi süreler öngörmüştür.

b) Olağanüstü İtirazlar

aa) Olağanüstü İtirazın Tanımı ve Konusu

Olağanüstü itiraz, seçimin sonucuna etkili hallerde, alt seçim kurullarınca verilen kararların, kesin veya kesinleşmiş olmasına bakılmaksızın incelendiği olağanüstü bir kanun yoludur.

298 sayılı Kanun’da olağanüstü itiraz için itiraz sebepleri tek tek sayılmamış, genel bir ifade kullanılmıştır. Buna göre 298 sayılı Kanun’un 130. maddesinin 2. fıkrasına göre, “Şu kadar ki; siyasi partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle yapılan itirazlar, seçimin sonucu hakkında kesin karar vermek yetkisine sahip olan kurullarca, seçimin neticesine müessir görüldüğü takdirde, alt kademelerce verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması veya kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş olması, bu itirazın incelenmesine ve reddine sebep teşkil etmez” düzenlemesi ile olağanüstü itiraz kurumunun kapsamı belirlenmiştir.

Kanun koyucu olağanüstü itirazın konusunu “seçimin neticesine müessir olaylar ve haller” olarak belirlemiştir. Seçim sonucu hakkında kesin karar verme yetkisine sahip kurullar yapılan itiraz nedeniyle iddia edilen olay ve hallerin “seçimin sonucuna etkisi olup olmadığına” karar vereceklerdir. Anlaşılacağı üzere, itirazın kabule şayan olup olmadığının belirlenmesinde dikkate alınacak sebep kanun koyucu tarafından çok soyut olarak belirlenmiştir. Bu durum hiç kuşkusuz olağanüstü itirazı inceleyecek mercie geniş bir taktir hakkı vermiştir. Bu nedenle YSK’ya kanun koyucunun, her somut olay için itirazın somut konusunu belirleme yetkisi verdiği söylenebilir.

Görüldüğü gibi, olağanüstü itiraz, seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle seçimin veya tutanakların iptali istemiyle Yüksek Seçim Kurulu’na götürülen itirazlardır.

bb) Olağanüstü İtiraz Yapmaya Yetkili Olanlar

Kanun koyucu olağan itirazda olduğu gibi olağanüstü itirazda da itiraz yapmaya yetkili olanları sınırlı sayıda belirlemiş ve bunları da 298 sayılı Kanun’un 130 maddesinin 2. fıkrasında saymıştır. Maddeye göre, olağanüstü itiraz yapmaya hakkı olanlar, siyasi partilerin il başkanları, partilerin genel merkezleri ve bağımsız adaylardır. Bu kapsamda siyasi parti ilçe yönetimi olağanüstü itiraz yapmaya yetkili değildir⁴⁴⁹.

cc) Olağanüstü İtirazın Yapılış Şekli

Olağanüstü itirazlar yazılı olarak yapılır. İtiraz dilekçesine, itiraz edenin adının, soyadının ve açık adresinin yazılması, ihbar ve iddia olunan vakıaların mahiyetinin ve gerekçesinin beyanının, delillerinin gösterilmesi ve belgelerinin bağlanması, bu belgelerin elde edilmesi mümkün değil ise, sebeplerinin ve nereden ve ne suretle temin olunabileceğinin bildirilmesi gerekmektedir (298, m. 130/3). Bu şartları taşımayan olağanüstü itiraz dilekçeleri ise reddedilir (298, m. 130/son).

Olağanüstü itirazlar milletvekili seçimlerinde ancak Yüksek Seçim Kurulu’na yapılabilir. Ancak itiraz dilekçesinin bizzat Yüksek Seçim Kurulu’na verilmesi

⁴⁴⁹ YSK, 1991/110- 83, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 98.

gerekmez. İl ve ilçe seçim kurulları aracılığıyla da Yüksek Seçim Kurulu'na gönderilebilir. Bu kapsamda alt seçim kurullarına yapılan başvurularda başvurunun yapıldığı tarihin seçim kurulu başkanının havale tarihi olduğu gözetildiğinden, süre yönünden herhangi bir hak kaybının olması önlenmiş olur.

4. İtirazların İncelenmesi Usulü

Kanun yollarında en hayati aşamalardan biri de yapılan itirazın incelenmesinde nelere dikkat edileceğidir. Bu husus 298 sayılı Kanun'da hüküm altına alınmıştır.

298 sayılı Kanun'un 113. maddesi bu konuyu düzenlemiştir. Buna göre, bir seçim kurulun kararını itiraz yolu ile inceleyen üst seçim kurulu, itirazı kabul ettiği takdirde, yapılması gereken işlem hakkında da karar verecektir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, seçim kurulları tam sayı ile toplanırken, kurullar kararlarını salt çoğunlukla vereceklerdir. Yüksek Seçim Kurulu, ise seçimin sonunda verilecek tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde, tam sayısı ile toplanırken, diğer hususlarda mürettep adedinin çoğunluğu ile toplanacaktır. Ancak her iki halde de YSK salt çoğunlukla karar verecektir. Kanun gerek alt seçim kurullarının gerekse Yüksek Seçim Kurulu'nun karar aşamasında oyların eşitliği sonucu çıkarsa kurul başkanına özel bir önem atfederek, başkanın katıldığı tarafın tercih edileceğini hükme bağlamıştır⁴⁵⁰.

Her kanun yolunda olduğu gibi itirazı inceleyecek merciin de, itirazın esasına girmeden evvel bir ön inceleme yaparak, itirazın yapılmasındaki şekli şartların olup olmadığına veya yerine getirilip getirilmediğine bakması gerekecektir. Bu şekli şartların itiraz sürecinde var olduğuna kanaat getirmez ise itirazı esasa girmeden reddedecektir. İtirazda esasa girmeden ön inceleme yapan üst kurul şu hususlara bakar. Bunlar; itirazın doğru mercie yapılıp yapılmadığı, itiraza konu kararın kesin olup olmadığı, itirazın süresinde olup olmadığı, itirazı yapan kişinin itiraza yetkili olup olmadığı, itiraz edenin kimliğini kanıtlayıp itiraza konu olayla ilgili delil ve

⁴⁵⁰ İspanya'da da seçim kanunlarında benzer bir düzenleme yapılarak, ilgili seçim kurullarında karar alma sürecinde oyların eşitliği halinde başkanın oyunun belirleyici olacağı hükme bağlanmıştır, ERGÜN, s. 584; aynı şekilde Fransa'da da Anayasa Konseyi'nin başkanın oyuna benzer durumlarda üstünlük verilmiştir, ÜLGEN, s. 776.

gerekçe gösterip göstermediğidir. Ön incelemede ele alınan konuları şimdi daha yakından inceleyelim.

a) Merci Yönünden İnceleme

İtiraz mercileri 298 sayılı Kanun'un 111. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, "Bu kanunda, kurulların kesin olduğu yazılı bulunmayan kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurul, itiraz merciidir. Yüksek Seçim Kurulunun resen veya itiraz üzerine vereceği kararlar kesindir"⁴⁵¹ denilmek suretiyle, itirazda hiyerarşik sıralamaya göre mercii tayin edilmesi gerektiği belirtilmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda üst kurul; sandık kurulu için ilçe seçim kurulu, ilçe seçim kurulu için il seçim kurulu, il seçim kurulu için de Yüksek Seçim Kurulu'dur. Bu sıra izlenmeden yapılan itirazlar reddedilir⁴⁵². Ancak bu durumun istisnası olağanüstü itirazdır. Olağanüstü itirazlarda doğrudan doğruya Yüksek Seçim Kurulu'na veya il seçim kuruluna başvurulabilir. Şunu da belirtelim ki; YSK alt kurullarca kesin olarak verilen kararlara karşı yapılan itirazlarda, tam kanunsuzluk hali ve olağanüstü itiraz durumu olmaması durumunda itirazı kesinlik nedeniyle reddetmektedir⁴⁵³.

YSK, "... Evrakın üst kurula gönderilmesi yolunda bir karar verilmemesi seçim işlerinin niteliğinden doğmakta ve bu husus seçim hukukunun başlıca ilkelerinden birini teşkil etmektedir. Alt seçim kurullarınca itiraz evrakının üst seçim kuruluna resen gönderilmesi olanağı bulunmaması itibariyle Kurulumuza bu şekilde intikal ettirilen bu itiraz evrakı inceleme yapılması mümkün değildir. O halde bu hususta herhangi bir karar verilmesine yer olmadığına karar verilmelidir"⁴⁵⁴ içtihadında bulunmuştur.

b) İtirazcının Yetkisi Yönünden İnceleme

298 sayılı Kanun'un 112. maddesinin 2. fıkrasına göre, itirazcının kimliğini ispat etme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda itiraz edenin olağan itirazda

⁴⁵¹ YSK, köy ve mahalle seçimlerine ilişkin itiraz üzerine il seçim kurulunca verilen kararların kesin olduğundan, tam kanunsuzluk hali dışında YSK'ya başvurulamayacağına karar vermiştir, YSK, 1991/150- 90, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 360.

⁴⁵² YSK, 2002/876, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 336.

⁴⁵³ YSK, 2004/2161, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1079- 1081.

⁴⁵⁴ YSK, 1978/746, YSKK- 1978, s. 69.

298 sayılı Kanun'un 110. maddesinde gösterilen kişilerden olduğunu, olağanüstü itirazda ise 298 sayılı Kanun'un 130. maddesinin 2. fıkrasında itiraza yetkili kişilerden olduğunu kanıtlaması gerekmektedir. Konuyla ilgili kararında YSK, "Tel dilekçe ile yapılan başvurularda ise, kimliğin ve delillerin belgelendirilmesi, o yerin, seçim kurullarına başvurularak, kimlik ispat edildikten, deliller gösterildikten sonra, gideri kendisine ait olmak üzere, seçim kurulu başkanlığınca, Yüksek Seçim Kurulu'na tel çekilmesi yoluyla gerçekleşebilir"⁴⁵⁵ hükmüyle tel dilekçelerde kimlik tespiti hususuna açıklık getirilmiştir.

YSK, itiraz etmeye yetkili olan kişilerin itiraz dilekçelerine kimliklerini ispata yarar belge eklemedikleri için dilekçelerini iptal etmiştir⁴⁵⁶. YSK bir başka kararında ise genel seçimlerde köy muhtarı tarafından yapılan itiraza, itiraz etme hakkına sahip olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir⁴⁵⁷.

c) Delil ve Gerekçe Yönünden İnceleme

298 sayılı Kanun'un 112. maddesinin 2. fıkrasında, delil ve gerekçe gösteremeyenlerin itirazlarının incelenemeyeceği belirtilerek, itirazcının delil ve gerekçe göstermesini zorunlu kılmıştır. Kanun bazı özel itirazlarda delillendirilmesi gereken itiraz gerekçesini kendisi açıkça ifade etmiştir. Bu kapsamda adaylığa itirazı düzenleyen 298 sayılı Kanun'un 125. maddesinde ilgili adaya itiraz edenlerin "adaylık şart veya vasıflarına haiz olmamaları sebebine dayanılarak" itiraz edilebileceği hüküm altına alınmıştır. Yine 298 sayılı Kanun'un 130. maddesinde il seçim kurulunun kararına itiraz edecek kişilerin "seçilme yeterliğine veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı" ve "seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle" itiraz edebileceğini ifade ederek, delillendirilmesi gereken gerekçeler ortaya konulmuştur.

İtirazcı delillerini bir defada sunmak zorundadır. Bu nedenle itiraz ettikten sonra yeni delil daha sonra ileri süremez⁴⁵⁸. Bu kapsamda ilçe ve il seçim kurullarının belge ve delilsizlikten reddettiği hususlara ilişkin belge ve delillerin

⁴⁵⁵ YSK, 1963/140, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 88- 89.

⁴⁵⁶ YSK, 1999/719- 454, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 346.

⁴⁵⁷ YSK, 2002/888, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 340.

⁴⁵⁸ YSK, 2004/2338, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 338.

sonradan Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan itirazda ibrazı halinde bunlar nazara alınmaz⁴⁵⁹.

YSK'ya göre seçim kanunları, kanıtları araştırmak ve toplamakla seçim kurullarını görevlendirmemiş, itiraz edeni delil ve gerekçe göstermekle yükümlü tutmuştur⁴⁶⁰. Ayrıca; "... seçimle ilgili yasalar kamu düzenini ilgilendirdiği için bu yasalara göre tespit edilecek bir durumun delilini teşkil eden belge ve yazıların da resmi olması gerekir. Bu sebeple, bir partinin iç yazışmalarına ait kağıtlar seçim işlerinde resmi kayıtlara göre belli edilecek bir durumun tespitinde delil teşkil etmez"⁴⁶¹.

d) Süre Yönünden İnceleme

298 sayılı Kanun itirazlar için, başvuru ve karar süresi olmak üzere iki tür itiraz süresi düzenlemiştir. Seçim işlerinde konulan sürelerin genelde kısa süreler olduğu görülmektedir. Seçim itiraz kanun yolunda kısa süre konulmasıyla amaçlanan, seçim sürecini süruncemede bırakmayarak, bir an önce seçilenlerin belirlenmesi suretiyle toplumsal barışın ve yöneticilerin meşruiyetinin zamanında sağlanmasıdır. Bu kapsamda seçim kurullarına karar vermeleri için belirli bir süre öngörülmesiyle amaçlanan, hızlı karar verilmesini sağlamaktır. Ancak şunu da belirtelim ki seçim kurullarının söz konusu süreleri aşmaları durumunda kararlarının yokluk yaptırımına tabi olduğu iddia edilemez⁴⁶². İtirazcılar için öngörülen süreler ise itiraz hakkını düşürücü nitelikte kabul edildiği için sürenin geçirilmesi halinde itiraz esastan incelenmeyerek, süre yönünden reddedilecektir.

298 sayılı Kanun'da, olağan itirazda yukarıda "olağan itiraz süreleri" başlığı altında ifade edildiği gibi, itirazın türüne göre farklı farklı sürelerin öngörüldüğü görülmektedir. Olağanüstü itiraz ise 298 sayılı Kanun'un 130. maddesinde düzenlenmiş ve itiraz süresi 7 gün olarak belirlenmiştir. Olağanüstü itirazın, tutanağın düzenlenmesinden sonra 7 gün içinde yapılması gerekir. Ancak tutanağın

⁴⁵⁹ YSK, 2002/901, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 339- 340.

⁴⁶⁰ YSK, 2002/876, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 336.

⁴⁶¹ YSK, 1968/106, YSKK- 1968, s. 47- 51.

⁴⁶² YSK, 1963/669, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 178- 188.

düzenlenmesinden önce yapılan itiraz, süresinden önce yapılmış bir itiraz olarak değerlendirilmez.

e) Hukuki Yarar Yönünden İnceleme

Her kanun yolunda olduğu gibi itiraz yoluna başvuranlarında hukuki yararı olması gerekir. YSK'ya göre de, itiraz yetkisi belli hukuki yararları korumak için tanınmıştır⁴⁶³. Bu sebeple YSK bir kararında, seçimi kazanmış birinin itirazını haklı gösterecek hukuki bir yarar olmadığını ileri sürerek itirazını reddetmiştir⁴⁶⁴.

5. Üst Mercî Tarafından İtiraz Üzerine Verilebilecek Kararlar

YSK, yapılan itirazda ön incelemeyi geçmesine engel sebepler tespit ederse, itirazı süreden, belgesizlikten, hukuki yarar yokluğundan, itiraza yetkili olmama gibi sebeplerle reddetmektedir. Ancak YSK, ön incelemeyi geçen itirazlarda, esasa yönelik karar vereceği zaman genellikle iki türlü karar vermektedir. Bunlar “ret” ve “kabul” kararıdır. YSK bazı kararlarında, “kısmen kabul ve kısmen ret” kararı da verebilmektedir⁴⁶⁵. YSK, itirazı kabul ettiği taktirde ise “iptal” veya “yokluk” kararı verebileceği gibi bazen de “karar kaldırma” kararı verebilmektedir⁴⁶⁶. Ayrıca YSK, itiraz üzerine istisnai olarak da, “karar verilmesine yer olmadığı”⁴⁶⁷, “yetkisizlik”⁴⁶⁸ veya “görevsizlik”⁴⁶⁹ kararları da verebilmektedir.

Kurul vermiş olduğu kararlarında itirazı yetkisizlik veya görevsizlik nedeniyle reddederek, işin özünde talebe ret kararı vermektedir. Ancak kurul görevsizlik veya yetkisizlik nedeniyle reddedeceği durumlarda, işin doğası gereği seçim uyuşmazlığında tek yargı organı olması nedeniyle, aynı anlamda ve birbirlerinin yerine rasgele görevsizlik veya yetkisizlik kavramlarını kullandığı görülmektedir.

⁴⁶³ YSK, 1963/100, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 70- 72.

⁴⁶⁴ YSK, 1984/740, YSKK- 1984, s. 102- 103.

⁴⁶⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 2002/874, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 342.

⁴⁶⁶ YSK, 1968/1894, YSKK- 1968, s. 354- 358.

⁴⁶⁷ YSK, 1999/195, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1023.

⁴⁶⁸ YSK, ilçe seçim kurulu başkanınca sandık seçmen listesinin kesinleşmesinden sonra YSK'ya yapılan itirazı yetkisizlik ve kesinlik yönünden reddetmiştir, YSK, 2004/63, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 374.

⁴⁶⁹ Nitekim Kurul, bir siyasi partinin ambleminde “Türk Bayrağı”nın bulunmasının suç olduğunu ancak konuyu inceleme merciinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı olduğunu ifade ederek, itirazı görevsizlik nedeniyle reddetmiştir, YSK, 2002/655, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1194- 1195.

YSK vermiş olduğu bir görevsizlik kararlarında, kendisinin genel mahkemeler gibi görevli mercii gösterme zorunluluğunun olmadığını, zira genel mahkemelerin Hukuk ve Ceza Usul Yasalarına bağlı olduklarını ve görevli mercileri göstermelerinin bu kanunlar kapsamında zorunlu olduğunu, oysa YSK'nın ve diğer seçim kurullarının tabi olduğu temel ve özel seçim yasalarında böyle bir zorunluluğun bulunmadığını, bu kapsamda seçim yasaları ile YSK ve diğer seçim kurullarının, kendisine gelen görev dışı işte görevli yeri belli etmek veya kağıtları görevli yere göndermek ya da göndermeye aracılık etmek görevi yüklenmemiş olduğunu belirtmiştir⁴⁷⁰. Bu kapsamda YSK, yapılan itirazla ilgili olarak görevli olmadığına veya daha önce alınmış kararlar ve yapılmış işlemler dolayısıyla gereksiz olduğuna karar verirse, işin esasına girmeyerek başvuruyu değerlendirmemektedir. Ancak YSK, seçim kurullarından herhangi birinin görevi olan ancak kendisinin görevli olmadığı durumlarda, itiraz dilekçesini ilgili seçim kuruluna göndermektedir. Örneğin bir kararında YSK, il seçim kuruluna yapılması gereken bir itirazın, (örneğin ilçe seçim kurulunun teşekkülüne ilişkin) doğrudan kendisine yapılması nedeniyle, itirazı görev yönünden reddederek, itiraz dilekçesi ve eklerini il seçim kuruluna göndermiştir⁴⁷¹.

Peki, ilçe seçim kurulunun kararına karşı il seçim kurulunca verilen kararın, ilçe seçim kurulunca beğenilmeyerek Yüksek Seçim Kurulu'na götürülmesi yani bir nevi “direnme” durumunun gerçekleşmesi mümkün müdür? YSK, konuyla ilgili bir kararında, mevzuatta il seçim kurulu kararlarına karşı ilçe seçim kurullarınca itiraz edilebileceğine ilişkin bir düzenleme olmadığını, ancak YSK'nın seçim kurullarının görev ve yetkilerini aşarak verdiği kararlara kendiliğinde muttali olduğunda tam kanunsuzluk hali mevcutsa (somut olayda tam kanunsuzluk bulunmamakta) işe kendiliğinden el koyabileceğini, bu yetkiye Anayasa'nın 79. maddesi gereğince sahip olduğunu, alt seçim kurullarının üst seçim kurullarınca verilen kararlara derhal uymak zorunda olduğunu, karara bağlamıştır⁴⁷². Görüldüğü gibi seçim kanun

⁴⁷⁰ YSK, 1970/34, YSKK- 1970, s. 32- 34.

⁴⁷¹ YSK, 1995/55, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 350.

⁴⁷² YSK, 2004/573 PARLAR- HATİPOĞLU, s. 335.

yollarında üst seçim kurulların kararlarına karşı alt kurulca direnme yolu tanınmamıştır⁴⁷³.

YSK, bazen de itiraz üzerine hemen karar vermemekte, bazı konuları araştırmaya yönelik ara kararlar vermektedir. Genelde bu ara kararları verdiği durumlar, olağanüstü itiraza konu veya tam kanunsuzluk hali ile ilgili olaylar olmaktadır. YSK, ara kararla gereken araştırmayı yaptıktan sonra da, esas hakkında karar vermektedir⁴⁷⁴. Son olarak şunu da belirtelim ki, itirazı inceleyen ilçe ve il seçim kurulları itirazcının itirazı dışına çıkarak karar veremezler⁴⁷⁵. Şimdi itiraz üzerine verilecek kararları daha ayrıntılı inceleyelim.

a) İtirazın Kabulü Kararı

298 sayılı Kanun'un 113. maddesinin 1. fıkrasına göre, itiraz merci, itirazı kabul ettiği takdirde, yapılması gereken işlem hakkında da karar vermesi gerekir. Yani itiraz üzerine alt seçim kurulunun kararını inceleyen üst seçim kurulu itirazın yerinde olduğuna kanaat getirirse, alt seçim kurulunun kararını iptal ederek, kendisi alt seçim kurulunun yerine geçmek suretiyle yeni karar ihdas eder⁴⁷⁶. Görüldüğü gibi tüm seçim kurulları hem inceleme hem de karar merciidir. Burada amaçlanan husus maddenin gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: “Üst kurullarca, alt kurulların kararlarının itiraz üzerine bozulması halinde itirazın konusunu teşkil eden iş hakkında evrakın, kararı bozulan mercie gönderilmesi ve bu mercii tarafından tekrar karar verilmesi gibi işi sürüncemede bırakan hallerin önlenmesi için bu hükmün sevkine lüzum görülmüştür”⁴⁷⁷.

b) İtirazın Reddi Kararı

İtirazı inceleyen üst kurul, ön inceleme aşamasında itirazda aranan şartların bulunmaması halinde ise, itirazı reddedecektir. Yapılan ön incelemede aranan şartların bulunması halinde, üst kurul işin esasına girerek konuyu değerlendirir.

⁴⁷³ YSK, 1975/120, YSKK- 1975, s. 59- 61.

⁴⁷⁴ Örnek karar için bkz. YSK, 2002/902, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 344- 345.

⁴⁷⁵ YSK, 1994/402, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 322.

⁴⁷⁶ Örnek karar için bkz. YSK, 1994/402, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 322.

⁴⁷⁷ 298 sayılı Kanun'un 113. maddesinin gerekçesinden, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 344.

Yapmış olduğu değerlendirme sonucu alt seçim kurulunun kararının hukuka uygun olduğuna kanaat getirirse yine itirazı reddedecektir.

c) Karar Verilmesine Gerek Olmadığı Kararı

Seçim kurullarınca incelenmeyecek veya seçim kurullarınca incelenmeye tabi olmakla birlikte konusuz kalan bir olayla ilgili olarak itiraz başvurusu üzerine, üst kurulca verilecek karar, “itiraz hakkında karar verilmesine yer olmadığı” kararıdır. Örneğin adaylıktan çekilen bir kişinin, daha sonra seçim kurulunun bir işlemine karşı itiraz etmesi halinde Yüksek Seçim Kurulu’na “itiraz hakkında karar verilmesine yer olmadığı” kararı verilmiştir⁴⁷⁸.

d) Tutanağın İptali Kararı

Tutanağın iptali kararıyla iptale konu olan işlem veya karar ortadan kalkar ve hukuk hayatından çıkar⁴⁷⁹. Uygulamada tutanak iptali YSK’nın önüne iki türlü gelmektedir. Bunlardan bir kısmı YSK’nın önüne kanunda belirlenen süreler içerisinde gelirken, diğerkleri ise itiraz süreleri geçtikten sonra gelmektedir.

Süresinde yapılan itirazlarda tutanak iptali, 298 sayılı Kanun’un 130. maddesi gereğince yapılmaktadır. Bu kapsamda, YSK olağan ve olağanüstü itiraz yoluyla 3 ve 7 günlük süreler içerisinde önüne gelen seçilme yeterliliğine ilişkin iddiaları incelemekte ve bir hukuka aykırılık tespit ederse tutanağı iptal etmektedir. 298 sayılı Kanun’un 130. maddenin 4. fıkrası şöyle düzenlenmiştir: “Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur- yazar olmadığı veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir”. Fıkraya göre adaylık kesinleşse dahi dört nedenin varlığı halinde itiraz yoluna gidilebileceğı belirtilmiştir. Ancak Anayasa’nın 76. maddesinde bu dört nedene ek olarak kısıtlı olmamak, kamu

⁴⁷⁸ YSK, 1999/195, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1023.

⁴⁷⁹ YSK, 1991 yılında verdiği bir kararında, mahalli idareler seçimlerinin yapıldığı gün 25 yaşını doldurmamayan ihtiyar heyeti üyesinin, 2972 sayılı Kanun’un 31. maddesinde belirtilen koşullara sahip olmadığı gerekçesiyle tutanağını, seçimlerden sonra iptal etmiştir, YSK, 1991/5, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 63; ayrıca YSK, 1996/221 sayılı kararı ile belediye meclis üyesinin, 1995/1559 sayılı kararı ile de mahalle muhtarının seçildikten sonra askerlik hizmetini yerine getirmediklerinin anlaşılması nedeniyle tutanaklarını iptal etmiştir, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 67 ve 68.

hizmetinden yasaklı olmamak ve yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmış olmak seçilme yeterliliği şartları da getirilmiştir.

Burada tartışılan husus Anayasa ile getirilen ek nedenler dolayısıyla 130/4. fıkrası gereğince YSK'ya başvurulabilir mi? YSK bu konuyla ilgili bir kararında, “Yasada adaylığın kesinleşmesinden sonra adaya karşı ileri sürülebilecek itirazlar, olağanüstü itirazlar için de geçerli olmak üzere 298 sayılı Yasanın 130. maddesinin sondan bir önceki fıkrasında yazılı dört sebeple sınırlı tutulmuştur. Bu sebeplere ek olarak Anayasanın 76 ve geçici 16. maddelerinin buyurucu nitelikteki seçilmeye ilişkin, yeterlilik koşuluyla ilgili hükümlerinin de göz önüne alınacağı kuşkusuzdur”⁴⁸⁰ denilmek suretiyle Anayasa’da sayılan ek nedenler dolayısıyla da adaylık kesinleştikten sonra başvuru yapılabileceğini belirlemiştir.

YSK, 1961 yılında olağanüstü itirazla ilk milletvekilliği tutanağını iptal etmiştir. Kurul söz konusu kararında seçildikten sonra yüz kızartıcı bir suçtan dolayı mahkumiyeti kesinleşen milletvekilinin tutanağını iptal ederek, yerinin ara seçimle doldurulması gerektiğine karar vermiştir⁴⁸¹.

Süresi geçtikten sonra yapılan itirazlarda tutanak iptalinde ise, YSK’nın oluşturduğu tam kanunsuzluk içtihadı büyük önem taşımaktadır. YSK önceleri seçilme yeterliliğine ilişkin başvuruları incelerken, olağan ve olağanüstü itiraz sürelerinin geçip geçmediğine bakmaktaydı⁴⁸². Ancak daha sonra kararlarıyla geliştirdiği “tam kanunsuzluk” içtihadı ile itiraz süreleri geçmiş olmasına rağmen başvuruları incelemeye başlayarak⁴⁸³, tam kanunsuzluk olarak kabul ettiği durumlarda süresine ve yetkili mercie başvurulup başvurulmadığına bakmaksızın, konuyu resen veya ihbar üzerine inceleyerek tutanağı iptal etmiştir. YSK Anayasa’nın 76. maddesinde sayılan seçilme yeterliliğine ilişkin şartlardan birine adayın seçilmeden önce sahip olmaması halini tam kanunsuzluk olarak kabul etmektedir.

⁴⁸⁰ YSK, 1984/1404, YSKK- 1984, s. 148- 151.

⁴⁸¹ YSK, 1961/390, YSKK- Mayıs 1961- Şubat 1962, s.150- 153.

⁴⁸² Kurul bir kararında, belediye başkanlığına seçilmiş bir kimsenin seçilme yeterliliğine karşı ancak itiraz yoluna başvurulabileceğini, itirazın ise 298 sayılı Kanun’da belli edilmiş süre içinde ve şekilde yapıldığında mümkün olduğunu belirtmiştir, YSK, 1967/85, YSKK- 1967, s. 42- 43.

⁴⁸³ YSK, 1969/52, YSKK- 1969, s. 27- 30; ayrıca bkz. YSK, 1975/489, YSKK- 1975, s. 284- 288 ve YSK, 1984/2525, YSKK- 1984, s. 243- 248.

YSK bir kararında, süresinde partisinden istifa etmeyerek, başka bir siyasi partiden aday olan ve seçilen belediye başkanının tutanağını, adaylığına süresinde itiraz edilmediği, olayın tam kanunsuzluk olarak da değerlendirilemeyeceği düşüncesiyle iptal etmemiştir⁴⁸⁴.

e) Seçimin İptali Kararı

298 sayılı Kanun'un 130. maddesine göre bir seçimin iptalinden söz edebilmemiz için, “seçimin neticesine müessir haller ve olaylar” olması gerekir. Bu olayların seçim sonuçlarını etkileyecek ve seçmen iradesinin sakatlayacak nitelikte olması gerekir.

YSK usulsüzlük nedeniyle seçimlerin iptali konusunda yapılan taleplerde, yapılan usulsüzlüğün seçim sonucuna etkisi olup olmadığına bakmakta ve seçim sonucuna etkisi olmayan bir usulsüzlük olması halinde bile itirazı reddederek seçimleri iptal etmemektedir⁴⁸⁵.

aa) Oy Pusulalarındaki Usulsüzlüğün Seçimlerin İptaline Etkisi

Seçimlerin iptali bakımından oy pusulalarındaki usulsüzlük büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda YSK, oy pusulalarındaki usulsüzlük durumlarında şu hallerde seçimlerin iptaline karar vermiştir: Birleşik oy pusulalarında seçime katılan bir partinin ambleminin bulunmaması⁴⁸⁶, birleşik oy pusulasında bir partiye ayrılan bölümde o partiye ait amblemin farklı biçimde basılmış olması⁴⁸⁷, birleşik oy pusulasında bir partinin ambleminin ve isminin ters basılması⁴⁸⁸, oy pusulasında siyasi partinin adayların veya bağımsız adayların isimlerinin yazılmamış olması⁴⁸⁹ gibi hallerde seçimleri iptal etmiştir.

⁴⁸⁴ YSK, 2004/1184, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1115- 1116.

⁴⁸⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 2004/1044, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 345; YSK'nın, mükerrer oy ve ölü seçmen sayısı anlamında yapılan usulsüzlüğün seçim sonucuna etkili olmadığına karar vererek, seçimi iptal etmediği bir başka kararı için bkz. YSK, 2002/499, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 413.

⁴⁸⁶ YSK, 1984/231, YSKK- 1984, s. 61- 64.

⁴⁸⁷ DYP'nin amblemi olan “kırat”, “yürüyen adam” şeklinde basılmıştır. Karar için bkz. YSK, 1987/258, YSKK- 1986- 1987, s. 192- 195.

⁴⁸⁸ Kurul, parti özel işareti olan parti ambleminin, yanlış basılmasının, halkı yanıltacağı düşüncesi ile seçimlerin iptaline karar vermektedir. Karar için bkz. YSK, 1994/1175, YSKK- 1993- 1994, s. 127- 130.

⁴⁸⁹ YSK, 1994/1335, YSKK- 1993- 1994, s. 137- 141.

Kurul şu durumlarda ise, oy pusulalarındaki usulsüzlükler nedeniyle seçimlerin iptalini gerekli görmemiştir: Birleşik oy pusulalarında aday yazılmayıp, başkan ve üyelere söz edilmiş olması⁴⁹⁰, birleşik oy pusulasında adayların sırasının kesin aday listesine aykırı olarak farklı basılmış olması⁴⁹¹, muhik ve mücbir sebepler karşısında, yuvarlak klişe yaptırılmasına teknik imkan bulunmayan seçim çevrelerinde, il seçim kurullarınca matbaalardan görüş alınarak önceden alınacak kararlara istinaden, birleşik pusulasında “EVET” mührünün basılacağı yuvarlak yerine, kare, üçgen, yatay veya dişey paralel iki çizgi konulması⁴⁹², birleşik oy pusulalarının farklı ölçülerde olması ve kağıdın oy pusulasının ölçüsüne göre kesilmesi sonucu bazı oy pusulalarının kağıdına “Yüksek Seçim Kurulu” filigranının isabet etmemesi⁴⁹³, birleşik oy pusulalarında bağımsız aday ile siyasi partiye ayrılan kısım arasına çift çizgi yerine tek çizgi konulmuş olması⁴⁹⁴, usulsüz olarak kullanılan oy pusulalarının sonucu etkileyecek sayıda olmaması⁴⁹⁵, birden fazla adı olan adayın ilk adının bileşik oy pusulasında yer almamasını seçmenleri yanıltacak nitelikte bir usulsüzlük olarak görmeyerek⁴⁹⁶ seçimleri iptal etmemiştir.

Aslında adayların isimlerinin yanlış yazılması uygulamada uyumsuzluk konusu olabilmektedir. Kurul belediye başkanı seçimine ilişkin bir kararında, birleşik oy pusulasında adayların isimlerinin yanlış yazılmış bulunmasını iptal sebebi olarak değerlendirmemiş ve bunu iki gerekçeye dayandırmıştır. Bunlardan birincisine göre, seçim çevresinin küçük olması dolayısıyla tüm seçmenler adayları ve hangi partiden aday olduklarını bilmektedir ve tanımaktadır; ikincisi siyasi partinin adı ve amblemi oy pusulasında yer almaktadır⁴⁹⁷. Ancak milletvekili seçimi değerlendirildiğinde büyük şehirlerde birden fazla seçim çevresinin olması ve adayların sayıca bir hayli fazla olması karşısında, bu içtihadın geçerli olamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak ilk gerekçe milletvekili seçimlerinde oy pusulalarında ki isim yanlışlığının seçimlerin iptali sebebi sayılmamasına dayanak kabul edilebilir. YSK da bir kararında

⁴⁹⁰ YSK, 1963/560, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 155- 157.

⁴⁹¹ YSK, 1965/614, YSKK- Mayıs 1964- Aralık 1965, s. 287- 288.

⁴⁹² YSK, 1984/133, YSKK- 1984, s. 42- 43.

⁴⁹³ YSK, 1984/300, YSKK- 1984, s. 77- 78.

⁴⁹⁴ YSK, 1984/585, YSKK- 1984, s. 98- 99.

⁴⁹⁵ YSK, 2004/1044, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1157.

⁴⁹⁶ YSK, 1994/758, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 427.

⁴⁹⁷ YSK, 1994/817, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 425.

milletvekili adaylarının isimlerinin oy pusulasında yanlış yazılmış olmasını seçimlerin iptalini gerektirmeyeceği konusunda karara varmıştır⁴⁹⁸.

bb) Diğer Usulsüzlüklerin Seçimlerin İptaline Etkisi

YSK, seçimlerin iptali bakımından oy pusulalarında usulsüz olmamasına rağmen şu usulsüzlük durumlarında da seçimlerin iptaline karar vermiştir: Bir seçim çevresinde, bir sandıktaki 220 seçmenin, belediye başkanlığına ait bileşik oy pusulası verilmemesi nedeniyle oy kullanamaması⁴⁹⁹, iklim şartlarının uygun olmaması sebebiyle bir ilçenin dört köyüne sandık gönderilememesi ve bu köylerde oy verme işlemi yapılamaması⁵⁰⁰, üç sandığı olan bir seçim çevresinde iki oy sandığının oy verme süresi içinde açılması ve bu sandıklarda saat 14.00'ten itibaren yeniden oy verme işlemine başlanarak oy verme süresinin saat 23.30'a kadar uzatılması⁵⁰¹, asker kişiler tarafından kullanıldığı, belirlenen oylarla mükerrer olarak kullanıldığı saptanan oylar toplamının, adayların aldığı oylar arasında ki oy farkının eşit olması⁵⁰², seçimde sahte oy kullanımı suretiyle seçim sonucunu etkileyecek biçimde seçime hile karıştırılması⁵⁰³ veya seçim sonucuna etkili mükerrer oy kullanılması⁵⁰⁴, oy verme işleminin bitiş saatinden önce, seçim sandıklarının erken açılması ve erken açılan seçim sandığı seçmen listesine kayıtlı olup oy kullanamayan seçmenlerin sayısının seçim sonuçlarını etkilemesi halinde⁵⁰⁵ seçimlerin iptaline karar vermiştir.

YSK, birden fazla seçmenin kapalı oy verme yerine alınmasını başlı başına seçimin iptal nedeni olarak belirlememiş, bu hususun seçim sonucunu etkilediğinin ispatlanması gerektiğini belirtmiştir⁵⁰⁶.

YSK, şu usulsüzlük durumlarında ise seçimin iptali talebini reddetmiştir: Oy verme süresinin uzama sebebinin belirlenememiş olması halinde, oy verme süresinin

⁴⁹⁸ YSK, 1969/1497, YSKK- 1969, s. 346- 348.

⁴⁹⁹ YSK, 1984/688, YSKK- 1984, s. 99- 101.

⁵⁰⁰ YSK, 1984/779, YSKK- 1984, s. 108- 110.

⁵⁰¹ YSK, 1984/940, YSKK- 1984, s. 118- 121.

⁵⁰² YSK, 1994/1690, YSKK- 1993- 1994, s.153- 156.

⁵⁰³ YSK, 1994/1693, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 417- 418.

⁵⁰⁴ YSK, 1994/371, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 392- 393; ayrıca Kurul'a göre mükerrer oy, "... aynı seçmenin aynı veya farklı yerlerde aynı tarihte yapılan aynı seçim türünde birden fazla oy kullandığı oydur", YSK, 1994/1932, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 419- 421.

⁵⁰⁵ YSK, 2004/836, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 314- 315.

⁵⁰⁶ YSK, 1984/2548, YSKK- 1984, s. 250- 252.

bitiminden sonra seçmenlere oy kullandırılmış olması⁵⁰⁷, yeterli sandık bulundurulmaması sebebiyle çeşitli seçim türlerine ilişkin oyların kendi türüne ilişkin zarflara konularak aynı sandığa atılması⁵⁰⁸, sandıkta mühürsüz olarak 34 seçmene oy kullandırıldıktan sonra oyların mühürlenerek tekrar sandığa konulması suretiyle geçerlilik kazanmasını sağlayan sandık kurulunun ihmaliinden doğan şekil noksanlıkları⁵⁰⁹, geçerli oyları yakılan sandıkta oy kullanan seçmenlerin tümünün oylarının dahi seçim sonucunu etkilememesi⁵¹⁰, oy verme işleminde yanlış renkli zarfın (mavi renkli zarf yerine mor renkli zarf) kullandırılmış olması⁵¹¹, mahalli idareler seçimlerinde seçmenlerin üç ayrı sandıkta oyunu kullandıktan sonra tek sandık seçmen listesini imzalamış olmaları⁵¹², seçmen kütüklerinde yapılan yolsuzluklar ile ilgili mahkumiyet hükümleri veya seçimle ilgili yolsuzluk yapan şahıslar aleyhine kesinleşmiş mahkumiyet kararları verilmesi⁵¹³, seçimlerin yapılmasından sonra bir siyasi partinin teşkilatlanma eksikliğinin bulunması nedeniyle, seçime katılamayacağı tespit edilen partinin milletvekili genel seçimine katılmasının süre ve kesinlik yönünden seçimin iptalini gerektirmediğine⁵¹⁴ karar vermiştir.

YSK seçimlerle ilgili bir olayda maddi hata tespit ettiğinde hemen seçimleri iptal etmeyerek, bu hatanın düzeltilmesi yollarını aramaktadır. Örneğin; somut olayda bir siyasi partinin oylarının tutanağa yanlış geçirildiğinin tespit edilmesinden sonra, o yerde seçimi iptal ettirmeyerek, tutanakta ki yanlışlığı düzelttirmek suretiyle, siyasi partilerin oy dağılımını yeniden belirlemiştir⁵¹⁵. Kanaatimizce bu durum seçim ekonomisi⁵¹⁶ ve yerindelik yönünden isabetli olmuştur.

⁵⁰⁷ YSK,1968/835, YSKK- 1968, s. 222- 223.

⁵⁰⁸ YSK, 1994/320, YSKK- 1993- 1994, s. 85- 86.

⁵⁰⁹ YSK, 1999/1114, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1122- 1123.

⁵¹⁰ YSK, 1984/957, YSKK- 1984, s. 122- 123.

⁵¹¹ YSK, 1989/508, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 136- 139.

⁵¹² YSK, 1994/1118, YSKK- 1993- 1994, s. 117- 118.

⁵¹³ YSK, 2001/293, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1124- 1125.

⁵¹⁴ YSK, 2003/832, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1133- 1147.

⁵¹⁵ YSK, 1996/7, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1018- 1021.

⁵¹⁶ Seçim dönemlerinde, siyasi iktidarlar tarafından yapılan seçmeni etkilemeye yönelik kamusal harcamaların, ülke ekonomisi olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ONUR, Sara, Seçim Ekonomisi, Asil Yayınları, Ankara 2004; bu nedenle seçimlerin finansmanı ve seçim harcamalarının denetimi de, seçim hukukunun en önemli konuları arasında bulunmaktadır. Seçim harcamalarının saydamlığı, seçim hukukunun genel ilkesi haline gelmektedir, KABOĞLU, s. 191.

Yukarıda oy pusulalarındaki usulsüzlüğün ve diğer usulsüzlüklerin seçimlerin iptaline etkisini inceleyerek, YSK'nın konuya bakış açısını belirlemeye çalıştık. Hiç şüphesiz oy verme öncesi ve sonrası süreçle ilgili 298 sayılı Kanun'da 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler, YSK'nın yeni değerlendirmeler yapmasına neden olabilecektir. Ancak YSK'nın seçimlerin iptaline yaklaşım tarzını belirleme gayesiyle konu etraflıca değerlendirilmiştir.

cc) Yenilenen Seçimlere İlişkin Usul Hükümleri

İptal edilen seçimler nedeniyle yenileme seçimleri yapılmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu seçimlerin iptali durumunda yeniden yapılacak olan seçimi bir önceki seçimin, yani iptal edilen seçimin tekrarı olarak saymaktadır. Bu nedenle yeni yapılacak seçimlerde sadece oy verme işleminin tekrar edilmesi yeterli olacaktır. Yeniden yapılacak seçime katılacak siyasi partilerin yeniden tespit ve ilanına, partilerin yeniden aday göstermesine ve seçmen listesinin güncellenmesine gerek yoktur⁵¹⁷. Ancak Kurul, ölüm, istifa ve seçilme engeli nedeniyle boşalacak yerlerin yeni adaylarla doldurulmasını yasaya uygun bulmuş ve yenilenecek olan seçimlerde bağımsız milletvekili adayları olan kişinin yeniden müracaatta bulunması gerektiğini⁵¹⁸ ve yenilenecek seçimlerde de % 10 ülke barajının uygulanacağını karara bağlamıştır⁵¹⁹.

YSK'ya göre, iptal edilen seçimlerde başka seçim çevresinde aday olup da kazanamayanlar yenilenen seçimlerde tekrar aday olamazlar. Kurul burada 2839 sayılı Kanun'un 16/3. madde ve fıkrasının uygulanacağını hükme bağlamıştır⁵²⁰. Yine iptal edilen seçimlerde, adaylığı seçilme yeterliliği taşımadığı gerekçesiyle kabul edilmeyen kişinin, yenilenen seçimlerde seçilmeye engel halinin ortadan kalkması durumunda yenilenen seçimlerde aday olabilir. Bu durum 2839 sayılı Kanun'un 16. maddesine aykırılık teşkil etmeyecektir⁵²¹.

⁵¹⁷ YSK, 1989/447, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 133- 136.

⁵¹⁸ YSK yenileme seçimlerinde, bağımsız adaylığa ilişkin olarak verdiği bir başka kararında da, bağımsız adayların yenilenen seçimlere katılmak istemeleri halinde yeniden başvurmasını gerekeceğini belirtmiştir, YSK, 2002/1054, ÜNLÜ- ERBİL, s. 646.

⁵¹⁹ YSK, 2002/1016, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1219- 1221.

⁵²⁰ YSK, 2003/142, ÜNLÜ- ERBİL, s. 659- 661.

⁵²¹ Recep Tayyip Erdoğan'ın 09.03.2003 tarihli Siirt ili milletvekili seçimlerinde aday olabileceğine dair YSK kararı için bkz. YSK, 2003/151, ÜNLÜ- ERBİL, s. 662- 664; YSK'nın bu kararına yönelik eleştiriler için bkz. YÜZBAŞIOĞLU.

f) Yokluk veya Seçimin Hükümsüzlüğü Kararı

Hukukta yokluk yaptırımı, yaptırımların en ağırlı olup, yalnızca hukukçuların değil, her insanın kolaylıkla bileceği türden yanılıgılarda söz konusu olabilir. Örneğin, bir hayvana ceza davası açılması, kaymakamın tutuklama kararı vermesi gibi... Yoklukta sakat işlemler dünya gerçeği kapsamında somut (maddeten) olmalarına rağmen, hukuk dünyası içinde hukuken yok oldukları için, hiç doğmamış sayılırlar. Ayrıca hiç bir hukuksal sonuç da doğurmayacaklardır⁵²².

YSK çok nadir de olsa yokluk kararı verebilmektedir. 1961 Anayasası döneminde verdiği bir kararında, “334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 79. maddesi; hukuken yok sayılması gereken bir işlemin yapıldığını, hangi yoldan olursa olsun öğrenmesi halinde, süreye ve belgesizliğe bakılmaksızın durumu tam kanunsuzluk nedeniyle doğrudan inceleyerek gerekli kararı verme yetkisini Yüksek Seçim Kurulu’na tanımıştır”⁵²³. Görüldüğü gibi YSK’nın konuyu tam kanunsuzluk kapsamında değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Kanunda hangi hallerde yokluk kararı verilebileceği konusunda bir hüküm yoktur. Bu konu da YSK kararları ile belirlenmektedir. Yine bir kararında YSK, “Bir kararın yok sayılan kararlardan olması için ortada (idare hukukunda benimsenen deyme göre) yetki gaspı durumunun bulunması şarttır”⁵²⁴ içtihadıyla seçim hukuku yönünden konuya açıklık getirmiştir.

YSK’nın şu hallerde yokluk kararı verdiği anlaşılmaktadır: Bunlar, seçimlerin yok sayılması⁵²⁵, kendisinden alt derecedeki seçim kurullarının kararlarının yok sayılması⁵²⁶, tutanakların yok sayılması⁵²⁷ halleridir. YSK bu hallerde bazen de yok saymış olduğu işlemin iptaline karar vermektedir.

⁵²² SELÇUK, Sami, Özlenen Hukuk/ Yaşanan Hukuk, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 223-224.

⁵²³ YSK, 1977/1582, YSKK- 1970, s. 101- 103.

⁵²⁴ YSK, 1964/1469, YSKK- Mart 1964- Aralık 1965, s. 63- 66.

⁵²⁵ Kurul, hukuki varlığı son bulan bir köy için yapılan seçimlerin kanuna aykırı olduğundan geçersiz olduğunu, hükümsüz ve yok hükmünde olduğunu, ayrıca verilen tutanaklarında geçersiz olduğunu karara bağlamıştır, YSK, 1990/104, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 317- 318.

⁵²⁶ YSK bir kararında, görevli olmadığı seçimlerde karar veren ilçe seçim kurulun ve onun kararına karşı itiraz üzerine karar veren il seçim kurulunun kararlarının yoklukla malül olduğuna karar vermiştir. Karar için bkz. YSK, 1992/57, YSKK- 1991- 1992, s. 181- 182.

⁵²⁷ YSK bir kararında, tutanağı kesinleşmiş olsa bile, okuma- yazma bilmeyen bir kişinin seçilmesi halinde, tutağının yok sayılması gerektiğini belirtmiş ve tutanağın iptaline karar vermiştir, YSK, 1974/77, YSKK- 1974, s. 29- 30.

YSK istisnai olarak bazı hallerde de, seçimin yokluğuna veya hükümsüzlüğüne karar vermiştir. Kurul genelde seçim yapılacak, iş başına yöneticilerin getirileceği bir organın, seçimden önce kaldırılmasına veya henüz oluşmamasına rağmen⁵²⁸ seçim yapılan hallerde seçimlerin hükümsüzlüğüne karar vermektedir. Kurul bir kararında, belediye sınırlarına alınan ve tüzel kişiliği son bulan köylerde yapılan seçimlerin yasal hükümlere aykırı olduğunu, bu nedenle yapılan köy seçimlerinin geçerli olmadığını, hükümsüz olduğunu, yok hükmünde olduğunu belirterek, söz konusu seçimlerin hükümsüz olduğuna karar vermiştir⁵²⁹.

g) Karar Kaldırma Kararı

Yüksek Seçim Kurulu, seçim yargısının en üst mercii ve seçim kurullarının vermiş olduğu kararları da nihayete erdiren en üst kuruldur. Yüksek Seçim Kurulu diğer seçim kurullarının vermiş olduğu kararları denetler ve hukuka uygun hale getirir. Alt seçim kurullarının kesin olduğu belirtilen kararlarına karşı, Yüksek Seçim Kurulu'na başvurulamaz. Ancak, YSK bazı hallerde kesin olarak verilen kararlara karşı gerek kendisinin gerekse alt seçim kurulunun kararını kaldırmaktadır. Bu durumları şöyle ifade edebiliriz: Yüksek Seçim Kurulu, alt seçim kurulunun itirazcının iddiaları ile ilgili bir karar vermesi gerekirken karar verilmesine yer olmadığına karar vermesi halinde⁵³⁰, kararın dayandığı mahkeme kararının ortadan kalktığı durumlarda⁵³¹, maddi hataya dayalı olduğu sonradan anlaşılan durumlarda⁵³², süre sınırlandırmasına gidilmeksizin alt seçim kurulunun kararını kaldırılmaktadır⁵³³.

⁵²⁸ YSK bir kararında, henüz mahalle oluşturulmadan yapılan seçimin yoklukla malül olduğunu ifade ederek, kararının sonuç kısmında yapılan seçimleri iptal etmiştir, YSK, 1994/926, YSKK- 1992-1994, s. 111- 112.

⁵²⁹ YSK, 1990/47, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 301- 303.

⁵³⁰ YSK, 1994/822, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 332.

⁵³¹ YSK bir kararında, milletvekili adaylığının iptaline dayanak oluşturan mahkumiyet hükmünün bozularak kamu davasının ortadan kaldırılması durumunda, önceden verdiği iptal kararını kaldırarak adaylığın geçerliliğine hükmetmiştir, YSK, 2002/612, ÜNLÜ- ERBİL, s. 599- 600.

⁵³² Kurul bir kararında, "... Yüksek Seçim Kurulunca verilen kararlar için hiçbir kanun yolu öngörülmediğinden, Kurul kararlarının ancak bir maddi hatanın varlığı halinde yeniden inceleyebileceği Kurul'un içtihatları ile belirlenmiştir" hükmüne varmıştır, YSK, 2000/94, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 90- 91; benzer bir başka karar için bkz. YSK, 1996/235, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 116- 117.

⁵³³ Örnek karar için bkz. YSK, 2004/622, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 112- 113.

h) Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Yüksek Seçim Kurulu konusu kalmayan durumlarda, “karar verilmesine yer olmadığına” karar verebilmektedir. Nitekim Kurul, 1999 seçimleri ile milletvekili olan bir milletvekilinin, seçilmeden önce kesinleşmiş 5 yıllık mahkumiyeti olduğu yolundaki ihbar nedeniyle inceleme başlatmış, ancak henüz karar verilmeden TBMM 2002 yılında erken seçime gitmiş ve ilgili milletvekili seçilememesi nedeniyle, “seçilmeye engel hali yönünden konusu kalmayan... bu hususta karar verilmesine yer olmadığına” şeklinde karar vermiştir⁵³⁴. Ayrıca YSK adaylıktan çekilen kişinin verdiği itiraz dilekçesi hakkında da karar verilmesine yer olmadığına yönelik karar vermiştir⁵³⁵.

D. YÜKSEK SEÇİM KURULU’NUN VERDİĞİ KARARLARIN KESİN YARGI KARARI NİTELİĞİ

YSK, itiraz üzerine veya seçim uyuşmazlıklarını çözmeye yönelik verdiği kararları kendi ifadesi ile “kesin yargı kararı” olarak nitelemektedir⁵³⁶. Zira Anayasa’nın 79. ve 298 sayılı Kanun’un 14, 111/3, 131/2 ve 132/4. maddeleri ve fıkraları gereğince, YSK’nın resen veya itirazın verdiği kararlar kesindir⁵³⁷. YSK’ya göre kesin yargı kararı demek, “kural olarak kararı veren yargı yeri veya bir başka yargı yeri tarafından hangi sebebe dayanılmış olursa olsun, o kararın yeniden incelenmesinin ve değiştirilmesinin yasanın yasak ettiği karar demektir”⁵³⁸. Görüldüğü gibi kesin kararların kural olarak hiç bir şekilde yeniden tartışılmayacağı hükme bağlanmış olmaktadır⁵³⁹. Kurul bu kapsamda kesin kararlarının⁵⁴⁰

⁵³⁴ YSK, 2002/955, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 88.

⁵³⁵ YSK, 1999/195, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1023.

⁵³⁶ YSK, 1992/166, YSKK- 1991- 1992, s. 230.

⁵³⁷ YSK, 2002/756, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1030; ayrıca bkz. YILMAZ, “Seçimlerin Denetimi”, s. 93.

⁵³⁸ YSK, 1985/13, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 115- 116 ve YSK, 1995/35, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 182; benzer başka bir karar için bkz. YSK, 1989/55, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 108; aynı yönde başka bir karar için bkz. YSK, 2005/360, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 335- 336.

⁵³⁹ Kurul bir kararında da, kesin yargı kararını tanımladıktan sonra şu ifadeleri kullanmıştır: “Kanunlarımız Yüksek Seçim Kurulu’nun bu kabil kararlarına karşı şikayet, itiraz, düzeltme, tavih ve yeniden inceleme yolunu kapatmış bulunmaktadır”, YSK, 1992/77- 55, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 121- 122.

⁵⁴⁰ YSK, kesin hüküm açısından “maddi olay birliği arayarak”, tutanağın iptali ile ilgili kararların ilgili olduğu seçim yönünden kesin olduğunu, daha sonra yapılan seçimler bakımından bağlayıcılığı olmadığını, seçim tarihi yönünden de maddi olay birliği olmadığını kabul ederek, kesin hükmün var olduğundan söz edilemeyeceğini belirtmiştir, YSK, 1985/359, YSKK- 1985, s. 62- 63.

incelenemeyeceği Anayasal kuralının, “karar düzeltme, şikayet, iade-i muhakeme ve benzeri herhangi bir yolla aşılmasını da mümkün bulmamaktadır”⁵⁴¹.

YSK, kendi kararlarına temel teşkil eden seçim kurullarına ait olmayan işlem, karar ve içtihadın değişmesi durumunda daha önce vermiş olduğu kesin hükmün etkilenmeyeceğini belirtmiştir. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı 3 yıllık ilkokul diplomasının olmayacağına karar vererek süreyi 5 yıla çıkarmış, ancak YSK bu konuda kararını değiştirmeyerek, daha önce 3 yıllık ilkokul diploması olanları ilkokul mezunu kabul etmiştir⁵⁴². Yine belli bir hukuki sebebe dayanan bir itiraz, karara bağlandıktan sonra, verilen bu karara temel teşkil eden mahkeme içtihadı değişse de YSK kesin kararını gözden geçirmemiştir⁵⁴³.

YSK kesin kararlarının hiçbir surette tekrar incelenemeyeceği kuralının bir takım istisnaları olduğunu kabul etmiştir. Hiç kuşkusuz, bunlardan ilk akla gelen tam kanunsuzluk durumudur. Bu kapsamda Kurul, daha önce vermiş olduğu bir kararını süresine bakmaksızın ve itiraza konu delillerin tek seferde sunulmadığını dikkate almadan sadece tam kanunsuz durumunda inceleyeceğini hükme bağlamıştır⁵⁴⁴. Ancak Yüksek Seçim Kurulu kesin kararların incelenemeyeceği kuralına başka istisnalarda öngörmüştür. Kurul’a göre, “... İstisari nitelik taşımayan, maddi hataya dayanmayan ya da idari işlemlere ilişkin bulunmayan YSK kararlarının her ne sebeple olursa olsun kaldırılmasına veya değiştirilmesine yasal olanak yoktur”⁵⁴⁵ kararını vererek, kesin kararın incelenemezliğinin istisnalarını belirtmiştir.

Maddi hatayı Kurul, seçim tarihindeki hukuk ortamına göre değerlendirmektedir⁵⁴⁶. YSK verdiği bir kararında, “YSK’ca verilen kararlar kesin olmakla beraber, kesinleştiği kabul edilerek karara esas Alman Mahkemesi ilamının Yargıtay’ca bozulduğu, bozma üzerine verilen ve kesinleşen karardaki cezanın seçilmeye engel olmadığı, böylece ilk kararın maddi hataya dayalı olduğu

⁵⁴¹ YSK, 2003/1019, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 440; Kurul daha önce bu kararına aykırı olarak, “itiraz, şikayet, karar düzeltme, maddi hata, tavzih suretiyle yeniden inceleme yoluyla ele alınamaz” hükmüne vararak, maddi hatayı kesin kararının değerlendirilmesi noktasında istisna kabul etmemiştir, YSKK, 1989/1579, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 255- 256.

⁵⁴² YSK, 1984/1811, YSKK- 1984, s. 193- 196.

⁵⁴³ Örnek karar için bkz. YSK, 1985/128, YSKK- 1985, s. 32- 33.

⁵⁴⁴ YSK, 2004/2161, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1079- 1081.

⁵⁴⁵ YSK, 1986/22, YSKK- 1986- 1987, s. 13.

⁵⁴⁶ YSK, 2000/94, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 90- 91.

belirlendiğine göre, tutanağın iptaline ilişkin ilk karar kaldırılmalıdır”⁵⁴⁷ hükmüne varmıştır. Görüldüğü gibi YSK, daha önceki verdiği kararı maddi hataya dayanan bir mahkeme ilamına dayanıyorsa, kararının kesin hüküm niteliğinde olmadığını kabul etmektedir. Yine YSK alt seçim kurulu kararında itiraz ve karar tarihi yanlış yazılması nedeniyle, bu yanlış bilgiye dayanarak itiraz süresine ilişkin yanlış hüküm tesis etmiş, ancak bu durumda ilgili hükmü kesin hüküm saymamıştır⁵⁴⁸.

E. TAM KANUNSUZLUK İÇTİHADI

5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 124. maddesinde, 1954 yılında 6272 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, “... milletvekili seçilen şahsın, seçilme yeterliliğine taalluk eden ihbar ve itirazlar... müddetler geçtikten sonra yapılmış olsa dahi Yüksek Seçim Kurulunca keyfiyet tetkik ve tahkik olunarak karara bağlanır” şeklindeki ifade eklenmiştir⁵⁴⁹. Tam kanunsuzluk olarak nitelendirilen durumun yasal alt yapısının bu şekilde hukuk hayatımıza girdiği söylenebilir.

Yürürlükteki mevzuatımız değerlendirildiğinde ise, ne Anayasa’nın, ne de seçim mevzuatının hiçbir şekilde “tam kanunsuzluk” gibi bir durumdan söz etmediği görülmektedir. Böyle olmasına karşın, Yüksek Seçim Kurulu, kendi içtihatları ile “tam kanunsuzluk halini” kabul etmiş ve geliştirerek bugüne kadar uygulamıştır⁵⁵⁰.

YSK, herhangi bir başvuru olmaksızın alt düzeydeki kurulların karar ve işlemleri ile ortaya çıkan bir yanlışlığın düzeltilmesi veya ortada bir yanlışlık olmamakla birlikte seçilme yeterliliğine sahip olmayan bir kişinin seçilmiş olması durumunda, sadece tam kanunsuzluk olarak gördüğü hallerde resen harekete geçerek olayı değerlendirmiş ve böyle yapmaya da kendisini yetkili ve görevli görmüştür. Kurul bir kararında şu ifadeleri kullanmıştır: “Gerek Anayasada ve gerek diğer

⁵⁴⁷ YSK, 1984/2535, YSKK- 1984, s. 249- 250.

⁵⁴⁸ YSK, 1984/2159, YSKK- 1984, s. 212- 214.

⁵⁴⁹ YAVUZ, Türk Anayasa Hukukunda, s. 131.

⁵⁵⁰ YSK, milletvekili seçimlerinde tam kanunsuzluğu tanımladığı bir kararında şu ifadeleri kullanmıştır: “2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda yer alan seçilme yeterliliğine ilişkin hükümlerin bir kısmı T.C. Anayasasının 76 ncı maddesindeki amir hükme dayandığından seçilenin Türk olmadığı, yaşının yasada öngörülenden küçük olduğu, okur-yazar olmadığı ve seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğu ile ilgili iddia ve itirazların süresine bakılmaksızın ve seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi T.C. Anayasasının 79 uncu maddesinin verdiği görev ve tam kanunsuzluk hali sebebiyle, Yüksek Seçim Kurulunca her zaman ele alınıp karara bağlanabileceği Kurulumuzca kabul edilmektedir”, YSK, 1999/1774, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>. (12.04.2010).

yasalarda, seçim kurullarının görev ve yetkileri dışına çıkarak verdikleri kararların ve yaptıkları işlemlerin denetimi hususunda özel veya açık bir hüküm yer almadığı gibi, dolaylı uygulanmaya elverişli bir kural da bulunmamaktadır. Bu nedenle, seçim kurullarıyla başkanlarının herhangi bir yolla görev ve yetkileri dışına çıkmış olarak aldıkları kararlarla yaptıkları işlemleri ortadan kaldırarak, işlerin kanuni yollarına girmesini sağlayıcı şekilde düzenlenmesi, Yüksek Seçim Kurulunun yetkileri arasında bulunması gereken bir iş olarak kabul edilmesi zorunludur⁵⁵¹ hükmüyle konuya açıklık getirmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun tam kanunsuzluk olarak kabul ettiği haller Anayasa'nın 76. maddesinde sayılan seçilme yeterliliği halleridir. Tam kanunsuzluk hallerinde, yani seçildikten sonra anlaşılan seçilme engellerinin varlığı halinde YSK herhangi bir süreye bağlı olmaksızın itirazları inceleyebileceğini kabul etmiştir⁵⁵². 298 sayılı Kanun'un 130. maddesi de adaylığın kesinleşmesinden sonra itiraz edilebilecek hallere, vatandaşlık, yaş, okur-yazarlık ve seçilmeye engel mahkumiyet⁵⁵³ hallerini saymıştır. Bu madde tüm seçimlere uygulanan genel bir hüküm niteliğindedir. Yüksek Seçim Kurulu devamlılık kazanan içtihatlarında tam kanunsuzluk halini neden göstererek, yapılan itirazları süre ve yetkili mercie başvurma kaydına uymaksızın kabul etmiş ve tam kanunsuzluk halinin varlığını saptayarak tutanak iptaline karar vermiştir.

YSK, henüz önüne bir uyuşmazlık gelmeden ve seçimler yapılmadan önce de, tam kanunsuz içtihadına dayanarak ve usul ekonomisi bakımından uygun olduğu düşüncesiyle, adayların seçilme yeterliliği ile ilgili konuları kendisinin resen ve itirazen inceleyebileceğini, il seçim kurullarının da gerek resen gerekse itiraz üzerine adaylık şartlarında saptadığı noksanlık ve aykırılıkları en kısa zamanda Yüksek Seçim Kurulu'na bildirmesi gerektiğini karara bağlamıştır⁵⁵⁴.

Kurul bu tip kararlarını ilk etapta mahalli idareler seçimleri ile ilgili almıştır. Yüksek Seçim Kurulu'na göre, köy ve mahalle seçimlerinde il seçim kurullarının verdikleri kararların kesin olduğuna ancak, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle

⁵⁵¹ YSK, 1969/447, YSKK- 1969, s. 187- 189.

⁵⁵² BİLİR, Türkiye'de Milletvekilliği, s. 174.

⁵⁵³ Nitekim Kurul, seçimden önce kesinleşmiş seçilmeye engel mahkumiyetinin olduğunu seçimden sonra öğrendiği bir muhtarın, tutanağını iptal etmiştir, YSK, 2005/118, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1117- 1118.

⁵⁵⁴ YSK, 2002/516, ÜNLÜ- ERBİL, s. 535- 537.

Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'da yer alan seçilme yeterliliğine ilişkin hükümlerin bir kısmının Anayasa'nın 76. maddesindeki hükmeye dayandığını, bu kapsamda seçilenin Türk olmadığı, yaşının küçük olduğu, okur-yazar olmadığı, seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyet bulunduğuna yönelik ihbar ve itirazlarının süresine ve seçim sonuçlarının kesinleşmesine bakılmaksızın, YSK'nın Anayasa'nın 79. maddesinin verdiği görev ve yetkisini kullanarak, tam kanunsuzluk hali sebebiyle konuyu inceleyip karara bağlanabileceğine karar vermiştir⁵⁵⁵. YSK'nın tam kanunsuzluk ilkesi ile ilgili aldığı bir kararında ise, "... Suruç İlçe Seçim Kurulunun İtiraza konu olan Ağırtaş Köyü İhtiyar Meclisi Üyelerinin belirlenmesi işlemi..., bir yandan 2972 sayılı Yasanın 30/a maddesinin, öte yandan Yüksek Seçim Kurulunun 26.03.1984 günlü, 196 sayılı ilke niteliğinde ki kararının ağır bir ihlalini teşkil ettiğinden itirazın tam kanunsuzluk hali içinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir"⁵⁵⁶, demiştir. Kurul'un tam kanunsuz nedeniyle vermiş olduğu tutanak iptali kararları uzunca bir süre sadece mahalli idareler seçimleriyle sınırlı kalmıştır.

Milletvekillerine ait tutanak iptali istemleri Yüksek Seçim Kurulu'na tam kanunsuzluk kapsamında, 1983 yılında gelmiş, ancak tutanağının iptali istenen milletvekilinin seçilmeye engel suçunun bir kabahat türünden ve paraya çevrilmiş olduğu tespit edilmiş ve itirazın reddine karar verilmiştir. Görüldüğü gibi Kurul, itirazı süre yönünden değil de esasa girerek, suçun seçilmeye engel bir suç olmamasından dolayı reddetmiştir⁵⁵⁷. Ancak, YSK 1988 yılında Milletvekili Fehmi Işıklar olayında bu içtihatlarından dönmüştür. YSK, söz konusu kararında mahalli idareler seçimleri ile ilgili 1972/194 ve 1975/489 sayılı kararlarına atıfta bulunmuş,

⁵⁵⁵ YSK, 1995/628, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 150; Kurul 1997 yılında verdiği bir kararında, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un bazı hükümlerinin Anayasa'nın 76. maddesindeki seçilme yeterliliğine ilişkin amir hükümlerine dayandığını, bu kapsamda Anayasa 76. maddesinde sayılan seçilme yeterliliğine ilişkin şartlarla ilgili iddia ve itirazları, süresine bakılmadan ve seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi Anayasa'nın 79. maddesinin verdiği görev ve tam kanunsuzluk sebebiyle YSK'nın bakabileceğini, ilgili ihtiyar meclisi üyesinin 2972 sayılı Kanun'da seçilme şartlarından birinin köyde ikamet etme şartı olduğunu, ancak bu şartın yerine getirilmemesinin tam kanunsuzluk hali olarak değerlendirilemeyeceğini, bu konuda itiraz ve şikayetin idari mercilerde çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak başka bir ilgilinin seçildikten sonra okur- yazar olmadığının tespit edilmesi nedeniyle tutanağını tam kanunsuzluk nedeniyle iptal etmiştir, YSK, 1997/112- 39, PARLAR-HATİPOĞLU, s. 72 ve 73.

⁵⁵⁶ YSK, 1984/2118, YSKK- 1984, s. 215- 216.

⁵⁵⁷ YSK, 1983/555, (1988/311 sayılı kararında atıf yapılmıştır, YSKK- 1988- 1989- 1999, s. 74- 88).

milletvekili seçimlerinin mahalli idareler seçimlerinden farklı olduğunu, seçimden önce var olan veya seçimden sonra ortaya çıkan bir neden dolayısıyla bir milletvekilinin üyeliğinin düşmesine yalnız TBMM'nin karar verebileceğine belirterek, “seçimlerin ve tutanağın kesinleşmesinden sonra, seçilmeye engel mahkumiyetinin bulunduğu sonradan anlaşılan, bir milletvekilinin, Yüksek Seçim Kurulu'na tutanağının iptaline karar verilemeyeceğine” karar vermiştir⁵⁵⁸. BİLİR, bu kararın doğru olmadığını, Anayasa'nın 79. maddesine göre seçimden önce ve sonra bütün yolsuzluklar konusunda şikayet ve itirazlarda karar verme yetkisinin YSK'ya verildiğini, dokunulmazlığın milletvekillerini ceza soruşturmasına karşı koruyabileceğini ifade etmiştir⁵⁵⁹.

YSK 1996 yılında Ahmet Karavar olayında ise, 1988 yılında verdiği kararından dönmüştür. Bu kararında 1988 tarihinde verdiği karara da atıfta bulunmuş ve 298 sayılı Kanun'un 130. maddesinin, 2839 sayılı Kanun'un 42. ve 2972 sayılı Kanun'un 36. maddesi yoluyla tüm seçimler hakkında uygulanan ortak bir hüküm olduğunu, tam kanunsuzluk halleri sebebiyle seçimlerden sonra tutanağın iptali konusunda yerel idare organları ile milletvekili arasında bir ayırım yapmanın seçim hukuku yönünden olanaksız olduğunu belirterek konuyla ilgili ilkesel görüşünü ortaya koymuş, ancak tutanağı iptal etmemiştir⁵⁶⁰. Bu görüşler doğrultusunda, 1999 tarihinde Kurul, yargı kararlarıyla dövizli askerlik statüsünden çıkarılan ve böylece askerliğini yapmamış sayılan Milletvekili Bahattin Şeker'in durumunu tam kanunsuzluk olarak görerek, milletvekili tutanağını iptal etmek suretiyle, içtihadını neticelendirmiştir⁵⁶¹.

Kurul, Merve Safa Kavakçı olayında da görüşünü tamamlayıcı nitelikte ilkesel bir karar almıştır⁵⁶². Söz konusu karara göre, seçildikten sonra Türk vatandaşlığını kaybeden Kavakçı'nın, seçilmeye engel durumunun seçimden sonra gerçekleşmiş olduğunu, bu nedenle yetkinin TBMM'de olduğunu ve artık tutanağın iptalinden söz

⁵⁵⁸ YSK, 1988/311, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 74- 85.

⁵⁵⁹ BİLİR, Türkiye'de Milletvekilliği, s. 176.

⁵⁶⁰ YSK, 1996/71, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 228- 235.

⁵⁶¹ YSK, 1999/371, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1097- 1101.

⁵⁶² YSK, 1999/1585, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1102- 1104.

edilemeyeceğini, ancak milletvekilinin düşmesinin temin edilmesinin TBMM'nin görevi olduğunu belirtmiştir⁵⁶³.

Özetle YSK, seçilmeye engel durum seçimden önce gerçekleşmiş, seçimden sonra ortaya çıkmışsa, her iki itiraz süresinin geçip geçmediğine bakmaksızın, kendini yetkili görmekte ve Bahattin Şeker olayında olduğu gibi tutanağı iptal etmektedir. Eğer seçilmeye engel durum Merve Safa Kavakçı olayında olduğu gibi seçimden sonra gerçekleşmiş ve ortaya çıkmış ise, yetkinin TBMM'de olduğunu ve artık tutanak iptalinden değil, milletvekilinin düşmesinden söz edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁵⁶⁴.

VI. TÜRKİYE'DE SEÇME VE SEÇİLME HAKKI

A. GENEL OLARAK SEÇME VE SEÇİLME HAKKI

Türkiye'de seçme ve seçilme hakkı 1982 Anayasası ile güvence altına alınmıştır. Bu haklar demokratik devletin vazgeçilmez unsurlarıdır. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşmenin 25. maddesinde de bu haklar güvence altına alınmıştır.

Başlangıçta mülke, gelire, vergi ödemeye, yeteneğe, öğrenim durumuna, ırka veya cinsiyete bağlı olarak oy hakkından yoksun bırakılan insanlar, dünyadaki demokratik gelişmelerle birlikte genel oy hakkına kavuşmuşlardır. Seçme hakkı genel olmakla birlikte sınırsız olarak düzenlenmemiştir. Aynı şekilde seçilme hakkı da sınırsız olarak belirlenmemiştir. Bu hakların kullanılması için ülkelerin belli şartlar koydukları görülmektedir.

Seçme ve seçilme hakkı birbirlerini tamamlayıcı nitelikte birbirleriyle bağlantılıdır. Seçme alternatifler arasında tercih yapmak olduğundan, gerçek anlamda bir seçmeden söz edebilmek için birden fazla adayın, eşit şartlar altında propagandalarını yapacak şekilde tam bir demokratik yarışla kendilerini seçmenlere

⁵⁶³ BİLİR de, Merve Kavakçı olayında milletvekilliğinin sonlandırılması konusunda, YSK'nın ve TBMM Genel Kurulu'nun yetkili olmadığını, bu konuda yetkili olanın TBMM Başkanlığı olduğunu, Başkanlığın bu konuda bir takdir yetkisi olmadığını, yapacağı şeyin Türk vatandaşlığını kaybeden kişinin milletvekili olduğunu belirledikten sonra, bu durumu Genel Kurul'un gündemine sunması gerektiği, bu sunumla birlikte milletvekilliğinin sona ereceğini belirtmiştir, BİLİR, Türkiye'de Milletvekilliği, s. 179.

⁵⁶⁴ Benzer görüş için bkz. BİLİR, Türkiye'de Milletvekilliği, s. 176- 177.

anlatabilecekleri uygun bir imkanın verilmesiyle gerçek anlamda “seçim yapmadan” söz edilebilecek ve anayasalarca güvence altına alınan seçme ve seçilme hakkı tam manasıyla kullanılmış olacaktır.

B. SEÇME VE SEÇİLME YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN ORTAK UNSURLAR

Türk anayasalarında, seçilme hakkı ilk defa 1876 Anayasası’nda, seçme hakkı ise 1924 Anayasası’nda düzenlenmiştir. 1961 Anayasası’nda ise seçme ve seçilme hakkı Anayasa’da güvence altına alınmış, seçme ve seçilme hakkının kapsamı kanuna bırakılmıştır. 1982 Anayasası’nda seçme ve seçilme hakkı 67. maddede düzenlenmiş, 76. maddesinde ise milletvekili seçilme yeterliliğinin tüm kapsamı ifade edilmiştir⁵⁶⁵.

Şimdi 1982 Anayasası’na göre, seçme ve seçilme hakkı bakımından ortak unsurlar olan, vatandaşlık, yaş, kısıtlı olmamak ve kamu hizmetinden yasaklı olmamak şartını inceleyelim. Daha sonrada diğer şartları değerlendireceğiz.

1. Vatandaşlık

Demokrasilerde seçme ve seçilme hakkına sahip olacakların öncelikli olarak vatandaş olması aranır. Vatandaşlık, bir devletle kişi arasında ki hukuki varlığı ifade eder⁵⁶⁶.

Seçme hakkının kullanılabilmesi için gerek Anayasa’nın 67. maddesinin 3. fıkrası gerekse 268 sayılı Kanun’un 6. maddesi “Türk vatandaşı” olmayı şart koşturmuştur. Seçilme hakkının kullanılabilmesi için de Anayasa’nın 76. maddesine göre, “Türk vatandaşı” olmak gerekir. Aynı düzenleme 2839 sayılı Kanun’un 10. maddesinde de yapılmıştır.

Peki, Türk vatandaşlığı ile birlikte başka bir ülkenin vatandaşlığına sahip olanlar milletvekili seçilebilir mi? Türk vatandaşlığı dışında başka ülkenin de vatandaşlığına sahip olanlar hakkında 12.12.2007 tarih ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hakkında Kanun’a göre, Türk hukuku uygulanır (4/1- b). Bu

⁵⁶⁵ YSK bir kararında, milletvekili adaylarının seçilme yeterliliğine ilişkin konuların Kurul tarafından itirazen ve resen incelenebileceğine hükmetmiştir, YSK, 2002/516, ÜNLÜ- ERBİL, s. 535- 379.

⁵⁶⁶ TUNÇ- BİLİR- YAVUZ, s. 113.

düzenleme her ne kadar özel hukuk kapsamında düzenlenmiş ise de, kıyasen kamu hukukunda da uygulanabilir. İşin özünde Anayasa, çifte vatandaş olmayı seçilme yeterliliği bakımından engel bir hal olarak düzenlememiştir. Bu nedenle hem Türk hem de başka ülkenin vatandaşı olmanın milletvekilliğine engel bir hal olduğu söylenemez⁵⁶⁷.

Yabancılar açısından konuyu değerlendirecek olursak, Türkiye’de yabancılara seçme ve seçilme hakkı verilmemiştir. Peki, Türk vatandaşları vatandaşlıklarını kaybederse seçme ve seçilme hakkı bakımından durum nasıl olacaktır? Bu konuda gerek yürürlükten kaldırılmış 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 29. maddesi, gerekse 29.05.2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesi uyarınca, vatandaşlık kaybı seçme ve seçilme hakkını ortadan kaldıracaktır⁵⁶⁸.

YSK, bir milletvekilinin seçildikten sonra vatandaşlığını kaybetmesi halinde, milletvekilliğinin düşürülme yetkisinin TBMM’de olduğuna karar vermiştir. Kurul’un önüne konu, milletvekili Merve Safa Kavakçı olayında gelmiştir. Hem Amerikan hem de Türk vatandaşı olan milletvekili Merve Sefa Kavakçı 13.05.1999 tarih ve 1999/12827 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bunun üzerine YSK tarafından yapılan inceleme sonucu verilen kararda, konunun milletvekili seçilme yeterliliği yönünden Türk vatandaşlığı ve bu vatandaşlığın kaybedilme tarihi ile ilgili olduğu, 2839 sayılı Kanun’un 42. maddesinin yollaması ile 298 sayılı Kanun’un 130. maddesi gereğince, seçimden önce var olan seçilme yeterliliğine engel bir tam kanunsuzluk halinin seçimden sonra öğrenilmesi halinde ancak YSK’nın karar verebileceğini, buna karşılık seçimden sonra oluşacak bir seçilme yetersizliği nedeniyle alınacak kararın TBMM tarafından alınması gerektiğini belirtmiştir⁵⁶⁹.

Görüldüğü gibi YSK, seçilmeden önce Türk vatandaşlığının kaybedilmesini, ancak bu durumun seçildikten sonra ortaya çıkması halinde tam kanunsuzluk olarak görmekte ve milletvekilliği tutanağını iptal etmektedir⁵⁷⁰.

⁵⁶⁷ BİLİR, Türkiye’de Milletvekilliği, s. 34; ancak bazı ülkelerde örneğin Azerbaycan gibi çifte vatandaşlık Anayasalarında (m. 85/2) açıkça milletvekili seçilme engeli olarak düzenlenmiştir, TUNÇ, Komşu Devletlerin Anayasaları, s. 135.

⁵⁶⁸ DOĞAN, Vahit, 5901 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş Türk Vatandaşlığı Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2009, s. 110- 113.

⁵⁶⁹ YSK, 1999/ 1585, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 42- 43.

⁵⁷⁰ Örnek karar için bkz. YSK, 2000/71, ÜNLÜ- ERBİL, s. 449- 450.

2. Yaş

Seçmen yaşı, 1982 Anayasası'nın 67. maddesinde 18 olarak belirlenmiştir. 298 sayılı Kanun'un 27.10.1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun'la değişik 34. maddesinin 3. fıkrası ne zamana kadar 18 yaşının bitirmiş olması gerektiği konusunda cevap vermektedir. Maddeye göre, 298 sayılı Kanun'un uygulanmasında herkesin, nüfus kütüğünde yazılı bulunan doğduğu ay ve güne göre işleme tabi tutulacağı, ancak, o yıl seçim yapılması durumunda seçmen listeleri hazırlanırken on sekiz yaşın doldurulmuş olmasının hesabında, seçim günü (o gün dahil) esas alınacağı belirtilmiştir.

Milletvekili seçilme yaşı ise, 1982 Anayasası'nın 76. maddesinde 25 olarak belirlenmiştir. Peki, seçilme yaş şartı ne zaman gerçekleşecek? YSK, 1961 Anayasası döneminde verdiği kararında başvurulduğu anda yaş şartının gerçekleşmesini arayarak, seçim günü yaş şartının yerine gelmesini yeterli bulmamıştır⁵⁷¹. Kurul, 1982 Anayasası döneminde ise tam tersini savunarak, seçim anını kabul etmiştir⁵⁷². Kanaatimizce, YSK'nın son verdiği karar isabetli olup, seçilme yeterliliği bakımından önemli olanın adayın seçmenin karşısına geçtiği ve seçildiğinde seçmenin haklarını savunacağı oy verme günü esas alınarak belirlenmeli ve o gün itibarıyla kanunun aradığı olgunluğa erişilmesi yeterli bulunmalıdır.

Burada değerlendirilmesi gereken bir husus da yaş düzeltmenin seçme ve seçilme hakkı kapsamında bir değerinin olup olmadığıdır. YSK, aday veya seçmenle ilgili olarak, yaş düzeltmeye yönelik mahkeme kararının seçimin yapılacağı tarih itibarıyla kesinleşmesi halinde, seçme ve seçilme hakkının kullanılabileceğini kabul etmektedir⁵⁷³. YSK, yaş düzeltme kararının seçimden sonra kesinleştiği durumlarda da seçimleri kazanan adaya tutanağı vermiştir⁵⁷⁴.

Yaş şartını sağlayamayan adayın adaylık başvurusu seçim kurullarınca iptal edilmektedir. Aynı şekilde adayın seçildikten sonra yaşının küçük olduğunun

⁵⁷¹ YSK, 1961/210, YSKK- Mayıs 1961- Şubat 1962, s. 107- 108.

⁵⁷² YSK, 2004/421, ÜNLÜ- ERBİL, s. 679- 680.

⁵⁷³ YSK, 2002/603, ÜNLÜ- ERBİL, s. 590; ayrıca bkz. 1995/482, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 132- 133.

⁵⁷⁴ YSK, 2004/421, ÜNLÜ- ERBİL, s. 679- 680.

anlaşılması durumunda, bunun tam kanunsuzluk olduğu kabul edilerek tutanağı iptal edilmektedir⁵⁷⁵.

3. Kısıtlılık

4721 sayılı Türk Medeni Kanun'a göre, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır. Yine aynı Kanun'a göre akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim, özgürlüğü bağlayıcı ceza ve istek üzerine kişi ancak usulü dairesinde mahkeme kararıyla kısıtlanabilir. Kısıtlama kararı verilmesinde yukarıda ifade edilen kısıtlama sebeplerinin yanı sıra işlerini görememek, başkalarının güvenliğini tehlikeye sokmak gibi sosyal sebeplerin de varlığı aranır⁵⁷⁶.

Kısıtlılık seçme ve seçilme hakkını kaybettirici bir engeldir. Ancak bu hakların kısıtlılık nedeniyle kaybedilmesi için yukarıda da ifade edildiği gibi yetkili ve görevli bir mahkemenin kararı şarttır⁵⁷⁷.

4. Kamu Hizmetinde Yasaklılık

Kamu hizmetinde yasaklı olmak, mevzuatımızda seçme ve seçilme yeterliliği bağlamında bir engel sebebi olarak düzenlenmiştir. Kamu hizmetinde yasaklılık, 765 sayılı eski TCK'da "hidematı ammeden memnuiyet" hem bir ceza (m. 20), hem de ceza mahkumiyetinin bir sonucu (m. 31) olarak öngörülmüştür. Eski TCK'nın 31. maddesi ferî nitelikte kamu hizmetinden yasaklılığı düzenlemektedir. Eski TCK'nın 20. maddesi de kamu hizmetlerinden ömür boyu ve geçici olarak yasaklanmayı içerir. Aralarındaki yegane fark yasaklılığın birincide daima, ikincide ise müddetli oluşudur. Memuriyetten men cezası da kamu hizmetinden yasaklılık kavramını kapsamaktadır⁵⁷⁸. Bu kapsamda YSK somut olayda, geçici süreli memuriyetten men cezasının, seçilmeye engel bir durum oluşturmayacağını, sadece yasaklılık süresi içerisinde muhtarlık görevi yürütmesine mani olacağını, bu nedenle köy muhtarı

⁵⁷⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 1991/5, YSKK- 1991- 1992, s. 11- 12.

⁵⁷⁶ ÖZTAN, Bilgi, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 524.

⁵⁷⁷ YSK, 1984/1839, YSKK- 1984, s. 199.

⁵⁷⁸ YSK, 1984/107, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 83- 85.

olarak seçilen ilgilinin infaz süresi sonunda kamu hizmetini yeniden iktisap edeceğini belirterek, tutanağını iptal etmemiştir⁵⁷⁹.

5237 sayılı yeni TCK kamu hizmetinden yasaklılık bakımından, eski TCK sistemini önemli ölçüde değiştirmiştir. Yeni TCK “Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” başlıklı 53. maddesi ile eski TCK 20, 25, 31, 34, 35. maddelerini kapsayacak bir düzenleme getirmiştir. Buna göre, yeni TCK sisteminde kamu hizmetinde yasaklılık için, kasıtlı bir suç işlenmesi ve sonucunda hapis cezası verilmesi ile kişi, hükümde açıkça gösterilmese bile⁵⁸⁰ başkaca herhangi bir karara gerek olmaksızın, suça konu mahkumiyetin kesinleşmesi ile kural olarak infazın bitimine kadar kamu hizmetinden yasaklı hale gelir. Burada infazın tamamlanmasında kasıt, şartlı tahliye tarihi değil, bihakkın tahliye tarihidir⁵⁸¹. İstisnai olarak ise, yeni TCK’nın 53/5. madde ve fıkrasına göre, belli hakların kullanılmasından yoksun bırakılma, 53/1. madde ve fıkrasındaki hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkumiyet halinde, ayrıca cezanın infazından sonra işlemek üzere, bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına açıkça hükmedilmesi öngörülmüştür⁵⁸². Yine TCK 53/6 madde ve fıkrasına göre, belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet hâlinde, belirli bir süre dahilinde bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebilir.

Eski TCK döneminde bir ceza olarak düzenlenen kamu hizmetinde yasaklılık, yeni TCK sisteminde güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiştir. Ayrıca eski TCK’da ömür boyu- geçici olmak üzere var olan ikili yapı, yeni TCK’da kural olarak hapis cezasının süresiyle sınırlı bırakılmıştır.

Burada tartışma konusu olabilecek öncelikli konu, yeni TCK yürürlüğe girmeden önce eski TCK hükümlerine göre yasaklanmış kimselerin hak mahrumiyetlerinin devam edip etmeyeceği hususudur. Bu sorunun yanıtını 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 9.

⁵⁷⁹ YSK, 2004/2035, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 81- 82.

⁵⁸⁰ HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2007, s. 424.

⁵⁸¹ YILMAZ, Zekeriya, “Ceza Kanunumuzda Mahkumiyete Bağlı Hak Yoksunlukları”, Ankara Barosu Dergisi, 2006, s. 37.

⁵⁸² HAKERİ, Ceza Hukuku, s. 424- 425.

maddesi vermekte olup, hükümlü üzerine atılı suç yönünden suç tarihi eski TCK döneminde olan olaylarda, ceza kanunları bir bütün olarak tek tek ele alınarak, hükümlü yönünden lehe kanun tespit edilecektir. Uygulamada eski TCK'nın lehe olduğuna karar verilmesi halinde, eski TCK zamanında ortaya çıkan hak mahrumiyetleri varlığını koruyacakken, yeni TCK lehe olarak belirlenir ise, hak mahrumiyeti hapis cezasının infazına kadar geçerli olacak, 53. madde gereğince hapis cezasının infazıyla hak mahrumiyeti ortadan kalkacaktır.

Kişi yönünden eski TCK lehe olduğu durumlarda, eski TCK döneminde var olan bir hak kazanma yöntemi olan memnu hakların iadesi yönteminin de uygulanması gerekecektir. Zira bu yöntemle kamu hizmetinden yasaklılık cezası alanların, cezalarının kaldırılması sağlanmaktadır. Ancak yeni TCK'da kamu hizmetinden yasaklılık, hapis cezası sürecince uygulanan bir güvenlik tedbiri olarak düzenlendiğinden ve böylece süresiz bir hak yoksunluğu olmadığı için memnu hakların iadesi kurumuna yer verilmemiştir⁵⁸³. Bu durumda haklarında eski TCK hükümlerinin lehe olduğu anlaşılan kişilerin haklarının iade edilmesinde nasıl bir yöntemle başvurulması gerekecektir? Konuya çözüm bulmak için 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na 5560 sayılı Kanun'la "Yasaklanmış hakların geri verilmesi" başlıklı 13/A maddesi eklenmiş ve böylece memnu hakların veya yasaklı hakların geri verilmesi yolu tekrar açılmıştır.

Yasaklanmış hakların iadesi ile kamu hizmetinden yasaklanmış olmama şartı sağlanarak seçme hakkına ilişkin engel ortadan kaldırılmış olmaktadır. Ancak aşağıda da göreceğimiz üzere, seçilme hakkına ilişkin olarak Anayasa'da ifade bulan suçların işlenmesi başlı başına bir seçilme engeli olarak öngörülmüştür. Bu suçlar yönünden getirilen hak yoksunluklarının kaldırılması seçilme hakkı açısından yeterli olmamaktadır.

C. SEÇME YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN DİĞER UNSURLAR

Mevzuatımıza göre, seçmen olma yeterliliği bakımından 18 yaşında olmak, kısıtlı olmamak, Türk vatandaşı olmak ve kamu hizmetinde yasaklı olmamak gerekir.

⁵⁸³ YILMAZ, Zekeriya, "Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesinin Seçim Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi", Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, II. Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, s. 2913.

Bir de mevzuatımıza göre, seçmen yeterliliğine sahip olmakla birlikte oy kullanma hakkına sahip olmayan gruplar vardır. Bunlar Anayasamızın 67. maddesinin 5. fıkrasında sayılmıştır. Bu durumda olanlar, silahlı bulunduran er ve erbaşlar, askeri öğrenciler ve taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerdir. Şimdi bu grupları daha yakından değerlendirelim.

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanunu'nun 3. maddesine göre, "Askeri öğrenci: subay, askeri memur veya astsubay yetiştirilmek üzere muhtelif okul ve üniversitelerde okuyan ve resmi bir kıyafet taşıyan öğrencilerdir". Aynı Kanun'un 3. maddesine göre "Er; ihtiyaçları Devlet tarafından deruhte ve temin olunan rütbesiz askerdir". Yine aynı Kanun'un 3. maddesine göre, "İhtiyaçları Devlet tarafından deruhte ve temin olunan onbaşı ve çavuş rütbelerine haiz askerlere de, erbaş" denilmektedir. Burada oy hakkından mahrum olanlar TSK da ki tüm çavuşlar değil, er olarak askere alınıp eğitilip çavuş yapılanlardır.

298 sayılı Kanun'un 7. maddesinde, izinli olsalar bile, silahlı bulunduran erler, onbaşılar ve kıta çavuşlarının oy kullanamayacağı belirtilmiştir. YSK 1966 yılında verdiği bir kararında, 635 sayılı Kanun'a bağlı "uzman jandarmaların" Kanun'un öngördüğü şartlarla astsubay çavuş olabileceklerinden, astsubay çavuş niteliği kazanıncaya kadar oy kullanamayacaklarını belirtmiştir⁵⁸⁴. YSK 1994 yılında verdiği başka bir kararında, 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu'na tabi uzman çavuş ve onbaşılarının ise kadrolu silahlı mensubu oldukları dikkate alınarak oy kullanabilecekleri sonucuna varmıştır⁵⁸⁵. YSK 1999 yılında verdiği kararında ise, iki yıllık eğitim gören ve öğretmenlik yapan yüksekokul mezunlarının er statüsünde olmaları nedeniyle oy kullanmalarını mümkün görmemiş, ancak dört yıl veya daha fazla yüksek tahsil yapmış ve yedek subaylık statüsünde olarak öğretmenlik yapanların ise oy kullanabileceklerini ve bu kişilerin sandık seçmen listesine yazılabileceklerini karara bağlamıştır⁵⁸⁶.

Şimdi de, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç, ceza infaz kurumunda hükümlü olanları değerlendirelim. 1961 Anayasası seçme ve seçilme hakkına ilişkin şartları kanuna bırakmıştır. 298 sayılı Kanun'un 7. maddesinin orijinal halinde ise

⁵⁸⁴ YSK, 1966/29, YSKK- 1966, s. 16- 17.

⁵⁸⁵ YSK, 1994/23, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 238- 239.

⁵⁸⁶ YSK, 1999/31, ÜNLÜ- ERBİL, s. 946- 947.

ceza infaz kurumunda hükümlü olanlar oy kullanamayacak olanlar arasında sayılmamıştır. Bu dönemde YSK, tutuklu ve hükümlüler için de seçim listesi hazırlanmasını ve cezaevinde onların da oy kullanmasının sağlanmasını kabul etmiştir⁵⁸⁷.

1982 Anayasası döneminde ise, 298 sayılı Kanun'un "Oy kullanamayacaklar" başlıklı 7. maddesinde 1983 ve 1995 yıllarında iki değişiklik yapılmıştır. 1983 tarih ve 2839 sayılı Kanun'la eklenen cümleyle "tutuklu ve hükümlülerin oy kullanma hakkından yoksun bırakılması" hükmü getirilmiştir. 1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun'la hem Anayasa'nın 67 maddesinin 5. fıkrasında hem de 298 sayılı Kanun'un 7. maddesinde değişiklik yapılarak "tutuklular" fıkra kapsamından çıkarılmıştır. Daha sonra Anayasa'nın 67. maddesinin 5. fıkrasına 2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun'la "taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç" ifadesi eklenerek hükümlülere de kısmi bir oy hakkı verilmiş oldu.

Peki, gözaltındaki kişiler oy kullanabilecekler mi? YSK'ya göre, gözaltında bulunanlar da oy kullanabileceklerdir. Ancak Kurul'a göre şu şartlar altında bulunan gözaltındaki şüpheliler oy kullanabilecektir. Bu şartlar, "Gözaltındaki kişinin seçmen kütüğünde kaydı bulunması, gözaltında bulunduğu yer kayıtlı bulunduğu oy kullanacağı seçim çevresinde bulunması, kişinin oy kullanmaya götürülebilmesi açısından taşıma ve eleman bakımından fiili bir imkan sorunu olmaması, 298 sayılı Kanunun 84. maddesi dikkate alınarak refakatçi emniyet mensubu görevlilerin, imkan varsa sivil memurlardan oluşturulması bunların silah taşıma konusunda görevli kişiler gibi mütalaa edilmesi"dir⁵⁸⁸.

D. TÜRK HUKUKUNA GÖRE SEÇİLME YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN DİĞER UNSURLAR

Türk hukukunda milletvekilliği seçimlerinde aday olabilmek için diğer şartlar ise, ilkokul mezunu olma, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmış olma, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymemiş olma, affa uğramış olsa bile Anayasa'nın 76.

⁵⁸⁷ Örnek karar için bkz. YSK, 1977/1316, YSKK- 1977, s. 81.

⁵⁸⁸ YSK, 2004/584, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 305- 306; gözaltı ile ilgili başka bir karar için bkz. YSK, 1982/432, YSKK- 1982- 1983, s. 34- 35.

maddesinde ifade edilen yüz kızartıcı ve belirli suçların işlenmemesidir. Belediye başkanlığı, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeliğinde de yine aynı şartlar aranmaktadır⁵⁸⁹.

Muhtar, ihtiyar meclisi ve ihtiyar heyeti olabilmek için bu şartlara ilaveten, seçimden sonrada uyuşmazlık nedeni olan “ikamet” şartını da aramaktadır⁵⁹⁰. Ayrıca bunlar için okur- yazarlık⁵⁹¹ yeterli sayılmıştır.

1. Eğitim Durumu

1961 Anayasası’nın 68. maddesine göre, milletvekili olabilmek için öğrenim bakımından “Türkçe okuyup- yazmak” yeterli iken, 1982 Anayasası’nın 76. maddesi ile milletvekili olabilmek için “en az ilkokul mezunu olmak” şartı⁵⁹² getirilmiştir⁵⁹³. İlköğretim 8 yıla çıkması nedeniyle, madde de geçen “ilkokul” kavramı “ilköğretim” olarak kabul edilmelidir⁵⁹⁴.

YSK’ya göre, ilkokul mezunu olma şartının adaylık aşamasında var olması gerekir⁵⁹⁵. Seçildikten sonra ilkokul mezunu olmadığı anlaşılan belediye meclisi üyesinin durumunu YSK tam kanunsuzluk olarak nitelemekte ve tutanağını iptal etmektedir⁵⁹⁶. YSK bir kararında da, belediye meclisi üyeliğine seçilen kişinin, ilkokul diplomasını bulamadığı ancak Almanya’dan sürücü belgesi aldığı ve bu

⁵⁸⁹ 18.01.1984 tarih ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’un “Seçilme Yeterliliği” başlıklı 9. maddesine göre, “2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesinde belirtilen sakıncaları taşımamak şartıyla, yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı belediye başkanlığına, il genel ve belediye meclisi üyeliğine seçilebilir”.

⁵⁹⁰ Kurul, 1997 yılında verdiği bir kararında, seçilen bir ihtiyar meclisi üyesinin seçildiği köyde değil de başka bir köyde oturması nedeniyle seçilme yeterliliğini kaybettiğine yönelik itirazı, tam kanunsuzluk olarak değerlendirmemiş, konuyla ilgili yetkinin idari mercilerde olduğunu belirtmiştir, YSK, 1997/164, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 79.

⁵⁹¹ YSK, seçildikten sonra okur- yazar olmadığı ilçe seçim kurulunca üç öğretmenden oluşturulan öğretmenler komisyonunca yapılan sınavla anlaşılan köy muhtarının durumunu, tam kanunsuzluk olarak değerlendirerek tutanağını iptal etmiştir, YSK, 1997/201- 73, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 72.

⁵⁹² Kurul, okur- yazarlık belgesi olanların aday olamayacağını, ancak “Yetişkinler II. Kademe Eğitim Başarı Belgesinin” ilköğretim diploması yerine geçtiğine karar vermiştir, YSK, 2004/435, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 70- 71.

⁵⁹³ YSK bir kararında, belediye meclis üyeliğine aday ilgilinin sahip olduğu “Halk Dershaneleri Bitirme Belgesi”nin, ilkokul diploması yerine geçmeyeceğine hükmetmiştir, YSK, 2004/710, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 69- 70.

⁵⁹⁴ Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ve Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’da, 18.8.1997 tarih ve 4306 sayılı Kanun’la “ilkokul” ve “ortaokul” gibi ibareler değiştirilerek “ilköğretim okulu” olarak işlenmiştir.

⁵⁹⁵ YSK, 1984/584, YSKK- 1984, s. 95- 98.

⁵⁹⁶ YSK bir kararında, belediye meclis üyesinin ilkokul mezunu olmadığı halde seçilmesi nedeniyle tutanağını iptal etmiştir, YSK, 1990/309, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 369- 3739.

belgenin ancak okuma yazma bilen ve bunu ispatlayanlara verilebildiği şeklindeki beyanını ve sürücü belgesini dikkate alarak tutanağını iptal etmemiştir⁵⁹⁷.

2. Askerlik Hizmeti

Yüksek Seçim Kurulu tarafından, “... askerliği yapmış olma kavramının, askerliği yapmış, askerliğini yapmış sayılmış veya askerliğe elverişli olmadığı saptanmış bulunması biçiminde anlaşılması gerektiği” ifade edilmiştir⁵⁹⁸. Fiilen askerlik hizmetini yapamayacak olan özürllüler, yani askerlik hizmetinde muaf tutulanlar seçilebilirler. Ancak tecilli olanların seçimlerde aday olmaları mümkün değildir⁵⁹⁹.

İlgilinin askerliği yapmadığı seçildikten sonra ortaya çıkarsa, YSK olayı tam kanunsuzluk olarak görmekte süre ve yetkili mercie başvurma şartlarını aramaksızın konuyu doğrudan ele alarak seçim tutanağını iptal etmektedir⁶⁰⁰. Bu kapsamda Kurul’ca Milletvekili Bahattin Şeker’in askerlik yapmadığı anlaşılaraq tutanağı iptal edilmiştir⁶⁰¹.

3. Seçilmeye Engel Mahkumiyet Durumları

a) Belirli Süreli Hapis veya Ağır Hapis Cezasına Hüküm Giymiş Olmama

Seçilme hakkının kullanılabilmesi için, “taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olmamak” gerekir. Bu durum hem Anayasa (m. 76/2) hem de 2839 sayılı Kanun’da (m. 11/1- e) düzenlenmiştir. Her iki maddede de taksirli suçlardan⁶⁰² verilecek cezanın türü ve miktarı ne olursa olsun bir seçilme engeli olarak düzenlenmemiştir.

Peki, seçilme yeterliliği bakımından engel olarak Anayasa ve 2839 sayılı Kanun’da düzenlenen, “toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası” hükmünde, bir yıl hapis cezası nasıl belirlenecektir? Burada seçilme engelinin gerçekleşmesi

⁵⁹⁷ YSK, 2004/2035, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 68- 69.

⁵⁹⁸ YSK, 2001/169, ÜNLÜ- ERBİL, s. 475- 477.

⁵⁹⁹ TEZİÇ, s. 260.

⁶⁰⁰ Örnek karar için bkz. YSK, 1994/1559, YSKK- 1993- 1994, s. 151; ayrıca aynı yönde bir karar için bkz. YSK, 1996/221, YSKK- 1995- 1996- 1997, s. 288- 290.

⁶⁰¹ YSK, 1999/371, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1097- 1101.

⁶⁰² 5237 sayılı TCK’nın 22. maddesinin 2. fıkrasına göre taksir, “dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanunî tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir”.

bakımından, ilgiliye bir yıl veya daha fazla hapis cezası tek suçtan mı yoksa ayrı suçlardan mı verilmeli? Kanaatimizce, kişinin ayrı suçlardan aldığı cezaların toplamı bir yılı geçiyor ise seçilme şartına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bu cezaların bir defada verilmesi şart değildir. YSK’da isabetli olarak, TCK’ya göre 12 ay hapis cezasının 360 gün olduğunu, bununda 1 yıla, yani 365 güne tekabül etmediğini, bu yüzden bu durumdaki adayın seçime katılabileceğini karara bağlamıştır⁶⁰³. Ayrıca, mahkumiyetin seçilmeye engel olabilmesi için, buna ilişkin kararın seçimden önce kesinleşmiş olması gerekir⁶⁰⁴. Şunu da belirtelim ki, seçimden sonra mahkumiyetin kesinleşmesi durumunda seçilen kişi hakkında kararı mahalli idare yöneticileri ile ilgili olarak idari birim verecektir⁶⁰⁵. Seçimden önce soruşturmaya başlanılmış, hatta hüküm verilmiş olması dahi önemli değildir. Önemli olan kesinleşmiş bir mahkumiyetin olmasıdır⁶⁰⁶.

Adayla ilgili seçimden önce kesinleşmiş mahkûmiyetin içeri bakımından bir diğer önemli hususta, söz konusu mahkumiyet kararında, “ağır hapis cezası” verilmemiş olmasıdır. Peki ağır hapis cezası nedir? Kapsamı itibariyle nasıl bir cezai müeyyidedir? Ağır hapis cezası, 765 sayılı eski TCK yürürlükte olduğu dönemde uygulanmakta olan bir ceza sistemi idi. Ancak, 5237 sayılı yeni TCK sistematğinde hafif hapis, hapis, ağır hapis cezası ayrımı kaldırılarak, tek tür hapis cezası sistemi öngörülmüştür⁶⁰⁷. Burada önemli bir sorun 765 sayılı eski TCK kapsamında ağır hapis cezası verilmiş kişinin milletvekili seçilip seçilemeyeceği konusudur. Öncelikli olarak şunu belirtelim ki, diğer kanunların, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Birinci Kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapıncaya ve en geç 31 Aralık 2006 tarihine kadar uygulanacağı, 5252

⁶⁰³ YSK, 2004/386, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 86- 87; ayrıca bkz. YSK, 1984/2244, ÜNLÜ-ERBİL, s. 394- 395; YSK konuyla ilgili verdiği bir başka kararında da, mahkemece verilen hapis cezasının paraya çevrilmesi halinde, isabetli olarak asıl mahkumiyetin çevrilen para cezası olduğunu belirterek, hapisten çevrili para cezasının seçilmeye engel mahkumiyet olmadığı sonucuna varmıştır, YSK, 1994/1206, YSKK- 1993- 1994, s. 132- 133.

⁶⁰⁴ YSK, 1990/38, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 111- 112.

⁶⁰⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 1995/23, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 182- 183 ve YSK, 2003/440, ÜNLÜ- ERBİL, s. 665- 657.

⁶⁰⁶ YSK, 1990/133 YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 322- 324.

⁶⁰⁷ Yürürlükteki diğer kanunlarda geçen “ağır hapis” ifadesi 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 6. maddesi uyarınca, “hapis” cezasına dönüştürülmüştür. Yine aynı Kanun’un 7. maddesine göre de diğer kanunlarda geçen “hafif hapis” veya “hafif para cezası”, “ idari para cezasına” dönüştürülmüştür.

sayılı Kanun’a 11.05.2005 tarih ve 5349 sayılı Kanun’la eklenen Geçici 1. madde ile hükme bağlanmış, ancak 19.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun’la bu süre 31 Aralık 2008 tarihine kadar uzatılmıştır. Şu durumda uygulama 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla başlamış olmaktadır. Yeni TCK genel hükümleri artık uygulamaya başladığına göre, 5252 sayılı Kanun’un 6. maddesi ile ağır hapis cezaları hapis cezalarına dönüştürüldüğünden, ağır hapis cezasının seçilme engeli olup olmadığı konusunun netleştirilmesi gerekir.

Kanaatimizce, 5237 sayılı Kanun’la hapis- ağır hapis ayırımına son verilerek, kanunlarda geçen, ağır hapis cezalarının hapis cezasına dönüştürülmüş olması nedeniyle Anayasa’da geçen ağır hapse yönelik hükmün uygulanma imkanı kalmamıştır⁶⁰⁸. Yani artık ağır hapis cezasını alanlar hukuk sisteminde böyle bir ceza olmadığından, bu mahkumiyetleri seçilme yeterliliğine engel bir durum olarak değerlendirilemeyecek ve süresi ne olursa olsun ağır hapis cezası alan kişinin milletvekili seçilme yeterliliği yönünden bu mahkumiyeti dikkate alınmayacaktır. Kanun koyucunun 2839 sayılı Kanun’da var olan ağır hapis cezası alanların seçilemeyeceğine ilişkin hükmü, 5237 sayılı TCK’da ağır hapse yer vermeyerek kaldırmış sayılması gerekecektir. Ancak ağır hapis cezası Anayasa’da varlığını koruyacak ama uygulanmayacak, ilerde kanun koyucu ağır hapis cezasını ceza mevzuatına getirdiğinde uygulanma imkanı bulacaktır⁶⁰⁹.

b) Yüz Kızartıcı Suçlar ve Belli Suçlardan Hüküm Giymiş Olmama

Yüz kızartıcı suç, Fransız Hukuku’na dayanır. Mevzuatımızda pek çok hüküm kapsamında yer verilmiştir. Ancak suçlar arasında yüz kızartıcı olan veya olmayan ayrımı yapılmasının hiçbir hukuki dayanağı yoktur. İşin özünde bütün suçlar esasen haksızlık teşkil eden fiillerdir⁶¹⁰.

1982 Anayasası’nın 76. maddesinin 2. fıkrasına göre, “... gibi yüz kızartıcı suçlarla, ... hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler”. Anayasa’nın 76. maddesine göre, yüz kızartıcı olarak sayılan suçlar

⁶⁰⁸ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 201.

⁶⁰⁹ GÖNENÇ, s. 209- 211.

⁶¹⁰ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Seçkin Yayınları, Ankara 2007, s. 656-657.

şunlar: Zimmet (eski TCK, m. 201/1; yeni TCK, m. 274/1)⁶¹¹, ihtilas (nitelikli zimmet- eski TCK, m. 202/2; yeni TCK, m. 247/2)⁶¹², irtikap (eski TCK, m. 209-210; yeni TCK, m. 250), rüşvet (eski TCK, m.211; yeni TCK, m.252), hırsızlık (eski TCK, m. 491- 494; yeni TCK, m.141- 147)⁶¹³, dolandırıcılık (eski TCK, m. 503-504; yeni TCK, m. 157-158)⁶¹⁴, sahtecilik (eski TCK, m. 316-357; yeni TCK, m. 197-212)⁶¹⁵, inancı kötüye kullanma (eski TCK, m. 508-511; yeni TCK, m. 155-156, 160)⁶¹⁶, dolanlı iflas (eski TCK, m. 506-507; yeni TCK, m. 161-162)'dir. 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinde de aynı suçlar yüz kızartıcı suçlar olarak sayılmıştır. Ancak gerek Anayasa'nın 76. maddesinde gerekse 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinde yüz kızartıcı suçlar sayıldıktan sonra, "gibi" ifadesinin geçmesi, bu suçların sınırlı olup olmadığı konusunda tartışma oluşturmuştur.

Ceza mevzuatımızda bugüne kadar yüz kızartıcı suç adı altında bir suç kategorisi tanımlanmamıştır⁶¹⁷. Bu kavrama yer veren diğer kanunlarda da tanımlanmamıştır⁶¹⁸. Yüksek Seçim Kurulu'nun da bu konuyla ilgili farklı içtihatları bulunmaktadır. YSK 1985 yılına kadar verdiği kararlarında, Anayasa'da sayılan suçların sınırlı sayıda olmadığını ve Anayasa'nın benzer suçlara işaret etmekle yetindiğini⁶¹⁹ belirtmiştir. Kurul'un bu dönemde yüz kızartıcı suçların belirlenmesinde dikkate aldığı ölçüt ise "o suçun kendi unsurları bakımından yüz kızartıcı olup olmadığı"dır⁶²⁰.

⁶¹¹ Örnek karar için bkz. YSK, 1991/9, YSKK- 1991- 1992, s. 13- 14.

⁶¹² Örnek karar için bkz. YSK, 1991/9, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 104- 105.

⁶¹³ Örnek karar için bkz. YSK, 2005/118, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 98- 99.

⁶¹⁴ Örnek karar için bkz. YSK, 1991/63, YSKK- 1991- 1992, s. 38.

⁶¹⁵ Örnek karar için bkz. YSK, 1989/1300, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 200.

⁶¹⁶ Örnek karar için bkz. YSK, 1989/1206, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 194.

⁶¹⁷ 1876 Anayasası'nda yer almamakla birlikte Talimat-ı Muvakkate'de, mebus adaylarının hiçbir cinayetle ve siyasi suçla mahkum olmaması seçilme yeterliliği için aranan bir şart olarak yer almıştır, ARMAĞAN, s. 156; ayrıca 1924 Anayasası'nda da açıkça yüz kızartıcı suç ifadesi olmamakla birlikte, 12. maddesinde, terhipli cezaları gerektiren suçlardan veya hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas suçlarından birinden hüküm giymiş olanların milletvekili seçilemeyeceği düzenlenmiştir. 1961 Anayasası'nın 68. maddesinde, 1982 Anayasası'nın 76. maddesine benzer bir şekilde yüz kızartıcı suç ifadesi kullanılmıştır, KİLİ, Suna- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 129- 213.

⁶¹⁸ Devlet Memurları Kanunu 48/a- 5. maddesinde (bu Kanun'da, " yüz kızartıcı suç veya şeref ve haysiyet verici suç" ifade edilerek kullanılmıştır), Hakimler ve Savcılar Kanunu 8/h maddesinde ve Sendikalar Kanunu'nun 5. maddesinde de yüz kızartıcı suç ifadesi kullanılmıştır.

⁶¹⁹ YSK, 1963/458, YSKK- Kasım 1962- Şubat 1964, s. 143- 144.

⁶²⁰ YSK, 1984/114, YSKK- 1984, s. 35- 38.

YSK, 1985 yılında verdiği kararında ise, önceki içtihatlarından dönerek, yüz kızartıcı suçların sadece Anayasa’da sayılanlardan ibaret olduğunu, madde kapsamının izafi ölçüler içinde kalan ve fertlerin hukukuna geniş ölçüde etkili olan bir konuda, kanun koyucunun uygulamacıya geniş değerlendirme ve takdir hakkı tanımadığını hüküm altına almıştır⁶²¹. Kurul verdiği bir başka kararında da, kanun koyucunun sayılanlar dışında yüz kızartıcı suç düşünseydi, suçun adı yazılarak yasada sayılan suçlara ekleme yapması gerekeceğini, yasada sayılanlar dışında hakim takdirine göre yeni yüz kızartıcı suçlar oluşturmanın, “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesine ters düşeceğini belirtmiştir⁶²². Yüksek Kurul, daha sonra bu içtihadını kararlılıkla uygulamaya devam ederek yüz kızartıcı suçların Anayasa’da sayılanlarla sınırlı olduğunu, madde kapsamını genişletmeye imkan bulunmadığını kabul etmiştir⁶²³. Bu kapsamda Kurul, ırza geçme suçunu⁶²⁴, zina suçunu⁶²⁵, livatayı⁶²⁶, uyuşturucu maddeden afyon satma suçunu⁶²⁷, hileli vergi suçunu⁶²⁸, karşılıksız çek verme suçunu⁶²⁹ yüz kızartıcı suç olarak kabul etmemiştir.

Kanımızca, yüz kızartıcı suçların sınırlı sayıda olduğunun kabul edilmesi uygun olmalıdır. Gerçekten “kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi” gereğince kanunların veya Anayasa’nın açıkça yüz kızartıcı bir suç olarak belirlemediği suçlar nedeniyle kişilerin seçilme haklarının ellerinden alınması ve böylece bir nevi cezalandırılmaları, “kanunsuz cezalandırma” anlamı taşıyacaktır. Ayrıca şunu da belirtelim ki, suçların yüz kızartıcı suç olarak belirlenmesinin bir anlamı yoktur. Bu nedenle yüz kızartıcı suç sistemi hukuk sistemimizden çıkarılmalıdır⁶³⁰.

Anayasamızda yüz kızartıcı suç olarak sayılmayan, ancak seçilme engeli olarak belirtilen suçlar da vardır. Yani Anayasa’nın 76. maddesinin 2. fıkrasında bazı suçlar

⁶²¹ YSK, 1985/76, YSKK- 1985, s. 23- 25.

⁶²² YSK, 1997/158, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 101- 102.

⁶²³ YSK, 1987/109, YSKK- 1986- 1987, s. 156; YSK, 1990/141, YSK- 1988- 1989- 1990, s. 326; benzer kararlar için bkz. YSK, 1999/1672, ÜNLÜ- ERBİL, s. 436- 437 ve YSK, 1999/2493, ÜNLÜ- ERBİL, s. 446- 448.

⁶²⁴ YSK, 1992/88, YSKK- 1991- 1992, s. 199; benzer karar için bkz. YSK, 1997/158, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 101- 102.

⁶²⁵ YSK, 1989/1429, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 231.

⁶²⁶ YSK, 1987/365, YSKK- 1986- 1987, s. 204- 206.

⁶²⁷ YSK, 1989/1467, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 239.

⁶²⁸ YSK, 1986/216, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 105- 106.

⁶²⁹ YSK, 1990/206, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 346.

⁶³⁰ Benzer düşünce için bkz. BİLİR, Türkiye’de Milletvekilliği, s. 46- 47.

açıkça yüz kızartıcı suçlar olarak belirtildiği gibi, bazı suçlarda açıkça yüz kızartıcı suç olarak sayılmamış ve fakat seçilme engeli olarak belirtilmiştir. Bunlar, kaçakçılık (esas olarak 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar), resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma (eski TCK, m. 366- 368; yeni TCK, m. 235), devlet sırlarını açığa vurma (eski TCK, m. 229; yeni TCK, m. 258), terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik etme (3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar) suçlarıdır⁶³¹.

2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nda Anayasa'da sayılan yüz kızartıcı veya seçilme engeli niteliğindeki suçlardan başka, seçilme engeli olarak kabul edilen suçlar da belirtilmiştir. Bu suçlar 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinin⁶³² 2. ve 4. bentlerinde sayılmışlardır⁶³³. Maddede eski TCK'da bulunan suçlara atıf yapılarak söz konusu suçlar belirlenmiştir. Maddenin 2. bendinde sayılan, eski TCK'nın 2. kitabının (cürümler) 1. babında yazılı suçlar, devletin şahsiyetine karşı cürümler olup, eski TCK'nın 125- 173. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ancak yeni TCK'da cürüm ve kabahat ayrımı bulunmamaktadır. Yeni TCK'da 2. kitabın 1. babının da birebir karşılığı yoktur. Bu suçları oluşturan eylemler, yeni TCK'nın 3. bölümünde devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, 4. bölümünde devletin güvenliğine karşı suçlar ve 5. bölümünde anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar içerisinde yer bulmaktadır. Ayrıca 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 4. bendinde seçilme engeli olarak sayılan eski TCK'nın 536 ve 537. maddelerindeki eylemlerin yeni TCK'da karşılığı yoktur. Bu durumda lehe, aleyhe kanun değerlendirilmesi yapılarak 2839 sayılı Kanun'da eski TCK'ya

⁶³¹ Anayasa'nın 76. maddesinin 2. fıkrasında geçen "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi Recep Tayip Erdoğan'ın milletvekili seçilebilmesi için 31.12.2002 tarih ve 4777 sayılı Kanun'la "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiştir. Böylece, "eski TCK'nın 312. maddesinin de içinde bulunduğu ideolojik nitelikte düşünce açıklamalarından hüküm giyenlerin milletvekili seçilmelerinin önündeki anayasal engel kaldırılmış oldu", YÜZBAŞIOĞLU, s. 181.

⁶³² 18.01.1984 tarih ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 9. maddesinde, belediye başkanlığı, il genel ve belediye meclisi üyeliği, 31. maddesinde muhtarlık ve ihtiyar heyeti üyeliği için aranan şartlarla ilgili olarak 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 11. maddesine atıf yapılmıştır.

⁶³³ 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinin 2 ve 4. bentlerine göre, "Affa uğramış olsalar bile; ... 2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkum olanlar, ... 4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar" milletvekili seçilemeyeceklerdir.

göre sayılan suçlar yeni TCK'da yer aldığı biçimiyle seçilme engeli olarak kabul edilmelidir.

Görüldüğü gibi 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinde Anayasa'da sayılmayan yeni suçlar seçilme engeli olarak getirilmiştir. Ancak Anayasa yüz kısaltıcı suçlarda kullandığı “gibi” ifadesini kullanmadan diğer suçları saymıştır. Bu durumda bu suçların sınırlı sayıda olduğu kabul edilmelidir. Bu nedenle 11. maddede sayılan ve Anayasa'da sayılmayan suçlar bakımından Anayasa'nın doğrudan uygulanması uygun olacaktır. Zira kanun koyucu Anayasa ile sayılan suç tiplerine yenilerini eklemesi veya değiştirmesi mümkün değildir. Bu nedenle esas olarak burada YSK Anayasa'da sayılan suçları dikkate almalıdır⁶³⁴. Bu nedenle Kurul, 11. madde kapsamına hangi suçların girdiğini her somut olayda ayrı ayrı değerlendirmiştir⁶³⁵.

c) Seçilmeye Engel Suçlar Bakımından Af Durumu

Af, kanunlar tarafından suç olarak kabul edilen bir fiilin yine hukuk kurallarınca öngörülmüş bulunan müeyyidesinin yargı organları tarafından uygulanmasına karşı, bu müeyyidenin, yargı dışı bir irade ile kısmen veya tamamen ortadan kaldırılmasıdır⁶³⁶.

Anayasa'nın 76. maddesinin 2. fıkrasında, “... taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; ... gibi yüz kısaltıcı suçlarla, ... suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler” denilmiştir. Bu konuda tartışılan husus maddede geçen “... taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar” affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilip seçilemeyecekleri hususudur. Kanaatimizce, ifadeden sonra noktalı virgül konulduğu için cümlelerin sonunda yer alan affa uğramış olsalar bile şartı bu suçlar için geçerli olmaması gerekir⁶³⁷. Zira 2839 sayılı Kanun'un 11. maddesinde de bu durum açık bir

⁶³⁴ GÖNENÇ, s. 220- 221.

⁶³⁵ YSK'nın 11. madde kapsamında değerlendirdiği suçlar yönünden örnek kararlar için bkz. YSK, 1984/1165, YSKK- 1984, s. 132; YSK, 2002/597- 2003/60, ÜNLÜ- ERBİL, s. 580- 647; ayrıca YSK'nın 11. madde kapsamında değerlendirmedeği suçlar yönünden örnek kararlar için bkz. YSK, 1986/216, YSKK- 1986- 1987, s. 39; YSK, 1989/1348, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 208; YSK, 1990/224, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 352.

⁶³⁶ HAKERİ, Ceza Hukuku, s. 448.

⁶³⁷ Benzer düşünce için bkz. BİLİR, Türkiye'de Milletvekilliği, s. 43; GÖZLER, s. 167; aksi görüş sahibi ÖZBUDUN ve TEZİÇ'e göre “affa uğramış olsa bile” ifadesi taksirli suçlar hariç toplam bir yıl

şekilde ortaya konularak, affa uğramış olsalar bile⁶³⁸ seçilme engeli kapsamındaki suçlar maddenin f fıkrasında sayılmışlardır⁶³⁹. Yüksek Seçim Kurulu da vermiş olduğu bir kararında “... olayımızda Şerif Eser’in 10 Yıl 6 Ay Ağır Hapis Cezasının 1803 sayılı Af Kanunun 7/B maddesi ile kaldırılmış ve suçun 2839 sayılı Kanun 11/f fıkrasının 1, 2, 3, 4. bentlerinde belirtilen suçlardan olmaması nedeniyle seçilme ehliyetini kaybetmediğinin kabulü gerekmektedir” demiştir⁶⁴⁰. Kurul bir başka kararında ise, ırza geçme suçunun hem yüz kızartıcı suç olmadığını belirtmiş, hem de bu suçtan 2 yıl 6 ay ağır hapis cezası verilmesine rağmen, sonradan çıkan af kanunları ile ilgilinin mahkumiyetinin bütün hüküm ve sonuçlarının ortadan kalktığını, bu kapsamda ilgilinin seçilmeye engel mahkumiyetinin olmadığını karara bağlamıştır⁶⁴¹.

Af, sonuçlarına göre genel af (eski TCK, m. 97) ve özel af (eski TCK, m. 98) olarak iki şekilde düzenlenmiştir. Genel af hem suçu hem cezayı kaldırırken, özel af sadece cezayı ortadan kaldırır. Yeni TCK’nın 65. maddesinde de eski TCK’ya benzer bir düzenleme yapılmıştır.

Anayasa’daki geçen ifade genel af mı özel af mıdır? Anayasa’nın 87 ve 169. maddelerinde açıkça genel ve özel af ayrımı yapılırken, 76. maddede böyle bir ayrım yapılmaması nedeniyle, bir üst kavram olarak genel ve özel affi birlikte anlamanın uygun olacağını düşünüyoruz. Ancak belli suçlardan mahkum olan kişilerin affa uğrasalar bile milletvekili seçilememelerinin, özellikle suçu bütün hukuki sonuçlarıyla ortadan kaldıran genel affa aykırılık teşkil edeceği de göz ardı edilmemelidir⁶⁴². ÖZGENÇ, Anayasa’nın genel ve özel af ayrımını yapması ve bu iki affin hukuki sonuçlarının TCK’da yer alması karşısında, yapılan kanuni düzenlemelerle genel affin hukuki sonuçlarının ortadan kaldırılamayacağını, bu bağlamda affa uğramış olsalar bile ifadesinin özel affa münhasır olduğunu

veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanları da kapsamaktadır, ÖZBUDUN, s. 269; TEZİÇ, s. 260.

⁶³⁸ 01.11.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun “Kurucularda Aranacak Şartlar” başlıklı 8. maddesinin 1. fıkrasının d bendinde, “affa uğramış olsalar bile” kasten işlenen suç dolayısıyla belli süre hapis cezası alanlar veya belli suçlardan mahkum edilenlerin banka kurucusu olamayacağı belirtilmiştir.

⁶³⁹ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 202.

⁶⁴⁰ YSK, 1995/164, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 112- 113.

⁶⁴¹ YSK, 1992/88, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 114.

⁶⁴² ÖZBUDUN, s. 218; ayrıca bkz. GÖNENÇ, s. 224.

savunmuştur⁶⁴³. YSK ise, af kanunuyla mahkumiyetin sonuçlarının ortadan kalktığını belirterek, adayın mahkumiyetini oluşturan suçun 2839 sayılı Kanun'un 11/f madde ve fıkrasında sayılan suçlardan olmaması halinde seçilmesi için bir engel olmadığına karar verirken⁶⁴⁴, 11/f madde ve fıkrasında yer alan suçlarda ise affa uğramış olsalar bile seçilme engeli olarak değerlendirmiştir⁶⁴⁵.

5. Seçilmeye Engel Mahkumiyet Halleri İle İlgili Bazı Sorunlar

Seçilmeye engel mahkumiyet halleriyle ilgili bazı sorunlar bulunabilmektedir. Söz konusu sorunları aşağıdaki başlıklar halinde inceleyelim.

a) Yabancı Mahkemeler Tarafından Verilen Mahkumiyetler

YSK belirli şartlarda yabancı mahkemeler tarafından verilen mahkumiyetleri seçilme engeli olarak kabul etmektedir. Nitekim Kurul eski TCK döneminde verdiği bir kararında, Almanya Eyalet Mahkemesi'nce verilen hükmün (uyuşturucu ticareti suçlarından 4 yıl ve 7 yıl 8 ay hapis) adli sicile geçecek türden, Türk kanunlarına göre suç oluşturan bir fiilden mahkumiyet olduğunu, il seçim kurulunun adaylığın iptaline ilişkin kararında kanunu aykırılık olmadığını kabul etmiştir⁶⁴⁶. Yeni TCK sisteminde 5352 sayılı Kanun'un 4/1-f maddesi gereğince YSK'nın içtihadını sürdürmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Zira maddeyle, "Türk vatandaşı hakkında yabancı mahkemeden verilmiş ve kesinleşmiş olan mahkûmiyet kararının Türk hukuku bakımından doğurduğu hak yoksunluklarına ilişkin olarak Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkemece verilen karar... adlî sicile kaydedilir" hükmü getirilmiştir.

b) Erteleme

Tecil (erteleme), yürürlükten kaldırılan 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un 6. maddesi ve eski TCK'nın 95. maddesinde düzenlenmiştir. YSK, eski

⁶⁴³ ÖZGENÇ, Türk Ceza Hukuku, s. 658.

⁶⁴⁴ YSK, 1984/581, YSKK- 1984, s. 1489; ayrıca bkz. YSKK, 2000/224 ve 2004/622, ÜNLÜ- ERBİL, s. 466 ve 724.

⁶⁴⁵ YSK, 1988/17, YSKK- 1988- 1989- 1990, s. 11.

⁶⁴⁶ YSK, 2004/502, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 107- 108; benzer başka bir karar için bkz. YSK, 1990/7, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 109- 110.

TCK döneminde tecil ile ilgili verdiği bir kararında, “... TCK’nın 95. maddesine göre de hüküm tarihinden itibaren 5 sene içinde aynı cinsten bir suçla mahkum olunmamasından dolayı esasen vaki olmamış sayılması ceza uygulamasıyla ilgili olup seçim hukuku açısından sonuca etkili görülmemiştir” ifadesini kullanmıştır⁶⁴⁷. Ancak daha sonra bu içtihadını değiştirerek denetim süresi içinde suç işlenmez ise mahkumiyetin vaki olmamış sayılacağına, böylece seçilme yeterliliğinin yeniden kazanılacağına karar vermiştir⁶⁴⁸. YSK bir başka kararında da, hakkında ceza davasının ertelenmesine (4616 sayılı Kanun’un 1. maddesi) karar verilen kişinin seçilme yeterliliğine sahip olduğuna karar vermiştir⁶⁴⁹.

Yeni TCK’da ise erteleme 51. maddede düzenlenmiştir. Eski TCK döneminde deneme sürecinde suç işlenmediği takdirde mahkumiyet vaki olmamış sayılırken, yeni TCK sisteminde erteleme bir infaz rejimi olarak düzenlendiği için, hapis cezası ertelenmiş olmasına rağmen, bu cezaya mahkumiyete bağlı hak yoksunlukları, kişi açısından etkisini doğuracaktır. Erteleme sürecinde yükümlülüklerine uygun davranan hükümlü açısında ceza infaz edilmiş sayılacaktır⁶⁵⁰. Bu kapsamda hapis cezası ertelenen bir kişi erteleme süresince öngörülen süreyi geçirmeden milletvekili seçilemeyecektir.

c) Sabıka Kaydının Silinmesi

Yüksek Seçim Kurulu’na göre, sabıka kaydının silinmesi seçilmeye engel mahkumiyet yasaklarını ortadan kaldırmadığı gibi sabıka kaydının silinmesi memnu hakların iadesi kararı niteliğinde de değildir⁶⁵¹. Ayrıca bilginin adli sicil kayıtlarından çıkarılmış olması seçim hukuku yönünden ilgili lehine sonuç doğurmaz⁶⁵². Zira, adli sicil bilgileri istatistik, tekerrür hallerini görme, suçlu kişiliği anlama amacıyla tutulur.

⁶⁴⁷ YSK, 1985/448, YSK- 1985, s. 82- 86.

⁶⁴⁸ YSK, 1991/99, YSKK- 1991- 1992, s. 57; YSK, 2004/413, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 126- 127; YSK, 2002/672, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 26- 127.

⁶⁴⁹ YSK, 2002/331, ÜNLÜ- ERBİL, s. 482- 483.

⁶⁵⁰ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Şerhi (Genel Hükümler), Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006, s. 656- 657; KESKİNSOY, Ömer, “Hapis Cezalarının Ertelenmesi”, Ankara Barosu Dergisi, Ankara 2006, s. 47.

⁶⁵¹ YSK, 2004/453, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 118- 119; YSK, 22.11.1997, 1997/254, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 119- 120.

⁶⁵² YSK, 1991/47, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 108- 109.

5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na eklenen Geçici 2. maddeyle de, adli sicil ve arşiv kaydında, Anayasa'nın 76. maddesi ve özel kanunlarda sayılan suç ve mahkumiyetlerle ilgili kayıtların, hiçbir hal ve şartta silinemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

d) Memnu Hakların İadesi

Memnu hakların iadesi (yasaklanmış hakların geri verilmesi) kurumu kaybedilen hak ve ehliyetlerin şartların gerçekleşmesi halinde iyi halli yükümlüye mahkeme ile geri verilmesini sağlamaktadır⁶⁵³. Memnu hakların iadesi eski TCK'nın 121 ve 124. ile 1412 sayılı eski Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 416 ve 420. maddeleri arasında düzenlenmişti. Bu düzenlemeler mahkumiyetten doğan ömür boyu hak mahrumiyetini kaldırmak amacıyla getirilmişti. Yeni TCK sisteminde mahrumiyetin kural olarak cezanın infazı süresinde geçerli olduğu ve infazın bitmesi ile sona ereceği kabul edilmesi dolayısıyla memnu hakların iadesi kaldırılmıştır⁶⁵⁴. Ancak 5352 sayılı Kanun'a 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun'la eklenen 13/A maddesiyle, yeni TCK dışındaki kanunların belli bir suçtan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunluklarının giderilebilmesi için, yasaklanmış hakların geri verilmesi yolu tekrar açılmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, memnu hakların iade kararının mahiyeti itibariyle ilgilinin mahkumiyet kararına bağlı olarak kaybetmiş olduğu bütün ehliyetsizleri yeniden kazandıran bir karar olduğunu belirtmektedir⁶⁵⁵. Ayrıca YSK verdiği bir kararıyla, seçilme engeli mahkumiyeti olan bir kişi hakkında verilen memnu hakların iadesi kararının seçimden önce ve özelde seçim takviminde belirtilen süreler içerisinde kesinleşmesi gerektiğini hükme bağlamıştır⁶⁵⁶. Kurul'a göre, mahkemenin, memnu hakların iadesi kararında seçimden önceki bir tarihten itibaren geçerli olacağı hükmüne de itibar edilemez. Zira karar verildiği an itibariyle sonuç doğurur ve

⁶⁵³ Yargıtay, 11. Ceza Dairesi, 25.02.2008 tarih ve 2008/231 esas ve 2008/1002 karar sayılı ilamı, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 128- 129.

⁶⁵⁴ HAKERİ, Hakan, Sorularla Ceza Hukuku, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2005, s. 146.

⁶⁵⁵ YSK, 2002/606, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 132.

⁶⁵⁶ YSK, 2002/617, ÜNLÜ- ERBİL, s. 601- 603.

verilen karar o seçimden sonraki seçimlerde kişiye seçilme yeterliliği kazandırır⁶⁵⁷. Bu kapsamda memnu hakların iadesi kararı geçmişe yürümez⁶⁵⁸.

e) Eylemin Suç Olmaktan Çıkarılması

Yüksek Seçim Kurulu'na göre, sonradan çıkartılan bir kanunla önceden ceza alınmasına neden olan eylemin suç olmaktan çıkarılması halinde, önceden verilmiş olan cezanın bütün yasal sonuçları ve tabi olarak seçilme yetersizliği de ortadan kalkar⁶⁵⁹. Nitekim Kurul'a göre, "yürürlükten kalkmış olan (765 sayılı TCK 163. madde) ve uygulama imkanı bulunmayan bir maddeye istinaden geçmişte verilerek seçilmeye engel teşkil eden bir ceza mahkumiyetine bağlı olarak bugün için seçilmeye engel bir halden söz edilemez"⁶⁶⁰.

6. Milletvekili Seçilebilmek için Görevden Çekilme Durumu

1982 Anayasası'nın 76. maddenin 2. fıkrasına göre, milletvekili aday olmak için görevden çekilmesi gerekenler şunlardır: "Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler". Oysa 1961 Anayasası (m. 168/3) daha isabetli olarak aday olmanın memurluktan çekilme şartına bağlanamayacağını öngörmekteydi⁶⁶¹.

Öncelikli olarak kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevliler ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlilerinin kimler olduğunun belirlenmesi gerekir. Zira Anayasa açıkça onların kim olduğunu belirtmemiştir. Bu kapsamda YSK şu kişilerin milletvekili aday olabilmeleri için çekilmelerini gerekli görmemiştir. Bunlar: Başbakan ve bakanlar⁶⁶², Türkiye Kızılay

⁶⁵⁷ YSK, 1990/377, ÜNLÜ- ERBİL, s. 396- 399.

⁶⁵⁸ YSK, 2004/540, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 130- 131.

⁶⁵⁹ YSK, 2002/619, ÜNLÜ- ERBİL, s. 604- 607.

⁶⁶⁰ YSK, 2002/646, PARLAR- HATİPOĞLU, s. 88- 89.

⁶⁶¹ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 204.

⁶⁶² YSK, 1983/488, ÜNLÜ- ERBİL, s. 388- 391.

Derneği yöneticileri⁶⁶³, sendika yöneticileri⁶⁶⁴, il genel meclisi üyeleri⁶⁶⁵, TÜBİTAK'ta işçi statüsünde çalışan kişiler⁶⁶⁶, Tarım Kredi Kooperatifi idare heyeti ve üyelerinin⁶⁶⁷, muhtarların⁶⁶⁸ ve Esnaf Kefalet Kooperatifi Yönetim Kurulu üyelerinin⁶⁶⁹ ve Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Genel Sekreterinin⁶⁷⁰, aday olmak için görevden çekilme zorunluluklarının bulunmadığını belirtmiştir.

YSK şu kişilerin ise milletvekili adayı olabilmek için çekilmelerini istemiştir. Bunlar: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürü⁶⁷¹, Ziraat Odaları Oda Meclisi Başkanı⁶⁷², Çiftçi Malları Koruma Meclisi üyesi⁶⁷³ ve geçici veya sürekli görev yapan öğretmenlerdir⁶⁷⁴.

YSK, milletvekili adaylığı bakımından belediye başkanları ile ilgili 1991 yılında verdiği bir kararında, "Milletvekili seçimine katılmak isteyen belediye başkanlarına istifa etmelerini zorunlu kılan açık bir yasa hükmü bulunmamaktadır"⁶⁷⁵ diyerek, çekilmesini gerekli görmemiştir. Ancak 1995 yılında 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 18. maddesinde 27.10.1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun'la değişiklik yapılarak, belediye başkanlarının da aday olmak için çekilmeleri gerektiği hükmüne bağlandı. Söz konusu 2839 sayılı Kanun'un 4125 sayılı Kanun'la değişik 18. maddesinde, Anayasa'da sayılan kişilere ek olarak aday olmak için çekilmesi gerekenlere, Radyo Televizyon Üst Kurulu üyeleri, aday olmak isteyen belediye başkanları, aday olmak isteyen siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri eklemiştir. Ayrıca kanunda subaylar ve astsubaylar ifadesi kullanılarak Anayasa'da geçen "silahlı kuvvetler mensupları" ifadesi netliğe kavuşturulmuştur. Ancak 2839 sayılı Kanun'un 18. maddesinde bu kez de 08.04.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanun'la

⁶⁶³ YSK, 1983/529, ÜNLÜ- ERBİL, s. 392- 393.

⁶⁶⁴ YSK, 1983/509, YSKK- 1982- 1983, s. 107.

⁶⁶⁵ YSK, 1991/265, YSKK- 1991- 1992, s. 86.

⁶⁶⁶ YSK, 1999/265, ÜNLÜ- ERBİL, s. 425.

⁶⁶⁷ YSK, 1968/203, YSKK- 1968, s. 79- 80.

⁶⁶⁸ YSK, 1971/230, YSKK- 1971, s. 82- 83.

⁶⁶⁹ YSK, 1974/584, ÜNLÜ- ERBİL, s. 386- 387.

⁶⁷⁰ YSK, 2002/609 ÜNLÜ- ERBİL, s. 563.

⁶⁷¹ YSK, 1983/462, ÜNLÜ- ERBİL, s. 383- 385.

⁶⁷² YSK, 1968/ 766, YSKK- 1968, s. 183- 184.

⁶⁷³ YSK, 1968/ 766, YSKK- 1968, s. 183- 184.

⁶⁷⁴ YSK, 1963/457, ÜNLÜ- ERBİL, s. 365- 366.

⁶⁷⁵ YSK, 1991/292, YSKK- 1991- 1992, s. 92- 93.

değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu değişiklikle maddenin başlığı “Adaylık için görevden çekilmesi gerekenler” olarak belirlenmiştir. 5980 sayılı Kanun’la değişik 2839 sayılı Kanun’un 18. maddesiyle milletvekili aday olmak için görevden çekilmesi gerekenlere, “... kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar, kamu bankaları ile üst birliklerin ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alanlar...” eklenmiş, diğer hükümler aynen korunmuştur. Anlaşılan yapılan değişiklikle Anayasa’da geçen “kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevliler ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri” ifadesiyle anlatılmak istenen kişilere kanun koyucu takdirini kullanarak yukarıda ifade edilen kişileri dahil etmiştir⁶⁷⁶.

YSK, görevden ayrılması gereken bir kamu görevlisinin görevden ayrılmadan seçilmiş olması durumunda süresinde itiraz edildiği takdirde tutanağı iptal etmektedir⁶⁷⁷. Ancak YSK, başvuru süresi geçtikten yani seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra yapılan başvurularda görevden ayrılması gereken kamu görevlisinin görevden ayrılmamasını tam kanunsuzluk olarak nitelemeyerek, tutanağını (mazbatasını) iptal etmemektedir⁶⁷⁸.

Doktrinde bazı yazarlarca milletvekili aday olmak için görevden çekilmesi gereken kişilerle ilgili yapılan düzenlemeye eleştiriler yöneltmiştir. Örneğin ATAR, seçimlerde aday olabilmek için, görevden çekilmenin zorunlu tutulması, yargı, silahlı kuvvetler ve diğer güvenlik kurumları mensupları ile üst düzey bürokratlar dışında kalan ve görevinden dolayı seçim sürecini kendi lehine etkileme gücü bulunmayan kamu görevlileri açısından yerinde olmadığını, bu durumun kamu görevlisi olmayan adayların işlerini bırakmadan aday olabilmesi ve maddi kayba uğramaması da

⁶⁷⁶ 2839 sayılı Kanun’un 19. maddesinde görevden çekilmeye ilişkin hükümler konulmuştur. Maddeye göre, adaylık için görevden çekilmesi gerekenlerin ayrılma isteklerini en yakın amirine verecekleri bir dilekçeyle yapacakları, amir tarafından dilekçedeki imzanın sahibine ait olduğunun onanacağı ve bağlı bulunduğu bakanlığa veya kuruma derhal gönderileceği düzenlenmiştir. Burada dilekçe verilmesiyle hüküm ifade edeceği için aday olmak isteyen kişinin amirlerinden izin alması gerekmez, YSK, 2002/598, ÜNLÜ- ERBİL, s. 582- 583; bu nedenle istifa kabule bağlı olmayıp adaylık için yetkili makama süresinde ulaşması yeterlidir, YSK, 1999/294, ÜNLÜ- ERBİL, s. 429- 430; ayrıca YSK, seçimlerde aday olabilmek için kamu görevinden çekilmeleri gereken kimselerin, emeklilik istemini içeren dilekçelerini de “görevden ayrılma” için YSK’ca belirlenen sürede vermeleri gerektiğini karara bağlamıştır, YSK, 2004/464, ÜNLÜ- ERBİL, s. 697- 702.

⁶⁷⁷ YSK, 1968/ 766, YSKK- 1968, s. 183- 184.

⁶⁷⁸ YSK, 2002/1176, ÜNLÜ- ERBİL, s. 1113- 1114.

dikkate alındığında Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirtmiş. Ayrıca yazar, kamu görevlisi adayların eski görevlerine dönmeleri konusunda ciddi sıkıntılar yaşaması dolayısıyla, kamu görevlilerin aday olmaları bakımından uygulanan istifa etme zorunluluğunun kaldırılmasını ve ücretsiz izin verilmesini savunmuştur⁶⁷⁹.

Son olarak milletvekili adaylığı için görevden çekilip de seçilemeyenlerin görevlerine nasıl döneceğini değerlendirelim. Konu 298 sayılı Kanun'un 15.03.1990 tarih ve 3617 sayılı Kanun ve 29.06.2005 tarih ve 5375 sayılı Kanun ile değişik Ek 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Yüksek mahkeme üyeleri, hakimler, savcılar ile subay ve astsubaylar dışındaki kişilerden seçimlerde aday ve aday adayı olan memurlar ve diğer kamu görevlilerinin, adaylığı veya seçimi kaybetmeleri halinde, belirli süre içerisinde, eski görevlerine veya kazanılmış hak aylık derecelerindeki başka bir göreve dönme imkanı tanınmıştır. Doktrinde bu düzenleme ile "güvenceli bir istifa" halinin kanun koyucu tarafından kabul edildiği ifade edilmiştir⁶⁸⁰.

⁶⁷⁹ ATAR, Türk Anayasa Hukuku, s. 204- 205.

⁶⁸⁰ KAYA, Cemil, "Kamu Görevlilerinin Seçimlere Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt VIII, Sayı 1, Yıl 2, Ankara 2005, s. 315.

SONUÇ

Gerek Anayasamız gerekse 298 sayılı Kanun seçimlerle ilgili temel ilkeleri evrensel standartlara uygun olarak belirlemişlerdir. Buna göre, “seçimler ve halkoylaması, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetimi ve denetimi altında yapılır”. Bu ilkelerin uygulanmasına yönelik gerek 298 sayılı Kanun’da gerekse 2839 sayılı Kanun’da hükümler konulmuştur. Bu ilkelerin daha etkin ve verimli uygulanması, seçimleri daha adil daha güvenilir yapacağı gibi, bunun neticesinde de yönetilenlerin meşruiyetinin tam anlamıyla sağlanması gerçekleşmiş olacaktır. Bu durum hiç şüphesiz Türkiye gibi, yönetilenlerin meşruiyetini halktan aldığı ve egemenliğin bu nedenle halka ait olduğu demokratik ülkelerde toplumsal barışın temini açısından büyük öneme sahiptir.

Türkiye’de 1950’li yıllara kadar gerçek anlamıyla, seçimlerle ilgili evrensel ilkelerin uygulandığının söylenmesi oldukça güçtür. 1950 yılına kadar yapılan seçimler, üyeleri kamu görevlilerinden oluşan, özellikle belediye başkan ve meclis üyesi olan kişilerin etkin olduğu, idari nitelikli kurullar tarafından yürütölüp, denetleniyordu. Seçim tutanakları ile ilgili son sözü ise Meclis vermekte, partiler tarafgir bir şekilde davranarak olaya yaklaşmakta ve seçim adaleti gerçekleştirememekteydi. Hatta yer yer 1946 seçimlerinde olduğu gibi seçimler konusunda yoğun tartışmalar olmakta, seçimleri yönetecek ve denetleyecek bağımsız ve tarafsız bir kurumun varlığına her geçen daha fazla ihtiyaç duyulmaktaydı.

Bu kapsamda nihayet, 1950 yılında 5545 sayılı Kanun’la birlikte günümüzdeki anlamıyla seçim kurulları olan sandık kurulu, ilçe seçim kurulu, il seçim kurulu ve tabi ki Yüksek Seçim Kurulu kurulmuş ve seçimlerin yargı gözetim ve denetimi altında yapılması, açık sayım ve döküm gibi önemli seçim ilkeleri benimsenmiştir. Ancak Yüksek Seçim Kurulu’na milletvekili tutanakları konusunda son söz verilmeyerek, bu konuda son sözün TBMM’ye bırakılması tam anlamıyla seçimlerde yargısal güvencenin olmasına mani olmaktadır. Bu sorun da 5545 sayılı Kanun’da 6272 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle giderilerek, seçimle ilgili ve özelde milletvekili tutanakları ile ilgili son söz YSK’ya bırakılmıştır. Benzer düzenleme 298 sayılı Kanun’da da yapılmıştır.

Seçimlerin denetiminde uygulamada iki yöntem benimsenmiştir. Bunlardan birisi bu denetimin yeleri seçilen meclise bırakılması, diğeri de var olan veya kurulacak olan yargı organlarına bırakılmasıdır. Birinci yöntem, siyasi çekişmelerin olduğu bir ortamda seçimler gibi hayati bir konunun denetiminin hukukilikten çıkma tehlikesi olacağı için eleştirilmiştir. Nitekim lkemizde meclis denetiminin uygulandığı dönemlerde, iktidar ve muhalefet partilerinin tutanakların denetimi konusunda tarafsız davranamayacağı anlaşılmıştır.

Seçim sürecinde ki hukuka aykırılıkların düzeltilmesi ve önlenmesi konusunda 298 sayılı Kanun itiraz ve şikayet kanun yollarını öngörmüştür. Her iki yola başvurmak için de hukuki yarar bulunması gerekir. şikayet ve itirazlar, seçim kurullarınca yapılan işlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılıp, herhangi bir seçim işlemini durduramazlar. şikayet ve itiraz arasındaki önemli fark, şikayet doğrudan ilgili seçim kuruluna yapılırken, itiraz bir st kurula yapılır. Kural bu olmakla birlikte kesin karara bağlanan konularda bir st kurula (olağanüstü itiraz hariç) başvurulamaz. Bu nedenle itirazın yargısal niteliği daha ön plandadır.

Yüksek Seçim Kurulu ne Anayasa ne de seçim mevzuatında olmasına rağmen “tam kanunsuzluk” olarak isimlendirdiği içtihadı ile süreye veya kararın kesinleşmesine bakmaksızın resen veya ihbar zerine Anayasa’nın 76. maddesinde belirtilen seçilme yeterliliğine sahip olmadan seçimlere girip kazanan adaylarla ilgili uyuşmazlıkları, her zaman inceleyebileceğine karar vermektedir.

Yüksek Seçim Kurulu hem 1961 hem de 1982 Anayasalarında “Yasama” bölümünde yer almasına rağmen, Yargıtay ve Danıştay’ın kendi ilerinden çıkardıkları, idari niteliği de olan bağımsız bir seçim yargı organıdır. Yüksek Seçim Kurulu’nun, üyelerinin yüksek hakim olması, Anayasa’nın 79. maddesinde Kurul’a “yargı organı” denilmesi, seçim uyuşmazlıklarının nihai çözüm merci olması, kararlarının kesin olması, Kurul’un bir “mahkeme” olduğu iddialarına neden olmuş. Ancak Anayasa’da yargı organı ifadesinin mahkemeyi de kapsayacak şekilde bir st kavram olarak kullanılması ve YSK’nın kendisini de mahkeme olarak görmemesi, Kurul’un mahkeme olmadığı kanaatini güçlendirmiştir.

Kurul’un mahkeme olarak kabul edilmemesinin en önemli sonucu, seçim mevzuatının somut norm anayasal denetiminin yapılamamasıdır. Ancak sorunun, yapılacak bir anayasal değişiklikle halledilmesinin mümkün olacağı kanaatindeyiz.

Bu anayasal değişiklikle Kurul'un yüksek mahkeme olarak sayılması ya da somut norm denetimi açısından özel bir yetki verilmesi gerektiğini düşünöyoruz.

Ayrıca birçok değişiklik yapılması nedeniyle sistematığı bozulan ve dağınık halde bulunan seçim mevzuatının yeniden ele alınıp, günün koşullarına göre güncellenmesini öneriyoruz. Yine Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim yargısının ve doktrininin gelişimine önemli katkısı olan içtihat dergilerinin yeniden çıkarılmasını da gerekli bulduğumuzu ifade etmek isteriz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ABADAN, Yavuz, “Türk Siyasi Partiler Kanunu”, AÜSBF Dergisi, C. 21, No. 3, Ankara 1966.

ARASLI, Oya, Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1972. Bu kitabın dijital versiyonu için bkz. <http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku> (10.03.2010).

ARASLI, Oya, Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri, Ankara 1989.

ARMAĞAN, Servet, “Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri”, Armağan Kanun-u Esasi’nin 100. Yılı, AÜSBF Yayınları, Ankara 1978.

ASLAN, Ramazan- TANRIVER, Süha, Yargı Örgütü Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2001.

ATAR, Yavuz, “Karma Türk Seçim Sistemi ve Bazı Öneriler”, Prof. Dr. Halil Cin’e Armağan, Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı (17.11.1984-17.11.1994), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya 1995.

ATAR, Yavuz, “Seçim Hukukunun Güncel Sorunları”, Anayasa Yargısı 23, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2006.

ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2005.

ATEŞ, Turan, Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim, Beta Yayınları, İstanbul 2007.

BİLİR, Faruk, Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2007.

BİLİR, Faruk, Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayınları, Ankara 2001.

ÇELİK, Burak, “Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi Konusunda Orta Avrupa’dan Bir Örnek: Macaristan’da Seçimler, Seçim Kurulları ve Seçim Büroları”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007.

DOĞAN, Vahit, 5901 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş Türk Vatandaşlığı Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2009.

ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukuku, Orion Yayınları, Ankara 2005.

ERGÜN, Reyda, “İspanya’da Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007.

EROĞUL, Cem, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İmge Kitabevi, Ankara 1991.

ERTEN, Mithat Turan, Yürürlükteki Seçim Kanunları ve Yüksek Seçim Kurulunun Neşredilen Son Kararları ile Yüksek Seçim Kurulu Yayınlarından Seçim İşlerinde İtirazlar ve Şikayetler Kılavuzu, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1965.

ESEN, Bülent Nuri, Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Ankara 1970. Bu kitabın dijital versiyonu için bkz. <http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku> (12.03.2010).

GENÇKAYA, Ömer Faruk, “Yeni Bir Siyasi Partiler Yasasına Doğru Öneriler: Üyelik, Liderlik, Adaylık ve Finansman”, Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan, Cilt II, Yetkin Yayınları, Ankara 2008.

GÖNENÇ, Levent, Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınları, Ankara 2008.

GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa 2004.

GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara 2004.

GÜNEŞ, İhsan, “1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı?”, Prof. Dr. Muammer Aksoy’a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 1- 2, Ankara 1991.

GÜNGÖREN, Birden, “Almanya’da Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007

HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2007.

HAKERİ, Hakan, Sorularla Ceza Hukuku, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2005.

KABOĞLU, İbrahim Ö. , Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yayınları, İstanbul 2005.

KAPANİ, Münci, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara 1993.

KARAMUSTAFAOĞLU, Tuncer, Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1970.

KARPAT, Kemal H., Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Ekonomik Kültürel Temeller, Afo Yayınları, İstanbul 1996.

KAYA, Cemil, “Kamu Görevlilerinin Seçimlere Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt VIII, Sayı 1, Yıl 2, Ankara 2005.

KESKİNSOY, Ömer, Hapis Cezalarının Ertelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, 2006.

KİLİ, Suna- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006.

KURU, Baki- ASLAN, Ramazan- YILMAZ, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara 2003.

KUZU, Burhan, “Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler”, Anayasa Yargısı 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 1999.

ONUR, Sara, Seçim Ekonomisi, Asil Yayınları, Ankara 2004.

ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2007.

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Şerhi (Genel Hükümler), Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006.

ÖZTAN, Bilgi, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.

ÖZYÖRÜK, Mukbil, İdare Hukuku Dersleri, Ankara 1973. Bu kitabın dijital versiyonu için bkz. <http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku/idare-hukuku-dersleri-dr-mukbil-ozyoruk> (24.04.2010).

PARLAR, Ali- HATİPOĞLU, Muzaffer, Seçim Kanunu ve Uygulaması, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, Ankara 2009.

SABUNCU, Yavuz, Anayasaya Giriş, İmaj Yayınları, Ankara 2003.

SAV, Atila, “Seçim Propagandası”, Anayasa Yargısı 16, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 1999.

SEÇKİN, Recai, Seçim İşlerinde İtiraz ve Şikayetler Kılavuzu, Yüksek Seçim Kurulu Yayınlarından, Ankara 1964.

SELÇUK, Sami, Özlenen Hukuk/ Yaşanan Hukuk, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ŞAFAK, Ali, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Selim Kitabevi, Ankara 2002.

TANÖR, Bülent, Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

TANÖR, Bülent- YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 1998.

TUNCER, Erol, Osmanlıdan Günümüze Seçimler 1877- 1999, Tesav Yayınları, Ankara 2002.

TUNÇ, Hasan, Anayasa Hukukuna Giriş, Nobel Yayınları, Ankara 1999.

TUNÇ, Hasan, Komşu Devletlerin Anayasaları, Asil Yayınları, Ankara 2008.

TUNÇ, Hasan- BİLİR, Faruk, Anayasa Hukuku Uygulamaları, Ankara 2005.

TUNÇ, Hasan- BİLİR, Faruk- YAVUZ, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, Asil Yayınları, Ankara 2009.

TÜRK, Hikmet Sami, Seçim Hukukunun Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Tesav Yayınları, Ankara 1997.

ÜLGEN, Özen, “Fransa’da Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007.

ÜNLÜ, Ahmet Hamdi, “Yüksek Seçim Kurulunun Niteliği Üzerine”, Danıştay Dergisi, Y. 33, Sy. 105, Ankara 2003.

ÜNLÜ, Ahmet Hamdi- ERBİL, Hasan Erbil, Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara 2007.

VARLIK, Ülkü- ÖREN, Banu, Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler, Der Yayınları, İstanbul 2001.

YALÇIN ÇİFTLİK, Filiz, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Seçim Suçları ve Cezaları, Adalet Yayınları, Ankara 2008.

YAVUZ, Bülent, Parlamenter Hükümet Sisteminde ve 1982 Anayasasında Başbakan, Asil Yayınları, Ankara 2008.

YAVUZ, Bülent, Türk Anayasa Hukukunda Seçim İşlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

YAYLA, Yıldızhan- TUNCER, Erdoğan, Seçim Kılavuzu ve Seçimle İlgili Kanunlar, Kervan Yayınları, İstanbul 1973.

YILMAZ, Zekeriya, “Ceza Kanunumuzda Mahkumiyete Bağlı Hak Yoksunlukları”, Ankara Barosu Dergisi, 2006.

YILMAZ, Zekeriya, “Seçimlerin Denetimi ve Yüksek Seçim Kurulu”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Seçkin Yayınları, Ankara 2006.

YILMAZ, Zekeriya, “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesinin Seçim Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan, II. Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara 2010.

YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, “3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerindeki Gölgeleler”, Erdoğan Teziç’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2007.

ZABUNOĞLU, Yahya K., KAYAÇAĞLAYAN, Metin: Baro Seçimlerinde ‘Mecburi’ Oy Kuralı ve Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 66, Sayı 1, Kış 2008.

DiĞER KAYNAKLAR

Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, www.anayasa.gov.tr.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, [http:// auhf. ankara. edu.tr /](http://auhf.ankara.edu.tr/) kitaplar / kamu-hukuku.

BİRGİT, Orhan, “Şaibeli Kütük Şaibeli Seçim Demektir”, Cumhuriyet Gazetesi, 10.12.2008.

Mevzuat Sitesi, <http://www.hukuki.net/mevzuat.asp>.

Resmi Gazete Resmi İnternet Sitesi, <http://rega.basbakanlik.gov.tr>.

TÜSİAD, Türk Demokrasisi’nde 130 Yıl (1876- 2006), TÜSİAD Yayını, İstanbul 2006.

UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) Mevzuat Programı, Adalet Bakanlığı Resmi İnternet Sitesinde edinilmiştir, [www. adalet.gov.tr](http://www.adalet.gov.tr).

Yüksek Seçim Kurulu Resmi İnternet Sitesi, www.ysk.gov.tr.

YARARLANILAN YÜKSEK SEÇİM KURULU KARAR DERGİLERİ

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (Mayıs 1961- Şubat 1962), Cezaevi Matbaası, İstanbul 1967.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (Kasım 1962- Şubat 1964), Ankara Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1964.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (Mart 1964- Aralık 1965), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1966.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1966), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1967.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1967), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1968.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1968), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1969.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1969), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1970.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1970), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1971.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1971), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1972.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1972), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1973.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1973), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1974.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1974), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1975), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1976), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1977), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1978), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1979.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1979), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1980.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1982- 1983), D.M.O. Ankara Bölge Müdürlüğü Basımevi, Ankara 1985.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1984), D.M.O. Ankara Bölge Müdürlüğü Basımevi, Ankara 1985.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1985), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1986- 1987), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1988- 1989- 1990), Afşaroğlu Matbaası, Ankara 1991

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991- 1992), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.

Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1992- 1993), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1995- 1996- 1997), Devlet İstatistik Enstitüsü Basımevi, Ankara 1999.